

**T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİ'NİN OSMANLI ASKERİ
MODERNLEŞMESİNDEKİ YERİ VE 1878-1879 YILLARINDAKİ
YAZILARI**

Tarih Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Ünal ÇELİK

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Necati ÇAVDAR

TOKAT-2020

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Necati Çavdar danışmanlığında hazırlamış olduğum *Ceride-i Askeriyye Gazetesi'nin Osmanlı Askerî Modernleşmesindeki Yeri ve 1878-1879 Yıllarındaki Yazıları* adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

03/09/2020

Ünal ÇELİK

**CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİ'NİN OSMANLI ASKERİ
MODERNLEŞMESİNDEKİ YERİ VE 1878-1879 YILLARINDAKİ YAZILARI**

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: ..... / ..... / .....

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

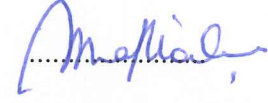
Prof. Dr. Songül ÇOLAK (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Necati ÇAVDAR (Danışman)

Doç. Dr. Murat HANİLÇE (Üye)

Bu tez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../...../..... tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mehmet GÜNEŞ

Mühür
İmza

TEŞEKKÜR

“İnsan, âlemde hayâl ettiği müddetçe yaşar” *Yahya Kemal Beyatlı*

Benim de hayatımı değiştiren hayallerim olmuştur. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversite’sine gelirken bir hayalimin peşinden koşuyordum. Kendimi en iyi şekilde yetiştirerek iyi bir Tarihçi olma hayali. Tarih bilgisinin vermiş olduğu eşsiz zevkin peşinde lisans eğitimimi tamamladım. Ama hâlâ nefsimde bitmek bilmeyen bir açlık vardı. 2017 yılında mezun olduğum okulda Yüksek Lisans eğitimime başlayarak hayalimin bir sonraki aşamasına geçmiştim. Tez danışmanım, hocam ve yeri geldiğinde öğretmen sıfatından daha fazlası olmaya çalışan değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Necati Çavdar benim için en doğru danışman olmuştur. Bilgisi, deneyimi ve sıcakkanlılığı ile bana uçsuz bucaksız denizdeki ufukları göstererek bu ummanda gemimi nasıl yürütmem gerektiğini en iyi şekilde öğretmeye çalışmıştır. Bugün Yüksek Lisans tezimin vücut bulmasında verdiği yardım ve destek için müteşekkirim. Hayalimin peşinde giderken kendisi ile daha iyi eserler verme dileğiyle.

Hem lisans hem de Yüksek Lisans serüvenim boyunca bana destek olan Sayın Ali Nihat Gökyiğit’e teşekkür ederim. Bilgi ve tecrübesi ile bana hep yol gösteren, bir telefon uzağında olan, yeri geldiğince ben istemeden yardımcı olmaya çalışan değerli ve saygıdeğer abim Rasim Murat Aydınkal’a teşekkür ederim. Bu süreçte bana yardımcı olan değerli hocalarım Prof. Dr. Mustafa Çolak ve Doç. Dr. İsmet Türkmen hocama teşekkürü borç bilirim. Çalışmamızın savunma aşamasında değerli görüşleriyle destek olan başta Prof. Dr. Songül Çolak ve Doç. Dr. Murat Hanilçe hocalarıma şükranlarımı sunuyorum. Lisans ve yüksek lisans serüvenim boyunca benimle bu yolda yürüyen akademik yol arkadaşım Emine Çelikkut’a teşekkür ederim.

Bu çalışmamı, bu zamana kadar hep yanımda olan, hayallerimin peşinden gitmeme izin veren ve her koşulda destekçim olan başta Babam Hacı Bayram Çelik, Annem Hatice Çelik ve en kıymetli hazinem olan Kardeşim İlknur Çelik’e ithaf etmekten gurur duyuyorum.

CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİ'NİN OSMANLI ASKERÎ MODERNLEŞMESİNDEKİ YERİ VE 1878-1879 YILLARINDAKİ YAZILARI

ÖZET

Askerî süreli yayınlar, Batı dünyasında modern orduların oluşumunda ve daha sonra tüm dünyaya yayılmasında etkili olan faktörlerden birisidir. 19. yüzyılda askerî reformların etkisiyle giderek artan askerî bilgi birikimi, teknolojik gelişmeler ve bilgilerin hızlı bir şekilde paylaşılma isteği askerî yönetimleri askerî süreli yayınlar çıkarmaya teşvik etmekteydi. Böylece matbaa askerî bilgi birikiminin büyümesine, çoğaltılmasına, mesafe ve zaman fark etmeksizin diğer ordular arasında yayılmasına vesile olmuştur. Avrupa'da giderek popüleritesi artmakta olan askerî süreli yayınlar konseptine dâhil olması için Osmanlı ordusunun, dünyaya açılmasının ve yeni askerî bilgilere erişmesinde temel aracı olacak olan Cerîde-i Askeriyye gazetesinin varlığı bu bakımdan son derece ehemmiyet kazanmaktaydı.

Dünyadaki askerî gelişmeleri Osmanlı coğrafyasına taşıyıcı rol oynayan Cerîde-i Askeriyye gazetesi gerek Osmanlı askerî tarihi gerekse yabancı ordu araştırmalarında zengin muhtevası bakımından önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Cerîde-i Askeriyye gazetesi neşredilmeye başlandığı günden itibaren kapatıldığı tarihe kadar kesintisiz olarak çıkarılmış, uzun ömürlü ve yarı resmi bir gazete kimliğine sahip olması bakımından oldukça önemlidir. Cerîde-i Askeriyye gazetesinin bu özellikleri ve Osmanlı askerî modernleşme sürecindeki misyonu düşünüldüğünde çalışılması gereken önemli bir kaynak özelliğine sahiptir.

Bu çalışmanın ortaya çıkış süreci birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada gazetenin bütün sayıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu tespit sırasında çalışmamızın konusunu teşkil edecek olan 1878-1879 yılları arasındaki bir yıllık dönemi çalışmayı tercih ettik. Bu tercihimizde bu yıllar arasında gazetenin bir bütünlük oluşturması ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı temel etken oldu.

Çalışmamız üç ana başlıktan müteşekkildir. Birinci Bölüm’de Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı basın ve askerî tarihindeki yeri ve önemine vurgu yapılan bilgi ve yorumlara değinilmiştir. Bu bölümde Cerîde-i Askeriyye’nin tarihçesi, haber kaynakları ve içeriği, gazetenin dağıtımı ve abonelik sistemi ve gazetenin idaresi ve çalışanları gibi konular teşkil etmektedir.

İkinci Bölüm’de Osmanlı askerî modernleşme hareketinde Cerîde-i Askeriyye gazetesinin yeri ve önemine vurgu yapılan bilgi ve yorumlardan müteşekkildir. Bu çalışmanın amacı, alt başlıklar altında bu konunun boyutlarını gösterebilmektir. Bu bağlamda çalışmada, Cerîde-i Askeriyye gazetesinin 1878-1879 yılları arasındaki bir yıllık (yaklaşık 100 sayı) dönemi incelenmiş, gazetenin *Cüz’i Resmî* ve *Cüz’i Gayr-i Resmî* başlıkları altında yer alan haber ve makaleler üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Cerîde-i Askeriyye gazetesi her ne kadar Osmanlı askerînin istifadesi için neşredilmiş ise de gazetede en çok yer verilen konuların büyük çoğunluğu yabancı ordular olmuştur. Bizde çalışmamızı oluştururken yabancı ordular hakkında yayınlanan askerî eğitim, sağlık hizmetleri, terfi nizamnâmeleri, muharebe tetkikleri, askerî tartışma, iaşe ve lojistik, askerî strateji, silah teknolojisi ve yabancı orduların işleyişi ve istatistiksel verileri üzerinden gazetenin Osmanlı askerî modernleşmesindeki rolünü yedi başlık altında anlatılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü Bölüm’de Cerîde-i Askeriyye gazetesinin yabancı ordular hakkında haber ve makalelerin değerlendirilmesine yer verilmiştir. Bu bölümde konuların daha iyi anlatmak adına tetkik eserlerden de faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cerîde-i Askeriyye, Askerî Süreli Yayınlar, II. Abdülhamid Dönemi, Osmanlı Ordusu, Yabancı Ordular

THE POSITION OF CERÎDE-İ ASKERİYYE NEWSPAPER IN THE MODERNIZATION OF THE OTTOMAN MILITARY AND THE ARTICLES IN 1878-1879

ABSTRACT

Military periodicals are one of the factor that have been influential in the formatin of modern armies in the Western World and then spread throughout the world. In the 19th century, the military knowledge, technological developments and the desire to share information rapidly increased with the effect of military reforms encouraged the military administrations to issue military periodicals. Thus, the printing press has been instrumental in the growth, reproduction and spread of military knowledge among other armies regardless of distance and time. The existence of Cerîde-i Askeriyye newspaper, which would be the main tool for the Ottoman army to open up to the world and to access new military information in order to be included in the concept of military periodicals, which was gradually increasing in popularity in Europe, was of great importance in this respect.

Cerîde-i Askeriyye newspaper, which played a role in carrying the military developments in the world to the Ottoman geography, contains important information in terms of its rich content in both Ottoman military history and foreign army researches. Cerîde-i Askeriyye newspaper is very important in terms of having a long-lasting and semi-official newspaper identity, which was issued continuously from the day it was first published until the date it was closed. Considering these features of Cerîde-i Askeriyye newspaper and its mission in the Ottoman military modernization process, it has an important resource feature to be studied.

The process of emergence of this study was carried out in several stages. At the first stage, all the issue of the newspaper were tried to be determined. At the time of this determination, we preferred to study the one-year period between 1878-1879, which would be the subject of our study. In this preference, the newspaper formed a integrity between these years and the Ottoman-Russian war of 1877-1878 was the main factor.

Our study consists of three main topics. In the first part, information and comments emphasizing the place and importance of Cerîde-i Askeriyye newspaper in the Ottoman press and military history are mentioned. In this section, the history of Cerîde-i Askeriyye, its news sources and content, the distribution and subscription system of the newspaper, and the administration and employees of the newspaper.

The second chapter consists of information and comments emphasizing the place and importance of Cerîde-i Askeriyye newspaper in the Ottoman military modernization movement. The purpose of this study is to show the dimensions of this subject under subheadings. In this context, in this study, the one-year period (about 100 issues) of Cerîde-i Askeriyye newspaper between 1878-1879 was examined, and evaluations were made on the news and articles under the headings of the newspaper's Official and Partly Non-Official titles. Although the Cerîde-i Askeriyye newspaper was published for the benefit of the Ottoman military, most of the topics covered in the newspaper were foreign armies. While creating our study, we tried to explain the role of the newspaper in the Ottoman military modernization under seven headings, through military training, health services, promotion regulations, combat studies, military debate, food and logistics, military strategy, weapon technology and the functioning of foreign armies and statistical data.

In the third chapter, the evaluation of the news and articles of the Cerîde-i Askeriyye newspaper about foreign armies is given. In this section, different works have also been used to explain the subjects better.

Key Words: Cerîde-i Askeriyye, Military Periodicals, II. Abdülhamid Period, Ottoman Army, Foreign Armies

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
GRAFİK TABLOSU	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BÖLÜM-1: CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ	10
1.1. OSMANLI BASIN TARİHİNİN GELİŞİMİNE GENEL BAKIŞ.....	10
1.2. CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNİN TARİHÇESİ.....	12
1.3. CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİ'NİN MUHTEVASI, BİLGİ VE HABER KAYNAKLARI.....	18
1.4. CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİ'NİN DAĞITIMI VE ABONELİK SİSTEMİ.....	24
1.5. CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİ'NİN İDARESİ VE ÇALIŞANLARI.....	30
BÖLÜM-2: CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNİN OSMANLI ASKERİ MODERNLEŞMESİNDEKİ YERİ	33
2.1. OSMANLI ORDUSUNDA MODERNLEŞTİRME ARACI OLARAK CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİ.....	36
2.1.1. Dünyadaki Askerî Süreli Yayın Konseptine Dâhil Olması.....	37
2.1.2. Yabancı Orduların Hakkında Bilgi Kaynağı Olması.....	38
2.1.3. Yapılacak Olan Askerî Reformlara Kaynak Olması.....	40
2.1.4. Dünya'daki Askerî Modernleşme Tartışmalarına Müdâhil Olması.....	41
2.1.5. Dünya'daki Silah ve Teknolojik Gelişmelerin Habercisi Olması.....	42
2.1.6. Osmanlı Ordularında Bilginin Standardizasyonunu Sağlaması.....	44

2.1.7.	Askerî Terminoloji ve Kùltürün Osmanlı Ordusuna Taşınması	45
BÖLÜM-3: CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNDE YAYIMLANAN YABANCI		
ORDULARLA İLGİLİ MAKALE VE HABERLER (1878-1879)		
3.1.	CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE İNGİLTERE ORDUSU.....	47
3.1.1.	İngiltere Devleti'nin Kara Kuvvetleri ve Organizasyon Prensipleri	47
3.1.2.	İngiltere Ordusunun Rütbe Terfi Nizamnâmesi	56
3.1.3.	İngiltere Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler	61
3.2.	CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE FRANSA ORDUSU.....	63
3.2.1.	Fransa Silahlı Kuvvetleri ve Askerî Düzenlemeleri.....	64
3.2.2.	Fransa Ordusunda Düşük Rütbeli Subaylar Meselesi	68
3.2.3.	Seyyar Topçuluk ve Hafif Silahlar.....	70
3.2.4.	Fransa Topçu Mevkileri	73
3.2.5.	Süvârilik İlmine Dair Düşünceler	84
3.2.6.	İleri Karakol Meselesi.....	86
3.2.7.	Ordunun Sevk ve İdaresi ve Kurmay Heyeti	95
3.2.8.	Muharebede Mevcut İlkeler	101
3.2.9.	Muharebede Süvâri Askerlerinin İstihdamı	106
3.2.10.	Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyye.....	110
3.2.11.	Fransa Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler	127
3.3.	CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE ALMANYA ORDUSU	127
3.3.1.	Almanya Ordusuna Dair İstatistikler.....	128
3.3.2.	Almanya İstihkâm Alaylarının Genel Eğitim.....	132
3.3.3.	Almanya Ordusunda Sağlık Hizmetleri	133
3.3.4.	Krupp Fabrikası ve Krupp Topları	137
3.3.5.	Askerî İşlerde ve İleri Karakol Hizmetinde Telefon Kullanılması	145
3.3.6.	Almanya Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler	147
3.4.	CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE İTALYA ORDUSU.....	147
3.4.1.	İtalya Ordusunun Organizasyonu ve Mevcudu	148

3.4.2.	İtalya'nın 1879 Yılı Savunma Bütçesi	160
3.5.	CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE AVUSTURYA-MACARİSTAN ORDUSU	165
3.5.1.	Avusturya Ordusunun Yapılanması	165
3.5.2.	Avusturya-Macaristan Ordusunda Terfi Usulü	167
3.5.3.	Avusturya Erkân-ı Harbiye Sınıfının Tanzim ve Tertibi.....	172
3.5.4.	Avusturya Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler	175
3.6.	CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE RUSYA ORDUSU	177
3.6.1.	Rusya Ordusuna Dair Haber ve Makaleler	178
3.6.2.	Rusya'da Yeni Kura Askerlerinin Eğitimi	183
3.6.3.	İstihkâm Arkasındaki Düşmanı Tüfek ve Top Mermileriyle Rahatsız Etmek	186
3.6.4.	Piyâde Askerinin Uzak Mesafeden Tüfek Atışı.....	187
3.6.5.	Hafriyat Aletlerinin Önemi	190
3.6.6.	General Totleben'in Plevne Muharebeleri Hakkındaki Mektubu	191
3.6.7.	93 Harbi'nde Rusya Ordusunda Kıyafet ve Erzak Hizmeti	198
3.6.8.	Rusya Ordularında Yiyecek Koruma Meselesi.....	207
3.6.9.	Rusya Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler.....	211
3.7.	CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE BİRLEŞİK AMERİKA ORDUSU ...	218
3.7.1.	Birleşik Amerika Devleti'nin Askerî Organizasyonu	218
3.7.2.	Birleşik Amerika Devleti Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler	223
3.8.	CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE JAPONYA ORDUSU	224
3.8.1.	Japonya'nın Tarihi, Demografik ve Ekonomik Durumu.....	224
3.8.2.	Japonya Ordusu Yapısı ve Organizasyonu.....	227
	SONUÇ.....	249
	KAYNAKLAR	252
	ÖZGEÇMİŞ.....	260

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Avrupa’da Yayınlanan Askerî Gazeteler	22
Tablo 1.2: Cerîde-i Askeriyye Gazetesinin Yayın Periyodu.....	25
Tablo 1.3: Cerîde-i Askeriyye Gazetesinin Nüsha ve Abonelik Bedeli.....	26
Tablo 3.4: İngiltere Ordusuna Yeni Katılan Askerlere Verilen Eşyalar	50
Tablo 3.5: İngiltere Ordusunda Süvârilere Verilen Eşyalar	51
Tablo 3.6: İngiltere Ordusundaki General Sayısı.....	58
Tablo 3.7: İngiltere’nin 1 Ekim 1877 Tarihinde Rütbe Nizamnâmesi Gereğince Subay Heyetinin Miktarı.....	59
Tablo 3.8: Fransa Ordusunun Mevcudu.....	65
Tablo 3.9: Fransa Ordusunun Sınıfsal Dağılımı	66
Tablo 3.10: Fransa’nın 1879 Yılı Savunma Bütçesine Göre Askerî Kuvvetleri.....	66
Tablo 3.11: Fransa Ordusunda Askerî Emeklilik Maaşları.....	68
Tablo 3.12: Birleşik Almanya Hükümetlerinin Piyâde Sınıfı İstatistiği	128
Tablo 3.13: Birleşik Almanya Hükümetlerinin Talia Sınıfı İstatistiği.....	128
Tablo 3.14: Birleşik Almanya Hükümetlerinin Süvâri Kuvvetleri	129
Tablo 3.15: Almanya'nın Kara Kuvvetlerinin Mezheplere Göre Rütbe Dağılımı	130
Tablo 3.16: Almanya Devleti Halkının Mezhep Dağılımı	131
Tablo 3.17: Almanya Kara Kuvvetlerinin Mezhep Oransal Dağılımı (On Bin Nüfusta)	131
Tablo 3.18: Krupp Fabrikası ve Mahdenlerinde Çalışan İşçi Mevcudu ve Kullanılan Aletlerin Özellikleri.....	140
Tablo 3.19: 40 cm Çapındaki Topun Fiziksel Özellikleri.....	141
Tablo 3.20: Çeşitli Mermilerin Ağırlığı	142
Tablo 3.21: 35,5 ve 40 cm Çapındaki Topun Mukayesesi.....	142
Tablo 3.22: 35,5, 30,50, 28 ve 15 cm Topların Özellikleri.....	143
Tablo 3.23: 35,5, 30,5, 28 ve 15 Çapındaki Topların Kundak Ağırlığı	144
Tablo 3.24: 35,5, 30,5, 28 ve 15 cm Çapındaki Topların Ağırlığı.....	144
Tablo 3.25: Topların Tam Otun Miktarı	144

Tablo 3.26: 1877 Yılında İtalya Askerî Kuvvetlerinin Mevcudu	149
Tablo 3.27: 30 Eylül 1877 Tarihinde İtalya'nın Askerlik Hizmet Süresine Göre Dağılımı	151
Tablo 3.28: İtalya'nın Askerlik Süresine Oranıyla Asker Mevcudu.....	153
Tablo 3.29: İtalya'nın Seyyar Milis Ordusunun Miktarı.....	153
Tablo 3.30: İtalya İhtiyat Ordusunun Hizmet Süresine Göre Asker Mevcudu	154
Tablo 3.31: İtalya'nın 1877 Yılındaki Kuvvetleri.....	155
Tablo 3.32: 1877 Askerî Salnamesine Göre İtalya Ordusunun Subay Mevcudu.....	157
Tablo 3.33: 1878 Tarihinde İtalya Ordusundaki Subayların Rütbelere Göre Dağılımı	158
Tablo 3.34: 1 Ocak 1877-1 Mart 1878 Arasında İtalya Ordusunda Subay Durumu.....	158
Tablo 2.35: 1 Mart 1878 tarihinde İtalya Seyyar Milis Kuvvetlerinin Subay Mevcudu.....	158
Tablo 3.36: 1 Mart 1878 tarihinde İtalya Daimî Ordunun Subay Mevcudu	159
Tablo 3.37: 1 Mart 1878 tarihinde İtalya Redif Kuvvetlerinin Subay Mevcudu	159
Tablo 3.38: 1879 Yılı İtalya Savunma Bütçesi Masraf Kalemleri	160
Tablo 3.39: 1879 Yılı İtalya Savunma Bütçesi Kalemleri ve Masrafları	163
Tablo 3.40: Avusturya-Macaristan Ordusunda Askerî Sınıflar	167
Tablo 3.41: Plevne'yi Kuşatan Rus Fırkaların Mevcudu	196
Tablo 3.42: Kurumlar Tarafından Rus Ordularına Sağlanacak Erzaklar ile Bunların Depolanacağı Merkezler	208
Tablo 3.43: Birleşik Amerika Devleti'nin Subay Maaşları.....	219
Tablo 3.44: General Meigs'in Hesabına Göre Amerika Devleti'nin Askerî Masrafları	221
Tablo 3.45: Japonya Harbiye Nezâreti Heyeti Listesi.....	228
Tablo 3.46: Japonya Ordusunda Askerî Rütbeler	243
Tablo 3.47: Japonya Ordusunda Maaş Listesi	245

GRAFİK TABLOSU

Grafik 1.1: Cerîde-i Askeriyye Gazetesi'nin Abonelikten Çıkarma Nedenleri	29
Grafik 1.2: Cerîde-i Askeriyye Gazetesi'nden Aboneliği Silinen Askerler	29

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
bkz	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Ed.	: Editör
H.	: Hicri
M.	: Miladi
Nu.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfa Aralığı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Osmanlı ordusu, kendine has teşkilatlanmasıyla kuruluşundan itibaren 17. yüzyılın sonuna kadar Avrupa'nın en önemli ordularından biri olmuştur. Bu ordu hem Avrupa'da hem de Ortadoğu'da yapmış olduğu hemen hemen tüm savaşları kazanmıştır. Zaferlerle yükselen Osmanlı Devleti hem Avrupa'nın hem de Asya'nın en büyük imparatorluklarından birisi olmuştur. Kazandığı savaşların verdiği ihtişam ve gururun gücüyle Osmanlılar başlangıçta Batı'yı reddetmesine, Batı'dan alacakları bir şey olmadığı izlenimine kapılmıştı. Ancak 1683 Viyana bozgunuyla beraber Batı karşısında gerilemeye başlayan Osmanlı Devleti'nde devlet adamları, *kutsal devlet anlayışının* bir sonucu olarak devleti kurtarma adına 400 yıl boyunca savaştıkları *küffar*'ı örnek almaya başlamıştır. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak da 18. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren devleti kurtarmak adına modernleşmeyi bir kurtuluş reçetesi olarak görmüşlerdir¹.

Sanıldığı gibi 18. yüzyıla kadar Osmanlı devlet adamları Batı'dan bîhaber değildi. Aslında dönemin devlet adamları Batı'da gelişen her şeyin farkındaydı. Yani Osmanlı devlet adamları Avrupa ile irtibatını koparmamıştı ve aralarında düşünüldüğü gibi bir demir perde yoktu. Aradaki iletişimsizliğin nedeni Batı hakkında edinilen bilgilerin seçkinlerin dar çevresi içinde kalması ve 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar karar verme süreçleri ile merkez idarenin dış dünyayı algılamasına etkisinin sınırlı kalmasıydı². 18. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti kendisi için yararlı gördüğü Avrupa kaynaklı teknoloji ve yenilikleri tereddüt etmeden benimsemiştir. Aslında Osmanlı Devleti'nin gözden kaçırdığı nokta Osmanlı ordusunun Batı'daki çağdaşlarına göre giderek prestijini kaybetmeye başlarken, Batı'daki çağdaşlarının ise giderek daha güçlü, daha düzenli ve daha iyi donatılarak modern ordu kimliği kazanmış olduğu gerçeğiydi.

Osmanlı Devleti, Batı'nın değiştiğini, güçlendiğini ve artık karşısında eski orduların olmadığını, Batı karşısında büyük toprak kayıplarına neden olan 1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra fark etmeye başlamıştır. Bir bakıma "*Türkler savaş meydanlarında*

---

¹ İbrahim Zeyd Gerçik, "Türk Modernleşmesi: Düşmanına Âşık Olmak Modernleşmenin Oluşturduğu Kimlik Bunalımı", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, S. 57, Yıl. 16, Temmuz Aralık 2019, s. 152.

² Mesut Uyar ve Edward J. Erickson, *Osmanlı Askerî Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017, s. 206.

hissettikleri mağlubiyet acısıyla tanışincaya kadar Avrupa'da gördüklerini hiç beğenmediler. Askerî mağlubiyet acısı onları Batı'da beğenilecek bir şeyler bulmaya zorladı"³. Böylece Osmanlı Devleti'nin savaş meydanlarında aldığı peş peşe mağlubiyetler, 18. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Osmanlı devlet adamlar tarafından Batı'yı inceleme, onun tekniği, bilgisi, teknolojisi ve kurumlarından faydalanma ihtiyacı şiddetle hissedilmiştir. Aslında dönemin şartlarına bakıldığında Osmanlı Devleti için birer örnek teşkil edecek, birtakım reform hareketleri ile güçlenen Rusya ve Avusturya, değişimin en belirgin örnekleriydi.

Batı orduları karşısında askerî üstünlüğün kaybedilmesi, ardı ardına gelen yenilgiler, Batı'daki son 150 yıl içinde meydana gelen değişimleri iyi okumayan ve kendi iç sistemini de yenilemeyen Osmanlı yönetimi üzerinde panik ve şaşkınlık yaratmıştı. Osmanlı Yönetimi meydana gelen güç değişiminin nedenlerine çare bulamadığı gibi Batı karşısında yaşanan yetersizlik duygusu, hayranlıkla karışık bir taklidi doğuracaktı⁴. Bu taklit Batı ile aradaki sınırların kaldırılması, Batı'nın tanınmasına yönelik ilk ciddi adımların atıldığı Lale Devri (1718-1730) diye adlandırılan dönemle birlikte başlamıştır⁵. Bu dönemde Batı'nın askerî kurumları ve silah gücünün Osmanlı coğrafyasına nasıl getirileceği konusu önemli bir devlet sorunu haline gelmiştir⁶. Devlet adamları öncelikle devletin bekasını korumak amacıyla Batı karşısında giderek artan yenilgilerin ve derinleşen ezikliğin aşılmasına yönelik bir çaba

³ İsmet Özel, *Çenebazlık*, Şule Yayınları, İstanbul 2009, s. 12.

⁴ Gerçik, *a.g.m.*, s. 153.

⁵ Abdülkadir Özcan, "Lâle Devri" *TDVİA.*, C. 27, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 81-84.

⁶ Aslında dönemin en ünlü simalarından ve ilk Türk matbaasının kurulmasında öncülük eden İbrahim Müteferrika, Batı'nın askerî üstünlüğünü ve Osmanlı'nın içinde bulunduğu askerî çöküşe karşı nasıl bir reaksiyon alması gerektiği üzere hazırladığı *Usûlü'l-Hikem Fî Nizâmi'l-Ümem* isimli eseri ehemmiyete haiz bir kaynaktır. Bu eseri önemli yapan özelliği ise İbrahim Müteferrika'nın bu eseri yazarken Batı ve Doğu'da kurulan devletlerin askerî teşkilatlarını eski ve yeni düzenlerini incelemiş olması ve bu bağlamda Osmanlı askerî sisteminin aksayan yönlerini ve bu aksaklıkları gidermek için çözümler önermiş olmasıdır. Osmanlı askerî modernleşme süreci içinde erken dönemlerde kaleme alınmış olan bu eser bize bazı devlet adamlarının askerî çöküşü doğru analiz ettiği, bu duruma yönelik çözüm önerileri fikrine sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Necati Çavdar ve Ünal Çelik, "İbrahim Müteferrika'nın *Usûlü'l-Hikem Fî Nizâmi'l-Ümem* Adlı Eserine Göre Osmanlı Askerî Sisteminin Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Lale Devri'nde Osmanlı Devleti ve Nevşehir*, (Editörler: İlyas Gökhan, Hüseyin Saraç ve Gökçe Özcan), Kömen Yayınları, Konya 2018, ss. 581-601.

harcamış ve geçmişte örneği olmayan bir şekilde Avrupa ile yeni temas kanalları oluşturulmaya çalışılmıştır⁷.

Lale Devri'nden itibaren Batı'nın bilgi ve teknolojisinin Osmanlı coğrafyasına aktarımı farklı yollar ile meydana gelmiştir. Bu yollardan ilki Avrupa'ya gönderilen elçilerin veya öğrencilerin orada öğrendiklerini memleketlerine taşıması, ikincisi Avrupa'dan uzman veya danışman olarak gelen kişilerin bilgi ve tecrübesinin yararlanmak amacıyla aktarılmaya çalışılmasıdır. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa'dan, Osmanlı Devleti adına çalışmayı tercih eden veya mecbur olan birçok kişi gelmiştir⁸. Osmanlı Devleti, bu Avrupalı ziyaretçilerden ve bazı dönmelerden mümkün mertebe yararlanmaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nde hizmet etmek için Avrupa'nın alt ve orta kademelerinden olmak üzere yüzlerce asker ve teknisyen Osmanlı Devleti'ne müracaat etmiştir. Osmanlı yönetimi kendisine müracaat edenleri işe alırken oldukça esnek ve çok seçici davranmamıştır. Ancak yine de beklenildiği kadar Avrupalı asker ve teknisyen Osmanlı ordusu bünyesine katılamamıştı. Çünkü Osmanlı yönetimi ordusunda işe alınanların din değiştirip Müslüman olması mecburiyeti koymuştu⁹.

Osmanlı ordusunu modernleştirmek amacıyla devlet adamlarının temel bilgi kaynakları, 18. yüzyılın ikinci yarısından Birinci Dünya Savaşı'na kadar, ağırlıklı olarak yabancı uzman ve danışmanlardan faydalanmak olacaktı. Ancak Osmanlı coğrafyasına çeşitli sebeplerle gelen bu uzman ve danışmanlardan Osmanlı Devleti daha çok birer *talim çavuşu* olarak faydalanmıştı. Zira devlet adamlarının Avrupa orduları denince akıllarına gelen iki şey vardı; yeni teknoloji ateşli silahlar ve bunları saf ve kol düzenlerinde kullanacak askerlerin talim ve terbiye edilmesi¹⁰. Bu noktada Osmanlı Devleti yabancı uzman ve

⁷ Gerçik, *a.g.m.*, s. 154.

⁸ Osman Kara ve Deniz kuvvetlerinde istihdam edilen yabancı uzmanlar için bkz. Fatih Yeşil, "Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanlar", (Editör: Gültekin Yıldız), *Dünya Savaş Tarihi: Osmanlı Askeri Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, Timaş Yayınları, 2013, s. 79-99; Ali Rıza Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18 ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya 2006; Hatice Arslan, "Osmanlı Askerî Islahatlarında İstihdam Edilen Yabancı Uzmanlar (1730-1908)", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2010.

⁹ Uyar ve Erickson, *a.g.e.*, s. 207.

¹⁰ Gültekin Yıldız, "Kara Kuvvetleri", *Dünya Savaş Tarihi-Osmanlı Askerî Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, (Editör: Gültekin Yıldız), Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 46.

danışmanlardan gerektiği gibi fayda sağlayamadığı, bu süreçte uzman ve danışmanlardan öğrenilen bilgi daha çok şekilde kalmıştır. Sonuç olarak ordunun modernleşmesinde istenilen zihniyet değişimi modern askerî okulların ve hiç kuşkusuz matbaanın varlığı ile sağlanacaktı.

Lale Devri'nden itibaren hiç kuşkusuz bilgi ve tecrübenin aktarımında en önemli araç ise matbaa olmuştur. Batı'da matbaanın ortaya çıkışı ile kitap ve süreli yayınlar, bilginin kısa sürede daha geniş kitlelere ulaşmasına olanak sağlamıştır. Matbaa bilgi birikiminin büyümesine, çoğaltılmasına ve mesafe ve zaman fark etmeksizin toplumlar arasında yayılmasına olanak sağlamıştır. Matbaanın sahip olduğu özellikler sayesinde toplumların modern kültürel yaşamında değişimlere neden olmuştur. Böylece matbaa ve süreli yayınlar halkın zihin yapısını geliştirme, yönlendirme ve kendi ideolojilerini yaymak gibi önemli bir görevi üstlenmiştir. Osmanlı Devleti'nde matbaa yapılacak olan modernleşme hareketleri için önemli bir itici güç olmuştur. Matbaa Batı'nın kültür, bilim ve sanat alanları başta olmak üzere tüm birikimini Osmanlı coğrafyasına taşımakta mihenk taşı olacaktır.

Lale Devri'nin en önemli gelişmesi hiç kuşkusuz Osmanlı matbaası olmuştur. 1727 yılında İbrahim Müteferrika ile sadaret mektûbî halifelerinden Yirmisekizçelebizade Mehmed Said Efendi'ye III. Ahmed'in fermanı ve Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi'nin fetvası ile ilk Türk matbaasını kurma izni verildi. Müteferrika'nın Yavuz Selim semtindeki evinde kurulan ilk Osmanlı matbaasında 1729'da basılan ilk kitap Vankulu Lügati adıyla geçen Sihâhu'l-Cevherî tercümesidir. Daha sonra Mehmed Said Efendi'nin matbaacılık işinden ayrılmasıyla birlikte matbaanın yönetimi ve idaresi tamamen İbrahim Müteferrika'ya kalmıştır¹¹.

Lale Devri'nde kurulan matbaa ilk başlarda kurucusunun beklentilerinin gerisinde kalmış ve matbaanın 16 yıllık serüveninde sadece 17 kitap basılabildiği. Basılan bu kitapların yalnızca üçü fen bilimleri ile alakalı ve reform çabalarına doğrudan fayda sağlayabilecek durumdaydı. Matbaanın başlangıçta ilgi görmemesinin temel nedeni, hedef kitesini oluşturan yönetici elit, bürokrat ve aydınların ilgi ve desteğinden mahrum kalmasıydı¹². Matbaanın gereken ilgiyi görmemesinde bir diğer etken de devlet yönetiminin

¹¹ Erhan Afyoncu, "İbrahim Müteferrika", *TDVİA.*, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 21, Ankara 2000, s. 326.

¹² Uyar ve Erickson, *a.g.e.*, s. 209.

ülke içindeki bilgi birikimi ve uzmanlardan faydalanmak yerine dışarıdan uzman ve teknoloji ithal etmeyi tercih eden bir anlayışta olmasıdır. Osmanlı yönetiminin yapmayı düşündüğü reformlar için ülke içinde kolaylıkla istifade edilebilecek bilgi birikimini kullanmak yerine daha çok Batı'dan ithal etme tercihi devletin son dönemine kadar devam edecektir¹³.

Başlangıçta matbaa her ne kadar askerî bir nitelik taşıyorsa da sonraki dönemlerde askerî eğitim ve bilgi aktarımında önemli rol oynadı. Zira 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygın kullanılmaya başlanan matbaa ordunun bir makine gibi yapılandırılmasında da önemli bir faktör olacaktır. Matbaa Osmanlı ordusunun ihtiyaç duyduğu kitap, belge, talimnâmelerin ve süreli yayınların basımı konusunda önemli avantajları da beraberinde getirmiştir. Matbaanın Osmanlı ordusu için ehemmiyetini birkaç cümle ile ifade etmek gerekirse: Osmanlı coğrafyasının büyük olması ve ordu merkezlerinin birbirine olan uzaklıkları düşünüldüğünde tüm subay ve askerlerin askerî manevralarının koordinasyonu konusunda toplu bir standart yakalamak mümkün olmayabilir. Ancak matbaanın seri üretim özelliğini kullanarak çıkarılan bir kitap/süreli yayın ile planlanan askerî manevralar ayrıntılı olarak ve hatta örnek modeller ile yayınlanarak ordu merkezlerindeki subay ve askerlere gönderilebilir. Böylece tüm subay ve askerlerin güncel askerî gelişmelerden haberdar olması sağlanabilir.

Lale Dönemiyle başlayan ve Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar sürecek olan Batı'nın bilgi, teknik ve teknolojisinin Osmanlı coğrafyasına aktarım süreci inişli çıkışlı devam etmiştir. Bu süreçte devlet adamlarının Batı'dan tecrübesizce seçip, ani kararlarla Osmanlı toplumuna aktarmaya çalıştığı Batı kaynaklı reformlar zamanla teoriden pratiğe dönüştürülme noktasında da problemler yaşanmıştır. Çünkü bu işlemleri yapacak kalifiye bürokratik eleman yoktu ya da daha emekleme devresindeydi¹⁴. Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyıl boyunca Batı'daki bilgisi, tekniği ve teknolojisinin kendi bünyesine transfer çabaları beklenen etkileri yaratmamıştır. Çünkü Osmanlı toplumunda bu bilgi ve teknolojiyi kullanacak, geliştirecek ve daha ileri götürecek bir kitlenin eksikliği hep hissedilmiştir. Ayrıca Osmanlı yönetimi mevcut sorunlarını ülke içinde bir bilgi birikimi ile çözmek yerine

¹³ a.g.e., s. 208.

¹⁴ Mehmet Beşirli, "Osmanlı'da Modernleşme ve Aydınlar, 1789-1908", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S. 5, 1999, s. 134.

daha çok ithal yöntem ve eğitimcilerle sorunu çözmeye çalışmıştır. Bu yüzden 18. yüzyılda kurulan matbaa ve mühendishaneler sürekli bir varlık gösterememiştir¹⁵.

18. yüzyılda Osmanlı Batı'yı zihinsel, kültürel olarak değil, teknolojik ve uygarlık boyutu ile takip etmeye çalışmıştır. Bu yüzden Osmanlı Devleti için 18. yüzyıl Batı medeniyetine dönük panik, hayranlık ve taklit ile geçen bir yüzyılken; 19. yüzyıl devleti kurtarmak adına Osmanlı bürokratlarının modernleşme sürecini başlattıkları yüzyıl olmuştur. Hayranlıkla başlayan süreç, devlet eliyle yapılan ve öncelikle kurumlarına yönelik olan bir modernleşme hareketine dönüşmüştür¹⁶. Osmanlı Devleti 19. yüzyıla kadar modernleşmek adına sadece Batı'ya ait olan teknik, teçhizat ve teknolojiyi almakta yetinmişti. Ancak 19. yüzyılda Osmanlı Devleti Batı'nın bilgi birikiminden faydalanmak, onun çok ötesinde bir zihniyet ve düşünsel bir toplum anlayışı yaratmak için matbaanın işlevlerinden faydalanmaya çalışacaktı. Böylece Osmanlı Devleti'nde matbaa ve basın organları geleneksel toplum anlayışını modern toplum anlayışına dönüştürmede önemli bir kilometre taşı haline gelmiştir.

18. yüzyılda yapılan reformlar, 19. yüzyılın reform hareketleri için bir deneme sahnesi niteliğindedir. Osmanlı devlet adamlarının 18. yüzyılda gerçekleştirilen reformların neticesinde edindiği düşünsel birikim ve deneyim, 19. yüzyılda yapılacak olan başta askerî alan olmak üzere eğitim, iktisadî, hukukî, idari ve mülkî alanlarında birçok reformlar için temel olmuştur. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na kadar sürecek olan modern ordu oluşturma düşüncesi, 19. yüzyıl askerî reformlarının niteliği ve niceliği bakımından 18. yüzyılın askerî reformlarından daha geniş boyuta taşınmıştır. Bilhassa Osmanlı Ordusu, 1821 yılında Mora'da başlayan Rum isyanını bastırmada çektiği sıkıntı ve daha sonra Mehmed Ali Paşa İsyanı sırasında Mısır ordusunun Kütahya'ya kadar ilerlemiş olması modern ordu oluşturma hayali için bir dönüm noktası olacaktır.

II. Mahmud, Osmanlı ordusunun teknik açıdan zayıf, disiplinden uzak olması ve kendisinden küçük birlikler karşısında ağır mağlubiyetler yaşamasından dolayı 1826 yılında

---

¹⁵ Gerçik, *a.g.m.*, s. 154.

¹⁶ *a.g.m.*, s. 152.

Yeniçeri Ocağını kaldırarak¹⁷ modern ordunun temellerini oluşturmaya başlayacaktı. II. Mahmud, aynı yıl içerisinde Avrupalı usullere göre düzenlenmiş olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunu kurmuştur¹⁸. Yenilikçi bir kimliğe sahip olan II. Mahmud yaptığı birçok reformlarla Osmanlı Devleti'ni, Batılı çağdaşlarına yaklaştırmak için çaba ve gayret sarf etmekteydi. Bu bakımdan Avrupalı tarzı bir ordunun sadece şekilsel olarak kalması doğru olmazdı. II. Mahmud modern ordunun bel kemiği olacak olan subay ve askerleri yetiştirmek adına önemli icraatlar yapmıştır. İlk önce çok sayıda kara ve deniz harp okulu öğrencisini Avrupa başkentlerine göndermiştir¹⁹. Diğer yandan da Batı'dan askerî danışmanlar getirterek Osmanlı ordusunda görevlendirmiştir. Yeni oluşturulan ordunun subay ihtiyacını karşılamak üzere Mekteb-i Harbiye ve Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusuna doktor yetiştirmek amacıyla Mekteb-i Tıbbiye okulları açılmıştır.

Osmanlı Devleti Batılılaşmanın ilk somut adımını 3 Kasım 1839 tarihinde ilan ettiği Tanzimat Fermanı ile atmıştır²⁰. Her anlamda daha çağdaş bir düzeni öngören Tanzimat Fermanı askerî, idari, mülkî, iktisadî, eğitim ve hukukî alanlarında çok sayıda reformu da hayata geçirmiştir. Tanzimat Fermanı ile Osmanlı askerî organizasyonu ve prensiplerinde birçok önemli reformlar yapılmıştır. Modern ordu oluşturma vizyonu ile Osmanlı askerî yönetimi, Osmanlı subay ve askerinin eğitimine önem vermiştir. Özellikle Osmanlı subay ve

¹⁷ Yeniçeri Ocağının kaldırılış süreci için bkz. Kemal Beydilli, "Vak'a-i Hayriyye", *TDVİA.*, C. 42, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012, ss. 454-457.

¹⁸ Abdülkadir Özcan, "Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye", *TDVİA.*, C. 3, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991, s. 457.

¹⁹ Osmanlı Devleti 18. yüzyıl boyunca Avrupa'dan uzman subay, teknisyen ve mühendis getirmesine rağmen devletin özellikle askerî alanda hedeflediği ivmeyi bir türlü yakalanmaması, modernleşmenin sadece Avrupa'dan kişilerin getirmek yeterli olmadığını gören Osmanlı Yönetimi 19. yüzyıl boyunca diğer devletlerinin yaptığı gibi Avrupa'ya ilim öğrenmesi amacıyla öğrenci göndermeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin Avrupa öğrenci göndermesindeki amacı bu öğrencilerden Avrupa'yı, medeniyetini, gelişme nedenlerini, bilim ve teknolojiye yakaladıkları seviyeyi görüp, öğrenmesi ve geri döndüğünde Osmanlı Devleti'nin tekrar ayağa kaldıracak olan kadroları oluşturmaktır. Avrupa giden öğrenciler hakkında bkz. Adnan Şişman, *Tanzimat Dönemi'nde Fransa'ya Gönderilen Osmanlı Öğrencileri (1839-1876)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004.

²⁰ Tanzimat Fermanı konusu ile ilgili temel bazı bibliyografik eserler; Ahmet Cevat Eren, *Tanzimat Fermânı ve Dönemi*, Derin Yayınları, İstanbul 2007; Halil İnalçık ve Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019; Roderic H. Davison, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform 1856-1876*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2015; Edouard-Philippe Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, (Çev: Ali Reşad), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2017; Reşat Kaynar, *Mustafa Reşid Paşa ve Tanzimat*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010; İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2017; Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

askerinin değişen ve gelişen askerî bilgi birikiminden mahrum kalmaması adına Osmanlı askerî yönetimi tüm subay ve askerlerin faydalanması adına Cerîde-i Askeriyye gazetesinin çıkarılmasını faydalı görmüştür.

Çalışmamızın konusunu olan ve Osmanlı askerî tarih kaynakları arasında yer alan Cerîde-i Askeriyye gazetesi neşredilmeye başlandığı günden kapatıldığı tarihe kadar kesintisiz olarak çıkarılmış, uzun ömürlü ve yarı resmi bir gazete kimliğine sahip olması bakımından oldukça önemlidir. Cerîde-i Askeriyye’yi diğer gazetelerden ayıran özelliği ise kesintisiz ve uzun ömürlü olmasıdır. Cerîde-i Askeriyye gazetesi üzerine bugüne dek yapılan çalışmalarda gazetenin askerî modernleşme sürecindeki önemine değinilmekle birlikte, konunun ayrıntılarını gösteren bir çalışma yapılmamıştır.

Günümüzde Cerîde-i Askeriyye gazetesine dair az sayıda ve benzeri çalışmalar bulunmaktadır. Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı askerî tarihi kaynakları arasındaki yeri ve içeriğini tanıtıma yönelik Ayten Can Tunalı’nın “Cerîde-i Askeriyye’nin Tarih Araştırmalarındaki Yeri” isimli makalesi ile Hamit Pehlivanlı’nın “Son Dönem Tarih Araştırmalarında Askerî Gazete ve Süreli Yayınların Yeri” isimli makalesi teşkil etmektedir. Necdet Hayta ve Uğur Ünal’ın 2007 yılında birlikte hazırlayıp Osmanlı Askerî Gazetesi: Cerîde-i Askeriyye 1-30 adıyla yayınladıkları eserde gazetenin ilk otuz sayısı transkript edilerek yayınlanmıştır. Bunların haricinde Ayten Can Tunalı danışmanlığında hazırlanan iki adet yüksek lisans tezi mevcuttur. Bugüne kadar Cerîde-i Askeriyye gazetesi üzerine hazırlanmış olan tezlerden ilki 2008 yılında Alper Yıldırım tarafından “Askerî Bir Süreli Yayın: Ceride-i Askeriyye” adıyla hazırlanmış olan 15 Aralık 1880-20 Mart 1881 yılları arasında 25 sayının resmi ve gayri resmi başlıkları altındaki haber ve makalelerin envanterine yönelik çalışmadır. İkincisi Ali Emre Erdoğan’ın hazırladığı “Cerîde-i Askeriyye Gazetesi’nin Tasnifi (1864-1870)” adıyla gazetesinin neşredilmeye başlandığı tarihten itibaren 6 yıllık sürecini kapsayan sayıların resmi ve gayri resmi başlıklarında altındaki haber ve makalelerin envanteri hazırlanmıştır.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı askerî modernleşme sürecindeki yerini göstermek adına tezimizi üç bölüme ayırdık. İlk bölümde Cerîde-i Askeriyye’nin tarihçesi, haber kaynakları ve içeriği, gazetenin dağıtım ve abonelik sistemi ve gazetenin idaresi ve

çalışanları hakkında bilgiler verdik. İkinci bölümde Osmanlı askerî modernleşme hareketinde Cerîde-i Askeriyye gazetesinin rolünü göstermek üzere tespit ve değerlendirmelere yer verildi. Bu çalışmanın amacı, alt başlıklar altında bu konunun boyutlarını gösterebilmektir. Bu bağlamda çalışmada, Cerîde-i Askeriyye'nin 1878-1879 yılları arasındaki bir yıllık (yaklaşık 100 sayı) dönemi incelenmiş, gazetede yabancı ordular, askerî eğitim, sağlık hizmetleri, rütbe ve terfi nizamnâmesi, muharebe tetkikleri, askerî tartışma, iaşe ve lojistik, askerî strateji ve silah ve teknolojik gelişme üzerine yayınlanan haber ve makaleler üzerinden gazetenin Osmanlı askerî modernleşmesinde rolü yedi başlık altında anlatılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Cerîde-i Askeriyye gazetesinin *Cüz'i Gayri Resmi* başlığı altında yer alan makale ve haberlerine göre yabancı ordular, askerî eğitim, sağlık hizmetleri, rütbe ve terfi nizamnâmesi, muharebe tetkikleri, askerî tartışma, iaşe ve lojistik, askerî strateji ve silah ve teknolojik gelişme gibi bilimsel makale ve haberlerin değerlendirmesine dair bilgiler ihtiva etmektedir.

BÖLÜM-1: CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1. OSMANLI BASIN TARİHİNİN GELİŞİMİNE GENEL BAKIŞ

1831 tarihinde ilk Osmanlı resmî gazetesinin yayınlanmasından 1860 yılına kadar geçen süre zarfında Osmanlı basını genel olarak hükûmetin icraatını ilân etmekle sınırlı, resmi ve yarı resmi bir konum arz etmiştir. 1860’larda özel teşebbüsle çıkarılmaya başlanan gazetelere kadar Osmanlı gazetelerinin aslında hep yüksek yönetici kadrolar için çıkarıldığını söylemek yanlış olmaz. Bu gazetelerin temel amacı bu kadroların yeni düzenlemeleri öğrenmelerini sağlamaktı. İlk gazeteleri çıkaran kişilerin birer devlet memuru olmaları onların idarenin tasarrufu dışında hareket etmelerini zorlaştırmıştır²¹. Bu nedenle, İlk Osmanlı gazetelerinin Batı’daki örnekleri gibi devleti bireyin üzerinde yer alan bir konumdan çıkarıp onu toplumun hizmetine sokacak kabiliyette olduğunu söylemek zordur. Bu bağlamda Batı’da gazete çıkaranların genellikle devlet mekanizmasının dışında kalan kimseler olmaları, Batı’da gazetelerin “dördüncü kuvvet”²² olarak nitelendirilmelerini anlaşılır kılmaktadır.

Başlangıcından Sultan Abdülaziz devrinin (1861-1876) başlarına kadar geçen döneme Osmanlı basınının doğuşu dönemi demek yanlış olmayacaktır. Zira Türkiye’de resmi ve yarı resmi ilk gazeteler bu dönemin ürünüdürler²³. Osmanlı Devleti’nde 1831-1860 arasında çıkarılan Türkçe gazeteler: Kahire’de çıkarılan Vakayi-i Mısriye, Girit’in Hanya şehrinde çıkarılan Vaka-i Giridiye, İstanbul’da çıkarılan resmi nitelikteki Takvîm-i Vekâyi²⁴ ile yarı resmi nitelikteki Ceride-i Havâdis’ten²⁵ ibaretti. Tanzimat döneminin bu ilk gazeteleri Osmanlı toplumunda basının tanınması konusunda önemli rol oynamışlardır. Bu gazeteler genel yapıları itibariyle, halk ve aydınlar tarafından

²¹ Necati Çavdar, *Muhbir: Osmanlı Basınının Sivri Dili*, Kriter Yayınevi, İstanbul 2017, s. 1-5.

²² Orhan Koloğlu, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Basın*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 15-16.

²³ M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul 2005, s. 175.

²⁴ Takvîm-i Vekâyi hakkında geniş bilgi için bkz: Nesimi Yazıcı, *Takvim-i Vekâyi-Belgeler*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 1983.

²⁵ Server R. İskit, *Türkiye’de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bakış*, Meb. Yayınları, Ankara 2000, s. 48; İngiliz gazetesi Morning Herald’ın İstanbul muhabirliğini yapan William Churchill adlı şahıs tarafından 1840 yılında çıkarılmaya başlanan yarı resmî gazetedir. Osmanlı Basın tarihinde özel sermaye ile çıkarılan ilk gazete olduğu yönünde görüşler mevcuttur. Başlangıçta sadece 150 okuyucusu olduğundan gazetenin kapanmaması için daha sonraları devlet tarafından aylık 2500 gürüş yardım yapılmasına başlanmasıyla yarı resmi bir yayın organı haline gelmiştir. Uzun yıllar yayın hayatına devam eden gazetenin ilginç hikâyesi için bkz. Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*, Güven Matbaası, Ankara 1969, s. 107-112; İnuğur, *a.g.e.*, s. 181-184.

iletişimin öneminin anlaşılması, iç ve dış olayların daha yakından takip edilmesi ve aydınlarda yazma alışkanlığının oluşması gibi önemli gelişmelere ön ayak olmuşlardır²⁶.

21 Ekim 1860 tarihinde Osmanlı Devleti'nde özel teşebbüs ve sermaye ile kurulmuş olan ilk Türkçe gazete olma özelliğini taşıyan Tercüman-ı Ahvâl gazetesi çıkarılmaya başlanmıştır. Ağâh Efendi ve Şinasi Efendi tarafından çıkarılan gazete o güne kadar Türkiye'de çıkarılmış olan Türkçe ve yabancı dildeki gazetelerden daha fazla ilgi görmüştür. Gazetenin dil ve muhteva olarak geniş kitlelere hitap etmesinin yanında resmi görüşün dışındaki konulara değinebilmesi, toplumun sorunlarını dile getirebilmesi ve ansiklopedik bilgiler içermesi bu ilginin başta gelen sebepleri arasında yer almıştır²⁷. Tercüman-ı Ahvâl, devletin yönetim zaafalarını eleştirmeyi yayın politikasının temel ilkesi olarak benimsemiştir. Tanzimat'ın eleştirisini de başlatmış olan gazete ticaretin liberalleşmesinin yerli sanayinin çökmesinin temel sebebi olduğunu iddia etmiştir. Yayınlandığı siyasi makaleler ve muhalif duruşu ile Tercüman-ı Ahvâl basın tarihimizde fikir gazeteciliğinin doğuşunda önemli bir görevi icra etmiştir²⁸.

Tercüman-ı Ahvâl'in açtığı yolda daha ileri bir adım olarak 27 Haziran 1862 tarihinde²⁹ Tasvir-i Efkâr gazetesi Türk basın hayatına katılmıştır. Yeni Osmanlılar'ın ideoloğu sayabileceğimiz Şinasi'nin çıkardığı gazete, siyasi tartışmalar ile Türk basın hayatına yeni bir boyut getirmiştir. Tanzimat dönemi sonlarına doğru etkilerini duyuran ve en önemli temsilcileri Ziya Paşa, Ebüzziya Tevfik, Namık Kemâl ve Ali Suavi olan aydınlar topluluğuna Yeni Osmanlılar denilmiştir. Bunlar devletin kurtuluşunu bir taraftan meşrutî ve hürriyetçi bir siyasi yapıya geçmekte görürlerken diğer taraftan da halkın eğitilmesinde, medreselerin etkilerinin azaltılmasında görmüşlerdir³⁰.

Tasvir-i Efkâr, Osmanlı yapısı içerisinde Türk unsurunun haklarını ön plana çıkararak parlamenter sistemi savunan yazıları ve dış politika yazıları sayesinde tirajını 24 bine kadar yükseltmiştir. Gazetenin halk dilini ön plana çıkaran ve sade bir anlatım ile kaleme alınan yazıları vasıtasıyla eğitim ve edebiyat alanlarına da yeni bir yaklaşım getirdiği kabul edilmektedir. Tasvir-i Efkâr: okuma, yazma ve öğrenmede kolaylık sağlayacağı anlayışı ile Arap harflerinin ıslahı ve Latin harflerinin kullanıp

²⁶ Tevfik Çavdar, *İz Bırakan Gazeteler ve Gazeteciler*, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 16-17.

²⁷ Koloğlu, *a.g.e.*, s. 31; İnuğur, *a.g.e.*, s. 184-192; Şapolyo, *a.g.e.*, s. 115-120.

²⁸ İnuğur, *a.g.e.*, s. 193.

²⁹ Şapolyo, *a.g.e.*, s. 120.

³⁰ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s. 180.

kullanılmayacağı konusunda uzun ve önemli bir tartışmaya da kapı aralamıştır³¹. Şinasi'nin bu yoğun eleştirileri memuriyetine son verilmesine neden olmuştur. Şinasi bundan sonra geç kadroları toplayıp onları yetiştirme vazifesini üstlenerek gazeteciliğe devam etmiştir. Bu yönü ile Yeni Osmanlılar'ın fikrî kurucusu olarak kabul edebileceğimiz Şinasi'nin 1865'te Paris' gitmesiyle Tasvir-i Efkâr gazetesi Namık Kemâl'in başyazarlığında yayın hayatına devam etmiştir.

1.2. CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNİN TARİHÇESİ

Osmanlı toplumunda zamanla her kültürün kendi matbaasını kurma teşebbüleri matbaanın işlevsel özelliklerinin değişmesine, dergi ve düzenli gazetelerin ortaya çıkması, toplum içinde tartışma ve eleştirel düşünme sistemine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Bunun farkında olan Osmanlı yönetimi 19. yüzyılda gerek devlet eliyle gerekse özel teşebbüslerle olmak üzere birçok gazete ve dergi yayınlanmasında vasıta olmuştur. Özellikle bu dönemde bazı kurum ve kuruluşlar da kendi çalışanlarının ihtiyaçları doğrultusunda, çalışanlarının bilgi ve donanımını artırmak, güncel gelişmelerden ve haberlerden haberdar etmek için gazete çıkartmaya başlamıştır. Cerîde-i Mehâkim, Cerîde-i Bahriyye, Cerîde-i Askeriyye ve Cerîde-i Tıbbiye-i Askeriyye gibi yayın organları kurumlar tarafından çıkarılan ilk örnekler arasında yer alır. Bu yayınlar içerisinde tez konumuza kaynaklık edecek olan Cerîde-i Askeriyye gazetesi, düzenli ve uzun ömürlü, yarı-resmi bir ordu gazetesi olması bakımından önem arz etmektedir.

Cerîde-i Askeriyye, Osmanlı Devleti'nin kara ve deniz kuvvetlerine ait askerî bilgi, nizam ve işleyişi hakkında bilgiler verirken, ayrıca dönemin yabancı askerî gazetelerinden askerî bilim ve teknik konularla alakalı yazılarını tercüme ederek sayfalarına taşımaktadır. Cerîde-i Askeriyye gazetesinin ilk ne zaman yayınlandığı konusunda, bu konuyu çalışan araştırmacıların çoğunluğu gazetenin ilk kez 16 Ocak 1864 tarihinde neşredildiği konusunda hemfikir olmuşlardır³². Bu tarihin ölçüt

³¹ Koloğlu, *a.g.e.*, s. 34.

³² Orhan Koloğlu Cerîde-i Askeriyye gazetesinin ilk yayınlandığı tarihi eserinde 1860 olarak belirtmiştir (Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2018, s. 31), Hamit Pehlivanlı Cerîde-i Askeriyye gazetesinin 23 Şaban 1280/M. 2 Şubat 1864) tarihinde yayın hayatına girdiğini söylemektedir. 2 Şubat 1864 tarihi Taksim Atatürk Kütüphanesinde gazetenin ilk nüshasında geçmektedir. Ancak bunun bir baskı hatası olduğunun ikinci sayının H. 14 Şaban 1280/M. 23 Ocak 1864 tarihini göstermektedir. (Hamit Pehlivanlı, "Son Dönem Tarih Araştırmalarında Askerî Gazete ve Süreli Yayınların Yeri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXI, S. 61, MART 2005 s. 247); Ayten Can, "Ceride-i Askeriyye'nin Tarih Araştırmalarındaki Yeri", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırma Dergisi*, C. XXIV, Ankara 2005, s. 196; Necdet Hayta ve Uğur Ünal, *Osmanlı*

alınmasında temel etken gazetenin günümüzde mevcut olan ilk nüshasında numara olarak “defa 1” yazılmış olması olduğunu düşünüyoruz. Ancak arşivde gazetenin çıkış tarihi ile ilgili araştırma yaparken gazeteye abone olan subayların çeşitli nedenlerden dolayı aboneliklerinin silindiği belgeleri okumamız, bize gazetenin daha erken bir tarihte çıkmış olabileceği düşündürmektedir.

Söz konusu belgelerden ilki 20 Mayıs 1851 tarihinde Edirne Valiliği’nden sadarete gönderilen belgedir. Belgede merkez ordusunda birinci Çavuş olarak görev yapan Edirneli Emin, bölüğün Başçavuşu Diyarbakırlı Seyfi ile kavga etmiştir. Kavga sonucunda vefat eden Seyfi’nin Cerîde-i Askeriyye’den aboneliğinin silinmesi için seraskerliğe bildirilmesi istenmiştir³³. Bir diğer belgemiz ise 24 Mayıs 1851 tarihinde seraskerlik makamına gönderilen belgedir. Bu belgede ise Beyrut’ta görev yapan Binbaşısı Abdülhadi Ağa’nın evinde hizmetçisinin ölü bulunmasından dolayı kendisinin mahkemesi yapılmıştır. Yapılan tahkikat sonucunda Abdülhadi Ağa’nın hizmetçisini öldürdüğüne dair bir kanıt bulunamamıştır. Ancak Abdülhadi Ağa’nın karakterinin askerlik yapmaya uygun olmadığı ve kendisinin 8 ay hapis yattığından dolayı şahıs hakkında gerekli işlemlerin yapılması ve Cerîde-i Askeriyye gazetesine olan aboneliğinin silinmesi seraskerliğe bildirilmiştir³⁴.

Cerîde-i Askeriyye’nin 1864’ten daha erken tarihlerde çıktığını gösteren bir başka belgemiz ise 20 Temmuz 1859 tarihinde yine seraskerlik makamına yazılmıştır. Belgede Rifâiyye tarikatından Hacı Ali babanın oğlu Abdürezzak Efendi kendi isteği ile Cerîde-i Askeriyye gazetesindeki aboneliğinin silinmesini için seraskerliğe müracaat etmiştir³⁵. Araştırma yaparken karşılaştığımız bir başka belgede ise seraskerlik makamının isteği üzerine sadrazamlık, Atina Sefiri Halil Bey’in maiyetinde görev yapmakta olan Korfu Şehbenderi Konemonos Bey’den³⁶, Hassa Ordusu’na mensup Yüzbaşı Mehmed Kadri Bey’in Korfu’da olup olmadığı hakkında malumat istemiştir. 10 Mart 1860 tarihinde Konemonos Bey’in gönderdiği yazıda Mehmed Bey’in Korfu’da başıboş bir şekilde

---

Askerî Gazetesi Cerîde-i Askeriyye 1-30, Berikan Yayınevi, Ankara 2007, s. V; Alpay Kabacalı, *Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları: 45, İstanbul 2000, s. 70.

³³ BOA. A.} MKT.MVL., 41/95, H. 19 Receb 1267/M. 20 Mayıs 1851.

³⁴ BOA. A.} MKT.MVL., 42/13, H. 23 Receb 1267/24 Mayıs 1851; BOA. A.} MKT.NZD, 43/1, H. 21 Zilkade 1267/M. 24 Mayıs 1851.

³⁵ BOA. A.} MKT.NZD., 286/10, H. 19 Zilhicce 1275/M. 20 Temmuz 1859.

³⁶ Kübra Mamak, *Devlet Sâlnâmelerine Göre Osmanlı Hariciye Teşkilatı*, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat 2017, s. 209.

gezmekte olduğu bildirilmiştir. 19 Mart 1860 tarihinde sadrazamlık Mehmed Kadri Bey'in görev yerine gitmeyip Korfu'da bulunduğunu, kendisinin izinsiz bir şekilde görev yerini tek ettiği için Cerîde-i Askeriyye aboneliğinin silinmesini ve hakkında gerekenlerin yapılması hususunu seraskerliğe bildirmiştir³⁷.

Bilindiği gibi Cerîde-i Askeriyye gazetesinin dağıtımını abonelik sistemi üzerinden yapılmaktaydı. Bu bakımdan 1851 yılında abonelik silinme kaydının bulunması bizlere gazetenin bu tarihlerde de çıkmış olabileceğini düşündürmektedir. Yine arşivde tarama yaparken bir başka belgede ise Seraskerlik makamı, subay ve askerlere dağıtılmak üzere harp ilmî ve askerî haberleri kapsayan, Erkân-ı Harbiye dairesinde Cerîde-i Havadis ismiyle bir gazete çıkarmak için 1 Ekim 1859 tarihinde sadarete başvurmuştur. 15 Ekim 1859 tarihinde söz konusu başvuru sadaret tarafından kabul etmiştir. Aslında bu belgeyi Cerîde-i Askeriyye gazetesinin kuruluşuna yönelik bir belge olarak görmek doğru olmayabilir. Zira çıkarılacak olan gazetenin isim olarak Cerîde-i Havadis verilmesi düşünülmektedir³⁸.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin yazı işleri Erkân-ı Harbiye Umûmi Dairesi Talim ve Terbiye Şubesi'nce yürütülürdü ve idare işleri de Matbaa-i Askerîye tarafından yerine getirilmekteydi³⁹. Erkân-ı Harbiye Umûmi Nezâreti denetiminde hazırlanan Cerîde-i Askeriyye gazetesi Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye Matbaası'nda basılmıştır⁴⁰. Gazetenin başlangıçta haftada bir defa olmak üzere cumartesi günleri çıkartılması kararlaştırılmış ve gazetenin düzenli çıkarılması için yabancı gazeteleri tercüme edebilecek yabancı dil bilen, askerî ilim ve bilgiye sahip, yazma kabiliyeti iyi olan üç subay gerekli görülmüştür. Cerîde-i Askeriyye çıkarılması için Miralay Mustafa Bey gazetenin tercümanlık kadrosuna, Kazım Bey'e Kaymakamlık rütbesi verilerek yazı işlerine, Mehmed Efendi'ye Binbaşılık rütbesi verilerek tercüme ve yazı işlerinde yardımcı olarak görevlendirilmiştir. Ayrıca Mekteb-i Harbiye'de hizmet eden Binbaşı Süleyman

³⁷ BOA. HR.İD., 125/12, H. 17 Şaban 1276/M. 10 Mart 1860.

³⁸ BOA. A.} MKT.NZD., 292/93, H. 4 Rebiyülevvel 1276/M. 1 Ekim 1859; Söz konusu belge Cerîde-i Askeriyye gazetesinin 1864-1870 yılları arasında çalışan bir öğrenci tarafından kuruluş belgesi olarak kabul edilmiştir. Ancak belgeyi okurken Cerîde-i Askeriyye terimi geçmediği gibi çıkarılacak olan gazetenin ismi konusunda belgede şu şekilde ifade edilmiştir; “*erkân-ı harbiye dairesinde ceride-i havadis namıyla bir gazete tab olunmasına dair olan tezkire-i âliye-i seraskeriyye ile beraber bulunan mazbatanın arz ve takdîmi...*”. (Ali Emre Yerdoğan, *Cerîde-i Askeriyye Gazetesi'nin Tasnifi (1864-1870)*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın 2019, s. 8). Bu bakımdan bu belgenin gazetenin kuruluş belgesi olarak kabul etmek doğru olmayabilir.

³⁹ Pehlivanlı, *a.g.m.*, s. 247.

⁴⁰ Can Tunalı, *a.g.m.*, s. 196.

Efendi'nin emekli asker olduğundan gazetenin idaresine atanmasının faydalı olacağını bildirilmiştir. Söz konusu atamaların yapılması için 16 Kasım 1863 tarihinde sadarete yazılmıştır⁴¹. 29 Kasım 1863 tarihinde padişah iradesi ile atamaların kabul edildiği bildirilmiştir⁴². Söz konusu atamalar Takvîm-i Vekâyi ve Tasvîr-i Efkâr gazetelerinin sütunlarında da yayınlanmıştır⁴³.

Cerîde-i Askeriyye'nin düzenli olarak çıkarılmaya başlamasından üç ay sonra seraskerlik tarafından 2 Mayıs 1864 tarihinde Maârif-i Umûmiyye Nezâreti'ne gönderilen bir yazıda, gazetenin düzenlenme ve neşredilmesinde yardımcı olan memurların işlerine devam etmesi talep edilmiştir. Yazıda ayrıca gazetenin haftada bir kez olmak üzere 7.000 adet basıldığı ve vapur vasıtasıyla abonelerine gönderilmesinden dolayı 3.600 kuruş tutarında bir masrafı olduğu için bu konuda kendilerine yardımcı olmaları Maârif Nezâreti'nden istenmiştir. 4 Mayıs 1864 tarihinde Maârif-i Umûmiyye Nezâreti bu durumu değerlendirerek gazetenin haftada bir basılmasını münasip gördüğünü bildirmiştir⁴⁴.

Cerîde-i Askeriyye gazetesi Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye matbaası basılmaktaydı ancak bazı durumlarda Matbaa-i Âmire matbaasında basıldığı da olmuştur. Bu konuyla alakalı olarak 14 Nisan 1875 tarihinde seraskerlik tarafından Bâb-ı Âli'ye gönderilen belgede Matbaa-i Âmire'nin, Cerîde-i Askeriyye basım masraflarından dolayı Mekteb-i Harbiye'den 18.084 kuruş alacağı olduğunu yazmaktadır. Seraskerlik bu borcun, 15.040 kuruşu nakit olarak, geri kalan 3.040 kuruşu ise daha önce Mekteb-i Harbiye matbaasında basılan resimlerin ücreti olan 3.040 kuruşa denk olmasından dolayı makbuz senedi verilerek borç düzenlemiştir. Ancak senedin seraskerlik veznesiyle matbaa sandığı arasında düzenlenmesi gerektiği için Matbaa-i Âmire müdüriyetinden yazıyla bildirilmesinden dolayı durumun Maarif komisyonuna gönderilerek söz konusu resimlerin 4 sene önce Darülfünun için bastırıldığı ve ücretinin henüz ödenmediğini muhasebe dairesine bildirilmiştir. 1874 tarihinde bütçe düzenlemesinin 5. Faslı 1.

⁴¹ BOA. İ. DH., 518/35263, H. 4 Cemâziyelâhir 1280/M. 16 Kasım 1863.

⁴² BOA. A.} MKT.MHM., 285/55, H.14 Cemâziyelâhir 1280/M. 26 Kasım 1863.

⁴³ Takvîm-i Vekâyi, No. 727, H. 9 Receb 1280/M. 20 Aralık 1863, s. 2; Tasvîr-i Efkâr, No. 157, H. 13 Receb 1280/M. 24 Aralık 1863, s. 1.

⁴⁴ BOA. A.} MKT. MHM., 299/56, H. 25 Zilkade 1280/M. 2 Mayıs 1864, 27 Zilkade 1280/M. 4 Mayıs 1864.

Maddesince kitap basımı ödeneğinden matbaa sandığına ödenmesi için sadarete durumu bildirmişlerdir⁴⁵.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin tarihi hakkında araştırma yaparken İlâve-i Cerîde-i Askeriyye adında bir yayın yapıldığını fark ettik. Bu yayın 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi'yle ilgili cephedeki sıcak gelişmeleri telgraf ve yazışmalardan edilen bilgilerle askerleri savaşın gidişatı hakkında haberdar etmek için yayınlanmıştır. İlâve-i Cerîde-i Askeriyye eki savaş boyunca 20 para karşılığında satılmıştır. Savaştan sonra askerlik görevi yönünde çeşitli başarısızlıklar töhmetiyle Süleyman Hüsnü Paşa'nın 6 Temmuz 1878'den başlayıp 2 Ocak 1879'daki karar oturumuna kadar yaklaşık beş buçuk ay devam edecek bir yargılaması yapılmıştır⁴⁶. Bu yargılama tutanakları 7 Temmuz 1878 ile 1 Nisan 1879 tarihleri arasında hem Cerîde-i Askeriyye gazetesinde hem de İlâve-i Cerîde-i Askeriyye ekinde yayınlanmıştır. Bu yayın hakkında Cerîde-i Askeriyye gazetesi şu ifadeler ile bilgi vermiştir:

“Dünkü gün neşr eylediğimiz ilâve-i mahsusada Cerîde-i Askeriyye'nin çıktığı günlerde devletlü Süleyman Paşa hazretlerinin suret-i muhâkematı Cerîde-i Askeriyye ile ilan kılınacağı ihtar kılınmış ise de dünkü cereyan eden muhâkematın zabıtı te'hîr etmiş ve ancak bugün saat yediden sonra alınabilmesi muhtemel bulunmuş olduğundan dünkü ilâve-i mahsusa ile neşir eylediğimiz suret-i muhâkemenin tefrika tarikiyle cerîdeye derci ve akşam üzeri muhâkeme mabadının ilâve-i mahsusa ile neşri idarece karargâr olmuş ve buda bâlâda mezkûr mânâdan ileri gelmiş olduğu ihtâr ile arz i'tizâre ibtidar kılındı.⁴⁷”

Süleyman Paşa'nın muhâkemesi⁴⁸ tefrika halinde İlâve-i Cerîde-i Askeriyye eki olarak 50 para karşılığında satılmıştır. Muhâkeme hem İlâve-i Cerîde-i Askeriyye ekinde hem de Cerîde-i Askeriyye'nin sayfalarında da yer almıştır. İlave olarak verilmesi de Cerîde-i Askeriyye gazetesinin haftada iki kez yayınlanıyor olmasından kaynaklanıyor olabilir. Çünkü söz konusu muhâkemenin her gün yapıldığını düşünürsek mahkeme

⁴⁵ BOA. MF. MKT., 27/65, H. 8 Rebiyülevvel 1292/M. 14 Nisan 1875.

⁴⁶ Kemal Beydilli, “Süleyman Hüsnü Paşa”, *TDVİA.*, C. 38, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010, s. 91.

⁴⁷ *Cerîde-i Askeriyye*, No. 1121, H. 8 Receb 1295/M. 8 Temmuz 1878, s. 2.

⁴⁸ Süleyman Paşa'nın muhâkemesinde, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli orduları genel kumandanlığında bulunmuş olan Süleyman Paşa'nın savaşın kaybedilmesinden sorumlu tutularak Divan-ı Harp'te yargılanmıştır. Kendisine yönetilen suçlamaları ve yargılanmasını anlatan bu eserin ilk baskısı, babasının evrakından derlenmiş olarak bir biyografisini de içermek üzere oğlu Mehmed Sâmî tarafından 1912'de yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Cihan Duran, *Süleyman Paşa'nın Divan-ı Harp'te Yargılanmasına Dair Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (1878-1879)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2010; Süleyman Paşazâde Mehmed Sâmî, *Süleyman Paşa Muhâkemesi*, Matbaa-i Ebüzziyâ, İstanbul 1912)

kayıtlarının muhtevasının fazla olması ve Cerîde-i Askeriyye gazetesinin haftada iki kez neşredildiği için tutanakları biriktirmek yerine günlük olarak İlâve-i Cerîde-i Askeriyye ismiyle yayımlamak daha kolay olduğunu düşünebiliriz.

Cerîde-i Askeriyye gazetesi çıktığı 16 Ocak 1864 tarihinden itibaren başta tüm ordu mensubu olmak üzere jandarma, zabıt, doktorlar ve mülkiyede çalışan askerî memurlar birer nüsha olarak gönderilmekteydi. Böylece gazetenin geniş bir kitleye hitap sağlanmaktaydı. Özellikle kendi saltanat döneminde Sultan II. Abdülhamid'in basın üzerinde denetimi bilinmektedir. Tahta çıktığı tarihten itibaren İstanbul matbaalarında basılmakta olan tüm kitap ve risalelerin birer nüshasını istemiştir. Ancak Mekteb-i Harbiye ve Cerîde-i Askeriyye matbaalarında kitap ve risaleler basılmasına rağmen kendisine gönderilmediğini söyleyerek bir an önce bu matbaalardan basılan her bir eserin kendisine sunulmasını istediğine dair bir ferman ile 21 Nisan 1881 tarihinde Harbiye Nezâreti'ne bildirmiştir⁴⁹.

Cerîde-i Askeriyye neşredildiği ilk on dört sayısında, yabancı askerî gazetelerden tercüme edilen bilimsel makaleler gazetenin muhtevasını zenginleştirmiştir. Ancak gazetenin on dördüncü sayıda tercüme haber ve makalelerin yoğunluğundan dolayı gazetede fen kısmına yer verilmemiş, bu tercüme yazılar ayrıca ek olarak Mecmûa-i Fünûn-ı Askeriyye adıyla çıkartılan bir dergide yayınlamıştır. Mecmûa-i Fünûn-ı Askeriyye dergisinin yayın hayatı 11 Haziran 1868 yılına kadar devam etmiş, bu tarihten itibaren tekrar bilimsel yazılar Cerîde-i Askeriyye gazetesinde yayınlanmaya devam edilmiştir. 1882 yılında Tensikât-ı Askeriyye komisyonu, Cerîde-i Askeriyye'nin resmî haberlerinden ötürü fennî kısma yer kalmadığından dolayı, askerî fen ve terakki ile alakalı makalelerin her ayın on beşinde Mecmûa-i Fünûn-ı Askeriyye dergisinde yayınlanmasına karar vermiştir⁵⁰.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin, Sultan II. Abdülhamid dönemi de dâhil olmak üzere kesintiye uğramadan varlığını 15 Kasım 1922 tarihine kadar sürdürmüş olması önemlidir. Gazetenin bu süreçte hiç kesintiye uğramamasının başlıca nedenleri konusunda düşüncemiz şudur. Birincisi, gazetenin daha çok yabancı kaynaklardan çeviri haberler yapması ve siyaset işine fazla karışmaması. İkincisi, Sultan II. Abdülhamid'in

⁴⁹ BOA. MB. İ., 70/105, H. 21 Cemâziyülevvel 1298/M. 21 Nisan 1881.

⁵⁰ Mecmûa-i Fünûn-ı Askeriyye dergisi 1882 tarihinden itibaren kendine özgü bir yayın olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mahmut Sami Sert, *Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye Dergisinin Analitik İncelenmesi (1882-1914)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2016, s. 18.

ordunun iç işlerine karışarak kendisine karşı bir güç oluşmasını istememesi. Üçüncüsü, yayınlanan haberlerin modern dünyadaki askerî gelişmelere dair olması ve bunun Osmanlı ordusunun modernleşmesinde faydalı olacağı kanaatini oluşturması. Cerîde-i Askeriyye gazetesi uzun soluklu bir süreçten sonra 15 Kasım 1922 tarihinde yayın hayatından çekilmiştir. Günümüzde Cerîde-i Askeriyye gazetesinin açmış olduğu yolda altı ayda bir yayınlanmakta olan Silahlı Kuvvetler Dergisi askeri yayın olarak devam etmektedir.

1.3. CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİ'NİN MUHTEVASI, BİLGİ VE HABER KAYNAKLARI

Fransız Devrimi, Avrupa'nın sadece siyasi görünümünü etkilememiş aynı zamanda askerî modernleşme sürecini daha yoğun ve etkili biçimde etkilemiştir. Bu etki uluslararası rekabetin dolayısıyla askerî çatışmaların şiddetini arttırmıştı. Bu rekabet ortamı Avrupa'da köklü askerî doktrin değişimine neden olurken, bu değişim matbaa aracılığıyla dünyaya yayılmasını ve askerî güç unsurları arasındaki dengenin de uzun süre boşluklar oluşmasını engellemekteydi. Matbaa topçuluk, taktik, askerî eğitim, istihkâm ve silah teknolojisi ile alakalı kitapların hızlı yayılmasını sağlamıştı. Bu hızlı etkileşim devletlerin askerî imkân ve kabiliyeti arttıran hem de askerî kaynakların doğru şekilde kullanılması bakımından bir standardizasyon oluşmasını sağladı. Avrupa'da matbaayı etkin şekilde kullanan devletler için dünyadaki askerî gelişmeleri yakından takip etme fırsatı doğmuştu.

Osmanlı basın hayatına 1864 yılında dâhil olan Cerîde-i Askeriyye gazetesi, Osmanlı ordusunun ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan ilk askerî gazete olarak askerî tarih çalışmaları için mühim bir kaynaktır. Cerîde-i Askeriyye sadece Osmanlı kara ve deniz kuvvetlerinin yapısı ve işleyişi hakkında bilgi vermekle kalmamış aynı zamanda dönemin yabancı askerî gazetelerinde yer alan yabancı orduların organizasyon ve prensipleri, geliştirdikleri yöntem, teknik veya eğitim amaçlı yayınladıkları makaleleri tercüme ederek, bazen bütün bazen de tefrika şeklinde kendi sütunlarına taşımıştır. Böylece Osmanlı Devleti için de güncel askerî gelişmeleri yakından takip ettiğini söyleyebiliriz. Matbaanın ordunun bir parçası haline gelmesiyle birlikte devletler karşılıklı askerî doktrin alışverişi içinde olmuşlardır. Karşılıklı askerî bilgi ve deneyim alışverişine bir örnek vermek gerekirse İspanya Harbiye Nazırı tarafından yabancı

orduların idare, savaş ve çeşitli düzenlemelerini içeren bir mecmua çıkarmak amacıyla Osmanlı askerî düzenine dair bir yazı yayımlamak için 26 Şubat 1875 tarihinde Osmanlı Hariciye Nezâretine başvurulmuştur. Osmanlı idaresi, İspanya'nın bu talebini uygun bularak gerekli evrakların Madrid'e hemen gönderilmek üzere İspanya sefaretine teslim edilmesini seraskerlik makamından istemiştir. 1 Mayıs 1875 tarihinde istenilen evraklar İspanya Sefaretine teslim edilmiştir⁵¹.

Osmanlı Devleti'nin de bu karşılıklı askerî alışveriş içinde olduğunu şu belgeden de görmekteyiz. Erkân-ı Harbiye Nezâreti'nden 24 Kasım 1883 tarihinde Hariciye Nezâretine gönderilen yazıda her sene Avrupa'da icra edilen askerî manevralar hakkında ayrıntılı planların Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye dergisi ile yayınlanmasının faydalı olacağı belirtilmiştir. 1883 senesinde icra edilecek askerî manevralardan yalnızca Fransa ve Almanya'da yapılacak olan manevraların harita vesairesinin alındığını bildirmiştir. Rusya, Avusturya, İtalya, İspanya, Belçika ve Romanya hükümetlerin bu sene yapacağı askerî manevraların planları ve bilgileri adı geçen hükümetlerden sefaretler aracılığıyla Erkân-ı Harbiye dairesine gönderilmesi istenmiştir⁵².

Osmanlı ordusunun Avrupa'daki askerî değişimi yakından takip ettiği ve askerî mecmuasında yayınladığına dair bir başka belgemiz ise 25 Ocak 1877 tarihinde Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye reis-i sâni Goltz Paşa tarafından seraskerlik makamına sunulan yazıdır. Yazıda düzenlenmekte olan tabya meselesinin Avrupa'da olduğu gibi Osmanlı'da da bir tabya örneğinin Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye dergisinde yayınlanarak tüm subay ve askerlerin istifadesine sunulmak üzere Goltz Paşa tarafından hazırlandığı yazılmıştır. Tabya modelinin Edirne ve Yanbolu arasında olan bir mevkiinin olası bir savaş için düzenlenmiş olduğu ve tabya modeli üzerine askerlere görüş ve düşüncelerini almak amacıyla sorulmak üzere iki adet soru da ilave edilmiştir. Gerek bu model tabyanın gerekse daha sonra yapılacak olan tabya modellerinin Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye dergisinde yayınlanması için seraskerlik tarafından 7 Şubat 1877 tarihinde sadrazamdan izin istenmiştir⁵³.

Osmanlı Devleti'nin yabancı gazetelerde kendi ordusu hakkında yazılan makaleleri yakından takip ettiğini, olumsuz yazılara tepki gösterdiği gibi savunanları da

⁵¹ BOA. HR. TO., 270/64, H. 15 Safer 1292/M. 15 Mart 1875.

⁵² BOA. HR. TH., 48/83, H. 23 Muharrem 1301/M. 24 Kasım 1883.

⁵³ BOA. Y. MTV., 25/35, H. 13 Kanun-i Sâni 1302/M. 25 Ocak 1887.

ödüllendirdiği görülmektedir. Söz konusu ödüllendirmeye örnek olarak Erkân-ı Harbiye Umûmiye reis-i sânisî Goltz Paşa'nın 27 Ekim 1892 tarihinde II. Abdülhamid'e gönderdiği yazı gösterilebilir. Goltz Paşa yazısında Almanya'da tüm devletlerin deniz ve kara kuvvetlerinden bahseden bir askerî gazetede, Osmanlı ordusunun genel durumu hakkında bir haber yayınlamanın Osmanlı ordusunun prestijini arttıracaklarını ifade etmiştir. Ayrıca Goltz Paşa yazısında önceden Avusturyalı bir yazarın Balkan Orduları hakkında yayınladığı bir makalesinde Osmanlı ordusunun ıslahat ve teşkilatı hakkındaki eleştirisine yine bu gazetenin başyazarı olan Ferdinand'ın Osmanlı ordusunu sert bir şekilde savunmasından dolayı Ferdinand'a üçüncü rütbeden bir kıta Mecidi nişanı verilmesi istemiştir⁵⁴.

Cerîde-i Askeriyye'nin içeriğini incelediğimizde gazetenin *Cüz-i Resmî* ve *Cüz-i Gayr-i Resmî* olarak iki bölümden oluştuğunu görmekteyiz. *Cüz-i Resmî* bölümünün içeriği genel olarak şu başlıklardan oluşmaktadır: Başta Osmanlı kara ve deniz kuvvetleri olmak üzere askerî, mülkî, eğitim, kalemiye, hariciye gibi devlet kademelerinde yapılan atamalar, ödül alan devlet memurları, orduyla ilgili resmî ilan ve emirler, halkın devlet ve ordu için yaptığı yardımlara yer verilmiştir. *Cüz-i Gayr-i Resmî* bölümünde ağırlıklı olarak yabancı gazetelerden tercüme edilerek yayınlanan askerî eğitim, askerî strateji, nizamnâmeler, yabancı orduların organizasyonu ve istatistiki, iaşe ve lojistik, sağlık ve silah teknolojisine yönelik tercüme makale ve haberlerden müteşekkildir. Bunların haricinde iç basında yer alan eşkıyalık haberleri, dış ajans haber ve telgrafları, ilan haberleri, emniyet ve asayiş haberleri, askeri konularla ilgili yazışmalar ve kitap ilanları yer almaktadır.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde yayınlanacak olan haberler ve makaleler gazete yönetimi tarafından belirlendiği gibi devletin isteği üzerine haberlerin yapıldığı dair örnekler de vardır. Bu konuya bir örnek vermek gerekirse: Yemen vilayetinde yapılan bazı icraat ve ıslahatı içeren bir yazı İstanbul'a gönderilmiştir. Bu yazı Meclis-i Vükelâ'da okunduktan sonra Yemen'deki bu ıslahatın Cerîde-i Askeriyye gazetesinde yayınlanması için 11 Mart 1873 tarihinde seraskerlik makamına gönderilmiştir⁵⁵. Bir başka örnek ise: Harbiye Nezâreti'nin atadığı ve Bulgaristan prensinin onayladığı iki topçu zabiti ve bir baytar yüzbaşısından oluşan komisyon topçu alaylarının ikmal eksikliğini

⁵⁴ BOA. Y. MTV., 70/23, H. 15 Teşrin-i Evvel 1308/M. 27 Ekim 1892.

⁵⁵ BOA. A. J. MKT. MHM., 449/70, H. 11 Muharrem 1290/M. 11 Mart 1873.

tamamlamak amacıyla 400 baş hayvan almak için Rusya'ya gideceği haberi Avrupa gazetelerinde görülmüştür. Bu kararın Cerîde-i Askeriyye gazetesi ile de ilan edilmesinin uygun olacağı için Bulgaristan komiseri tarafından 22 Mayıs 1903 tarihinde sadarete bildirmiştir⁵⁶.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde yayınlanan yerel haberlerin kaynaklarından en önemlisinin Takvîm-i Vekâyi olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü devletin her gün çıkarılan kanun ve düzenlemelerinin ülkenin her yerinde öğrenilmesi için Takvîm-i Vekâyi gazetesi kullanılmaktaydı. Takvîm-i Vekâyi ile Cerîde-i Askeriyye'nin beş nüshaları karşılıklı olarak değiştirmenin mümkün olup olmayacağı konusunda Harbiye Nezâreti, Dâhiliye Nezâreti aracılığıyla 24 Ekim 1911 tarihinde Maârif Nezâreti'ne sorulmasını istemiştir. 15 Kasım 1911 tarihinde Maârif Nezâreti'nden Harbiye Nezâreti'ne gönderilen yazıda kendilerine Takvîm-i Vekâyi'nin günlük dört nüshası gönderilmekte olduğunu ayrıca Takvîm-i Vekâyi'de yayınlanan kanunların sene sonunda düsturda yayınlandığı, isteyen daireye ücretsiz olarak gönderildiği bildirmiştir. Bundan dolayı günlük beş nüshası gönderilen Takvîm-i Vekâyi baskı adedi ve ödeneği hâlihazırda karşılanması müsait olmadığından söz konusu değişimin mümkün olmayacağını bildirmişlerdir⁵⁷.

Osmanlı askerî yönetimi, Avrupa'daki askerî gelişmeleri yakından takip etmek ve askerî literatürün tercümesi için 1837 yılında Serasker Kapısı'nda bir tercüme odası açmıştır. Serasker Koca Hüsrev Paşa zamanında tercüme odası teşkilatının gelişmesinde büyük katkıları olmuştur⁵⁸. Tercüme odası Cerîde-i Askeriyye gazetesinde yayınlanan yabancı haber ve makaleler çevirisinde yardımcı olduğunu düşünebiliriz. Ancak Cerîde-i Askeriyye zamanla kendine münhasır bir idaresi ve yönetimi olmuştur. Özellikle gazetenin yabancı kaynakları tercüme yapabilecek profesyonel bir çalışan kadrosu olduğunu gazetenin çalışanları başlığında değineceğiz. Cerîde-i Askeriyye gazetesinde yayınlanan makaleler, yurt dışında çıkan askerî ve resmî gazetelerden tercüme edilerek gazetenin sütunlarına taşınmaktadır. Gazetenin yabancı kaynaklarının hangi gazeteler olduğu ise Cerîde-i Askeriyye gazetesinde 20 Haziran 1878 tarihinde "*Avrupa'da tab ve*

⁵⁶ BOA. A.} MTZ. (04)., 95/45. H. 25 Safer 1321/M. 23 Mayıs 1903.

⁵⁷ BOA. MF.MKT., 1176/65, H. 30 Şevval 1329/M. 24 Ekim 1911; H. 24 Zilkade 1329/M. 15 Kasım 1911.

⁵⁸ Yüksel Çelik, "Serasker", TDVİA., C. 36, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2009, s. 548.

neşr olunan askerî ceridelerinin esamisiyle hangi lisan üzere hangi mahallerde neşr olunduğuna dair cetvel verilmiştir⁵⁹:

Tablo 1.1: Avrupa’da Yayınlanan Askerî Gazeteler

Almanca Yayınlanan Gazeteler		
Gazete Adı	Türü	Yayın Yeri
Allgemeine Militar Zeitung	Genel Askerî Gazete	Darmstadt
Veteran Zeitschrift	Emeklilik Gazetesi	Basel
Allgemeine Schweizerische Militärzeitung	İsviçre’nin Genel Askerî Gazetesi	Basel
Archiv für die Offiziere der Preußischen Artillerie und Ingenieur	Topçu ve İstihkâm Subay Gazetesi	Berlin
Armee Normal für Verordnungsblatt	Ordu Emirnameleri Gazetesi	Viyana
Armee Normal und Personel für Verordnungsblatt	Ordu Emirnameleri Gazetesi	Viyana
Armee Personal für Verordnungsblatt	Ordu Emirnameleri Gazetesi	Viyana
Armee für Verordnungsblatt	Ordu Emirnameleri Gazetesi	Berlin
Blätter für Kriegsverwaltung	Harbiye İdare Gazetesi	Berlin
Deutsche Militer für Waltung	Ordu Yönetim Gazetesi	Berlin
Jahrbücher für die Deutsche Armee und Marine	Almanya’nın Kara ve Deniz Salnâmesi	Berlin
Landwehr für Verordnungsblatt	Redif Emirnameleri Gazetesi	Viyana
Marine für Verordnungsblatt	Deniz Kuvvetleri Emirnameleri Gazetesi	Berlin
Militär Literatur Zeitung	Askerî Edebiyat Gazetesi	Berlin
Militär-Wochenblatt	Haftalık Askerî Gazete	Berlin
Militär-Zeitung	Askerî Gazete	Viyana
Mitteilung Osten Kabite des Sozens für die Marine und Armee	Kara ve Deniz Kuvvetleri Askerî için Denizcilik Bilgisi	Polo?
Mittheilungen über Gegenstände des Artillerie und Genie-Wesens	Topçuluk ve İstihkâm	Viyana
Neue Militarische Blätter von Glasenapp	Glasenapp’ın Askerî Gazetesi	Berlin
Österreichische Militärzeitung	Avusturya Askerî Gazetesi	Viyana
Militär Veteran Zeitschrift	Emeklilik Gazetesi	Viyana
Ungarisch Militär Blatt	Macar Askerî Gazetesi	Taschen?
Veteran	Emeklilik Gazetesi	Viyana
Warzeitung	Askerî Gazetesi	Viyana
Organ der Militärwissenschaftlichen Vereine	Askerî İlim Gazetesi	Viyana
Schweizerisches Militär-Verordnungsblatt	İsviçre’nin Askerî Emir Gazetesi	Bern
Unteroffizier und Sachsen Zeitung	Küçük Zâbitân Avcı Gazetesi	Bern
Verordnungsblatt des Königlich Bayerischen Kriegsministeriums	Bavyera’nın Harbiye Nezâreti Emirnameler Gazetesi	Münih
Zeitschrift für die Schweizerische Artillerie	İsviçre’nin Topçu Gazetesi	Frankfurt

⁵⁹ Cerîde-i Askeriyye, Nu. 1116, H. 19 Cemaziyülahır 1295/M. 20 Haziran 1878, s. 3.

Fransızca Yayınlanan Gazete Adı		
Gazete Adı	Türü	Yayın Yeri
Archives Médicales Belges	Ordu Sağlık Gazetesi	Brüksel
Annuaire Militaire	İstikbal Askerî	Paris
Belgique Militer	Belçika'nın Askerî Gazetesi	Brüksel
Bulletin de la Réunion des Officier	Subay Dernek Gazetesi	Paris
Bulletin Officiel de la Marin	Resmî Deniz Gazetesi	Paris
Le Nest Gazette de Gestion Civile Militaire	Mülkiye ve Askerî Hastaneleri Gazetesi	Paris
Journal de la Librairie Militaire	Askerî Kitapçı Dergisi	Paris
Journal de Médecine Vétérinaire Militaire	Baytar Gazetesi	Paris
Journal Militaire Officiel	Resmî Askerî Gazete	Paris
Journal des Sciences Militaires	Askerî Bilim Dergisi	Paris
Le Moniteur de l'armée	Askerî Dergi	Paris
Moniteur de la Flotte	Donanma Dergisi	Paris
Revue d'artillerie	Topçu Gazetesi	Paris
Revue Militaire de l'étranger	Yabancıların Askerî Gazetesi	Paris
Revue Militaire Suisse	İsviçre'nin Askerî Gazetesi	Sion
Le Spectateur Militaire	Seyirci	Paris

İngilizce Yayınlanan Gazeteler		
Gazete Adı	Türü	Yayın Yeri
Army and Navy Gazette	Kara ve Deniz Gazetesi	Londra
Army List	Askerî Yıllık	Londra
Colburn's United Service Magazine and Naval and Military Journal	Kara ve Deniz Depo İdaresi Gazetesi	Londra
Naval and Military Gazette	Kara ve Deniz Kuvvetleri Gazetesi	Londra
Review Marin Supplement	Denizcilik Gazetesi	Londra

İtalyanca Yayınlanan Gazeteler		
Gazete Adı	Türü	Yayın Yeri
Bersaglieri	İtalya'nın Talia Sınıfının Askerî Gazetesi	Roma
Gazette militare	Askerî Gazete	Torino
Gazettesine anno Topography	Trieste'nin Yıllık Toppografia Cemiyetinin Gazetesi	Trieste
Italia Militiare	İtalya Askerî Gazetesi	Floransa
Giornale Scientifico Politica Militare	Askerî Bilim Gazetesi	Napoli
Rivista Militare	Askerî Gazetesi	Roma
Rivista Militare Concurona militare	Askerî Haber Gazete	Roma
Vendita	Karakol	Novara

Rusça Yayınlanan Gazeteler		
Gazete Adı	Türü	Yayın Yeri

Artileriskiy Jurnal	Topçu Gazetesi	Petersburg
Voennye Vedomosti	Askerî ve Talimat Gazetesi	Petersburg
Jurnal Gonno Rostov	İtibar Gazetesi	Petersburg
Medisinski Jurnal	Askerî Tıp Öğrencileri için Dergi	Petersburg
Russkii Invalid	Emeklilik Gazetesi	Petersburg
Sbornik Jurnal	Askerî Haber Gazetesi	Petersburg
Sbornik	Askerî Mecmua	Petersburg

İspanyolca Yayınlanan Gazeteler		
Gazete Adı	Türü	Yayın Yeri
Correo militar	Berid askeri	Madrid

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin yabancı ordular hakkındaki haber kaynakları sadece yukarıda tabloda gösterilen askerî gazete ve dergilerden ibaret değildir. Cerîde-i Askeriyye gazetesinin oldukça geniş ve çeşitli haber kaynakları vardır. Gazetenin haber kaynakları sadece askerî gazetelerden değil ayrıca Times, Daily News, The Pall Mall ve Economist gibi askerî kökenli olmayan gazeteler, İstanbul, Girit ve Yanya gazetelerinde görüldüğü başlığıyla yerel gazetelerden tercüme edilerek haberler de verilmiştir. Yabancı ordular hakkında yayınlanan makale ve haberler sadece askerî gazetelerden tercüme yapılmamış aynı zamanda yabancı orduların nizamnâmelerinden de tercüme edilerek gazetede makalelere yer verilmiştir.

1.4. CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİ'NİN DAĞITIMI VE ABONELİK SİSTEMİ

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin basımı kadar önemli bir diğer unsurun da dağıtım konusu olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde gazetelerin dağıtımında oldukça zorluk çekilmektedir. Özellikle Cerîde-i Askeriyye matbaasının İstanbul'da olması İstanbul'a yakın bölgeler için avantaj iken uzak bölgeler için dezavantaj olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında gazetenin geniş bir kitleye ulaşması ve amacının gerçekleştirmek için dağıtım sisteminin son derece elzem olduğu görülmektedir.

Cerîde-i Askeriyye'nin ilk sayısında gazetenin Mekteb-i Harbiye-i Şahane matbaasında haftada bir kere cumartesi günleri çıkarılması kararlaştırılmış olduğu

ifadesine yer verilmiştir⁶⁰. Ancak gazetenin ilerleyen zamanlarda farklı günlerde ve hatta haftada iki kere çıkartılmaya başlandığını söyleyebiliriz. Ayrıca gazete bayram tatiline denk getirmemek için de farklı tarihlerde çıkartıldığı olmuştur. Gazetenin çıkartıldığı günler ve yıllara göre aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1.2: Cerîde-i Askeriyye Gazetesinin Yayın Periyodu

Tarihler	Çıkarıldığı Günler
16 Ocak 1864-22 Şubat 1868 tarihleri arasında	Haftada bir kere cumartesi günü
1 Mart 1868-2 Nisan 1871 tarihleri arasında	Haftada bir kere pazar günü
6 Nisan 1871-14 Eylül 1882 tarihleri arasında	Haftada iki kere pazartesi ve perşembe günleri
28 Ekim 1882-27 Haziran 1888 tarihleri arasında	On beş günde bir
12 Temmuz 1888-23 Şubat 1922 tarihleri arasında	Haftada bir defa perşembe günleri
15 Mart 1922-15 Kasım 1922 tarihleri arasında	On beş günde bir

Cerîde-i Askeriyye'nin dağıtımının nasıl olduğu konusuna gelince, 13 Ağustos 1863 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'nden seraskerliğe gönderilen yazıda gazetenin dağıtımının şu şekilde yapıldığı ifade edilmiştir: Askerlik hususunda haftada bir kere basılan ve tüm askeri mevkilere gönderilmesi kararlaştırılan Cerîde-i Askeriyye'nin Anadolu ve Rumeli tarafına posta vasıtasıyla gönderilmesi kararlaştırılmış. Ancak Hicaz bölgesine düzenli posta gönderilme olanağı olmadığından dolayı her hafta yerine toplu bir şekilde diğer evraklar gibi Cerîde-i Askeriyye'nin de mahalline ulaştırılmasının daha doğru olacağı önerilmiştir. Dâhiliye Nezâreti tarafından verile cevapta ise gazetenin resmi evraklarla birlikte Hicaz, Cezâyir-i Bahr-i Sefid ve Trablusgarp'a ulaştırılması için Avrupa'ya giden Trieste şirketi vasıtasıyla yapılacağını, Trablusgarp'a gönderilecek gazetelerin de Malta üzerinden ulaştırılması için Malta şebkenderliği, Hicaz, Cezâyir-i Bahr-i Sefid ve Trablusgarp kethüdalarına bildirildiğini söylemiştir⁶¹.

Cerîde-i Askeriyye gazetesi neşredildikten sonra ordu merkezlerine posta vasıtasıyla ücretsiz olarak gönderilmektedir. Hatta Seraskerlik Cerîde-i Askeriyye gazetesine ek olarak çıkartılan Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye'nin de ücretsiz olarak dağıtılması için 23 Mart 1863 tarihinde Maliye Nezâreti'ne başvurmuştur⁶². Cerîde-i

⁶⁰ *Cerîde-i Askeriyye*, Defa 1, H. 7 Şaban 1280/M. 16 Ocak 1864, s. 1.

⁶¹ *BOA. A.} MKT. MHM.*, 287/21. H. 27 Safer 1280/M. 13 Ağustos 1863.

⁶² *BOA. MVL.*, 879/55. H. 17 Zilkade 1283/M. 23 Mart 1863.

Askeriyye gazetesinin ordu merkezlerine gönderilmesi konusunda posta idaresi, Cerîde-i Askeriyye gazetesinin posta ücretlerinin küçük paket şekline göre düzenlenmesini gazete idaresinden talep etmiştir. Ancak idare gönderilmekte olan gazetenin resmi bir evrak olduğu için ücretsiz olarak gönderilmesi gerektiğini 28 Haziran 1864 tarihinde posta idaresine bildirmiştir⁶³.

Posta ücreti konusunda bir başka belgede şunlar yazmaktadır: Askerleri kanun vesaire askerî gelişmelerden haberdar etmek için basılan Cerîde-i Askeriyye ile Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye ordu merkezi ve askerî fırkalara gönderilirken üzerine posta pulu yapıştırılacaksa bunun bedeli askerlerden senelik alınmakta olan bedelden karışılmasından dolayı bunlar ister istemez zamanında basılmadığı gibi mahalline gönderilemediği söylenmiştir. Gazete ve mecmuanın mahallerine gönderilmesinin ertelenmesi askerî nazarından uygun olmadığını ve Cerîde-i Askeriyye, tıbbiye ile Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye pul yapıştırılmasından vazgeçmesi için Posta ve Telgraf Nezâreti'ne bildirilmesi Serasker tarafından 24 Kasım 1887 tarihinde sadarete yazılmıştır⁶⁴.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin abonelik sisteminden bahsetmek gerekirse gazeteyi almak isteyen subay ve erler ordu merkezlerine başvurarak gazeteye abone olabilirlerdi. Cerîde-i Askeriyye gazetesi, seraskerden sol kolağasına kadar tüm kara ve deniz kuvvetlerinde görev alan ümerâ ve zâbitlerine ayrı ayrı birer nüsha olarak gönderilmekteydi. Ayrıca jandarma subay ve askerleri, orduya mensup doktor ve eczacı subaylarına da gönderilmekteydi. Bölük zâbitleri kabul edilen yüzbaşı ve mülâzımlar, daimî bir arada bulduklarından, onlara da mensup oldukları bölüklerin ismine olarak piyâde, topçu, bahriyye bölüklerine birer, süvârî bölüğüne ise ikişer nüsha gönderilmiştir. Redîf yüzbaşlarına hazar vakti, diğer zâbitân gibi, şahıslarına ve sefer vakti Asâkir-i muntazama gibi bölüklerine mahsus olarak birer nüsha verilmekteydi⁶⁵. Cerîde-i Askeriyye gazetesinin abonelik ve tek nüsha ücreti hakkında bilgi aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 1.3: Cerîde-i Askeriyye Gazetesinin Nüsha ve Abonelik Bedeli

⁶³ BOA. A.} MKT. MHM., 304/79. H. 23 Muharrem 1281/M. 28 Haziran 1864.

⁶⁴ BOA. ŞD., 621/19. H. 8 Rebiyülevvel 1305/M. 24 Kasım 1887.

⁶⁵ Hayta ve Ünal, a.g.e., s. VII.

Tarih	Abonelik Bedeli	Tek Nüsha Ücreti
16 Ocak 1864-2 Nisan 1870	Abonelik ve tek nüsha ücreti hakkında bir bilgi verilmemiştir	
3 Nisan 1870-6 Nisan 1871	75 kuruş	60 Para
6 Nisan 1871-28 Nisan 1878	100 kuruş	20 Para
28 Nisan 1878-27 Mart 1879	100 kuruş	30 Para
27 Mart 1879-27 Haziran 1883	100 kuruş	30 Para
27 Haziran 1883-10 Mart 1887	100 kuruş	40 Para
10 Mart 1887-31 Mart 1910	Bir Yıllığı 100 kuruş, Altı aylığı 50 kuruş, Üç aylığı 25 kuruş	
31 Mart 1910-16 Mart 1911	Bir seneliği: Erkân için 100 kuruş, Ümera için 75 kuruş, Zâbitân için 60 kuruş	30 Para
16 Mart 1911-15 Mart 1922	Bir seneliği: Erkân için 60 kuruş, Ümera için 50 kuruş, Zâbitân için 40 kuruş, Mekteb-i Harbiye talebesi ile Erler için 20 kuruş	20 Para
15 Mart 1922-15 Kasım 1922	Bir seneliği: Erkân, ümera, zâbitân ile askerî memurları için 65 kuruş, Mekteb-i askeriye talebesiyle küçük zâbitân ve askerler için 20 kuruştur. Bunların haricinde gazeteyi almak isteyenlerin posta ücreti hariç 65 kuruştur.	100 Para

Cerîde-i Askeriyye gazetesine abone olmakla mecburî olan subayların olduğunu 16 Ocak 1902 tarihinde seraskerlik makamından sadarete gönderilen bir belgeden öğrenmekteyiz. Söz konusu belgede mülkiye dairelerinde görevli olan subayların Cerîde-i Askeriyye gazetesine abone olmaya mecbur olduklarından bunların askerî maaşlarından hariç mülkiyeden bin guruş ve üzerinde alanların bağlı oldukları vilayet gazetesine abone olmaları için ordu merkezlerine ve kumandanlıklarına haber verildiği söylenmiştir. Dâhiliye Nezâreti 16 Ocak 1902 tarihinde gönderilen yazı hakkında tüm vilayet ve sancaklara bilgi verilmiştir⁶⁶. Bütün subayların Cerîde-i Askeriyye abone olmasının mecbur olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü bir başka belgede ise Cerîde-i Askeriyye almaya mecbur olmayan subayların Meclis-i Vükelâ'nın onayladığı karar gereğince mensup oldukları vilayet gazetesine abone olmaya mecbur tutulduklarını görmekteyiz⁶⁷. Ayrıca jandarmaların da Cerîde-i Askeriyye abone olmaya mecbur dair

⁶⁶ BOA. DH. MKT., 2585/59. H. 26 Kânûn-i Sâni 1317/M. 8 Şubat 1902.

⁶⁷ BOA. BEO, 2823/211651. H. 29 Safer 1324/M. 24 Nisan 1906.

belge de vardır. Bu belge Edirne Vilayeti'nden 1 Mayıs 1902 tarihinde, maaşı bin kuruştan fazla olan jandarma subay ve erlerinin dahi Cerîde-i Askeriyye abone olmaya mecbur olduklarını söylenmiştir. Bundan dolayı bunların idare memuru sayılması ve vilayet gazetesine abone olmaları veya askeri sınıfı gibi müstesna tutulup tutulmayacağına dair kararsız kalındığını Dâhiliye Nezâreti'ne bildirilmiştir⁶⁸.

Cerîde-i Askeriyye matbaasında basılmış olan Cerîde-i Askeriyye gazetesi abonelik sistemiyle okuyucularına ulaştırılmıştır. Abonelik ücretleri abone olan subay ve erler önceleri abonelik bedelini ordu merkezlerine vermekteydi. Ordu merkezlerinde abonelerin isimleri tutularak toplanan bedel seraskerliğe gönderilmektedir⁶⁹. Cerîde-i Askeriyye abone olan subayların ve askerlerin aboneliğinin iptal edilmesi birçok askerî suçtan kaynaklı olduğu gibi kendi istekleri ile de abonelikten ayrıldığına yönelik belgeler de vardır. Aboneliğin iptal edilme konularına yönelik örnek vermek gerekirse: Sol kolağası Ermeni Oksen Efendi'nin eşyaları arasında yasaklı madde taşımamasından dolayı askerlikten atılması⁷⁰, Sana'da sınır muhafızı Mülazım-ı Evvel Galip ve Mülazım-ı Sani Mustafa'nın İran tarafına firar etmesi⁷¹, Doktor Binbaşı Rıfat Efendi'nin sağlığını bahane ederek görev yerine gitmemesi⁷², Çerkeş kazası zabiti olan Jandarma Mülazım-ı Evveli Mehmed Efendi'nin Kayserili Bedro'nun namusuna saldırmasından dolayı hapis cezası verilmesi⁷³, Priştine Jandarma tabur kumandanı Binbaşı Hüseyin Efendi'nin Arnavutluk hükümetine iltica etmesi⁷⁴, Hicaz fırkasının 61. Alayına mensup Uşaklı Mehmed'in aynı bölüğün Yüzbaşı olan Süleyman Ağa'yı öldürmesi⁷⁵ dolayısıyla ceza aldıklarından Cerîde-i askeriyye gazetesinden kayıtları silinmiştir.

Cerîde-i Askeriyye gazetesine abone olan subay ve erlerin çeşitli nedenlerden dolayı aboneliğinin iptal edilmesine yönelik, yukarıdaki örneklerin çok sayıda benzeri belge mevcuttur. Arşiv taramamız esnasında Cerîde-i Askeriyye gazetesinden aboneliğin iptaline yönelik 76 adet belge tespit edilmiştir. Bu belgelerin içeriği aşağıdaki verildiği gibidir.

⁶⁸ BOA. DH. MKT., 506/30. H. 22 Muharrem 1320/M. 1 Mayıs 1902.

⁶⁹ BOA. DH. MKT., 757/24. H. 6 Ramazan 1321/M. 26 Kasım 1903.

⁷⁰ BOA. Y. MTV., 171/2, H. 30 Receb 1315/M. 25 Aralık 1897.

⁷¹ BOA. DH. MKT., 1265/67, H. 30 Cemâziyülevvel 1321/M. 29 Haziran 1908.

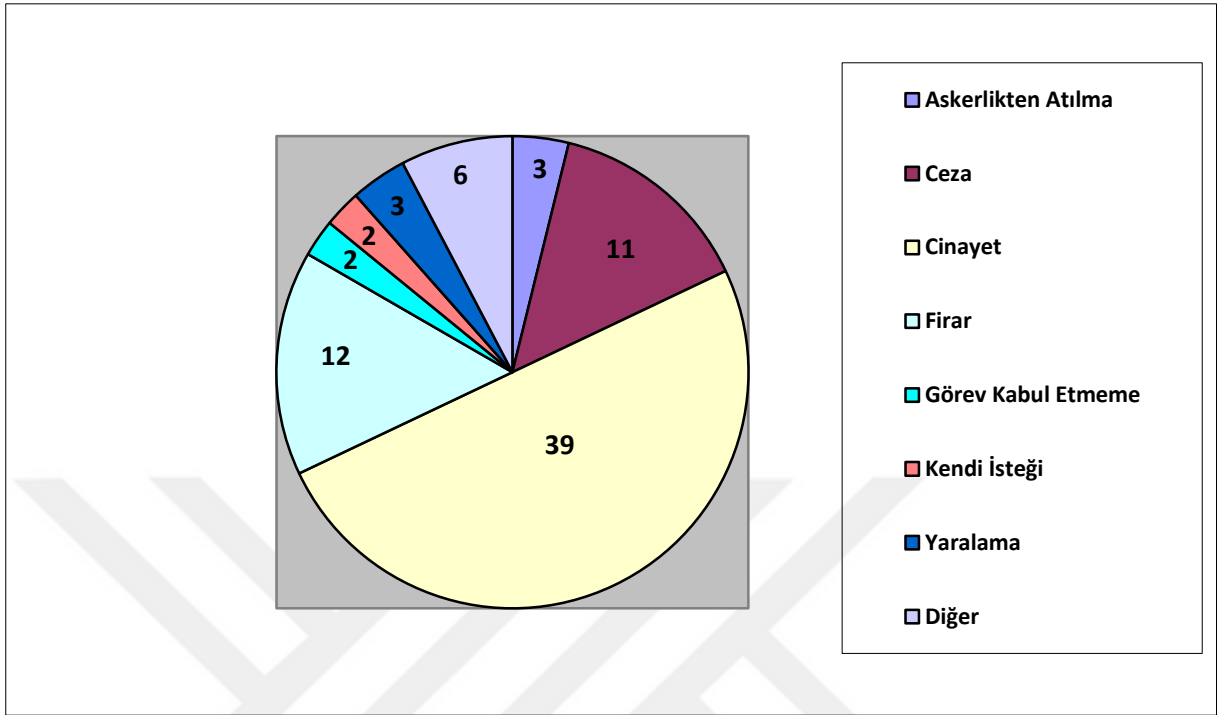
⁷² BOA. İ. DH., 622/43238, H. 29 Receb 1287/M. 25 Ekim 1870.

⁷³ BOA. İ. AS., 84/24, H. 9 Cemâziyülevvel 1327/M. 8 Haziran 1909.

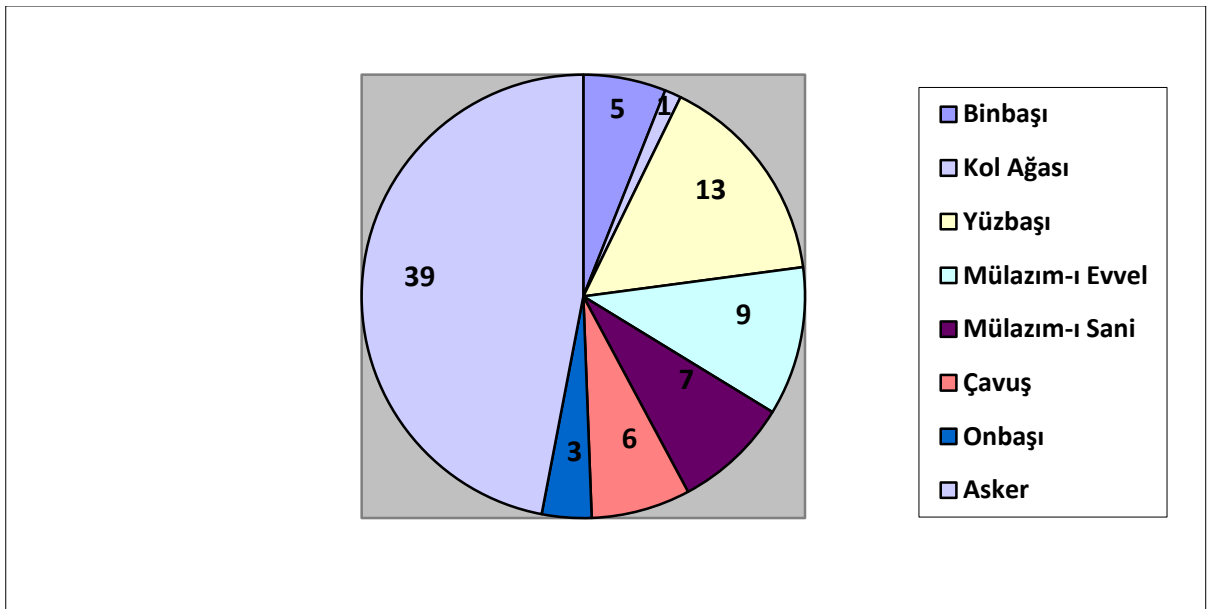
⁷⁴ BOA. İ. HB., 157/51, H. 23 Cemâziyülevvel 1332/M. 19 Şubat 1915.

⁷⁵ BOA. DH. MUİ., 108/24, H. 28 Receb 1328/M. 5 Ağustos 1910.

Grafik 1.1: Cerîde-i Askeriyye Gazetesi'nin Abonelikten Çıkarma Nedenleri

Grafik 1.2: Cerîde-i Askeriyye Gazetesinden Aboneliği Silinen Askerler

1.5. CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİ'NİN İDARESİ VE ÇALIŞANLARI

Başlangıçta Erkân-ı Harbiye Umûmi Nezâreti yönetiminde hazırlanan Cerîde-i Askeriyye gazetesi Mekteb-i Harbiye Matbaası'nda basılmaktaydı. Cerîde-i Askeriyye gazetesinin ilk çıkarıldığı zamanlarda Sadrazam Fuad Paşa, Tasvîr-i Efkâr'da yayımladığı Cerîde-i Askeriyye hakkındaki yazısı üzerine Şinasi'ye bir mektup göndererek bu gazeteyle ilgilenmesini istemiştir. Şinasi'nin bu mektuba nasıl bir cevap verdiği bilinmemektedir⁷⁶. Daha sonra Cerîde-i Askeriyye gazetesinin çıkarılması için 16 Kasım 1863 tarihinde Miralay Mustafa Bey gazetenin tercümanlık kadrosuna, Kazım Bey'e Kaymakamlık rütbesi verilerek yazı işlerine, Mehmed Efendi'ye Binbaşılık rütbesi verilerek tercüme ve yazı işlerinde yardımcı olarak görevlendirildiğinden bahsetmiştik.

Maârif Nezâreti'nden gönderilen 6 Temmuz 1865 tarihinde gönderilen resmi yazıda matbuat nizamnâmesinin dördüncü maddesince başta Takvîm-i Vekâyi ve Cerîde-i Askeriyye'nin de dâhil olmak üzere bütün gazetelerin birer müdür seçerek, gazetelerin onların matbu imzalarıyla yayınlanması ve birer nüshasının kendi imzalarıyla beraber matbuat kalemine gönderilmesi istenmiştir⁷⁷. Böylece Cerîde-i Askeriyye gazetesi resmi bir yönetim kazanmıştır. Gazetenin düzenli çıkarılması için Cerîde-i Askeriyye komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonda tercüme, eğitim, gazete ve matbaa yönetim ve idare bölümlerinden oluşmaktadır. Gazetenin düzenlenme işi için Harbiye Mektebi idaresinde olan Cerîde-i Askeriyye gazetesi 1871 yılında Seraskerliğe devredilmiştir⁷⁸. Gazetenin matbaası ise 1870 yılında Cerîde-i Askeriyye matbaası adıyla özel bir matbaa kurulmuştur.

18 Ekim 1880 yılında Cerîde-i Askeriyye idare ve yazı işleri komisyonunda düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden dolayı bazı görevler boş kaldığından ve zaruret halinde bu görevlerden sermuharrir kadrosuna eski matbuat müdürü Nüzhet Efendi'nin kendi isteği üzerine ataması yapılmıştır⁷⁹. Yazı işleri heyet-i mahsusa tarafından yapılacağı ve Erkân-ı Harbiye altıncı şubesi denetimi altında evrak Nafia yazı

⁷⁶ Alim Kahraman, "Şinasi", *TDVİA.*, C.39, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010, s. 167; Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 1996, s. 284; Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, *History Of The Ottoman Empire and Modern Turkey Volume II. Reform, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808-1975*, Cambridge University Press, England 1977, s. 131.

⁷⁷ *BOA. HR. MKT.*, 521/75, H. 11 Safer 1282/M. 6 Temmuz 1865.

⁷⁸ Hayta ve Ünal, *a.g.e.*, s. VII.

⁷⁹ *BOA. İ. DH.*, 815/65823, H. 14 Zilkade 1297/M. 18 Ekim 1880.

heyetine gönderilmektedir. Merkez idaresi ise Harbiye Nezâreti muhasebat dairesinin yedinci şubesinde cerîde kısmına verilmiştir⁸⁰. Bu düzenleme sadece gazetenin idare ve yönetimi ile sınırlı kalmamıştır. Ayrıca gazetenin içeriği ve görünümünde de bazı değişikliklere gidilmiştir. Gazete 16 Aralık 1880 tarihinde eski numarasıyla birlikte “cedid numero” ifadesi ile yeniden numara verilmiştir. Gazeteye yeni bir şekil verilmiş, ilk başlık biçimi yeniden kullanılarak 28 nüshası yani üç aylığı bir cilt olarak kabul edilmiş, ebat küçültülerek, dergi biçiminde yayınlanması uygun görülmüştür. Büyük boy bir kitap niteliğine konulan gazetenin yazı işleri, Erkân-ı Harbiye’den Binbaşı Mehmet Refet’e verilmiştir⁸¹.

Cerîde-i Askeriyye komisyonunda çalışan personel hakkında ulaşılabildiğimiz bazı isimler şunlardır: Başmuharrir Abdurrahman Süreyya Efendi⁸², Ahmed Mithat Edendi⁸³, Ahmed Cevad⁸⁴; tercüme bölümünde Miralay Mustafa Hami Bey⁸⁵, Tevfik Efendi⁸⁶; eğitim bölünde Miralay Atay Bey⁸⁷; ser-mürettib (dizgici) Malatyalı Mehmed; litografi ve hurufat görevlisi İzmirli Ahmed Çavuş⁸⁸; matbaa idari sorumluları Bedreddin Efendi⁸⁹ ve Mehmed Necdi Efendi⁹⁰; müdür muavini Ahmed Fuad Efendi⁹¹; komisyon görevlisi Kaymakam İskender Bey⁹².

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin neşredilmesinde karşılaşılan en büyük problemlerden birisinin de gazetede çalışacak kalifiyeli memurların azlığı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu sıkıntının askerî okullardan yetişen subayların varlığıyla

⁸⁰ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1, H. 13 Muharrem 1880/M. 16 Aralık 1880, s.1.

⁸¹ Can Tunalı, *a.g.m.*, s. 198.

⁸² Abdurrahman Süreyya Efendi başarılı bir başmuharrir olduğunu Portekiz’in Lizbon şehrinde 3 kez düzenlenen Doğu Dili ve Edebiyatı kongresine Osmanlı Devleti’nden de bir heyet gönderilmesi istenmiştir. Daha önceki düzenlenen kongrelere Ahmed Midhat Efendi’nin gönderilmiş olduğu bu kongre için ise Ceride-i Askeriyye Başyazarı Abdurrahman Süreyya Efendi’nin gönderilmesine dair 19 Temmuz 1892’de padişaha önerilmiştir; *BOA. İ. MMS.*, 131/5633, Fi 23 Zilhicce 1309/M. 19 Temmuz 1892. Ayrıca bakınız: Mustafa Oğuz, “Lizbon Kongresi’ne Dair Sultan Abdülhamid’e Sunulan Bir Rapor”, *TÜBAR*, XXIII, Bahar 2008, s. 181-207. Ayrıca Abdurrahman Süreyya Efendinin emekliye ayrılmasından sonra gazetenin düzenlenmesi ve yayınlanmasından yardımcı olmaya devam etmesi için emeklilik maaşına gazetenin gelirlerinde 500 guruş zam yapılması için 7 Kasım 1894 tarihinde seraskerden istenmiştir (*BOA. Y. MTV.*, 108/63, Fi 8 Cemaziyülevvel 1312/7 Kasım 1894).

⁸³ M. Orhan Okay, “Ahmed Midhat Efendi”, *TDVİA.*, C.2, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1989, s. 101.

⁸⁴ Abdülkadir Özcan, “Cevad Paşa”, *TDVİA.*, C. 7, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 430.

⁸⁵ *BOA. A) MKT.MHM.*352-2/1, H. 8 Zilkade 1282/M. 25 Mart 1866.

⁸⁶ *BOA. İ. TAL.*, 98/6, H. 11 Zilhicce 1313/M. 3 Haziran 1896.

⁸⁷ *BOA. İ. DH.*, 647/44998, H. 4 Muharrem 1289/M. 14 Mart 1872.

⁸⁸ *BOA. İ. TAL.*, 193/65, H. Fi 16 Recep 1317/M. 20 Kasım 1899.

⁸⁹ *BOA. İ. TAL.*, 198/8, H. 6 Ramazan 1317/M. 7 Ocak 1900.

⁹⁰ *BOA. İ. TAL.*, 266/20, H. 23 Şaban 1319/M. 4 Aralık 1901.

⁹¹ *BOA. DH. MKT.*, 2584/188, H. 24 Kanun-i Sani 1317/M. 6 Şubat 1902.

⁹² *BOA. İ. DH.*, 722/50372, H. 18 Recep 1293/M. 9 Ağustos 1876.

çözümüne kavuşmuştur. Cerîde-i Askeriyye gazetesinin çıkarılmaya başlandığı yıllarda gazetede çalışması için bir muharrir subay bulunamadığı ancak 1873 yılına gelindiğinde bu sorunun ortadan kalktığı Namık Kemal'in şu sözlerinden anlaşılmaktadır.

“Yaşasın Yeni Osmanlılar. Bundan on sene evvel devlet bir cerîde-i askeriye neşretmek isteyip de zâbitler içinde kâtipten bozma iki üç kişiden başka muharrirlik edebilecek adam bulamadığı sırada gökten bir melek nâzil olsa da on sene sonra yirmişer, yirmi ikişer yaşında zâbit ve hatta şakirtlerimiz, milletin üstat ve belki mucid-i edebiyatı olacağı haber verseydi kim inanırdı. Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh, bu milletin mi hayatından ümit yokmuş, bu halkın mı terbiyesi kabil değilmiş, onu düşünenlerin beyni kurusun, onu söyleyenlerin dili tutulsun.”⁹³”

---

⁹³ Mithat Cemal Kuntay, Namık Kemal Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında, Milli Eğitim Basımevi, C. II, İstanbul 1949, s. 231.

BÖLÜM-2: CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNİN OSMANLI ASKERÎ MODERNLEŞMESİNDEKİ YERİ

Modern Savaş kavramı Napolyon'un 1796 yılında Avusturya, Rusya ve Prusya'ya karşı yaptığı askerî seferleri öncesinde Fransız kaynaklarını bu amaçlara seferber ederken rakiplerini askerî, siyasi ve ekonomik olarak yok etmeyi amaçladığı İtalyan seferiyle başlamaktadır. Modern savaş kavramı 18. yüzyılın küçük profesyonel ve nitelik bakımından küçük ordularının aksine 19. yüzyılda devletlerin savaş hedefleri orduları daha büyük ve profesyonel ordularına dönüştürmüştü. Böylece devletlerin sınırsız savaş hedefleri ve devasa orduları karşılıklı olarak birbirine daha bağımlı ve etkileşim içinde olmasına neden olmuştu. Günümüzün Militarizm tartışmasının ana hedefi olan Modern savaş terimi boyut, alan ve zaman bakımından önceki yüzyıllarda meydana gelen savaşlardan farklılık kazanmıştı. Böylece Savaşın tanımı terminolojik, kronolojik ve kozmolojik olarak değişmişti. Yeni bir askerî bilinç ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılda teknolojik gelişmelerle birlikte savaşlar artık hareketlilik, hızlanma ve süreksizlik kazanmıştı⁹⁴.

Modern savaşla birlikte devletlerin gelecekteki beklentileri artmış, ordularını bu beklentileri yerini getirmek adına dönemin tüm modern ordularının en gelişmiş yapmaya teşvik etmişti. 19. yüzyılda ordular zamanlarının çoğunu savaşlarla değil gelecekteki savaşlara hazırlanmakla geçirmekteydi. Devletler gelecekteki savaşlara hazırlanırken sadece kendi ordusuyla ilgilenmemiş rakip orduların durumlarını yakından takip etmek isteği askerî basının gelişmesinde rol oynamıştır. Devletler askerî basını dünyadaki askerî gelişmelerin gidişatını gösteren önemli bir araç olarak görmüşlerdir. Bu bakımdan birçok devlet kendi askerî basınına oluşturmaya gayret göstermiştir. Birinci bölümde yabancı askerî gazetelerin gösterildiği listede büyük devletlerin sahip olduğu askerî gazete ve dergilerin miktarı bu düşüncemizi göstermektedir. Böylece 19. yüzyılda ordular karşılıklı olarak birbirine daha bağımlı bir hale gelmişti. Tabii ki askerî basına sahip olmakla iş bitmemekteydi. Dünyadaki askerî gelişmeleri takip etmek, gelişmeleri doğru okumak da önem kazanmıştı.

---

⁹⁴ Arden Bucholz, "Militarism", *Encyclopedia Of Violence, Peace and Conflict 2nd Edition*, (Editör: Lester Kurtz), Academic Press, ABD 2008, s. 425.

Askerî gelişmeleri doğru okuma noktasında en kırılğan noktayı savaşlar oluşturmaktaydı. Zira savaşlar sadece savaşan devletler için değil bu savaşın meydana getireceği askerî dönüşümü merakla bekleyen diğer devletler içinde oldukça önemli bir yere sahipti. Çünkü dünyadaki bütün ordular karşılıklı olarak birbirine bağımlı bir yapıya dönüşmüştü. Durumu bir nekle ifade etme gerekirse: karşı karşıya gelmiş iki ordu düşünelim, bir tarafta savaşı kazanmış, galibiyet mutluluğu içinde olan ordular bile galibiyetin etkisiyle askerî modernleşme hızını kesmeden daha iyi noktaya gelmek için gayret gösterecektir. Bu gayret hiç kuşkusuz yenilmiş düşmanın rövanş almak için kendisine çeki düzen vereceği düşüncesinden gelmektedir. Savaşta mağlup olan devlet ise kendi ordusunu yeniden düzenleyip, savaştaki yenilgisinin nedenleri ve bu nedenleri için çözüm aramakla geçirecektir. Böylece savaş her iki ordu içinde modernleşme noktasında itici güç olmaktadır

Aslında savaşlar yenilen devlet için bir uyanış devresidir. Zira savaş sırasında kendi ordusundaki eksikleri görüp sadece o eksikleri gidermek yerine ordunun diğer alanlarını da modernleştirmek için çaba harcarlar. Böylece modernleşme tek bir alan üzerinde kalmadan ordunun diğer tüm alanları üzerinde etki yapar. Mağlup olan ordu savaştan çıkaracağı ders sadece kendi eksiklerini görmesi yeterli değildir. Aynı zamanda düşmanın savaş sırasında yaptığı yanlışları da tespit etmesi gerekmektedir. Böylece kendi zaaflarını kapatırken düşmanın zayıf noktaları üzerinde bilgi edinmiş olacaktır. Savaşların hem kaybeden hem de kazanan ordular için bir nevi test alanı olduğu, savaş sırasında her bir ordunun kendi eksiklerini ve doğrularını görmesi açısından önemlidir. Böylece savaşan devletlerin kendi bünyesinde meydana getireceği değişimleri, modernleşmeyi doğru okumak adına diğer devletler savaş ve sonrasında savaşan glerin durumunu doğru okuması gerekmektedir.

Savaşların askerî modernleşme üzerindeki etkisi bakımından Osmanlı askerî modernleşme serüveninde 93 Harbi diye bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Türk askerî tarihinin en yıkıcı savaşı olarak tarihin sayfalarına taşınmıştır. Büyük savaşların ve kuşatmaların meydana geldiği 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında gerçekleşen en büyük savaşlar biridir. Bu savaş, Karadeniz'in her iki kıyısındaki coğrafi alanlarda savaşan yaklaşık yarım milyon asker ile I. Dünya Savaşı öncesinde büyük gler arasında yapılan son savaştı. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, dönemin mevcut olan en modern silahlarından bazılarının kullanıldığı modern

savaşlarından birisidir. Savaş öncesinde ithal edilen modern silahlara rağmen Osmanlı ordusunun hala modern bir ordu kimliği kazanamadığı göstermesi bakımından bu savaş Osmanlı Devleti için büyük bir test sınavı olmuştur.

Savaşın kaybedilmesinde rol oynayan faktörlerden bahsetmek gerekirse dönemin gerek askerî gerekse sivilleri tarafından kaleme alınan eserlerde⁹⁵ başta İstanbul'da kurulan askerî meclis ile sahadaki komutanlar arasındaki siyasi çekişmeler, terfi ve atamalarda yapılan büyük haksızlıklar gelmekteydi. Savaş öncesinde Osmanlı Devleti'nin 1876'da Sırp ve Karadağ isyanını bastırmadaki başarısı yüzünden Osmanlı askerî yönetimi abartılı bir güven içinde olmasından dolayı savaşın başlangıcında yığınak ve konuşlanmanın savaş boyunca tekrar edecek bir problem olmuştur. Mağlubiyetin başka bir nedeni ise Osmanlı subay sınıfı ve savaşa hazırlık konusundaki eğitim, manevra ve stratejik hazırlığın yetersiz olmasıdır. Osmanlı kuvvetlerinin mevcudu kâğıt üstünde yeterli olmasına rağmen fiiliyatta bu mevcudunun olmaması ve savaş sırasındaki en büyük eksiklik ise lojistik ve ikmal isteminin yetersizliği idi.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan önce Osmanlı tahtına geçen II. Abdülhamid, savaşın sona ermesiyle Osmanlı ordusunun içinde bulunduğu aciziyet ve yetersizliği bizzat savaş sırasına görmüştür. 1878 yılına kadar yapılan askerî reformların hala meyvelerini vermediğini gören II. Abdülhamid, Osmanlı ordusuna modern bir ordu hüviyeti kazandırmak amacıyla hükümdarlığı dönemi boyunca önemli askerî reformlara imza atacaktı. Yeniden tasarlanmaya çalışılan Osmanlı ordusunda başta kara ordusu teşkilatı organizasyonu birçok alanlarda askerî reform yapılacaktı. II. Abdülhamid de selefleri gibi kapsamlı askerî ithalat politikası izlemeyi tercih ederek dönemin yükselen gücü Alman ordusundan, Osmanlı ordusunu modernleştirmek için Mayıs 1880'de resmî bir istekle Almanya'dan askerî danışmanlar davet edecekti. Söz konusu davete ilk dönüt 29 Nisan 1882'de Albay Otto August Johannes Kaehler liderliğinde dört subaydan oluşan küçük bir yardım misyonu Osmanlı'ya gönderildi⁹⁶. Böylece Osmanlı ordusunun ıslah

⁹⁵ Osmanlı Devleti'nin 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndaki mağlubiyetlerinin dönemin ve daha sonraki süreçte kaleme alınan eserler üzerinde analizi yapılarak bir tez haline getirilmiştir. Bkz. Emine Tülin Erinç, *Osmanlı Müelliflerine Göre 93 Harbinin Kaybedilme Sebepleri*, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri, İstanbul 2015.

⁹⁶ Uyar ve Erickson, *a.g.e.*, s. 415; Otto Von Kaehler'ın Osmanlı Devleti'ne geliş süreci ve Osmanlı Devleti'yle yapmış olduğu iş mukavelesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Necmettin Alkan, "II. Abdülhamid Deverinde İstihdam Edilen İlk Alman Askerî Heyetinin Komutanı Otto Von Kaehler ve Her İki Tarafın Beklentileri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 43, Mayıs 2006, s. 135-165.

edilmesinde konusunda Almanya'dan, Alman askerî danışma heyeti davet edilmesi II. Abdülhamid dönemi ile bir gelenek haline gelecek ve 1914-1918 I. Dünya Savaşı'nın nihayetine kadar devam edecekti⁹⁷.

II. Abdülhamid döneminde Osmanlı ordusunu modernleştirmek amacıyla Alman Hükûmeti tarafından gönderilen ikinci askerî danışman 18 Haziran 1883'te Binbaşı Colmar von der Goltz Paşa olmuştur. Goltz Paşa başlangıçta kısa süreliğine gelmiş olmasına rağmen görev süresi uzatılarak 1895 yılına kadar Osmanlı hizmetinde kalmıştır. Goltz Paşa bu tarihten sonra da ara ara geri dönmüştür. Goltz Paşa'nın Osmanlı Devleti üzerinde bıraktığı iyi izlenimler daha sonra gelecek olan askerî misyonların davet edilmesinde etkili olmuştur⁹⁸. II. Abdülhamid döneminde Osmanlı ordusunun yeniden modernleşme çabaları Alman askerî danışmanların tavsiye ve direktifleri doğrultusunda devam ederken, bu dönemde askerlerin düşünsel yönden de modernleşmesi adını Cerîde-i Askeriyye gazetesinin rolü olacağı hiç kuşkusuz bir gerçektir. İşte bu bakımdan Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı askerî modernleşme sürecindeki rolünü tespit etmek için hazırladığımız ikimci bölümde bu konu üzerinde bilgiler vermeye çalışacağız.

2.1. OSMANLI ORDUSUNDA MODERNLEŞTİRME ARACI OLARAK CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİ

Bu çalışmanın konusu, Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı askerî modernleşme süreci içindeki yeri ve muhtemel etkileridir. Cerîde-i Askeriyye gazetesi üzerine bugüne dek yapılan çalışmalarda gazetenin askerî modernleşme sürecindeki önemine değinilmekle birlikte, konunun ayrıntılarını gösteren bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmanın amacı, alt başlıklar altında bu konunun boyutlarını gösterebilmektir. Bu bağlamda çalışmada, Cerîde-i Askeriyye'nin 1878-1879 yılları arasındaki bir yıllık (yaklaşık 100 sayı) dönemi incelenmiş, gazetede haber ve yazılar yabancı ordular, askerî eğitim, sağlık hizmetleri, rütbe ve terfi nizamnamesi, muharebe tetkikleri, askerî tartışma, iaşe ve lojistik, askerî strateji ve silah ve teknolojik gelişme yazıları üzerinden gazetenin Osmanlı askerî modernleşmesinde rolü olabileceği yedi başlık altında ele alınmıştır.

⁹⁷ Alkan, *a.g.m.*, s. 136.

⁹⁸ Uyar ve Erickson, *a.g.e.*, s. 417.

Tezimizin üçüncü bölümünde Cerîde-i Askeriyye gazetesinde yer alan haberlere göre yabancı ordularla ilgili gelişmeleri değerlendirme olarak verilmiştir. Bunu yapmamızdaki amacımız bu bölümü anlaşılabilir kılmaktır. Bu bölümde Cerîde-i Askeriyye'nin 1878-1879 yılları arasında yayınlanan 100 sayısının içeriğinden hareketle, Osmanlı askerî modernleşme sürecine rolünü tespit etmeye çalıştık. Bu tespiti yaparken, bazı haber ve makaleler üzerinden hareketle bir analiz yapılmıştır.

2.1.1. Dünyadaki Askerî Süreli Yayın Konseptine Dâhil Olması

Batı dünyasında modern orduların oluşumunda ve daha sonra tüm dünyaya yayılmasında etkili olan faktörlerden birisi matbaadır. Matbaa vasıtasıyla askerî bilgi birikiminin büyümesine, çoğaltılmasına, mesafe ve zaman fark etmeksizin diğer ordular arasında yayılmasında vesile olmuştur. Matbaa, Batı askerî bilgilerin düzenli olarak kaydedilmesi, yaygınlaşması ve ortak bir bilgi birikimi oluşturma bakımından askerî modernleşme araçlarından en önemlisi sayılabilir. Matbaa sayesinde giderek artan askerî bilgi birikimi, teknolojik gelişmeler ve bilgilerin hızlı bir şekilde paylaşılma isteği askerî yönetimleri askerî süreli yayınları çıkarmaya teşvik etmiştir. Böylece 18. yüzyılın son çeyreği ve 19. yüzyılın ilk çeyreğinde başta düvel-i muazzama devletleri olmak üzere birçok Avrupa devletleri kendi askerî süreli yayınlarını çıkarmaya başlamıştır. Hatta askerî süreli yayınların popülaritesi o kadar artmıştır ki nerdeyse her askerî sınıf kendi süreli yayınına çıkarmaya başlamıştır.

Askerî süreli yayınlar sadece modern orduların oluşumunda bilgi kaynakları olmadı aynı zamanda bu orduları birbirine daha bağımlı ve yakından takip etme düşüncesine neden olmuştu. Çünkü her yeni bir bilgi veya bir icadın askerî yönetimler tarafından hemen öğrenilme ihtiyacı giderek artmıştır. Bu konuda bir örnek vermek gerekirse: 1870-71 Prusya-Fransa Savaşı'nda Fransız subaylarının makineli tüfek ve yeni çıkan toplar hakkında bilgi sahibi olmadıkları, bu açığı kapatmak için askerî bir dergi çıkartılması kararı alınmıştır⁹⁹. Avrupalı askerî yönetimlerin dünyadaki her gelişmeden haberdar olma düşüncesiyle önem verdiği askerî süreli yayınların varlığı düşünüldüğünde Osmanlı Devleti'nin böyle bir varlıktan mahrum kalması hiç kuşkusuz Osmanlı için önemli bir dezavantaj olacaktır. İşte bu bakımdan Cerîde-i Askeriyye gazetesinin

⁹⁹ Mahmut Sami Sert, *Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye Dergisinin Analitik İncelenmesi (1882-1914)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2016, s. 3.

Osmanlı askerî modernleşmesindeki misyonu son derece önemlidir. Çünkü Cerîde-i Askeriyye Osmanlı ordusunun dünyaya açılmanın ve yeni askerî bilgilere erişmenin temel aracı olması ve Osmanlı Devleti'nin askerî süreli yayın anlayışına sahip olduğunu göstermekteydi.

Osmanlı Devleti Cerîde-i Askeriyye gazetesi ile dünyadaki askerî süreli yayın konseptine dâhil olması Osmanlı Devleti için önemli bir adımdı. Birinci bölümde gösterilen yabancı dildeki askerî süreli yayınların sayısı düşünüldüğünde Osmanlı Devleti'nin hala bu konuda ne kadar geri kaldığını görmekteyiz. Söz konusu tabloda Avrupa'da askerî süreli yayınların çeşitliliği ve neredeyse her sınıfın kendine münhasır çıkardığı süreli yayınlara kıyasla Osmanlı Devleti'nde Cerîde-i Askeriyye gazetesinden sonra sırayla 1871 yılında Cerîde-i Tıbbiye-i Askeriyye, 1889 yılında Cerîde-i Bahriyye, 1882 Yılında Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye ve 1889 yılında Mecmua-i Fünûn-ı Bahriyye dergileri çıkartılmıştır. Osmanlı Devleti'nde askerî süreli yayınlar özellikle II. Meşrutiyet döneminde önemli bir artış yaşanmıştır¹⁰⁰.

2.1.2. Yabancı Orduların Hakkında Bilgi Kaynağı Olması

İlk neşredildiği tarihten itibaren Cerîde-i Askeriyye'nin *Cüz'i Gayri Resmi* başlığı altında yabancı orduların askerî organizasyonu, kuvvetlerinin mevcudu, erkân-ı harbiye sınıfının düzeni, subay mevcudu, orduların kuvvetlerinde yapılan son değişiklikler, askerlerinin emeklilik maaşları, devletlerin savunma bütçeleri gibi önemli makale ve haberler tercüme edilerek yayınlanmaktaydı. Hiç kuşkusuz Cerîde-i Askeriyye'de yayınlanan bu haber ve makaleler Osmanlı subay ve askerleri için önemli stratejik bilgiler içermekteydi. Zira gazetede hakkında bilgi verilen her ordu ileride Osmanlı Devleti'nin muhtemel rakiplerinden biri olabilirdi. Bu bakımdan Osmanlı subay kadrosu için Cerîde-i Askeriyye gazetesi rakibi tanımak açısından önemli bir araç konumundaydı. Örnek vermek gerekirse 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Rusya'nın Kafkasya kuvvetlerini yeniden düzenlenmesi, yeni oluşturulan ordunun kuvvetlerinin miktarı ve hangi mevkilerde konuşlandırıldığını bilmek Osmanlı subay ve askerleri için stratejik bir

¹⁰⁰ Osmanlı Devleti'ne neşredilen askerî süreli yayınlar için bkz. Hamit Pehlivanlı, "Son Dönem Tarih Araştırmalarında Askerî Gazete ve Süreli Yayınların Yeri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXI, S. 61, MART 2005 s. 243-258; Mehmet Ali Karaman, *II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Askeri Matbuatı ve Siyasi Hayattaki Rolü*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon 2014, s. 2.

bilgi kaynağı olacağı aşikârdır¹⁰¹. İleride muhtemel bir savaşın olacağını düşünen Osmanlı askerî yönetimi Doğu cephesinde bu bilgiler doğrultusunda önceden önlem alabilir.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde yayınlanan makale ve haberler bazen Osmanlı subay ve askerleri için Osmanlı ordusu ile diğer orduları mukayese etmek açısından faydalı da olmaktadır. Bu konuda örnek vermek gerekirse 18 ve 29 Temmuz 1878 tarihlerinde yayınlanan makalede İngiliz ordusunda askere alma usulü, askerlere verilen maaş ve erzak yardımı, İngiliz kara kuvvetinin yapısı ve askerî sınıfların asker seçim ölçütleri konusunda bilgiler verilmiştir. Makalenin devamında İngiliz askerinin maaşları ile Osmanlı askerinin maaşlarını mukayese edilmiştir.

“İngiltere’de askerlerin maaşları konusunda bir fikir edilebilmek için bir İngiliz lirasını yüz yirmi kuruş olduğunu kabul edersek 1 şilin altı guruş ve bir peni dahi yirmi para olmuş olur. Bundan dolayı günlük şilin alan askerlerin altı guruş alıyor diyebiliriz. Ancak sebze, çay, şeker ve benzeri şeyler karşılığında maaşlarından üç pence yani altmış para, çamaşırlar için dahi bir peni yani yirmi para almıyor. Toplam iki kuruş kesilmekte olduğundan dolayı günlük 4 kuruş alıyorlar demektir. Ayrıca İngiltere’de, Osmanlı’ya nispetle en azından dört kat fazla olup Osmanlı’da bir guruş ile satın alınabilecek bir şey İngiltere’de ancak dört kuruş ile alınabileceğinden bu bakımdan İngiliz askerlerinin maaşları dahi günlük bir kuruş yahut ayda otuz guruş demek olur. Bununla beraber İngiliz ordusunda satın gömlek, pantolon ve çorap gibi eşyalar yalnız orduya katılırken verildiğini askerlerin daha sonra kendi giysilerini satın almalarını da hesaba katarsak Osmanlı askeri kazancı İngiliz askeriden fazla olduğunu söyleyebiliriz.¹⁰²”

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin *Cüz-i Gayri Resmi* başlığı altında yabancı ordularla alakalı verilen haber ve makaleler dönemin yabancı orduları hakkında bilgi sahibi olmak açısından oldukça faydalı bir kaynak olarak görülmektedir. Gazetede yabancı ordular hakkında yayınlanan makale ve haberler sadece dönemin subay ve askerleri için değil aynı zamanda günümüzde yabancı ordu çalışmak isteyen araştırmacılar için oldukça mühim bir kaynak teşkil etmektedir.

¹⁰¹ “Rusya’da Kafkasya Ordusunun Tensikat-ı Cedidesi”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1184, H. 28 Safer 1296/M. 20 Şubat 1879, s. 4.

¹⁰² “İngiltere’nin Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1127, H. 29 Recep 1295/M. 29 Temmuz 1878, s. 2.

2.1.3. Yapılacak Olan Askerî Reformlara Kaynak Olması

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin önemli bir diğer özelliği de gazetesinin *Cüz'i Gayri Resmi* başlığı altında askerî eğitim, sağlık hizmetleri, rütbe ve terfi nizamnâmesi ve iaşe ve lojistik konularıyla alakalı makalelere de yer verilmesidir. Yayınlanan bu makale ve nizamnâmeler yakın döneme ait olması yabancı ordularda modernleşmenin sabit bir süreç olmadığını zamanla dönemin gereksinimlerine göre yeniden düzenlendiğini bize göstermektedir. Bu duruma bir örnek vermek gerekirse Cerîde-i Askeriyye gazetesinin farklı tarihlerinde yayınlanan *Rusya'da yeni kur'a neferâtının usul-i ta'lim ve ta'allümü* adıyla yayınlanan makalede Rusya Devleti'nin yeni kur'a askerlerine yönelik 1869 yılında yayınladığı ilk nizamnâme sonradan Rusya'da askerî hizmetin mecburiyet altına alınması üzerine yeniden düzenlenmiştir. Bu şekilde Rusya Devleti dönemin gereksinimleri gereğince ordusunun mevcudunu arttırmaya çalışırken yeni gelen askerlerinin eğitimi konusunda da bir düzenlemeye gitmiştir.

Cerîde-i Askeriyye gazetesini düzenli olarak okuyan ve takip eden askerî yönetim mevkileri, gazetede okudukları makalelerin doğrultusunda ileride yapmayı düşündükleri askerî reformların düşünsel temelini oluşturma konusunda fayda sağlayacağı açıktır. Gazetede yayınlanan makaleler sadece ileriye dönük askerî reform fikirlerini beslemekle kalmaz aynı zamanda mevcut askerî sistem içerisinde aksayan ve kullanılmaz hale gelen askerî sistemlerin modernleştirme konusunda da fikir verecek bir kaynağa sahiptir. Örnek vermek gerekirse Osmanlı ordusunun 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda sıkıntı çektiği konulardan birisi de iaşe ve lojistik konusu olmuştur. Aynı savaşta rakibi olan Rusya'nın nasıl bir sistemle savaşı ikmal ettiğini üçüncü bölümde Rusya ordusu başlığı altındaki makaleler üzerinden görmekteyiz. Bu bakımından Osmanlı askerî yönetimi Rusya'nın geliştirmiş olduğu ikmal sistemini gazete vasıtasıyla okuyarak bu sistemi daha da geliştirerek Osmanlı ikmal sistemini mükemmel bir noktaya getirmesi içten bile değildir.

Bir başka örnek vermek gerekirse yine 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında subayların mustarip olduğu konulardan birisi haksız terfi ve atamalar olmuştur. Osmanlı ordusundaki alaylı-mektepli çatışması terfi konusunda hep bir rekabetin ve kayırmacılığın olmasında etkili olmuştur. Bu bakımdan gazetede verilen İngiltere ve Avusturya Macaristan ordularının terfi nizamnâmeleri üzerinden daha modern bir rütbe nizamnâmesi hazırlamak mümkün olabilirdi. Sonuç olarak Cerîde-i Askeriyye

gazetesinin *Cüz'i Gayri Resmi* başlığı altında yer verilen makaleler Osmanlı askerî modernleşmesinin düşünsel temelini oluştururken, mevcut sistemlerin daha duruma getirmeye yönelik iyileştirme konusunda faydalı olacaktır.

2.1.4. Dünya'daki Askerî Modernleşme Tartışmalarına Müdâhil Olması

Sürelî yayınların askerî modernleşme noktasında sağladığı en önemli faydalardan birisi hiç kuşkusuz askerî modernleşme tartışmalarına yön vermesi olduğunu söyleyebiliriz. Batı'da farklı görüşlere sahip askerî subayların bir konu üzerinde düşüncelerini gazetelere taşıması, o gazeteyi okuyan diğer subay ve askerlerin bu askerî tartışmaya dâhil olmasını sağlamıştır. Bu şekilde ortaya atılan fikir diğer subaylar tarafından daha iyi anlaşılması ve konunun daha iyi noktaya ulaşması bakımından faydalı olmaktadır. Tartışma ortamının yarattığı düşünsel kıvılcımı ve fikirlerin çarpışmasından doğan fikirler askerî modernleşmenin gelişmesinde itici bir güç oluşturmuştur. Askerî yönetimlerin en modern bilgiyi ve uygulamayı arama güdüsü askerî sürelî yayınlara olan ilgiyi arttırmıştır. Askerî tartışmaların önemine değinmek konusunda şu bilgi oldukça yerinde bir örnek olabilecektir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan önce Avrupa gazetelerinde askerî uzmanlar tarafından tartışılan konulardan birisi Rusların Kale-i Erbaa olarak bilinen Varna, Silistre, Rusçuk ve Vidin'e takılmadan etrafından dolaşabileceği tartışmasıdır¹⁰³.

İşte sürelî yayınların devletlere sağladığı önemli faydalardan birisi askerî konulardaki tartışmaların gidişatı hakkında bilgi sahibi olma fırsatı vermesidir. Bu bakımdan Osmanlı Devleti, dünyadaki askerî tartışmaların nabzını hiç kuşkusuz *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinin vasıtasıyla tutacak olmasıdır. *Cerîde-i Askeriyye* gazetesi bazı sayılarında Avrupa'daki askerî tartışma ve arayışlara genişçe yer verildiği görülmektedir. Özellikle 1878-1879 yılları arasında *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinde askerî tartışma konularında yayınlanan makalelerde Fransa Devleti'nin ağırlığı gözükmemektedir. Fransa'da Askerî ilimler, küçük zâbitân meselesi, sevkulceyş ve erkân-ı harbiye heyeti, muharebede usûl-i hazıra ve seyyar topçuluğunda hafif silahlar bu tartışmalara örnek mahiyetindedir. Fakat *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinde askerî tartışma konusunda en

¹⁰³ Uyar ve Erickson, *a.g.e.*, s. 375.

önemli gelişme Almanya'nın telefonun askerî işlerde ve özellikle ileri karakollarda kullanımını üzerine yayınlanan makaledir¹⁰⁴.

Bu makaleyi ilginç yapan tarafı bilindiği üzere telefon 1876 yılında Alexander Graham Bell tarafından icat edilmişti. Telefonun icadı kısa süre içinde dünyaya yayılmış ve 1878 Almanya'da telefonun askerî işlerde kullanılıp kullanılmayacağı üzerine askerî yönetimler tarafından tartışılmaya başlanmıştır. Hatta telefonun ileri karakol hizmetinde kullanılması yönünde Alman Yüzbaşı Coner denemeler yapmış ve bu denemelerin neticesini mektupla Alman askerî gazetelerine göndermiştir. Yani 19. yüzyılda bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yayılma hızını düşündüğümüzde hiçbir şeyin bilginin yayılmasında gazeteler kadar etkili olamayacağını görmekteyiz. Osmanlı Devleti'nin telefonun varlığını 27 Mayıs 1878 tarihinde *Ceride-i Askeriyye* gazetesinde yayınlanan bir makale vasıtasıyla çok erken tarihlerde öğrendiğini düşünebiliriz. Osmanlı Devleti'nde telefonun kullanımı daha geç tarihlerde ve daha çok istihbarat ve güvenlik çerçevesinde askerî alanda kullanıldığı görülmektedir¹⁰⁵.

2.1.5. Dünya'daki Silah ve Teknolojik Gelişmelerin Habercisi Olması

Dünya'daki askerî teknoloji alanındaki gelişmeler, devletlerin birbirini izleyen buluşları ile sürekli devam etmekteydi. Bu gelişmeler silah sanayisinin değişik alanlarında meydana geldiği gibi değişimin başrol oynayan devletler silah sanayisinde birbiriyle rekabet içinde olmuşlardır. Silah teknolojisinde başrol konumundaki devletlerin rekabet ortamı askerî teknolojik gelişmeler üzerinde etkili olmuş ve bu da yeni bir rekabet ortamının doğmasında etkili olmuştur. Bu yeni rekabet ortamı hiç kuşkusuz üretilen silahların pazarlanması olacaktır. Devletlerin yeni rekabet ortamında kendi silahlarını ön plana çıkarmak, silahlarının talep görmesi adına pazar yaratmak düşüncesi onları reklam konusunda mahir olan bir araçtan faydalandırmaya yönlendirecekti. Bu mahir olan araç süreli yayınlar olacaktır. Her devlet kendi geliştirdiği veya yeni bulduğu bir silahı pazarlamak adına askerî süreli yayınlarda bu silahın tanıtımına yönelik bilgiler paylaşacaktı.

¹⁰⁴ “İleri Karakollarda Telefon İstimali”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1109, H. 25 Cemaziyülevvel 1295/27 Mayıs 1878, s. 2-3; “Telefon’un Umûr-ı Askeriyede İstimali”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1147, H. 13 Şevval 1295/M. 10 Ekim 1878, s. 4.

¹⁰⁵ Osmanlı Devleti'nde telefon hizmeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hulusi Ersoy, *Osmanlı'da Telefon Hizmeti ve İmtiyazı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2017, s. 20.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı askerî modernleşmesindeki rolünün birisi de dünyadaki silah ve teknolojik gelişmeleri izleyerek Osmanlı askerî yönetimini bu silahlar hakkında bilgi sahibi yapması olacaktır. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti Avrupa'daki yeni silah teknolojisini genellikle gönderdiği elçiler veya Osmanlı ülkesine gelen askerî danışmaların tavsiye doğrultusunda haberdar olmaktadır. Ancak Cerîde-i Askeriyye gazetesinin üstelendiği misyon sayesinde sadece üretilen silahların varlığından haberdar olmamış aynı zamanda bu silahların özellikleriyle diğer silahlarıyla kıyaslanmasına yönelik haberlerle hangi silahın daha iyi olduğunu öğrenebilmekteydi. Bu konuda bir örnek vermek gerekirse Binbaşı Alfred von Kropatschek'in ürettiği Revolver tüfeğinin Alman ordusundaki diğer tüfeklerle mukayesesi verilmiştir:

Binbaşı *Kropatschek* icat ettiği Almanya ordusundaki *Mavzer* usulü üzere olan tüfikle terkin çok da gerektirmeyecektir. Çünkü *Kropatschek* revolver usulü her sürgülü silahlara uyduğundan Almanya'da kullanılan tüfikle dahi uymaktadır. Ancak ondan başka revolverli tambur tabir olunan makine dahi icat edilmiştir. Bu makine yedi fişek alan şarjörü dakikada üç dört defa doldurulabilir. Askerî hükümet bir revolver silahının kabulüne karar verdiği halde böyle bir değişiklik imkân verebilir ve Almanya hükümeti bir revolver silahının kabulüne karar verdiği halde böyle bir tadilata imkân verilebilir ve büyük bir masrafa neden olmaz. Bütün silahları bir buçuk sene içinde değiştirebileceğinden bu tüfek hakkında başka bir şey diyemeyiz. Ancak değiştirildiği takdirde dakikada kırk defa atabileceğini hatırlatırız¹⁰⁶.

Cerîde-i Askeriyye vasıtasıyla yeni üretilen Kropatschek tüfeğinden haberi olan Osmanlı askerî yönetimi yedi yıl sonra 1886 yılında Almanya'dan bu tüfekten sipariş etmiştir¹⁰⁷. Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı askerî modernleşme sürecine sağladığı katkılardan birisi dünyadaki silah ve teknolojik gelişmelere ayna tutması olmuştur. Cerîde-i Askeriyye gazetesinin silah endüstrisinin boyutunu göstermek adına başka bir örnek vermek gerekirse Flemenk (Hollanda) *Nieuwe Rotterdamsche Courant* isimli gazetenin 9 Ocak 1879 tarihli nüshasında yeni bulunmuş bir topun denemesi hakkında verilen haberi vermek yeterli olacaktır. Haberde birkaç haftadan beri Hollanda Bahriye Nezâreti'nin New Depp'de kuyruktan dolar tunçtan üretilmiş yeni bir buluş olan

¹⁰⁶ *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1177, H. 4 Safer 1296/M. 27 Ocak 1879, s. 1.

¹⁰⁷ Historical Firearms “Kropatschek System”
<https://www.historicalfirearms.info/post/103838830751/kropatschek-system-in-the-mid-1870s-an-austria>
 n (Erişim tarihi: 05.06.2020)

topun denemelerinin yapıldığı yazmaktadır¹⁰⁸. Görüldüğü gibi Cerîde-i Askeriyye gazetesinin kaynaklarının geniş bir alanı kapsadığı ve silah teknolojisine yönelik her haberin gazetede yer verildiğini söyleyebiliriz.

2.1.6. Osmanlı Ordularında Bilginin Standardizasyonunu Sağlaması

Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygın kullanılmaya başlanan matbaa ordunun bir makine gibi yapılandırılmasında da önemli bir faktör olacaktır. Zira matbaa Osmanlı ordusunun ihtiyaç duyduğu kitap, belge, talimnâmelerin ve süreli yayınların basımı konusunda önemli avantajları da beraberinde getirmiştir. Matbaanın Osmanlı ordusu için ehemmiyetini birkaç cümle ile ifade etmek gerekirse: Osmanlı coğrafyasının büyük olması ve ordu merkezlerinin birbirine olan uzaklıkları düşünüldüğünde tüm subay ve askerlerin askerî manevralarının koordinasyonunu konusunda toplu bir standart yakalamak mümkün olmayabilir. Ancak matbaanın seri üretim özelliğini kullanılarak çıkarılan bir kitap/süreli yayın ile planlanan askerî manevralar ayrıntılı olarak ve hatta örnek modeller ile yayınlanarak ordu merkezlerindeki subay ve askerlere gönderilebilir. Böylece tüm subay ve askerlerin güncel askerî gelişmelerden ve devletin aldığı resmî kararlardan haberdar olması sağlanabilir.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı ordusundaki bütün ordu merkezlerine gönderilmekte olduğunu birinci bölümde gazetenin dağıtım başlığı altında belirtmiştik. Osmanlı Devleti, Cerîde-i Askeriyye gazetesini generalinden askerine kadar tüm Osmanlı subay ve askerlerinin rahat şekilde temin edilmesi konusunda büyük çaba sarf etmiştir. Devletin bu çabasında özellikle gazetenin ordunun modernleşmesinde sahip olduğu etki ve kendi resmî haberlerinin askerler arasında duyulmasını sağlayan bir araç olması da etkili olmuştur. Cerîde-i Askeriyye gazetesini sadece bir sınıf için değil bütün askerî sınıflara dağıtılmasından dolayı her sınıftan asker sadece kendi sınıfına münhasır gelişmeleri takip etmemiş aynı zamanda diğer sınıflara yönelik gelişmeleri okuma fırsatı sağlamıştır. Böylece Osmanlı yönetiminin istediği modern asker yaratma düşüncesi Cerîde-i Askeriyye vasıtasıyla İstanbul dışında görev yapan askerlerin de bu sürece dâhil olmasını sağlamıştır. Cerîde-i Askeriyye gazetesini bütün Osmanlı coğrafyasında görev yapmakta olan subay ve askerlerin ilgisine mahzar olmuştur.

¹⁰⁸ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1172, H. 15 Muharrem 1296/M. 9 Ocak 1879, s. 1.

2.1.7. Askerî Terminoloji ve Kùltürün Osmanlı Ordusuna Taşınması

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı subay ve askerlerinin gelişimine en büyük katkılarından birisi de askerî terminoloji ve yabancı kùltüre ait öğeleri öğrenme noktasında sağladığı faydadır. Yani Cerîde-i Askeriyye gazetesi askerlerin sadece askerî bilgilerini değil aynı zamanda genel kùltür bilgilerini de geliştirmektedir. Bilindiği gibi Cerîde-i Askeriyye gazetesinin içeriğinin büyük kısmını yabancı gazetelerden tercüme edilen haberler ve makalelerden oluşmaktaydı. Yayınlanan haberler ve makaleler vasıtasıyla Osmanlı subay ve askerleri sadece askerî gelişmeleri öğrenmekle kalmamış, tercüme ile Osmanlı askerî terminolojisinde de geliştirilmekteydi. Batı'dan Osmanlı coğrafyasına aktarılan askerî terminolojiye örnek vermek gerekirse Almanya'dan tercüme edilen sağlık nizamnâmesinde geçen *Lazarett* terimi Almanca'da askerî hastane anlamına gelmektedir. Başka örnek vermek gerekirse silah ve teknolojik başlıklar altında verilen haberlerde yeni üretilen silah isimleri ve yabancı ordularının organizasyonunda geçen askerî birimlerinin isimleri Osmanlı askerî terminolojisine aktarılmasıdır.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı subay ve askerlerinin genel kùltürüne sağladığı faydalardan bahsetmek gerekirse en başta makalelerin girişinde yabancı ordulara ait tarihsel arka plan verilmesidir. Bunun haricinde ülkelerin coğrafi özellikleri ve yer isimleri verilmesi de Osmanlı subay ve askerlerinin bilgi birikimine fayda sağlamaktadır. Bu konuda Japonya ordusu tanıtılırken Japonya'nın tarihi ve Japonya adasının fiziksel özelliklerinden bahsedilmiştir. Cerîde-i Askeriyye gazetesini düzenli olarak takip eden subay ve askerler genel kùltür olarak da gelişme göstereceği açıktır.

BÖLÜM-3: CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNDE YAYIMLANAN YABANCI ORDULARLA İLGİLİ MAKALE VE HABERLER (1878-1879)

Ceride-i Askeriyye gazetesinin yayınlanmaya başladığı tarihten itibaren özellikle *Cüz'i Gayri Resmi* başlığı altında verilen haber ve makaleler Avrupa ve Dünyadaki askerî gelişmelerin nabzını tutmak konusunda oldukça değerli bir kaynak olmuştur. Bu başlık altında verilen haber ve makaleler, Avrupa'da askerî modernleşmenin nereye gittiğini, meydana gelen dönüşümleri ve değişen güç dengelerini gösteren bir çeşit ayna niteliğindedir. İşte bu ayna sayesinde Avrupa'daki ve kısmen Dünyadaki askerî güçleri ve meydana gelen dönüşümleri izlemek adına bu bölümde *Cüz'i Gayri Resmi* başlığı altında verilen haberleri ve makalelerin bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Ceride-i Askeriyye gazetesinin neşredildiği tarihten yayın hayatına son verildiği tarihe kadar (1864? -1922) oldukça geniş bir yayın perioduna sahiptir. Bu bakımdan çalışmamızın muhtevasını daraltmak adına tez konumuzun sınırlarını 1878-1879 yılları arasında yayınlanan bir yıllık (yaklaşık 100 sayı) dönem tercih edilmiştir. Bu tarih arasını tercih etmemizde temel iki etken vardır. Birinci etkenimiz 1870 Prusya-Fransa Savaşı ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'dır. Bilindiği gibi bu iki savaş dünya askerî tarihinde oldukça önemli bir yeri vardır. Bu sebepten bu tarih arasını seçtik ki bu iki savaşın dünyada meydana getirdiği değişimleri gözlemlemek ve analiz etmektir. İkinci etken ise gazetenin mevcut nüshalarını tararken bu tarih arasının bir bütün oluşturması ve birinci etkenle birlikte çalışmaya değer olduğunu düşündük.

Söz konusu tarih arasında neşredilen 100 sayının öncelikle tasnifi yaptık. Daha sonra bu tasnif arasında askerî modernleşme alanına giren askerî eğitim, sağlık hizmetleri, rütbe ve terfi nizamnâmesi, muharebe tetkikleri, askerî tartışma, iase ve lojistik, askerî strateji, silah ve teknolojik gelişmelerle alakalı konuları tespit ederek değerlendirmesini bu bölümün konusu olarak teşkil etmeye çalıştık. Tasnif sırasında ayrıca yabancı ordulara alakalı organizasyon ve işleyiş, istatikselsel veriler ve yabancı ordularla alakalı direk bilgi olabilecek konuları da çalışmamıza dâhil ettik. Bu bölümde değerlendirmesine yer verdiğimiz yabancı ordular (başta düvel-i muazzama ve 20. yüzyılın süper güçleri olacak olan Amerika ve Japonya) hakkındaki tespit ve

değerlendirmeler vasıtasıyla tezimizin ikinci bölümünü meydana getirirken temel veri olarak kullandık.

3.1. CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE İNGİLTERE ORDUSU

İngiltere, 19. yüzyılın başından başlayarak, 20. yüzyılın yarısına kadar dünyanın en güçlü ülkesi diye bilindi; “Güneş batmayan imparatorluk” gibi sıfatlarla anıldı. İngiltere, “güneş batmayan imparatorluk” sıfatını alması adım adım olmuştur¹⁰⁹. Bu adımların ilki ekonomik olarak güçlenmek, ikincisi askerî güç olmadan imparatorluk olmayacağından kara ve özellikle deniz gücünde önemli reformlar yapılarak güçlü bir orduya sahip olma düşüncesi izlemiştir. İngiltere’nin bu adımları 19. yüzyılda onu süper güç konumuna getirecekti. 19. yüzyılın süper gücü olması bakımından bu bölümde ilk olarak Ceride-i Askeriyye gazetesinde yer alan haber ve makaleler üzerinden İngiliz ordusunun değerlendirilmesine yer verilmiştir. İngiltere’nin nasıl bir ordu yapısına sahip olduğu, ordusunun organizasyonu nasıl işlediği, İngiliz ordusundaki subay miktarı ve terfilerin nasıl yapıldığı ve İngilizlerin silah ve teknolojik gelişmelerine dair oldukça renkli ve çeşitli bir içeriği değerlendirme yapılarak anlatılmıştır.

3.1.1. İngiltere Devleti’nin Kara Kuvvetleri ve Organizasyon Prensipleri

19. yüzyılın süper gücü olan İngiliz ordusu hakkında Ceride-i Askeriyye gazetesinde önemli makale ve haberlere yer verilmiştir. Bu haber ve makalelerden ilk gözümüze çarpan İngiliz Devleti’nin Kara Kuvvetleri ve Organizasyon Prensipleri hakkında verilen bilgilerdir¹¹⁰. Makalede İngiliz ordusunda askere alma usulü, askerlere verilen maaş ve erzak yardımı, İngiliz kara kuvvetinin yapısı ve askerî sınıflarına girme kriterleri konusunda veriler mevcuttur. İngiliz ordusunda diğer Avrupa ordularında uygulanmakta olan askere alma usulünden farklı olarak eskiden beri uyguladığı bir sistemle ordusuna asker tedarik etmektedir. Gazetede bu sistem şu şekilde anlatılmıştır:

“İngiltere ve İrlanda’da bulunan sancaklara mensup her alayın bağlı olduğu sancakta yaşayan halkı, askerlik hizmetine teşvik edecek çavuşlar bulunmaktadır. Her alay iki çavuş seçerek sancaklara bağlı olan köylerde yaşayan gençleri askerliğe teşvik

¹⁰⁹ Murat Belge, *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 27.

¹¹⁰ “İngiltere Devleti’nin Berren Kuvve-i Askeriyyesi ve Usûl-i Tensikati”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1124, H. 18 Receb 1295/M. 18 Temmuz 1878, s. 2-3; “İngiltere’nin Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1127, H. 29 Recep 1295/M. 29 Temmuz 1878, s. 1-2.

etmekle görev verilirdi. Çavuşlar köy, kasaba ve şehirleri dolaşır kahve, gazino ve meyhane gibi halkın toplandığı yerlere giderek buralarda denk geldikleri güçlü, kuvvetli ve boylu delikanlılarla konuşarak onlarda askerlik yapma isteği uyandırarak kandırmaya çalışırlar. İkna ettikleri delikanlılara hediye olarak bir şilin¹¹¹ verip, bunları mensup oldukları alaya götürüp teslim ederler. Delikanlılar önce alay doktoru tarafından muayene edilir eğer askerî hizmete uygun ise askerlik yemini ederek istediği sınıf ve alaya kaydedilir.”¹¹²

İngiliz ordusuna katılan askerler kaydı yapıldıktan sonra askerlik hizmet vazgeçme hakkı yoktur ancak eğer isterse mensup olduğu sınıftan başka bir alaya geçebilmektedir. İngiliz ordusunun asker ihtiyacı her sene İngiliz Harbiye Nezâreti yardımcısı tarafından belirlenmektedir. İngiliz ordusunda askerî hizmet süresi ise şu şekildedir:

1. Piyâde ve nakliye sınıfları için: uzun dönem on iki sene nizâmiyede; kısa dönem altı sene nizâmiyede ve altı sene nizamiye ihtiyatında,
2. Sûvâri, topçu ve istihkâm sınıfları için: uzun dönem on iki sene nizâmiyede; kısa dönem sekiz sene nizâmiyede ve sonraki dört sene ihtiyatta,
3. Sıhhiye sınıfı ve sömürgelerde görev almak isteyenler için: bu sınıflar sadece uzun dönem görev verilmekte olup kaydolanlar on iki sene nizâmiyede hizmet etmektedir¹¹³.

İngiliz ordusunda askerlik hizmeti süreleri konusunda katı kurallar yoktur. Çünkü yukarıda gösterilen askerlik hizmet süresi gerektiği durumlarda değişebilmektedir. Örneğin iki dönemden herhangi birini tercih eden askerler, subay tavsiyesi veya kendi arzusuyla nizâmiyede üç sene görev yaptıktan sonra ihtiyat sınıfına nakil olup kalan zamanını burada tamamlayabilmektedir.¹¹⁴ Kısa dönem için yazılan askerler nizâmiyede

¹¹¹ Şilin (İngilizce: Shilling), Birleşik Krallık ve İrlanda’da 1971 yılında ondalık sisteme geçişten önce kullanılan para birimidir. Eski sent sistemine göre 12 penilik bir değeri olan şilin bir pound’un 1/20’sidir. “Şilin” *Wikipedia*, The Free Encyclopedia, <https://tr.wikipedia.org/wiki/şilin>, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2020).

¹¹² “İngiltere Devleti’nin Berren Kuvve-i Askeriyesi ve Usûl-i Tensikati”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1124, H. 18 Receb 1295/M. 18 Temmuz 1878, s. 2.

¹¹³ a.g.m.

¹¹⁴ Childers reformları ile uygulamaya konulan kısa dönem askerlik hizmeti süresini sancaklarda 5 yıla indirirken, ihtiyat kuvvetlerinde 7 yıla çıkarılmıştır. Bu düzenlemenin yapılmasındaki neden genç askerlerin ihtiyat kuvvetlere geçmesini engellemek için yapılmıştır. Harold E. Raugh, *The Victorians at War 1815-1914 An Encyclopedia of British Military History*, ABC-CLİO, USA 2004, s. 82; Edward Peter Joshua Gosling, *Tommy Atkins, War Office Reform And The Social And Cultural Presence Of The Late-Victorian Army In Britain, C.1868-1899*, Arts and Humanities Doctoral Training Center of Plymouth University, A.B.D 2015, s. 93.

üç sene hizmet ettikten sonra küçük zâbit olabilirlerdi. Ayrıca uzun dönem görev yapmak isteyen askerler, askerî üst yönetim tarafından sömürgelere hizmet etmek üzere görevlendirilmesiyle bu askerler toplam yirmi bir sene askerlik hizmeti etmiş olacaktır. İngiliz ordusuna katılan askerlere, İngiliz Devleti tarafından günlük maaş verildiği gibi erzak ve eşyaları dahi İngiliz hükûmeti tarafından karşılanmaktadır. İngiliz askerlerine günlük olarak verilen maaş ise şu şekilde verilmiştir:

1. Piyâde sınıfındaki askerlere: günlük 1 şilin,
2. Süvârî sınıfındaki askerlere: günlük 1 şilin 2 pence¹¹⁵,
3. Topçu sınıfında bulunanlar: Topçular günlük 1 şilin 2.5 pence'den 1 şilin 4 pence'ye kadar, arabacılar günlük 1 şilin 2.5 pence'den 1 şilin 3 pence kadar, sanat sınıfında olanlar günlük 2 şilin'den 4 şilin'e kadar (Topçu sınıfında maaşlara ilave yapılabilir),
4. İstihkâm sınıfı; Hafriyat ve arabacı olanlara: günlük 1 şilin 1.5 pence'den 1 şilin 4 pence kadar, usta olanlar günlük 1 şilin 11 pence'den 4 şilin 11 peni'ye kadar (İstihkâm sınıfında maaşlara zam yapılır)¹¹⁶.

İngiliz hükûmeti askerlere sadece günlük maaş vermemekle kalmamış aynı zamanda bazı durum ve şartlarda da askerlerin maaşlarına ilave zam yapıldığı görülmektedir. Örneğin askerlik mesleğini seçip 2 sene boyunca namusuyla hizmet eden askerlere günlük bir şilin zam yapılırken aynı şekilde askerî hizmetinin 3 yılını dolduran askerlere günlük bir şilin daha zam yapılmaktadır. Ayrıca atış konusunda maharetli olan askerlere ödül olarak nakden para verilmektedir¹¹⁷. İngiltere Devleti askerlerinin sağlığı konusuna önem vermektedir. Bu bakımdan hasta olan askerlerinin ücretsiz tedavi imkânı sağladığı gibi askerî hastanede bulunduğu sürede maaşından her gün için 6'dan 7'i pençeye kadar kesinti yapmaktadır. Eğer hasta olan askerî iş görmezlik veya iyi niyeti suiistimal gibi durumlardan hastanelerde bulunduğu tespit edilirse kaldığı süre boyunca maaşının tamamı kesilmektedir. İngiliz hükûmeti izinli olarak hava değişimi için memleketine giden askerlerine günlük maaşlarına 2 pence daha zam yapmaktadır.

¹¹⁵ Peni (İngilizce; Penny) İngiliz sterlin'in 1/240 değerinde bir madeni parasıdır. Peni başlangıçta gümüş olarak basılmış ancak 18. yüzyılın sonlarından itibaren bakır, 1860'tan sonra bronz olarak basılmıştır. Bir miktar paraya atıfta bulunurken peni'nin çoğulu olan pence kullanılmaktadır. "Penny (British pre-decimal coin)" *Wikipedia*, The Free Encyclopedia, <https://tr.wikipedia.org/wiki/penny> (British pre-decimal coin). (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2020).

¹¹⁶ İngiltere Devleti'nin Berren Kuvve-i Askeriyesi ve Usûl-i Tensîkatı", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1124, H. 18 Recep 1295/M. 18 Temmuz 1878, s. 2.

¹¹⁷ a.g.m.

Nizâmiyede görev süresini tamamlayarak ihtiyat sınıfına geçen askerlere İngiliz hükûmeti günlük maaşlarına 4 pence daha zam vermektedir. İhtiyat sınıfına geçen askerler ara sıra askerî eğitim için toplanmak zorundadırlar. Askerlerin eğitim yapmak üzere toplandıkları zaman maaşlarıyla beraber nizâmiye görevinde buldukları zaman aldıkları günlük maaşlarını alırlar ve bu ihtiyat sınıfı yalnız millet ve devletçe bir büyük tehlikede bulunup onların da görevlendirilmesi gerekirse toplanırlar. İngiliz Devleti tarafından orduda yirmi bir sene hizmet ettikten sonra emekli olan askerler ile malulen ihraç olan askerlerin rütbelerine göre günlük 8 pence'den 2,5 şilin'e kadar emeklilik maaşı verilmektedir. İngiliz hükûmeti talim ve manevra esnasında her bir askere günlük olarak 4,1 libre (1,859 kg), baş vakitlerde ise sadece 1 libre (0,452 kg) ekmek sağlamaktadır. Bundan başka 4,3 libre (1,950 kg) sığır ve koyun eti, patates, süt, çay ve şeker gibi erzaklar da İngiliz hükûmeti tarafından askerlere verilmektedir. Ayrıca askerlerin kalması için kışla veya ev tedariki, yatak takımı, kömür, odun, gaz ve mum gibi ihtiyaçlar bile İngiliz hükûmeti tarafından karşılanmaktadır. Askerlerin çamaşırlarını yıkama konusunda İngiliz hükûmeti esnek davranıp isteyen askerlerin ailesi vasıtasıyla isteyenlerinde günlük 1 peni karşılığında çamaşırhanede yıkatma kolaylığı sağlamaktadır.

İngiliz hükûmetinin askerlerine sağladığı fırsatlar sadece bunlarla ibaret değildir. Zira İngiliz hükûmeti askerlik mesleğine giren her asker ve süvârilere başlangıçta aşağıdaki tabloda gösterilen eşyaları vermektedir¹¹⁸. Bu eşyalar eskidiği zaman asker kendisi yeni eşyayı temin etmekle sorumlu tutulmuştur.

Tablo 3.4: İngiltere Ordusuna Yeni Katılan Askerlere Verilen Eşyalar

Adet	Verilen Eşya
1	Çukadan yapılmış talim, hizmet ve gezi sırasında giymek üzere bir şapka
1	Kaba çukadan yapılmış ceket
3	Gömlek Amerikan bezinden
2	Fanila gömlek
3	Don Amerika bezinden
3	Çift çorap

¹¹⁸ İngiltere Devleti'nin Berren Kuvve-i Askeriyesi ve Usûl-i Tensîkatı", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1124, H. 18 Recep 1295/M. 18 Temmuz 1878, s. 3; "İngiltere'nin Tensîkat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâ-ba'd", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1127, H. 29 Recep 1295/M. 29 Temmuz 1878, s. 1.

1	Çelik avcı mahmuzu ¹¹⁹ (Piyâdeye verilmez)
1	Pantolon askısı
2	Havlu
1	Ustura
1	Tıraş fırçası
1	Bıçak
1	Çatal
1	Kaşık
1	Bakırdan kapaklı tabak ve sahan
1	Tarak
1	Saç fırçası
2	Kundura fırçası
1	Takım temizleyecek fırça
1	Kutu kundura boyası
1	Küçük sünger nefer için
1	Büyük sünger at için
1	Setre dökmelerini temizlemek için setre ile dökmelerin ara yerine geçirebilir yarık pirinç levha

Tablo 3.5: İngiltere Ordusunda Süvârilere Verilen Eşyalar

Kullanım Süresi	Adet	Verilen Eşya
4 Yıl	1	Deriden yapılmış bir kalpak olup Çerkeş alayı kalpaklarını benzer
1 Yıl	1	Kaba çukadan kısa etekli resmi setre
2 Yıl	1	Çukadan uzun pantolon
1 Yıl	1	Ata binerken giymek üzere dizden biraz uzun kısa pantolon
2 Yıl	1	Kısa konçlu çizme (Osmanlı zâbitlerinin giydikleri çizme gibi)
2 Yıl	1	Uzun konçlu çizme
1 Yıl	1	Beyaz deri eldiven
10 Yıl	1	Yağmurluk
12 Yıl	1	Kılıç
12 Yıl	1	Eğer

Askerlere verilen filintanın kullanım süresi olmadığı için silahın eskiyen parçalarını gerektikçe tamir edebilir ya da tamamen değiştirilmektedir. Süvâri atlarının

¹¹⁹ Ata binenlerin, hayvanı dürterek hızlandırmak için çizme ökçelerinin arkasına taktıkları sivri demir parçası veya ufak dişli çelik çark. “Mahmuz”, *Kubbealtı Lugati*, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2020), www.lugatim.com

nalı devlet tarafından değil nalbant tarafından tedarik edilir. Nalbantlar nal ücreti olarak günlük her bir hayvan için bir peninin 4/3'ü karşılığı devlet tarafından ödenir ayrıca nallar nalbant da kalmaktadır. Suvâri askerlerinin atları için manevra ve harp zamanında günlük 11 libre (4,989 kg), geri kalan zamanlarda ise 9 libre (4,082 kg) yulaf, 12 libre (5,443 kg) kuru ot ve 8 libre (3,628 kg) saman verilmesi İngiliz hükûmeti tarafından kararlaştırılmış ise de yulaf yerine 3.5 libre (1.587 kg) miktarında yulaf veya 12 libre (5.443 kg) kepek ya da 36 libre (16.329 kg) çayır verilmektedir.

İngiliz ordusuna katılmak sanıldığı gibi kolay değildir. Çünkü İngiliz ordusunun herhangi bir sınıfına dâhil olmak isteyen askerlerin taşınması gerekeceği bazı kriterler mevcuttur. Bu kriterler sınıflara göre askerlerin boy, yaş ve göğüs genişliği faktörüdür. Her sınıfın kendi içinde de kendine münhasır kriterler vardır. Örneğin suvâri olmak isteyen birisi hafif suvâri sınıfına girmek istiyorsa 2 metre 18'cm'den 2 metre 14 cm, dragon sınıfına girmek istiyorsa 2 metre 11 cm'den 2 metre 17 cm arasında boya sahip olması gerekmektedir. Piyâde, suvâri ve topçu sınıfına girecek askerlerin 18 ile 25 yaşları arasında olması gerekirken istihkâm sınıfının kendi bünyesindeki hizmetlere göre yaşlar değişmektedir¹²⁰.

İngiliz ordusuna katılma hususunda genel bilgiler verdikten sonra İngiliz kara kuvvetleri hakkında bahsetmek gerekirse İngiltere Devleti'nin kara kuvvetleri başlıca altı kısımdan oluşmaktadır. Bunlar hassa, nizâmiye, nizâmiye ihtiyatı, redif, redif ihtiyatı ve gönüllülerdir. Hassa piyâdeleri üç sınıf piyâde alayından müretteptir. Birincisi *Grenadier Guards*'dir. Bu alay üç taburdan ibarettir. İkincisi *Coldstream Guards*, ki bu alay iki taburdan oluşmaktadır. Üçüncüsü *Scots Guards*'dir. Bu alay da iki taburdan ibarettir. Yani İngiliz hassa piyâdeleri toplam yedi taburdan meydana gelmektedir. Hassa suvâripleri üç alay zırhlı suvârilerden müretteptir. Birincisi *Life Guards*, ikincisi *İkinci Life Guards* ve üçüncüsü dahi *Royal Horse Guards* ismiyle bilinmektedir. Nizâmiye kısmı 109 alay piyâde sınıfından oluşmaktadır. Bunlardan 25'i ikişer taburdan geri kalanı ise birer taburdan oluşmaktadır. Yani toplam 139 taburdan müretteptir. Nizâmiye kısmının oluşturan diğer sınıflar ise talîa livası adıyla 4 taburdan oluşan bir liva ve Hindistan Batı

¹²⁰ “İngiltere'nin Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâ-ba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1127, H. 29 Recep 1295/M. 29 Temmuz 1878, s. 1-2.

alayı ismiyle bir taburdan ibaret iki alayı mevcuttur. Böylece İngiliz kara kuvvetleri hassa taburları ile nizâmiyenin piyâde ve talîa taburlarıyla beraber 140 taburdan ibarettir¹²¹.

Süvâri sınıfına gelince İngiltere'nin nizâmiye kısmında 28 süvâri alayı mevcut olup, bunlardan 13'ü hafif süvâri, 10'u Dragon ve 5'i de mızraklı birlikleridir. Hassa ile nizâmiye süvâriyelerinin toplamı ise 31 alaydan ibaret olmaktadır. İngiltere Devleti'nde mevcut olan tüm topçu sınıfı bir alay olup, 6 liva süvâri, 12 liva piyâde, 13 liva kale, 11 sahil topçularıyla ve 1 adet depo livasından ibarettir. Süvâri topçu livaları beşer bataryadan, piyâde topçu ile kale topçu livaları yedişer bataryadan mürettep olup sahil topçusu ile depo topçusu livaları ikişer firkadan ibarettir. İngiliz istihkâm sınıfı üç bölükten ibarettir. Birincisi meydan muharebe telgraf bölüğü ve diğer birisi köprücü bölüğü, dördü madenci bölüğü ve üçü arazi ölçümü yapan memur bölüğü, ikisi telgraf bölüğü ve hafriyat bölükleridir¹²².

İngiliz ordusunun kara kuvvetleri ve organizasyon prensiplerinin tanıtıldığı makaleyi tamamlar nitelikte olan diğer bir makale ise *Times* gazetesinden tercüme edilerek *İngiltere Devleti'nin Askerî Durumu* adıyla verilmiştir¹²³. Makalenin içeriğinde İngiliz ordusunun sahip olduğu askerî kaynaklarının niteliğinden, birinci kolordunun durumu ve ikinci kolordunun oluşturulması yönelik girişimleri, mevcut askerî sınıfların ve İngiliz donanması durumu ve ihtiyaçları hakkında oldukça mühim bir yazıya yer verilmiştir. Makalede İngiliz ordusunda yapılan son askerî reformlarla hâlihazırdaki her alayın mevcudunun subaylarla birlikte 900'den biraz fazla kişiye ulaştığı yazmaktadır. En zayıf alaylarının dahi sadece 30-40 asker gerekli olduğu söylenmiştir. Alayların bu eksiklerini tamamlayacak yeterli miktarda asker olmadığını ancak gerekirse acemi askerlerin bir kısmını birkaç ay güzelce beslenmesi, talim ve jimnastik gibi eğitim verilirse, bunların meydan muharebesinde bulunan ordu için birinci derecede ihtiyat kuvveti duruma getirilebileceği söylenmiştir.

Makalede birinci kolordunun taburlarının hemen seferber haline getirmek için her bir tabura 250 asker verilirse bu taburların mevcudu subaylarla birlikte 1.097 kişiden ibaret olacağı ifade edilmiştir. Ordu piyâde sınıflarının birinci ihtiyat sınıfı olan 10 bin

¹²¹ "İngiltere'nin Tensikat-ı Askeriyesi Bendinden Mâ-ba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1127, H. 29 Recep 1295/M. 29 Temmuz 1878, s. 2.

¹²² a.g.m.

¹²³ "İngiltere'nin Ahvâl-i Askeriyesi Unvanıyla Times'da Görülen Bendin Aynen Tercümesidir", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1102, H. 29 Rebiyülahir 1295/M. 2 Mayıs 1878, s. 2-3.

neferden takviye edilip, bu ihtiyattan baki kalan 5 bin 500 nefer bile teşkili kararlaştırılmış olan ikinci kolorduya kaynak olacağı söylenmiştir. Bu hesaplamada hassadan alınan üç tabur hariç tutulmuştur. Hassada bulunan yedi taburun toplam mevcut kuvvetleri 5 bin 913 neferden ibarettir. Birinci kolordunun altı alay süvâri birlikleri vardır. Bu alaylar için 5-6 yaşlarında at satın alınıp her bir alayın dörder bölük şeklinde teşkil edildiği ve bu bölüklerin subaylarla birlikte mevcudu ortalama olarak 100'e ulaştığı yazmaktadır. Yapılan askerî reformlardan en önemlisi bu alaylar için nakliye yani mekkare sınıfının teşkil edilmesi olmuştur.

Birinci kolorduda bulunan alayların mekkare sınıfı neferleri sadece altı hafta askerî eğitim görerek sevk ve istihdama elverişli duruma gelmiş ancak ikinci kolordunun alayları için mekkare sınıfı neferlerinin 1879 yılının mayıs ayı sonuna doğru cepheye sevk edilecek duruma gelebileceği makalede yazmaktadır. Gerekli nefer konusuna gelince ikinci kolorduyu teşkil edecek olan taburların birçoğu birinci kolordunun teşkilinde taburların eksiklerini tamamlamak için kullanılmış olduğundan bu taburlar zayıflamıştır. İngiltere'de bulunan diğer taburların bile mevcutları kararlaştırılmış olan mevcuda yani subaylarla birlikte 603 nefere ulaşmamaktadır. Hatta bu taburların acemi ve fiziksel olarak hazır olmayan askerler çıkarıldığında mevcutları subaylarla birlikte 500 kişiye bile ulaşmamaktadır. Bundan dolayı hassa piyâde taburlarından diğer bir liva teşkil ve tertip edilip, ikinci kolordunun az bir kısmına sayılması düşünülmüşse de bile bunun yapılması doğru olmadığını söylenmiştir. Çünkü hassa piyâde taburlarına mensup ihtiyat sınıfı neferleri her bir tabur için 100 nefere ulaşmış olsun, bu tahminen neferlerin gerçek mevcudu bulunan miktardan kat ve kat fazla olmaktadır. Acemi ve fiziksel olarak hazır olmayanlar çıkarıldığında bile bu miktar yeterli olmaz.

Bununla beraber bu taburların neferlerinin bir miktarı İngiltere'de gerekli olan askerî hizmetleri kullanılmak ve acemi neferleri talim ettirerek, meydan muharebesinde bulunan taburlara ihtiyat neferleri yetiştirmek gibi işlerde kullanılmak üzere İngiltere'de bırakılması zaruridir. Bu yüzden ikinci kolordu sadece orduda bulunan piyâde taburlarını kapsamak zorundadır. Ancak Akdeniz kalelerinde bulunan 12 tabur ikinci kolorduya verilip, onların yerine İngiltere'de bulunan ve mevcutları az olan ordu taburlarıyla redif alayları gönderilebileceği söylenmiştir. Akdeniz kalelerinden bulunan taburların mevcutları ise subaylarla birlikte 896 neferden ibarettir. Bunun için ondan başka her bir tabura sadece 200 nefer ilave edilerek seferber haline getirilebilir. Böylece ikinci kolordu

piyâdesinin eksiklerini tamamlamak için toplam 7.800 nefer gerekli olduğu söylenmiştir. Birinci kolorduya gerekli olan neferler ordu piyâdesinin birinci sınıf ihtiyatından tahsis edildikten sonra baki kalan 5 bin 500 nefer ikinci kolordu taburlarına verilebileceği gibi geri kalan eksikleri tamamlamak için dahi gereken 2 bin nefer redif ihtiyat sınıfından alınabilecektir. Redif ihtiyat sınıfında fazla kalan 23 bin nefer dahi diğer gerekli hizmetlerde kullanılabilirliği söylenmiştir.

Böylece İngiltere'nin herhangi bir tarafta olan savaş bölgesine gönderilmek üzere 1879 yılının yaz ortasına doğru üç kolordu veya 100 bin'den fazla askerî emre hazır olacağı makalede ifade edilmiştir. Bu bakımdan İngiliz ordusunun gücünü göstermek açısından son derece önemli bilgilerdir. İngiltere'de on dokuz alay ordu süvâri birlikleriyle üç hassa süvâri birliği mevcuttur ki üç kolordu için on sekiz alay süvâri gerektiğinden bu alayların yetebileceği yazmaktadır. Yine de bu süvâri alaylarına birer depo bölükleri ilave edilmesi için gerekirse yeniden iki veya üç süvâri alayı teşkil etmenin uygun olduğu ifade edilmiştir. İngiliz topçu birliklerinin dünyada en birinci birlikleri olduğu söylenmiştir. Üç kolordu için on iki batarya süvâri topçusuyla otuz üç batarya piyâde topçusunun yani toplam 270 meydan muharebesi topuna ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Bir batarya süvâri topçusunun seferber halinde mevcudunun subaylar dâhil olmaksızın 176 nefer ile 157 baş hayvandan ibarettir. Bundan dolayı 12 batarya için 2.064 küçük zâbit ve nefer ile 1.884 baş hayvan gerekir. İngiltere'de 2.832 küçük zâbitân ve nefer ile bin 818 baş hayvan mevcut olduğundan dolayı sadece 100 baş hayvan daha alınması gerektiği yazılmıştır.

Piyâde topçu bataryalarına gelince 33 bataryanın seferber halinde mevcudu toplam 6.069 küçük zâbitân ve nefer ile 4.782 baş hayvandan ibaret olması gereklidir. Ancak İngiltere'de 7.688 küçük zâbitân ve nefer ile 3.918 baş hayvan mevcut olduğundan dolayı sadece yaklaşık olarak bin baş hayvan satın alınması gereklidir. Cephane sınıfı için dahi 2.302 küçük zâbitân ve nefer ile 3.924 baş hayvan gereklidir. Bu sınıfın neferleri ordu topçusunun ihtiyat, redif ve redif gönüllü sınıfından tertip olunabilir. Ordu mekkare sınıfı için 5 bölük oluşturarak ilave edileceği ve bu hizmet için redif gönüllü sınıfından askerler davet edileceği yazılmıştır. Üç kolordu için lojistik sınıfı bin 594 küçük zâbitân ve nefer ile bin 134 baş hayvan gereklidir. Halbuki İngiltere'de lojistik sınıfında 3.066 küçük zâbitân ve nefer ile bin 090 baş hayvan mevcut olduğu yazılmıştır.

Makalede İngiltere ordusunun askerî kaynaklarını zorlamadan, ihtiyat askerlerini tüketmeden ve İngiltere’de olan kaleleri boşaltmadan üç ay sonra dünyanın herhangi bir tarafına mükemmel bir kolordu gönderecek güce sahip olduğu ve hatta altı hafta sonra dahi ikinci bir kolordu ve temmuz sonlarına doğru üçüncü bir kolordu gönderebilecek bir duruma geleceği söylenmiştir. Acemi askerler takım takım gelmekte olduğu ve gelecek altı ay içinde onların az bir miktarı savaşa gidecek duruma geleceği yazmaktadır. Ancak bu askerler İngiltere’de müstahfiz hizmetinde istihdam olabilecekleri gibi birinci sınıf ihtiyatından eğitilmiş askerler İngiltere’de kalacaktır.

Deniz subaylarının bilgisi alınarak üç ay içinde ve gerektiğinden daha az bir sürede İngiltere sahillerinden her şekilde harekete elverişli ve kullanışlı gemilerle 100 binden fazla asker gönderebilecek durumdadır. İngiltere donanmasının Avrupa’da takdir edilmektedir. Günümüzde yabancı orduları İngiliz ordusunun üç misli oranında büyüktür. Ancak İngiltere her halükârda başarı sağlayacak şekilde düşman kuvvetleri üzerine donanmasını gönderilebilir. Herhangi bir nokta ve mevki sırası gelince alabilecek olan 100 bin İngiliz askerini küçük görerek bakacak çok az Avrupa devleti vardır. Birinci kolorduya mensup tüm alay, tabur, bataryalar hemen meydan muharebesinde mevkilere götürülecek bir hale geldiğini aynı şekilde ikinci kolordu dahi aynı şekilde hazırlandığı makalede yazmaktadır.

3.1.2. İngiltere Ordusunun Rütbe Terfi Nizamnâmesi

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde İngiliz ordusu hakkında yayınlanan üçüncü makale *İngiliz Ordusunun Rütbe Terfi Nizamnâmesi*’dir¹²⁴. Makalede İngiliz ordusunda rütbe nizamnâmesine göre terfilerinin nasıl yapıldığı, İngiliz ordusundaki generallerin sayısal mevcudu, fahri ve itibarlı rütbelerden bahsedilmektedir. Makalede İngiltere’de rütbe terfileri kıdeme özgü olarak yapılmakta iken belirli şartlar altında da seçim ile yapıldığından bahsedilmiştir. İngiliz ordusunda rütbe terfi konusunda en önemli madde binbaşı rütbesinden aşağıda bulunan bir subay sınavlarda başarılı olmadığı müddetçe terfi alamamasıdır. Makalede mülazım-ı sâni rütbesinden binbaşı rütbesine kadar olan rütbelerin terfiler şu şekilde olduğu yazılmıştır. Bir mülazım-ı sâni rütbesindeki bir

¹²⁴ “İngiltere Devleti’nin Terfi’ Rütbe Nizamnâmesi”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1112, H. 5 Cemâziyelâhir 1295/M. 6 Haziran 1878, s. 3-4; “İngiltere Devleti’nin Terfi’ Rütbe Nizamnâmesinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1114, H. 12 Cemâziyühahir 1295/M. 13 Haziran 1878, s. 3; “İngiltere Devleti’nin Terfi’ Rütbe Nizamnâmesinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1115, H. 16 Cemâziyühahir 1295/M. 17 Haziran 1878, s. 2.

subayın mülâzım-ı evvel rütbesinde boş kontenjan olmadıkça terfi olamaz. Mülâzım-ı evvel rütbesine yükselmek isteyen subayların en azından bir alayda bir sene hizmet etmesi gerekmektedir. Yüzbaşı rütbesine yükselmek isteyen mülâzım-ı evvelin en az iki sene hizmet etme şartı vardır. Bir mülâzım-ı evvel terfi aldığı halde altı sene içinde sınav olmalıdır aksi takdirde ordudan ihraç edilmektedir. Yüzbaşı rütbesinde bulunan subaylar altı sene hizmet ettikten sonra sınavda başarılı olursa binbaşı rütbesine yükselmektedir. Ancak yüzbaşı olarak askerî hizmette yirmi seneyi aşanlar binbaşı olamaz. Binbaşılar yirmi yedi sene hizmet ettikten sonra kaymakam rütbesine yükselir. Ancak binbaşılar bu hizmet süreni aşarsa kaymakam rütbesi yükselemez¹²⁵.

İngiltere’de rütbe terfileri genellikle kıdeme göre yapılmaktadır. Ancak belirli şartlarda seçim ile terfi olunabileceğini ifade etmiştik. İngiltere’de seçim ile terfi üç usule göre yapılmaktadır:

1. Bir subayın terfi etmesi vefat, alay haricinde özel bir göreve tayini veya açıkta bulunduğu sırada açık pozisyona seçilmesi ile subay olarak tayin olurlar. Bu gibi subaylar gerekli şartlar altında baş kumandan tarafından tayin edilir.
2. Başkumandanın açık pozisyonlar haricinde her sene açıkta bulunan 10 mülâzım-ı evvel, 2 yüzbaşı, 1 binbaşının rütbeleri terfi yetkisi vardır. Bu subayların bir seneden fazla açıkta bulunmuş olmaması gerekmektedir.
3. Yüzbaşı, binbaşı ve kâimakâm rütbelerinde bulunan subaylar buldukları hizmette bir süre sonra veya olağanüstü bir hizmette bulunanlara ödül olarak terfi ettirilebilir¹²⁶.

İngiltere’de Generallerin Terfi Usulü

İngiltere’de genellerin isimleri askerî künye defterinde kayıt tutulmaktadır. Generallerin vefat etmesi durumunda isimleri bu defterlerden silinmektedir. İngiltere’de yetmiş yaşına gelmiş olan generallerin kayıtları emekli defterlerine aktarılarak yerine açık pozisyonda bekleyen en kıdemli miralaylardan birisi tayin edilmektedir. İngiliz ordusunda emekli olan bazı generallerin hizmetlerinden faydalanmak amacıyla bir liva

¹²⁵ “İngiltere Devleti’nin Terfi Rütbe Nizamnamesi”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1112, H. 5 Cemâziyelâhir 1295/M. 6 Haziran 1878, s. 3.

¹²⁶ a.g.m.

kumandanlığına tayin edebilmektedir. İngiltere’de generaller (General, Ferik, Mirlivâ) beş sınıftan ibarettir ve bu sınıflardaki general mevcudu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.6: İngiltere Ordusundaki General Sayısı

Süvâri ve Piyâde	20
Topçu	58
İstihkâm	34
Erkân-ı Harbiye Hendek Sınıfı	70
Asâkir-i Bahriyye	13
Toplam	195

İngiltere’de rütbe nizamnâmesi subayların durumlarına göre birçok defa değiştirilmiştir. Örneğin 24 Temmuz 1877 tarihinde İngiliz parlamentosuna sunulan nizamnâme de miralayların 55 yaşını doldurduktan sonra mirlivâ rütbesine yükselmesi ve bu usulün 1 Ekim 1877 tarihinde binbaşı olmayan subaylara özel olmak üzere nizamnâme kabul edilmiştir. Nizamnâmenin hükümleri istisnasız uygulanmasına rağmen büyük subayların rütbeleri savaş olmadığı sürece miralay rütbesinde kalmasından dolayı subayların kazanılmış hakları korumak için 1877 yılının başlangıcında miralay, kaymakam ve binbaşı rütbelerinde bulunan subayların 58, 60 ve 63 yaşlarını dolduruncaya kadar general rütbesinde kabul edilebilecekleri maddesi kabul olunmuştur. Ancak İngiltere’de büyük subayların mirlivâ tayin olunması daimî veya geçici suretle yapılmaktaydı. Açık mirlivâ pozisyonu olduğunda tayin olunan senede bulunmak üzere en kıdemli miralay verilirken savaş sırasında olağanüstü bir başarı gösterene verildiği halde kıdeme bakılmayarak mirlivâ rütbesine seçilecektir.

Seçimle mirlivâ rütbesinde bulunan subaylar barış zamanında daimî olarak atanır, beş sene müddetle hizmet etmekle görevlidir. Ancak savaş durumunda bu müddet tamamlanmış olur. Böylece terfi alan mirlivâların kıdemi terfi aldığı günden itibaren olmaktadır. Fakat kıdemlerine nispeten tayin vakitleri gelene kadar açıkta beklerler. Geçici olarak mirlivâ olan miralayların daimî olarak terfi olmasa bile fahri olarak mirlivâ unvanını alırlar. Olağanüstü bir başarı gösteren bir mirlivânın kıdemine bakılmaksızın ferik rütbesini alabilir. Geçici olarak mirlivâ rütbesine taşıyan bir miralay böylece geçici olarak ferik rütbesi ile atanabilir. Generallerin veya feriklerin mevcudu açık bulunan pozisyona en kıdemli subay tayin olunur. Emekli bir general, yetmiş yaşını doldurmuş

subaylar kıdeme bakılmadan kraliçenin emriyle müşirlik rütbesi verilebilir. Eğer bu subay fiili olarak görev yapıyorsa yerine bir başka general tayin edilir.

İngiltere’de hazırlanan yeni rütbe kanunnâmesinin ayrıca açıkta ve mülkiyede görev yapan istihkâm subaylarına dair bazı maddelere yer verilmiştir. Bu maddelere göre Erkân-ı Harbiye’de çalışan veya harbiye nazırının izniyle alay haricinde bir görevde olan subayın yerine üç ay sonra bir başka subay tayin edilmektedir. Aynı şekilde yaverlik hizmetinde bulunan subayların yerine bir sene sonra bir başka subay tayin edilmektedir. İstihkâm subaylarından başka mülkiye hizmetinde bulunan subaylar altı ay kadar alay defterinde kayıtlı iken bunların yerine daha sonra başkası atanarak, bu kişilerin maaşları daha çalıştığı kurum tarafından verileceği belirtilmiştir. Mülkiyede hizmet eden subaylar on sene sonunda açıkta olan subay sıfatı ile alayına geri dönerek bir pozisyona yerleştirilir. Mülkiyede çalışan istihkâm subayları, ihtiyat defterine kaydedilip bunların yerine başkaları tayin edilir. Mülkiyede çalışan subayların on seneyi doldurduğunda subay defterine daimî olarak kaydedilir.

Tablo 3.7: İngiltere’nin 1 Ekim 1877 Tarihinde Rütbe Nizamnâmesi Gereğince Subay Heyetinin Miktarı

	Müşir	General	Ferik	Mirlivâ	Toplam
Müşir	5				5
Piyâde ve Sûvâri		63	91	159	313
İstihkâm		6	12	16	34
Topçu		11	17	28	56
Hindistan Erkân-ı Harbiyesi		15	21	34	70
Bahriye Piyâdesi		3	4	6	13
Hindistan Ordusunun Büyük Subayları		33	31	25	89
Fahri Generaller ¹²⁷		3			3
70 Yaşına Gelmiş 1 Ekim 1877 Tarihinde Emekli Olanlar		103	9	2	114
Kıdem Dolayısıyla General Rütbesini Kazanıp Maaş Alanlar		12	3		15
Kıdem Dolayısıyla General Rütbesini Kazanmış Ve Emekli Maaşı Kazananlar				55	55
Piyâde ve Sûvâri					

¹²⁷ Fahri generallerden biri Hannover kralı ve ikicisi Hint yöneticileridir.

Topçu ve istihkâm		3	10	162	175
Hindistan Erkân-ı Harbiyesi			1	218	219
Bahriye Piyâdesi		5		24	29
Kıdem Dolayısıyla General Rütbesini Kazanmış Hindistan Ordusunun Emekli Subayları			2	103	105
Rütbelerini Bırakarak Ordudan Ayrılan Subaylar			2	4	6
Ödül Olarak Yıllık Maaşı Alan ¹²⁸				1	1
Ödül Olarak 400 lira Maaş Alan ¹²⁹		1			1
Toplam	5	258	203	837	1.203

İngiltere rütbe terfi nizamnâmesinin bir bölümünde karşılıklı yer değiştiren subaylara dair hükümlere de yer verilmiştir¹³⁰. Bu hükümlere göre yer değiştiren subay başka bir alaya giderken kendi rütbesine denk olan subayla yer değiştirmelidir. Ancak bir liva heyeti dâhilinde bir taburdan başka bir tabura geçecek olan subayların bu maddeden istisna tutularak kıdemlerine göre atama yapılmaktadır. Subayların karşılıklı olarak yer değiştirmesi 21 Temmuz 1871 tarihinde çıkarılan emre bağlı olarak uygulanmaktadır. İngiltere’de hassa ordusunun ayrıcalıklı statüde olmasından dolayı *bir Cabine Lieutenant Colonel* subayı piyâde sınıfı kaymakamı ile yer değiştirebilir. Böylece hassa ordusundan bir yüzbaşı ikinci sınıf bir piyâde sınıfı yüzbaşıyla değiştirebilmektedir. Hasşa ordusunun subaylarının ayrıcalığı 27 Ağustos 1871 tarihinde sonra hasşa sınıfına dâhil olan subaylara özgü olmayacaktır. İngiltere’nin rütbe terfi nizamnâmesinin bir bölümünde subayların hizmetine göre askerlik süresinin hesaplanmasında tam maaş ve yarım maaş hizmetine dair bilgiler verilmiştir.

İngiltere’nin rütbe terfi nizamnâmesinde önemli bir bölümünde fahri ve itibarlı rütbelere bahsedilmektedir¹³¹. Fahri ve itibarlı rütbelere İngiltere’de tam maaş ile emeklilikleri ortadan kaldırmak ve bu emeklilik gereği olmak üzere fahri olarak büyük rütbelere tevcihi maddesi dahi bir müddet sonra kabul olunacağı yazmaktadır. Bu durumun istisna olduğu durumlar ise 3 Kasım 1854 tarihinden sonra tam maaş ile

¹²⁸ Açık pozisyon bulundurmamak için ordudan ayrılmayı kabul ettiği için hükümet tarafından ödüllendirilmişlerdir.

¹²⁹ Bu generaller birinci Napolyon’un (Saint Elen) adasında vefat ettiği zaman orada bulunup daha sonra İngiltere’ye gelip haber veren General William Crockett.

¹³⁰ “İngiltere Devleti’nin Terfi’ Rütbe Nizamnâmesinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1114, H. 12 Cemaziyülahir 1295/M. 13 Haziran 1878, s. 3.

¹³¹ “İngiltere Devleti’nin Terfi’ Rütbe Nizamnâmesinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1115, H. 16 Cemaziyülahir 1295/M. 17 Haziran 1878, s. 2.

emeklik defterine kaydolmuş bulunan veya bu tarihten evvel hizmetlerinden dolayı kazanılmış olan sakatlık veya gazilik nedeniyle kumandanların isteği ile topçu ve istihkâm subaylarının emekliliği kabul edilmektedir. Subaylarının bazıları fahri olarak büyük rütbe vermek geçici olduğu gibi 1 Ekim 1877 tarihinden sonra terfi olacak topçu alayları veya istihkâm taburlarının miralayları için daha bu kaide geçerlidir. Büyük subaylar beş sene sonra ihtiyat defterine kaydolurlar. Tam maaş alıp süresi geçen general rütbesi kazanmış ve beş sene süreyle kumandanlıkta bulunduktan sonra fahri olarak büyük rütbe ile emekliliği ayrılanlar senelik altı yüz lira maaş alırlar.

İngiliz ordusunda aşağıdaki subaylardan başka kimse fahri rütbe alamamaktadır.

1. Otuz sene hizmetten sonra hassa süvâri yaveri, sahil topçu mülâzımı, *Quartermaster*, *Riding master*. Bu subayların en az on sene hizmet etmesi gerekmektedir. *Riding master* için hizmet süresi on beş senedir.
2. Nizamnâmenin altıncı bölümünde bahsedilen usule göre ordudan kendi isteği ayrılan bazı subaylar¹³².

İngiltere'nin rütbe terfi nizamnâmenin göre her sınıfın subayı ile itibari subaylarının hukuki olarak aynı haklara sahip olduğu ancak itibari subaylar tayinleri ve konut desteği gibi durumlardan yararlanamaz. İtibari subaylar kumandanlık, divan-ı harp ve divan-ı teftiş gibi makamlara tayin olunmazlar. İngiltere rütbe cetvelinde dikkate değer bir madde vardır ki bu madde *Brigadier* rütbesinin miralay ile mirlivâ arasında bir rütbe olduğudur. *Brigadier* rütbesi bir liva heyeti kumandanlığına tayin olunan büyük subaydır. Bundan başka birçok hizmette bulunan büyük rütbe kazanmış olur.

3.1.3. İngiltere Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde İngiliz ordusunda silah ve teknolojik gelişmeleriyle alakalı üç yazı yayınlanmıştır. Bu yazıların ilki *Invalid Russky* gazetesinden tercüme edilerek verilen haberde William Armstrong tarafından topçu askerlerini korumak için üretilen siperden bahsedilmiştir¹³³. Haberde William Armstrong isimli fabrikatör tarafında sahra toplarının mermilerden topçu askerî korumak için çelikten üretilmiş bir çeşit siper icat edildiği ve bu siperin denemelerinin yapılacağından

¹³² a.g.m.

¹³³ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1154, H. 9 Zilkade 1295/M. 4 Kasım 1878, s. 4.

bahsedilmiştir. Bu siper öncelikle Miralay Brandy isimli kişi tarafından tasarlanmıştır. Miralayın tasarısı William Armstrong tarafından uygulanarak siperin denemeleri yapılmıştır. Yapılan denemelerden şu sonuçlar elde edilmiştir. Bu siper on beşer parmak (47 cm) kalınlığında çelik levhadan üretildiği, 768 metre mesafede sahra toplarından ve 100 metre mesafede dahi tüfek ve mitralyöz tanelerinden korunmanın mümkün olduğu denemeler ile görülmüştür. Hatta bu siper vasıtasıyla şarapnel parçalarından dahi korunmak mümkün ise de bu siperin nakli için her bir bataryaya bir adet arabanın ilave edilmesi gerektiği yazmaktadır.

İngiliz ordusunda silah ve teknolojik gelişmeleriyle alakalı yayınlanan ikinci yazı ise *Reveu Militer* gazetesinden çevrilen haberde İngiliz donanmasında 80 tonluk top denemesi tecrübelerine dair bilgilere yer verilmiştir¹³⁴. Haberde İngiltere’de 80 tonluk top atışı denemeleri yapılarak üretilecek olan topların son modeline karar verildiğine ve İngiltere bu haberi *Times* gazetesinin 9 Aralık 1878 tarihinde paylaşarak topun seri üretiminin yapılacağını bildirmiştir. Haberde İnflexible adlı savaş gemisine özgü olan 80 tonluk dört adet topun üretimine bir vakittir ara verildiğini ancak yeniden üretime başlandığı yazmaktadır. Üretilecek topun bazı modelinde değişiklik yapılarak yeni bir modeli tasarımıyla üretilmesi için emir verildiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca savaş gemisinin bitirilmesi için de Woolwich tersanesine emir verilmiştir. Haberde üretilecek olan 80 tonluk topla yapılan en son denemelerinden birinin Woolwich tersanesinin yakınındaki poligonda 30 Kasım 1878 tarihinde yapıldığı yazılmıştır.

Bu denemede İngiltere’de üretilmiş olan 1 pus (Fr. Pounce) yani 2,54 mm olan küp şeklinde taneli barutun yerine büyük çapta toplar için Alman topçuluğunda kullanılan *mersuri (prizmatik)* barut kullanılarak mukayese edilmiştir. *Times* gazetesinin 1 ve 2 Aralık 1878 sayılarında görülen haberlere göre 1760 libre (798 kg) İngiliz barutu kullanarak bir mermi ile iki defa atış yapılırken yerine 425 libre (193 kg) daha sonra da 450 libre (204 kg) Almanya mermusri (prizmatik) barut kullanılmıştır. Her atışta ilk süratiyle mücefinde¹³⁵ meydana gelen basınç ölçülmüştür. Bu denemelerden istenilen sonuçlar elde edilmiştir. 415 libre (188 kg) mermusri barutun kullanımıyla meydana

¹³⁴ *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1167, H. 28 Zilhicce 1295/M. 23 Aralık 1878, s. 1.

¹³⁵ Topların namluları içindeki boşluk, namlu boşluğu, “Mücef”, *Kubbealtı Lugati*, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2020), <http://www.lugatim.com>

gelen ilk sürati ile küp taneli İngiliz barutunun aynı atışta meydana gelen sürat bundan aşağıda olmaktadır.

İngiltere’de 80 tonluk topun 10 ve 11 Aralık 1878 tarihlerindeki denemelerde, İngiliz üretimi yeni bir barut ile denenmiş ve elde edilen sonuç Alman mermusri barutundan daha fazla etkili olduğu yazmaktadır. Times gazetesinin 12 Aralık 1878 tarihindeki nüshasında aşağıdaki açıklamalara yer verilmiştir.

80 tonluk top için Waltham Abbey baruthanesinden özgün olarak üretilmiş iki barut dün ve önceki gün Woolwich tersanesi civarında bulunan poligonda denenmiştir. O zamana kadar denenmiş olan tecrübelerden çok daha iyi sonuçlar alınmıştır. Bu barutun 425 Libre (192.776 kg) atımı seksen tonluk topun 1760 Libre (798.321 kg) mermisine 1760 Kadem (666.881 m/sn) bir sürat vermiştir. Bu topun müceffinde hasıl olan basınç her karesinde 21 pus tonluk (yani her santimetre karesinde 3211 kilogramdan) fazla olmuştur. Bu barut yeniden denenmiş Almanya menşuri barutundan daha iyi olduğundan bu iki barutun daha kuvvetli atımlarla denemelerde bulunmaktadır¹³⁶.

Ceride-i Askeriyye gazetesinde İngiliz ordusunda silah ve teknolojik gelişmeleriyle alakalı yayınlanan son haber *Daily News* gazetesinden tercüme edilerek verilmiştir¹³⁷. Haberde 1879 yılında Woolwich iç cephane şubelerinden bulunan fabrikasında¹³⁸ Afganistan seferi üretilmiş büyük mermilerin dingileri bağlanmaktadır. Bu mermilerin katır veya fil vasıtasıyla kolayca nakledilebilecek surette yapılmıştır. Bir merminin toplam ağırlığı 95 libre (43,09 kilogram) olup bir iç bölmeye yerleştirilir. Bu bölmelerin ikisi bir katıra yüklenebilir. Böylece mermilerin başları (Mermi başı demekle patlayan mermi) ikişer ikişer kutularda saklanabilir. Bu halde dört mermi nakletmek için üç katır gereklidir.

3.2. CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE FRANSA ORDUSU

Ceride-i Askeriyye gazetesinde yabancı ordular başlığı altında en fazla haber ve makele Fransı ordusuz hakkındadır. Bilindiği gibi 1870 Fransa-Prusya Savaşı’nda aldığı ağır mağlubiyet Fransız ordusunun dünyadaki prestijini derinden sarsmıştı. Fransa

¹³⁶ *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1167, H. 28 Zilhicce 1295/M. 23 Aralık 1878, s. 1.

¹³⁷ *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1179, H. 11 Safer 1296/M. 3 Şubat 1879, s. 1.

¹³⁸ Bu iç cephane savaşı mühimmatı ve diğer eşyaların üretilmesi, araştırılması ve kontrol edildiği kısma atölye demektir.

Devleti kaybettiği prestijini geri kazanmak için bir dizi askerî reformlara başvuracaktır. Fransa'nın 1870 Savaşı'ndan sonra nasıl bir yol izlediğini Cerîde-i Askeriyye vasıtasıyla genel bir izlenim gözlerimizin önünde canlanacaktır. Bu haber ve makalelerin içeriğin daha çok askerî modernleşme yönelik olması Fransız ordusunun 1870 savaşıdan sonra nasıl bir etki-tepki yaşadığını bize göstermektedir.

3.2.1. Fransa Silahlı Kuvvetleri ve Askerî Düzenlemeleri

Cerîde-i Askeriyye komisyonu tarafından yabancı askerî gazete ve dergilerden tercüme edilen konular arasında en önemlisi yabancı devletlerin ordu kuvvetleri hakkındaki yazılardır. Bu yazılar diğer devletlerin orduları hakkında Osmanlı subay ve askerlerinin bir bilgi veya fikir edinmesini sağlamaktadır. Bu bakımdan dönemin Düvel-i Muazzama dediğimiz devletlerinden biri olan Fransa'nın askerî kuvvetleri hakkında gazetede oldukça mühim bilgilere yer verilmiştir. Fransa Devleti'nin askerî kuvvetleri hakkında farklı tarihlerde iki makale yayınlanmıştır. İlk makale *Fransa Cumhuriyeti'nin Askerî Kuvveti ve Ordu Düzenlemeleri* adıyla *Science Militaire* isimli Fransız dergisinde, ikinci makale de *Fransa Askerî Kuvvetleri Hakkında* başlığıyla Paris gazetelerinden tercüme edilerek verilmiştir¹³⁹.

Makalelerde Fransa'nın 1870 Prusya-Fransa Savaşı'ndan sonra gerek askerî reformlar gerekse yönetim işlerinde büyük başarılar elde ettiğini yazmaktadır. 1871 senesinden beri Fransa'nın savunma bütçelerinin sürekli bir artış olduğu ve askerî hizmetin mecburî olmasından dolayı kanunen belirlendiği gibi askerî kuvvetleri mevcudu barış zamanında göre ikmal edildiğinden bahsedilmektedir. Fransa'nın 1879 yılı için savunma bütçesinin 549 milyon 156 bin frank olarak belirlendiği ve bu bütçenin 1878 senesi bütçesinden 10 milyon fazla olduğu yazılmıştır¹⁴⁰. Bütçenin bu miktarda ayrılma nedeni hangi askerî durumdan kaynaklandığı yüzeysel olarak bahsedilmiştir. Bütçenin bu

¹³⁹ “Fransa Cumhuriyeti'nin Kuvvet ve Tensikat-ı Askeriyesi”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1132, H. 16 Şaban 1295/M. 15 Ağustos 1878, s. 1; “Fransa Kuvve-i Askeriyesi Hakkında”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1169, H. 5 Muharrem 1296/M. 30 Aralık 1878, s. 4.

¹⁴⁰ Fransa 1879 yılı savunma bütçesi hakkında Cerîde-i Askeriyye gazetesinde ayrıca 14 Ekim 1878 tarihinde bir habere yer verilmiştir. Haberde Fransa'nın millet meclisinin yeniden toplanarak harbiye bütçesinin görüşüldüğü sırada Fransız ordusunun mevcudu 496.442 asker ve 124.276 attan ibaret olduğu yazmaktadır. Jandarma ile müstahfiz askerlerinin toplamı 27.132 asker ve 13.480 attan oluştuğunu ancak jandarma ile müstahfiz askerlerinin miktarı küçültülür ise Fransız ordusunun mevcudu 469.310 asker ile 110.799 attan ibaret olacak yazılmıştır. Fransız ordusu, Fransa ve Cezayir kıtalarına ayrılmış olup 1879 senesi için Fransa'da 416.886 asker ve 95.043 attın bulunacağı gibi Cezayir'de 52.424 asker ve 15.756 at bulunacaktır. Jandarma ve Müstahfiz askerleri dâhil olduğu halde Fransız ordusunun masrafı 553.053.150 Frank'a denk geldiği yazılmıştır. *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1148, H. 17 Şevval 1295/M. 14 Ekim 1878, s. 4.

miktarda ayrılma nedeni askerî reformlarla birlikte kabul edilen kur'a usulü olduğu söylenmiştir. Fransa Devleti'nin 27 Temmuz 1872 tarihinde yayınladığı kanun hükümleri gereğince bir Fransız vatandaşı gerek silah altında bulunan ordu gerekse ihtiyat ordusunda hizmet etmekle yükümlü olduğu ve 20 yaşından 40 yaşına kadar her Fransız vatandaşı askere alınmaktadır. Fransa 1872 kanununu hazırlarken Almanya'nın 1870 yılında silahlandığı askerinin niceliği baz alınarak bütün mevcut askerî kuvveti elde etmek amacıyla hazırlandığı yazmaktadır.

Fransa'nın askerî kuvvetleri halkının toplam nüfusunun onda biri oranında yani 3 milyon 600 bin askerden ibaret olduğu ve bu miktarın sınıfsal olarak dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.8: Fransa Ordusunun Mevcudu

1) Sancak Altında	
Daimî Kara Kuvveti	480.000
Daimî Deniz Kuvveti	50.000
2) Memleketinde Olan	
Silah Altında Bulunan Kara Kuvveti	900.000
Kara Kuvveti İhtiyatı	700.000
Silah Altında Bulunan Deniz Kuvveti	20.000
Deniz Kuvveti İhtiyatı	50.000
Müstahfiz Ordusu	700.000
Müstahfiz Ordusu İhtiyatı	700.000
Toplam	3.600.000
Barış Zamanı Daimî Ordusu	110.000

Yukarıda tabloda silah altında bulunan kara kuvvetinin mevcudu 900 bin nefer olarak yazılmışsa da bu mevcudun 600 bininin eğitimsiz olduğu geri kalan 300 bin nefer ise eğitilmiş olduğu yazmaktadır. Bundan dolayı silah altında bulunan ordunun hareket sırasında görülen eksikler bunlar ile ikmal edileceğinden bu miktarın hepsi ihtiyat mevkiilerinde kalacağı söylenmiştir. Fransa'da silah altındaki askerlerin hizmet müddeti üç yıla indirilmesi için millet meclisine iki defa teklif sunulduğunu ancak kur'a kanunnâmesinin bu fıkrası tamamıyla Prusya usulüne göre tatbik edilememesinden dolayı ilgi görmemiştir. Makalede belirlenen müddet içinde askerlerin ancak taburlara yetiştirebilmekte olduğundan dolayı üç seneye indirilir ise durumun ne olacağı tam olarak

bilinmemektedir. Bu yüzden askerlerin yeterli eğitimi alabilecekleri vakit verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Askerlerin ve taburların az bir mevcutla talim ederek hazır duruma gelebilmesi mümkün olmayacağı gibi her bir bölüğün mevcudu aşağı yukarı 85 kişiden ibaret olduğu halde bunun 66 askerden ibaret olacağı yazmaktadır.

Makalede Fransız ordusunda kullanılmak üzere 100 bin at daha gerekli olduğu ancak ordunun mükemmel bir halde bulunması için bu miktarın bir misli daha ilave edilmesi gerektiği söylenmiştir. Ayrıca nakliye sınıfının 46 bin adet arabası mevcut ise de bu miktarın yeterli olmadığı birçok araba, vagon ve vapurla ordunun takviye edilmesi istenmektedir. Fransa'nın daimî ordusunun seferber halinde iken askerî sınıfların mevcudu aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.9: Fransa Ordusunun Sınıfsal Dağılımı

Sınıflar	Mevcut
Piyâde	770.000
Topçu	142.000
Süvâri	90.000
İstihkâm	20.000
Nakliyat Askerleri	44.000
Jandarma Askerleri	26.000
İdare Askerleri	26.000
Çeşitli Hizmetlerde	38.000
Toplam	1.156.000

Makalede 1879 yılı savunma bütçesi için tahmin olunan askerî kuvvetlerin mevcudu jandarmadan başka 469.310 asker ve 110.799 attan ibarettir. Bu miktar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.10: Fransa'nın 1879 Yılı Savunma Bütçesine Göre Askerî Kuvvetleri

Sınıf	Mevcut
Piyâde	298.949
Süvâri	68.766
Topçu	68.762
İstihkâm	11.005
Nakliye	11.007

Asker Kolları Haricinde Mevcut	10.321
--------------------------------	--------

Makalede Fransa'nın piyâde sınıfının 146 alay, her alayın da dörder bölüklü 4 taburdan ve her alayın da ikişer bölük ihtiyatı olduğu yazmaktadır. Fransa'da 30'dan ibaret olan piyâde avcı taburlarının her biri dörder bölükten oluşmaktadır ve bir bölükte fazla olarak ihtiyatları bulunmaktadır. Yine 4 alaydan ibaret olan muhafız askerlerinin her bir alayı dörder bölüklü dört taburdan oluştuğu gibi ikişer bölükte ihtiyat kuvveti bulunduğu yazılmıştır. Fransa'nın altışar bölükten üçer tabur Cezayir hafif piyâde sınıfı vardır. Ayrıca dörder bölük tüfekli inzibat askerî ve bir bölük de hafriyat askerleri mevcuttur. Fransa'nın bölük şekilde 4 taburdan oluşan bir ecnebi kolu yine dörder bölüklü dörder taburdan ibaret olduğu gibi bir bölükte ihtiyat kuvveti olan 3 alay Cezayir avcısı bulunmaktadır. Piyâde alayının mevcudu bin 642, piyâde avcı taburunun mevcudu 592 ve muhafız alayının mevcudu 2 bin 624 askerden ibarettir. Aynı şekilde Cezayir avcı alayının 2 bin 835, ecnebi kolunun 253, Afrika piyâde taburunun bin 381 askerî mevcuttur. Süvâri beşer bölüklü 75 askerî olup 17'si zırhlı, 26'sı dragon, 20'si avcı ve 12'si hüsardır.

Fransa'nın bundan başka altışar bölüklü 4 alay Afrika avcısı, 8 bölüklü ihtiyat süvârisi ve altışar bölüklü 3 alay sipahisi vardır. Beş bölüklü bir süvâri alayının kuvveti 832 asker ve 740 attan ibarettir. Bir Afrika avcı alayı bin 038 askerle ve 930 attan, bir sipahi alayı bin 159 asker ve bin 141 attan ibarettir. Fransız topçu sınıfının 19 alayı bulunup her alayın 3 piyâde bataryası, 8 süvâri bataryası, 3 atlı bataryası, 2 süvâri ihtiyat ve mühimmat bataryası vardır. Aynı şekilde 8 süvâri bataryası, 3 atlı batarya, 2 süvâri ihtiyat ve mühimmat bataryasından oluşan 19 alay diğer topçu ve on dörder bölükten 2 alay köprücü ve 10 bölük ameale, 3 bölük sanayi ve 57 bölük nakliyecisi vardır. 19 alaydan ibaret olan topçu alaylarının her biri bin 427 askerden ve 645 attan müretteptir. Diğer 19 alayın her biri bin 450 askerden ve 891 attan ibarettir. Köprücü alayının bin 507 askerî ve 104 baş atı vardır. Ameale bölüklerinin her biri 187, nakliye bölüğünün her biri dahi 91 asker ve 45 ata sahiptir. 4 alayı istihkâm askerî olup bu alayların her biri dörder bölüklü beşer taburdan ibaret olduğu gibi bir bölükte ihtiyatları vardır. Yine bir bölük demiryolu amelesi ve bir bölük kılavuz askerî mevcut olmakla bu sınıf dahi 10 bin askere eşittir. Askerî nakliye sınıfının mevcudu dâhili için üçer bölüklü 20 süvâri alayından Cezayir için dahi 12 adet muhtelit bölükten ibarettir.

Ceride-i Askeriyye gazetesinde Fransız ordusuna yönelik yayınlanan bir başka haberde ise Fransa Devleti'nin emekli olan askerlere ödediği emeklilik maaşları hakkında *Avusturya Ceride-i Askeriyye* gazetesinden tercüme edilerek bilgi verilmiştir¹⁴¹. Fransa Devleti emekli olan askerlerine frank hesabıyla yıllık olarak emeklilik maaşı ödenmektedir. Ayrıca nizamnâmeden müstesna olarak hasta olanlar için maluliyet durumuna göre maaşlarına zam ve ilave yapıldığı yazmaktadır. Fransa Devleti'nin emekli askerlere ödediği maaş aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.11: Fransa Ordusunda Askerî Emeklilik Maaşları

Rütbe	Emeklilik Maaşı Senelik	
Ferikler	8.000	10.500
Mirlivâ	6.000	7.000
Miralay	4.500	6.000
Kaymakam	3.800	5.000
Binbaşı	3.000	4.000
Yüzbaşı	2.300	3.300
Mülâzım-ı evvel	1.700	2.500
Mülâzım-ı sâni	1.500	2.300

3.2.2. Fransa Ordusunda Düşük Rütbeli Subaylar Meselesi

Ceride-i Askeriyye komisyonu gazetede sadece yabancı ordular hakkında bilgi vermemiş aynı zamanda dönemin tartışılmakta olan konularını da sayfalarına taşımıştır. Bu konuda Fransa ile İtalya arasında tartışılmakta olan Küçük Zâbitân¹⁴² meselesi Ceride-i Askeriyye gazetesinin sütunlarında yer verilmiştir¹⁴³. Makalede İtalya ve Fransa ordularında küçük zâbitânın tertibatına dair İtalya'nın Yüzbaşısı Murray'in yazdığı kitapta ortaya koyduğu düşüncelere yer verilmiştir. Murray, küçük zâbitân konusuna dair Fransa'da 1855 yılından beri yayınlanan bütün kanunları inceleyerek küçük zâbitânın

¹⁴¹ *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1133, H. 20 Şaban 1295/M. 19 Ağustos 1878, s. 1.

¹⁴² Küçük zâbitân (astsubaylar), zabıtlar toplumun aşağı kesimlerinden gelen askerlere sürekli olarak iletişim halinde bulunmadıklarından küçük zabıtlar (astsubaylar), erler ile zabıtlar arasında emirlerin iletilmesi, kışlalarda ve savaş dönemlerinde oluşturulan kamplarda disiplinin sağlanması ile muharebe esnasında taktik düzenin korunması görevlerini yerine getirmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nuri Kalkan, *Osmanlı Ordusunda Küçük Zabıtlık (Astsubaylık) (1880-1914)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2019.

¹⁴³ "İtalya'ya Nisbetle Fransa'da Küçük Zâbitân Meselesi", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1109, H. 25 Cemaziyülevvel 1295/M. 27 Mayıs 1878, s. 1-2.

ödül ile askerî hizmetten çıkarılıp yine askere alınmasına yönelik maddelerin eksikliklerini ortaya koymuştur. Makalede Fransa'da 1863 yılında küçük zâbitân hakkında hazırlanan kanunların çok faydalı olmadığını, aynı tarihte Fransa'da 32 bin küçük zâbitânın 23 bini yeniden askerî hizmete alınması ve terfi konusunda sorun yaşadığı yazmaktadır.

Fransa'da 1868 yılında terfi kanunu kaldırılarak eskiden olduğu gibi hizmete alınacak küçük zâbitâna maaş verilmesi ve boş olan kadrolara tayin edilmesi usulü kabul edilmiştir. Ancak 1872 yılında Fransa'da askerî hizmetin mecburiyet altına alınması üzerine yayınlanan askerî kanunnâme ile küçük zâbitâna nakdî ödül veya başka bir ücret verilmesi yasaklanmıştır. Küçük zâbitânın yeniden askerî hizmete alınması hususunda yaş sınırı getirilmiş ve 35 yaşına kadar görev yapacak olan küçük zâbitânın hizmet süresi en az 2 yıl en çok 5 yıl olarak belirlenmiştir. Yine 24 Temmuz 1873 ve 31 Aralık 1875 tarihinde yayınlanan kanunlar ile küçük zâbitân konusuna yönelik hizmet ile bunların askerlikten çıkarılma şekli belirlenmiştir. 19 Mart 1875 tarihinde yayınlanan nizamnâme ile küçük zâbitâna fazla maaş verilmesi konusunda bir dereceye kadar izin verilirken, 25 Aralık 1875 tarihinde yayınlanan nizamnâme ile maaş konusu tamamıyla düzenlenmiştir. Bu konuda Murray şunları demektedir: *Kanunların eksik olması yalnız bir maddede sorun çıkarmıştır ki o maddeye göre küçük zâbitânın ödül ile tekrar askere alınması amacıyla uygun görüldüğü halde münferiden veya topluca askere alınmalarının yetersizliği meydana çıkmıştır*¹⁴⁴.

Fransa'da küçük zâbitân konusunda 1877 yılında son sınıfın tekrar mahallerine iadesi başlangıçta kabul edilen tedbirlerden hepsinin yetersiz olduğu görülmüş, halk ile asker arasında meydana gelen heyecan az bir süre içinde beş adet kanunun çıkarılmasına neden olmuştur. Bu konuda düşünülen tedbirler iki amaca dayanmaktadır¹⁴⁵.

1. Küçük zâbitân hakkında yazılan düzenlemelerin uygulanması gerekmektedir. Öncelikle zâbitânların durumuna dair olan kanuna benzer küçük zâbitânın için de bir kanun yazılması gerekmektedir.
2. Mülkiye hizmetinde görevlendirilmesi için orduda görev alan piyâde ve süvâri başçavuş rütbelerini dahi askerî rütbe içerisine alarak eşit şekilde kabul

¹⁴⁴ "İtalya'ya Nisbetle Fransa'da Küçük Zâbitân Meselesi", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1109, H. 25 Cemaziyülevvel 1295/M. 27 Mayıs 1878, s. 2.

¹⁴⁵ a.g.m.

olunmalıdır. Daha sonra eski usulde ödül ile küçük zâbit yazılması ve bazı koşullarda kontrol ile evliliğe izin verilmesi ve durumlarının iyileştirme uygulanmaya konulması.

3.2.3. Seyyar Topçuluk ve Hafif Silahlar

Fransa'da tartışılmakta olan ikinci konu ise *Science Militaire* isimli askerî dergisinden tercüme edilen ve *Seyyar topçuluğunda hafif silahlar* adıyla yayınlanan makalede topçu askerlerine savaş sırasında silah verilip verilmemesi tartışılmıştır¹⁴⁶. Makalede Fransa'da piyâde tüfeği için kabul olunan madeni fişek usulünün topçu tüfeği için dahi kabulü hiç olmazsa görünürde masraflı bir tedbir olduğu için bazı zâbitân tarafından gereksiz görüldüğü yazmaktadır. Ancak artık topçunun toptan başka diğer bir çeşit silahla silahlanması lüzumunun dahi hissedilecek derecesine geldiği söylenmektedir. Bu konu hakkındaki düşünceler henüz netlik kazanmamışken, Almanya'nın kendi ordusunda hademe ve kılavuzlara dahi silah verilmek üzere müzakereler ve incelemeler yapıldığı söylentisi Fransa'yı seyyar topçulara hafif silah verilmesi meselesini bir sonuca bağlama noktasında etkilemiştir. Tartışmaya konu olan hafif silahlar Fransa'da süvâri efradı için kılıç ve revolver, süvâri olmayan efrad için dahi süngülü *Muskatoon* tabir olunan bir çeşit kısa namlulu tüfekten ibarettir. Makalede hafif silahları birbiriyle mukayese edilmiş ve hangisi faydalı olacağı izah edilmiştir.

Açıklamada muharebe zamanında gerek meydan harbinde gerekse güvenlik için (örneğin topçu deposunun muhafazasından sorumlu askerler) hafif silahların ne suretle kullanılacağı, askerlerin katıldığı talim, manevra vesaire için ne suretle kullanılacağı tetkik edilmesi gerektiğini söylenmiştir. Zira bu silahların hepsi bir değildir. En iyi silah bile o silahı kullanamayan nefere zahmet ve ağırlık verebilir. Özellikle mühimmat almak için toptan top arabasına, top arabasından topa koşan mühimmatçı askerleri nispeten ağır olan hizmeti sarasında silah taşımaya mecbur bırakılırsa silahın askere daha fazla sıkıntı olacağı söylenmiştir. Topçu askerlerine tüfekten ziyade *Muskatoon* tabir olunan kısacık tüfek verilmesinin sebebi ise silahın hafif olmasından kaynaklanmaktadır.

Meydan muharebelerinde topçu neferleri hemen kendi toplarının ateşiyle kendilerini muhafaza edebilmektedir. Ancak süvâri ateşi karşısında veya piyâdenin

¹⁴⁶ "Seyyar Topçuluğunda Esliha-i Hafife", *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1142, H. 22 Ramazan 1295/M. 19 Eylül 1878, s. 1; "Seyyar Topçuluğunda Esliha-i Hafife İsti'mâli Bendinden Mâ-ba'd", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1143, H. 26 Ramazan 1295/M. 23 Eylül 1878, s. 4.

şiddetli hücumunu savuşturmak üzere diğer silahlarına müracaat edebilmektedir. Bu yüzde neferlerin tüfek ateşine tüfekle mukabele etmesi için toplarını bırakıp, tüfeğine sarılacaktır. Eğer neferler tüfeğe sarılsalar bile şüphesiz ellerinde bulunan silahlarla nişan almak konusunda düşmanından aşağı kalacaktır. Ayrıca bu sırada top beygirleri ne olacağı önemli bir soru işareti olacaktır. Bundan dolayı şu kaide kabul olunmuştur. Topçu neferleri tüfek kullanacakları vakit topların kullanımını engelleyecek boyuta gelirse topları mevkiden çıkartacaktır. Zaten top bataryası gerekli tüfek mesafesinde pusuda yatmış olan avcı askerî karşısında bir şey yapamaz. Ancak bir peşrev veya bir şarapnel vasıtasıyla hücum edenlerin cesaretine kırıp gözdağı verebilir.

Savaş sırasında topçu neferlerinin özellikle çantaları arkalarında olduğu halde yedeklerinde bulunan silahlarını ele almaya vakitleri olacak mıdır? Top için bir fişek çantasını veya bir fitil çantasını taşımakta olan bir nefer fişekliğinden bir fişek almak veya süngüyü namluya takma kolaylığına sahip olacak mı? Bundan başka kılavuzluk nasıl yapacak? Bunun iki elleri top beygirlerini kullanmaya ancak yetebilecek iken kılıcını kullanabileceğini kim düşünebilir! Hatta revolver silahından bile istifade edebilir mi? İstifade etse de topların etrafında toplanan efrada zararı olmaz mı? Makalede yukarıdaki sorulara cevap bulmak adına topçu tarihinden faydalanılmaya çalışılmıştır. Bu sorulara topçu tarihi şöyle cevap vermektedir:

“Topçu neferlerini meydan savaşlarında hemen hiç kendi silahlarını kullanmamış olduklarını ispat etmektedir. Çünkü bataryaları kumanda eden subaylar muharebe başladığı gibi topçu hademelerinin bütün musketoonlarını toplamış, batarya arabalarına koydurmuştur. Asla ellerine aldirmamış olduklarını rivayet etmektedir. Yeşil ot bulmaya veya suya getirmeye gidecek bir takım topçu neferinin emniyeti bile hafif silaha gerek olmuyor. Çünkü ordugâh olarak seçilen mevkiler topçu askerlerinin güvenliğini sağlayacaktır. Eğer hatların ilerisinde suya gitmek gerekirse o zaman büyük bir silsile tertip edilecek ve bu silsilede piyâde bile bulunacaktır¹⁴⁷.”

Topçu neferlerinin hangi silahı kullanması gerektiği konusunda farklı düşünceler öne çıkmaktadır. Bunlar ise kılıç düşmanla yaka yakaya gelindiğinde iş görebileceği, revolver ile doğru nişan almak çok sıkıntı olacağı gibi bu iki silah karakol veya polis hizmetine çok az yarayabilir. Topçu neferlerinin musketoon kullanmasını tavsiye

¹⁴⁷ “Seyyar Topçuluğunda Ešliha-i Hafife”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1142, H. 22 Ramazan 1295/M. 19 Eylül 1878, s. 1;

edenlerin hemen hepsi her nefere verilmeyip müdafaada bulunan polis karakollarına verilmesini tavsiye etmektedir. Muskatoon tüfeği manevra için dahi çok iyi silahtır. Kılıç eğitim çok kolaydır. Revolver çok küçük olduğundan daha çok manevra ve askerî yürüyüşte işe yaramaktadır. Çok az eğitim ile revolver silahını kullanmayı öğrenmek kolaysa da hedefe isabeti oldukça zordur. Topçu neferleri piyâde ve süvâriden ziyade jimnastik ve silah kullanmaya, toprakla çalıştırarak fiziksel kuvvetini arttırmak gerekir. Farklı özelliklerde silahların kullanımını tetkikten sonra nefer hafif silah kullanıldığı zaman bundan dolayı dayanılacak sıkıntılara uğranılıp uğranılmayacağını fark etmek gerekir.

Arabacı neferlerinin silahları zaten yüklü olan beygirin yüküne ek olduğundan örneğin artı silahlar değil neferin kılıcı bile neferin hareketine biraz sıkıntı verebilir. Ancak muskatoon tüfeğinin daha birçok sakıncası da vardır. Bu tüfek omuz üzerinde eğri vaziyette taşındığı takdirde top sandıkları üzerinde oturan veya topla meşgul olan topçu neferlerine hayli zahmet verir. Eğer daha eğri taşınılır ise her bir harekette yanında bulunan neferin gözünü çıkarmak vaziyetinde bulunur. Topçu neferlerinin gerek toplarını tabya etmesi gerekse top arabalarına koşmak ve hatta ricat hareketini yapması için çabuk davranması gerektiğinden hafif silahları taşımak usulü topçu neferlerinin bütün hareketine engel olup zahmet veriyor veya hareketini ağırlaştırdığı yazmaktadır¹⁴⁸. Zaten topçu neferleri kendi şahsına mahsus olan çanta ile topa mahsus olan alet, edevat, fişek ve fitil çantalarını vesaireyi taşımaktadır. Bunun üzerine bir de tüfeğin ağırlığı eklenmek isteniliyor! Bir çantanın verdiği yorgunluğunun büyük kısmı fişeklerin ağırlığındadır.

Makalede ayrıca hafif silahların fiyatları da karşılaştırılmıştır. Bu silahların fiyatları şu miktardan ibarettir¹⁴⁹: kılıç 2 Frank, revolver 50 Frank ve muskatoon 60 Frank'tır. Bu rakamlar bu silahlardan her birinin gerçek değerini göstermeyip, silahın cinsine göre belirlenmiştir. Makalede meselenin idare ve tasarruf yönünü açıklığa kavuşturmanın yetmeyeceği ayrıca bu silahların daha bir takım tamir ve yenileme masraflarında olacağı üzerinde durulmuştur. Hatta bu silahlar ile sarf olunan mühimmat vesairenin maddi değeri de vardır. Kılıç az bozular, eskimez ve aşınmaz ise de ateşli silahlar sık sık tamir ve bakım ister. Bu silahlar ile nişan talimleri yapılmakta olduğundan

¹⁴⁸ “Seyyar Topçuluğunda Esliha-i Hafife İsti‘mâli Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1143, H. 26 Ramazan 1295/M. 23 Eylül 1878, s. 4.

¹⁴⁹ *a.g.m.*

bu talimler dahi epeyce pahalıya mal olmaktadır. Makalede şaspo tüfeğinin değişim zamanında musketoon tüfeğine böyle bir reform yapılırsa hakikaten faydalı olup olmadığını herkes birbirine sormakta olduğu ifade edilmiştir. Eğer yeni bir usul kabul olunmuş olsaydı silahın değişimi için masraflar olacağından başka hayli masraflı güzelce imal olunmuş birçok fişek dahi muattal olacaktı. Daha bir takım edevat imali ve tamirinin işe yaramayacak bir hale konulacağı da hesap dâhilinde değildir. Eski musketoon değişmeyip durumu üzere ifa olunursa bu mühimmat ile alet ve edevat kullanılacaktır. Yeni eşyaların tedarikine gerek kalmayacaktır.

Kısaca kılıç çok uygun bir silah olmayıp az kullanılır. Ancak fiyatı uygun ve tamiri de kolaydır. Bundan başka ufak bir takım asker saflarında veya bir karakol neferinin elinde hayli iş görür. Musketoon neferlerine zahmet verdiğinden ve fiyatı yüksek olduğundan başka muharebede nadiren kullanılır. Hem pahalı hem de imali güç birçok mühimmat gerekmektedir. Bununla birlikte ateş etmek ve talimde kullanmak için bir karakola verilebilir. Bir manevra veya resmi geçitlerde kullanılır. Revolver hem pahalı hem de nazik olduğundan başka yapılması haylice sıkıntılı ve birçok mühimmat gerektirir. Kısaca bu silah karakol hizmetine biraz yararsa da manevralarla geçitlerde kullanımı asla uymaz. İşte bu münasebetle hafif silahların topçu neferine elzem olup olmadığı sorulmaktadır. Bu silahların tamamıyla kullanımından meni tereddütsüz kabul olunacak bir tedbirse de nasılsa daima bu tedbirler tavsiyesinde tereddüt gösteriliyor. Belki topçu hademesiyle kılavuzlarına bir çeşit silah verilip, örneğin Prusyalıların şimdi kontrol etmekte oldukları kuyruktan dolar tabanca ile İtalya ordusunda kullanılan hançere benzer bir silah hançer kullandırılırsa daha uygun olur.

3.2.4. Fransa Topçu Mevkileri

Meydan muharebelerinde topçuların tabya edeceği mevkiler gerek mevki belirlenmesi ve seçimiyle sorumlu olan generallere gerekse seçilen mevkii tabya edecek topçular ile bu mevkileri kendisine dayanak noktası olarak kabul edecek diğer askerî sınıflar için önemlidir. Çünkü ne bataryalar askerlerin ne de askerler bataryaların hareketine engel olmamalıdır. Topçu mevkilerinin sahip olduğu bu önemden dolayı Ceride-i Askeriyye gazetesinde *Topçu mevkileri* adıyla yayınlanan makalede hücum ve savunmak mevkileri, mevkilerin seçimi ve hâkim mevkiler, yerleşilecek mevkilerin

seçimi ve arazi özellikleri ve topçu mevkilerinin muharebe düzeniyle olan münasebeti adıyla alt başlıklarıyla topçu mevkilerinin önemi anlatılmıştır¹⁵⁰.

Hücum ve Savunma Mevkileri

Bu başlık altında topçu mevkilerinin hücum ve savunma vaziyetleri arasında farklar izah edilmiştir¹⁵¹. Savaşlarda topçular tarafından tutulan noktalar ileride savaşların göstereceği gelişmeler göz önüne alınarak ona göre o noktaya yerleşip metanet gösterilmelidir. Aksi takdirde sonuna kadar orada kalacak surette bir vaziyet almak topçular için pahalıya mal olabilir. Çünkü her hücumla birlikte savunmaya geri dönmek muhtemel olduğu gibi her ricat hareketinden sonra hücumla geçmek imkân dâhilinde olmalıdır. Topçular zor zamanlarda gerek hücum gerekse ricat hattını korumak amacıyla yerlerinde sabit kalmalıdır. Çünkü bataryalar harbin sabit unsuru olduğu gibi bataryaların bulunduğu mevkiler harp hattında meydana gelecek değişikliklere tabi değildir.

Hâlbuki galip geldiği sırada topçular ileri giderek zapt edilen mevkilerin önemli noktaların tabya edilmesi önemli olduğu gibi hezimet sırasında dahi topçular daha geride bir mevki tutulması son derece elzemdir. Bu açıdan topçuların tuttuğu mevkiler hem savunma hem de hücumla uygun olmalıdır. Ancak topçular açısından hücum ve savunma mevkilerini belirlemek son derece sıkıntılı bir uğraştır. Örneğin hücum vaziyetinde bulunulduğu takdirde mümkün mertebe düşmanın hareketini görüp, düşmana görünmemek; savunma vaziyetinde iken düşmana hiç görünmeyip, düşmanı görebilme yakınlığında olan noktaları tutmak gerekir. Topçu için uygun bir mevkiin seçimi için gereken esas kaideler şunlardır: mevki seçiminde hem bataryalar işe yaramalı hem de mevki emniyetli bir konumda olması gerekir. Nitekim emniyetli bir konum kaidesi işe yaramak kadar önemli değilse de yine daima itina olunacak kaidelerdendir. Topçular savaş meydanlarında diğer sınıf silahların hareketi ve ileri yürüyüşleri sırasında topçu ateşiyle bu askerleri koruyacaktır. Bu şekilde diğer sınıf silahlar istenilen sonuçlara

¹⁵⁰ “Topçu Mevâki’i”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1135, H. 27 Şaban 1295/M. 26 Ağustos 1878, s. 1; “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1136, H. 1 Ramazan 1295/M. 29 Ağustos 1878, s. 1; “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1137, H. 5 Ramazan 1295/M. 2 Eylül 1878, s. 1; “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1138, H. 8 Ramazan 1295/M. 5 Eylül 1878, s. 1; “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1139, H. 12 Ramazan 1295/M. 9 Eylül 1878, s. 1; “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1140, H. 15 Ramazan 1295/M. 12 Eylül 1878, s. 1.

¹⁵¹ “Topçu Mevâki’i”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1135, H. 27 Şaban 1295/M. 26 Ağustos 1878, s. 1.

ulaştıkları halde topçular bilakis hareket zamanında, bataryalar tabya olunduğu ve topların tanzim edildiği zaman işsiz ve savunmasız olacaklardır¹⁵².

Topçular diğer sınıf askerlerin ilerleyişi sırasında düzensiz bir top ateşi ile düşman üzerinde büyük bir karışıklığa neden olmak için iyi şekilde nişan almalı ve sık sık top ateşinde bulunmalıdır. Topçu mevkilerinin seçiminde önemli diğer bir hususta top bataryalarının nakliyatı konusudur. Bataryaların kolay nakil yapılması için bataryaları yanaşmaz noktalar üzerine yerleştirmekten kaçınılmalıdır. Çünkü bataryalar yanaşmaz noktalar üzerinde bulunduğu sırada düşmanın top menziline kadar yaklaşip ateş etmek mümkün olmayacağı gibi toplar top menziline varmasına kadar işlevsiz kalabilir. Seçilecek mevkilerin sarp olmasından dolayı top arabalarını kaldırıp başka bir mahalle nakli sırasında kalabalık beygir ve eşya yığıntısından dolayı daima sıkıntı olacağından sevkiyatın gecikmesine, topçular mevki üzerinde ilerlemesi mümkün olmayacağından düşman ateşinin altında kalmış olacaktır. Ancak topların bir noktadan diğer bir noktaya naklinde mümkün mertebe kolaylık yönü aramak gerekmektedir.

Makalede mevki seçiminde dikkat edilmesi gereken bir diğer hususta ne tehlikeli noktada mevki tutmalı ne de çok emniyetsiz bir mevkide durulmamasıdır¹⁵³. Çünkü sonradan ileriye veya geri hareket etmek gerektiği takdirde arabaları nakletmek ve topçuların yerini değiştirmek için gereken noktanın keşfedilmesi, topları yeniden tabya etmek, mühimmat ve debboy (depo) şubeleriyle irtibatı kesilmeksizin top arabalarını toparlaklarıyla ihtiyatı yeniden yerleştirmek ve nişangahları düzeltmek hususları bir hayli zaman alacağından bu süreç içinde bataryayı boş bırakacak ve daha başka sorunlar çıkaracaktır. Ancak top mevkileri önceden istenilen surette seçilirse yerinden kımıldanmaksızın yalnız nişangahı ayarlanabilecektir. Söz konusu uyarılar Napolyon'un koyduğu şu kaideler üzerine dayanmaktadır: *bataryalar en fazla faydalı, mümkün mertebe en ziyade ileri mevkilerde tabya olunmalıdır. Ancak tehlikede olmamalarına dikkat edilmelidir*¹⁵⁴.

Mevkilerin Seçimi ve Hâkim Mevkiler

¹⁵² “Topçu mevâki’i”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1135, H. 27 Şaban 1295/M. 26 Ağustos 1878, s. 1.

¹⁵³ “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1136, H. 1 Ramazan 1295/M. 29 Ağustos 1878, s. 1.

¹⁵⁴ “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1137, H. 5 Ramazan 1295/M. 2 Eylül 1878, s. 1.

Makalenin devamında verilen alt başlıklardan birisi de mevki seçimi ve hâkim mevkiler hakkındaki bilgilerdir. Mevki seçiminde en faydalı mevkiler düşmanın istenildiği gibi görüldüğü, ana hedeften başka mümkün merteye farklı bir hedefe doğru nişangahı değiştirmeye müsait olan mevkilerdir. Bu bakımdan topçu mevkileri konusunda en önemli madde nişan açısıdır. Çünkü topçu mevkilerinde nişan açısı mümkün merteye geniş olması gerekmektedir. Prusya topçu nizamnâmesinde bile nişan açısı konusunda en yakın mesafelerde bile nişan alınabilmesi önemli bir nokta makamında gösterilmiştir. Nişan açısının önemi ise şu maddelerle açıklanmaktadır:

1. Topçular yalnız nişangâhlarını düzelttikleri vakit bir iş görebilecekleri gibi her şeyden önce dönülecek olan hedefi iyice görülmesi gerekmektedir.
2. Muharebe sırasında birinci addolunan hedef ikinci dereceye indirip de sağda veya solda ansızın başka bir hedefe dönmek gerektiği takdirde nişangah hizasını değiştirip sağa veya sola çevirmek mümkün olmalı veya başka bir ifadeyle top her yöndeki mevkii görebilmelidir.
3. Dost olan askerler topa tutulan mevkie yaklaştığı sırada topçuların işlevsiz kalmaması adına topçular nişangâhını düşmanın ihtiyat ve toplanma noktaları üzerine çevrilebilmelidir. Bu bakımdan topçuların geniş bir nişan açısına ihtiyaç duymaktadır.
4. Nişan açısı konusunda en önemli şey ise muharebeler topçuların etrafında meydana geldiği için topçulara sabit çarpışma alanı sağlamak gereklidir. Bu yüzden topçuların tuttuğu mevkie düşman piyâdelerinin yaklaşmaması için topçulara her türlü manevra yapabileceği bir mevkii verilmelidir¹⁵⁵.

Topçuların hâkim tepe noktalarını işgal ve istila etme düşüncesi genelleşmiş bir kaide olup, özellikle gerekli eğitimlerde bu kaide uygulanmaktadır. Burada gerekli eğitim denilen şey topçu askerlerine haritalar veya saflar üzerinde manevra icrasından ibarettir. Halbuki topçulara ayrılan yüksek nokta ve tepeler nadiren uyumlu olması gerekir. Telgraf hatları ile değirmenlerin bulunduğu mevkilerde, taşlık veya sulak olan arazide top yerleştirmeye elverişli çok az platformlar bulunmaktadır. Bu noktalarda daima ileriye doğru büyük bir kısım arazinin boş kalacağı da muhakkaktır. Örneğin arazide genellikle

¹⁵⁵ “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1137, H. 5 Ramazan 1295/M. 2 Eylül 1878, s. 1.

elverişli mevki bulunmaz veya bulunsa da yüksek mevkiilerin ilerisinde mi yoksa gerisinde mi mevki tutmak faydalı olacağı fark etmez. Çünkü öyle bir yüksek tepenin ilerisinde veya gerisinde mevki tutmak birbirine eşit azcık engel bulunur. Örneğin bir tepenin gerisinde mevki tutulduğu halde bütün düşmanı göremez. Hiç olmazsa top arabalarıyla toparlaklar gizli kalırsa da önünde mevki tutmuş olduğu tepenin ilerisini görmeye engel olacağı gibi bu tepenin ilerisinde her türlü olaylar üzerine hâkim olunamayacaktır¹⁵⁶.

Tepenin ilerisinde mevki tutulduğu takdirde cephedeki vadi ve vadi sırtları gözüke bile vadinin en derin girintisi ve çıkıntıları ile tepenin etekleri gizli kalacaktır. Bununla beraber gerek topçular gerekse top arabaları düşman tarafından en uzak mesafeden bile görüleceğinden her iki tarafında rahat şekilde birbirlerine nişan alabilecek vaziyette olurlar. Ancak bu durumda iki ordu top menziline yaklaşım muharebeye cesaret edemez. Savaşı sırasında topçuların piyâde askerlerine yardımda bulunması istenirse topçular tepelerden indirip ya bayırların ortasına veya daha alçak bir nokta üzerine yerleştirilmelidir. Prusya topçu yönetmenlikleri bunu tavsiye ettiği gibi Almanya'nın yeni yönetmenlikleri dahi bu kaide üzerinde birleştirilmiştir. Genellikle orta yükseklikte bulunan noktaları birleştirmeye çalışmak ve en yüksek tepeleri gözlem yeri seçmek önceliklidir. Çünkü bataryaların arasında uzak bir mesafede yüksek mevkiilerin bulunması önemlidir.

Topçu mevkiileri konusundaki yönetmenliklerinde geçen *hâkim mevkiiler* sözünden topçuların düşman üzerinde nispeten hâkim olması anlamı çıkarılmalıdır. Düşmanın işgal edebileceği mevkiilerin üzerine hâkim olmak nitekim faydalıdır. Ancak nişan eğitimi gereğince bu faydanın mevcut olmadığı da muhtemeldir. Çünkü uzun ve düz bir bayır üzerinde aşağıdan yukarı veya yukarıdan aşağı yapılan top ateşinin birbirinden farkı yoktur. Ancak bayırın yüksek bir mevkiinde vaziyet alınırsa yüksekten alınan nişanların hedefe isabet edip etmediği çok iyi görünür. Nihayet bu vaziyette çok kolaylıkla siperlenilebilir. Bu konuda General Schneegans diyor ki:

“Birbirinden tamamıyla bir top menzili kadar uzak mesafede iki tepe farz edelim. Bu tepelerin en yüksek noktası üzerinde bulunan asker biraz tepenin eteğinden uzakça olan bir yerde muharebeye başlayınca düşmanın gözünden gizlenmesi sorun olmaz.

---

¹⁵⁶ a.g.m.

Halbuki diğ erinden alç ak olan tepe üzerindeki asker yalnız arazinin engeb eli yerlerinde gizlenebilirse de buna uygun geniş mevkilerin bulunması pek nadirdir¹⁵⁷.”

Topç uların hâkim mevkilerin avantajları faydalanabilmesi için uzak olan tepe veya bayır üzerinde hâkimiyetinin çok geniş olması gerekmez. Çünkü cephe hâkimiyet alanını aşacak derecede genişletilir ise niş an hattını yana doğru kaydırmak tehlikeli olacaktır. Eğer otuz metre seviyesinde bir hâkim mevki üzerinden topun düşüş acısı beş buçuk derece yerine (arazinin genişliğı çok kuvvetli bir sapmalara neden olabilir) bir dereceden bin 800 metre yani altı buçuk derece artar. Bundan başka çok yüksek mevkilere çıkıldığında arazinin ovadan ziyade bayırları üzerindeki göze çarpan mevkiler sağ ı solu görmeye engel olabilir. Bu konuda yayımlanan bir risale ş u uyarıyı yer verilmiştir:

“Örneğ in bataryalar platformun tepesinden ovaya hâkim olduğı takdirde faydadan halli değı lse de bataryaların ateş i her tarafa saç ılabilmek için bataryalar sağ ve sol taraflarına göre yüksekliğı e sahip olmalıdır (Napolyon kaideleri). Bataryanın önünde olan arazi dü z olup istenildiğı gibi niş an alınmak için düş manı apaç ık görülen mevkiler en güzel mevkilerdir¹⁵⁸.”

Topç uların Yerleş ileceğı Mevkilerin Seçimi ve Arazi Özellikleri

Bu alt baş lık altında makalede seç ilcek topçu mevkii ile arazi özellik leri arasındaki iliş kilerden bahsedilmektedir. Topç ular için hedefi vuracak şekilde mevki belirlendikten sonraki en önemli kaide bataryaların doğru vaziyette yerleş tirilmesidir. Bataryalar 50 veya 100 metre sola veya sağ a doğru yerleş tirilirse mevkiin çevre görüş aç ısında büyük bir değı ş iklik olmaz. Ancak yerleş tirilen bataryaların emniyeti ve yerine getireceğı hizmet üzerine büyük etkisi olacaktır. Bataryaların yerleş tirileceğı konunun seç imi hem çok önemli hem de çok sıkıntılıdır. Çünkü bataryaların yerleş tirilmesi sırasında arazinin bütün özellik leri önem kazanacağı ndan dolayı topç uları kumanda eden yüzbaşı , mevkie topları götürülmeden evvel bizzat gidip bu mevkii teftiş etmelidir. Yüzbaşı önden gidip topların, top arabalarının ve toparlakların bulunacakları yerleri belirlemekle sorumludur. Mevkiler çok doğru belirlenememesine karş ın mevki bir dereceye kadar geniş olmalıdır. *Hatır Güzar* isimli bir topçu risalesinde topç ular bu

¹⁵⁷ “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu: 1137, H. 5 Ramazan 1295/M. 2 Eylül 1878, s. 1.

¹⁵⁸ a.g.m.

noktalara getirildiği zaman eğer topçular için vaziyet her ne kadar faydası olsa dahi genellikle zararlı bir durum olduğunda o faydadan vazgeçilmesi gerektiği yazmaktadır¹⁵⁹.

Topçu yönetmenliğine göre öncelikle topçu kumandanlarına askerî müfrezelerin durumu ve kısaca stratejileri anlatılmalıdır. Topçu bataryalarını mevki üzerinde yerleştirirken dikkat edilecek bir hususta toplara yetecek kadar geniş bir alan bulunmasıdır. Zira toplar arasındaki uzaklık 20 metre olması faydadan hali değilse de ancak nizami 15 metre uzaklık bulunması hatta gerektiği takdirde uzaklık 12 veya 10 metreye kadar indirilebilir. Ancak arabaların dönebilmesi için bataryanın kanatlarına gereken miktarda alan bırakılmalıdır. Eğer bazı bataryalar birleşmiş ise kumandanları ayırmak için bataryaların uzaklığı topların uzaklığından daha fazla olmalıdır. Bu halde cephe ortalama hesap ile 100'den 120'i metre kadar olup en az 80 ve en fazla 150'i metre genişliğinde olmalıdır. Bu genişlik topun yalnız genişliğine ve atıldığı zaman gereken devir ve hareketine göre olmalıdır.

Almanlar toplarını düzenli surette, hemen nişan alacak şekilde düz çizgi şeklinde tabya edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Ancak eğer topların arasındaki uzaklık yeterli derecede olmazsa bataryaların bir kanadını işlevsiz kalmasına ve yandan cepheye ateş etmeyi imkânsız hale getirecektir. Bu bakımdan Almanların düşüncesinin bir faydası olmadığı görülecektir. Topların arasındaki uzaklık yakınlık kuralı savaş sırasında dahi duruma göre değiştirilebilir. Çünkü topçu kumandanlarının daima umumiyeti kolayca kontrol edebilmesi gerekir. Hatır Güzar isimli risalenin son kısmı oldukça önemlidir. Bu kısımda şunlar yazmaktadır: *günümüzde nişan almak usulünde top ateşlemeyi hesaba katarak doğrudan doğruya hedefe isabeti çok ehemmiyetli bir maddedir. Nişancı biraz fazla yakın veya biraz fazla uzak nişan alamaz. Topların ateşlenmesinden dolayı bataryaların nişangahı üzerinde etkisi olacağından yeni topların nişangahı ayarlamak için matematik bilmek son derece önemli olmaktadır*¹⁶⁰.

Topçuların aynı anda ateş edilmesi için yüzbaşının sesi bataryanın bir ucundan öbür ucuna kadar işitilmelidir. Bundan dolayı topların düz ve çok fazla yokuş olmayan bir mevkie bulunması gereklidir. Çünkü topların bulunduğu mevkie aynı seviyede bulunursa topları diğer bir mevkie aktarmak kolay olacaktır. Bataryaların yerleştirilmesi

¹⁵⁹ “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1138, H. 8 Ramazan 1295/M. 5 Eylül 1878, s. 1.

¹⁶⁰ “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1138, H. 8 Ramazan 1295/M. 5 Eylül 1878, s. 1.

kadar top mevkiinin gerisinde toparlakları muhafaza edecek noktaların bulunması da önemlidir. Toparlaklar bataryadan 20’i metreden 200 veya 300 metreye kadar mesafede bulunmalıdır. Eğer bu mesafede toparlakları gizlemek mümkün değil ise yakındaki bir köşe, bina veya bir ağaçlık arkasında saklanabilir. Ancak toparlaklar ile batarya arasındaki iletişim ağına dikkat edilmelidir. Top arabalarına gelince bunlar öyle bir mevkide bulunmalıdırlar ki birinci işarette batarya tabya olunabilsin. Top arabaları yüzbaşının emrinde bulunmalı, ileriye doğru hızlı bir şekilde gidebilmeli ve hiçbir engele uğramaksızın bir yarım devir yapabilmelidir.

Her yüzbaşının karşılık olmaksızın kendi topunu bulabilmesi için kendi top arabasını gözden kaybetmemelidir. Bundan dolayı bu top arabaları toparlarından 15-20 metre geride durmalıdır. Bu konu hakkında Hatır Güzar isimli risalede şöyle yazılıdır:

“Eğer mevki yayla ise düşmanı tamamıyla görerek ancak düşmana topların yalnız ağzını göstermek üzere topları yaylanın kenarından biraz geriye tabya etmelidir. Bu halde top arabaları daha ziyade geride bulduklarından daha iyi gizlenmiş olurlar. Mevki bu surette düşmana hâkim olacaktır. Eğer arazide biraz engebe var ise ki bu da yoksa tepeleri hesaba dâhil etmeksizin çoğunlukla olacaktır¹⁶¹.”

Topların gizlenmesi için en uygun noktalar arazinin arkasında girintili çıkıntılı noktalardır. *Eğer arazide girintili çıkıntılı yer bulunmaz ise topları gizlemek için çitleri, çalılıkları, bağlıkları, buğday ve ekinlerini siper tutulmalı mıdır?* Sorusunu cevabı noktasında Prusya topçuluk yönetmenliğinde yazdığı göre şu itiraz olabilmektedir: *sonra böyle mevkiler arkasına geçmesi veya göze görünür bir şeyin yakınında bulunması faydalı değildir. Çünkü bu suretle düşman kolay nişan alır¹⁶²*. Bu itirazın temel iki neden gösterilmiştir. Birinci neden yukarıdaki sayılan yerlerde topların gizlenmesi sırasında gölge olunca topların açığa çıkmasıdır. İkincisi yumuşak arazi ve sürülmüş tarlalar dahi münasip mevkileri olmayıp böyle yerlerde top arabaları ağır ve güç yürür toplar güçlkle kullanılır. Özellikle toplara zor mühimmat yetiştirilebilir. Mühimmat personelleri böyle arazilerde çok çabuk yorulurlar. Böyle bir arazinin gerisine bataryanın yerleştirilmesi faydalı olabilmektedir. Çünkü böyle yumuşak toprak üzerinde mermiler sekmez, direk toprağa gömülür, mermi patlasa bile parçaları dağılmaz sadece ufak çukurlara neden olur.

¹⁶¹ a.g.m.

¹⁶² “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1138, H. 8 Ramazan 1295/M. 5 Eylül 1878, s. 1.

Bu bakımdan top mevkii seçilirken ilerisinde veya yan civarlarda yumuşak veya bataklık arazi bulunmasına çalışmalıdır.

Topların ilerisinde düşmana doğru eğimli arazinin bulunması nişan almaya faydalı olmaktadır. Çünkü arazinin eğimli olması humbaranın yuvarlanıp sekmesine kolaylık sağlayacaktır. Şeşhaneli top kullanımında top ile hedef arasında bulunan arazi her nasıl olur ise olsun hiçbir tesiri olmayacaktır. Bataryaların sel yatakları, orman ve ağaçlıklara yakın mahalde yerleştirilmesi dahi tehlikeli olabilmektedir. Çünkü bu alanlarda çevreyi gözetlemek güçtür ve bunların arkasından veya içinden düşman avcıları ilerleyebilir. Tepeleri işgal etmeğe mecbur olduğunda mümkün olduğu mertebe diğer bataryalar ile o tepelerin eteklerinde mevki alınmalıdır. Nitekim topçular tek başlarına savaşamazlar. Topçular uzakta işlerini yürütmek üzere ona göre tepelere yerleştirilir ise haberleşme düzenin ayrılmış olduğuna dalalet eder. Bir de topçular kendi nefsi müdafaalarına dikkat etmeyip askerinin genel düzenini muhafazaya çalışılmalıdır.

Topçu Mevkilerinin Muharebe Düzeniyle Olan Münasebeti

Makalede topçu mevkilerinin seçiminde topçuların muharebe düzeniyle olan münasebeti üzerine bilgilere de yer verilmiştir¹⁶³. Savaş meydanında bataryaların yerleştirilirken sadece bataryaların birbirini muhafaza etmesi için değil aynı zamanda savaş meydanının her noktasına ateş yetiştirebilmesi, atışlarını bir kesin bir nokta üzerine çevirip düşmanın atışını kurutabilmesi gerekir. Bataryalar düşman üzerine çaprazlama veya yandan ateş edebilecek durumda yerleştirilmelidir. Özellikle topların yandan ateş açısı yaratmak topların etkinliğini arttırmaktadır. Topçuların savaş meydanında sabit kuvvetlerin önünde veya arkasında mevki tutmamalıdır. Çünkü bu suretle düşmana iki hedef sunulmuş olacaktır. Bataryalar ihtiyaç olmadıkça piyâde kuvvetlerinin ateşini engellememelidir. Dost müfrezeler arkasından mevki tutup onların üzerinden düşmana gülle yağdırmak çok doğru değildir. Ancak böyle bir mecburiyet durumunda kalınırsa bu müfrezeleri korkutmamak için top ateşini yeterli yükseklikten yapılmalıdır. Kısaca topçu asker diğer sınıf askerinin hareketi, ateşi veya hücumlarına engel olmamalı ve sıkıntı vermemelidir.

¹⁶³ “Topçu Mevâki’i Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1139, H. 12 Ramazan 1295/M. 9 Eylül 1878, s. 1.

Topçu mevki seçiminde şimdiye kadar anlatılan bu kaideler hatt-ı zatında doğru olabilir. Ancak bu kaidelerin topçu mevkilerinin seçimi üzerine kısmi bir etkileri vardır veya hiç yoktur. Fırka başına bir veya iki batarya top bulunması, bu topların etkin şekilde kullanılmaması veya çoğu zaman ihtiyatta tutulan bir destek gücü olarak görülmesi artık bu görüş eskimektedir. Çünkü topçu sınıfının görevleri değişmektedir. Bundan dolayı yukarıda yazılı kaidelere göre hareket etmek, vakit ve duruma uygun olan mevkii ele geçirmek için birçok top kullanımına bağlıdır. Bu yeni eserde bile kurallar yazılı bulunduğu halde Prusya nizamnâmesinde bu kurallar hiçbiri bulunmamaktadır. Bunun sebebi bu nizamnâme başlangıcında her fırka başına 4-3 batarya veya her liva başına 9-7 batarya topun kullanımı düşünülmesi olup münferit bataryaların kullanımı hariç olmasındır.

Topçu birlikleri savaşa müdâhil olmadan piyâde birliklerinin bir hücumu kalkışmaması bir kuraldır. Bu bakımdan topçuların istihdamı piyâdenin istihdamı altındadır veya ikisinin de aynı zamanda istihdamı kumandanın insiyatifiyle belirlenmektedir. Bundan dolayı bataryalar savaş alanında kendini müdafaa ettiği gibi mümkün mertebe genel hedeflerine yönelmelidir. Muharebede topçuların yaptıkları işler piyâdenin hizmetinden üstün olduğu gibi topçular dahi mevki tutmak için her sınıftan önce davranmalıdır. Topçular hedeflenen noktayı topa tuttukça, o mevkie yaklaştıkça top ateşi daha çok önem kazanacak ve hızlı bir şekilde hedefi gören bir noktada topçular yerleşecektir. Topçular tarafından ele geçirilen mevkie birinci ihtiyat hattından topçu desteği bu noktaya gönderilecektir. Destek topçu birliklerinin mevki tutmasına yardımcı olmak avcı birlikleri destek olacaktır. Çünkü avcı birlikleri dağınmış bir sınıf olmasından dolayı bataryalar için uygun mevkileri mutlaka işgal ederek topçulara yardımcı olacaktır. Avcı birlikleri bataryaların ön cephesine doğru yayılacaktır.

Her ordunun on yedi bataryası olup bu bataryalar yüz ellişer metre aralıklarla birbirinden uzak bulunmalıdır. Bu durumda bir ordunun 2 bin 550 metrelik cephesi olacaktır. Bir kolordunun cephesi ise bu miktarı aşamaz. Başlangıçta birinci fırka topçularıyla kolordu topçuları toplam on iki batarya top tabya olunacaktır. Batarya cephesi 100 metreye indirilir ise iki cenahta gerekli olan iki uzaklıkları cepheye dâhil addederek bütün cephe en az bin 200 metreye indirilir. Fakat bundan başka bataryalar takımları arasındaki uzaklık, bataryaların sol veya sağ tarafından binalara, ağaçlıklara, bağlıklara vesaireye dayandığında daha fazla genişlik verilmelidir. Kısaca hattı kesen

doğal mevkiileri hesap edilmelidir. Çünkü engelsiz ardi ardına düşman mevkiileri üzerine hâkim olup bataryanın yerleştirilmesine az çok uygun bir veya bir buçuk kilometre araziye tesadüf etmez. Bu halde topçu başlangıçtan bin 500 metreye aşkın mesafe üzerine yani kol ordunun öncelikle meydana koyduğu ve birçok saatler ondan başka çıkarmadığı birinci fırkanın bütün cephesi üzerine yayılacaktır.

Muharebe sırasında topçu birliklerinin birinci fırkasından harbe dâhil olmayan askerleri kanatlara doğru yayılmamalıdır. Çünkü yanda bin 500 metre mesafede yerleştirilmiş toplar diğer askerlerin cephesi önünde işler yürütülebilir. Diğer sınıfların yayıldığı zaman topçular onları korur, diğer sınıfların hücumu hazırlanmasına ve belirlenen hedefe ulaşmalarında yardımcı olacaktır. Bir de bin 500 metrelik bir cepheye yayılması ve ayrıca bin 500 metrelik bir alanı işgal edecek olan bataryalar düzenden çıkarmak istenilir. Ancak bataryaların diğer cenahta destek kuvvetleri olmasından dolayı 3 kilometrelik bir alana askerin sevk olunması ve başka bir ifadeyle kolordunun sonradan zaruri olarak işgal edebileceği bütün cephe üzerinde asker yayılmağa başlayacaktır. Çünkü bu şekilde topçular hücum eden hem de muharebeye tutuşmuş olan pişekârlara yardım edecektir. Topçular meydan harbine davet olunurlar ise yerinde kimıldanmayacak veya yerinden püskürtülecek düşmanın mevkiilerine karşı yerleştirileceklerinde hemen hiç şüphe olunmaz.

Piyâde kol başları topçular üzerine hücum olacağı için hemen onlarla gerekli mevkiiler üzerine varılmalıdır. Kol başları topçuların himayesi altında birbirinden ayrılıp yayılırlar. Avcılar ve bunların destek kuvvetleri ve sonraki ihtiyatlar birbirini arkasından takım takım olmuş toplar veya bataryalar arasında zorunlu olarak uzaklıklar arasından geçip ilerlerler. Bu suretle hem sarf edilen çabalar her hedefe özgü kalması ve hem de hepsinin birden bir araziye işgal etmesinden dolayı iki sınıf silah arasında irtibat sağlanacaktır. Yalnız yollar ile geçiş noktalarını serbest bırakmak ve yetecek derecede uzaklık vermek mecburiyetindedirler. Piyâde birlikleri bir hedefe bir dereceye kadar yakınlaşınca topçular artık o hedef üzerine ateş etmeyecektir. Alt taraftan ateş etmesi zararlı veya endişe verici olan mesafe açıklığı 500 metre belirlenmiş olduğundan bu halde avcılar düşman avcılarına yaklaştık da topçularına ihtiyatlar üzerine ateş edebilirler ki bu da muharebede faydadan hali değildir.

3.2.5. Sûvârilik İlmîne Dair Düşünceler

Réunion des Officier isimli askerî gazetesinden tercüme edilen ve *Sûvârilik fennine dair düşünceler* başlığıyla *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinde yayınlanan makalede sûvârî askerlerinin savaşlarda kesici ile ateşli silahlarından hangisinin kullanılması uygun olduğuna dair görüşlere yer verilmiştir¹⁶⁴. Makalede günümüzde sûvârilik dörtnala hücum edip kesici silah ile muharebe ediyorlarsa da bu hareket sürekli bir şekilde yapılamadığı tarihte görülmektedir. Eğer piyâde ile sûvârî askerlerinin muharebede kullandıkları çeşitli silahları birbiriyle mukayese ettiğimiz takdirde bu iki sınıf silah üzerine savaş sanatının gerektirdiği değişim hemen bir derecede tek bağlam üzere bulunabilir. Yazara göre asıl mesele şudur: *günümüzde elde bulunan tüfeklerden daha seri ateş edecek bir silahın üretilmesinde bu benzerlik yine baki kalacak mıdır?*

Yazar sorduğu bu soruya bazı güçlü kanıtlarla destek vermek adına askerî tarihin bazı sayfalarından örnekler vermiştir. Yazar düşüncelerini desteklemek adına makalesinde şu cümlelere yer vermiştir. *Eski zamanlarda piyâdeler mızrakla kullanırken sûvârî askerleri ise kesici silah ile savaşmaktaydı. Ancak barutun icat edilince iş başkalaştı. Birbirine benzer mızrak ve kama gibi kesici silahlar meydan çekilerek yerini tüfeğe bırakmıştır. Günden güne ateşli silahlar artmış ve önem kazanmıştır. Daha sonra Friedrich askerlerine süratli bir şekilde tüfek doldurmaya alıştırmıştır.* Böylece günümüzde sûvârilik dahi şimdi atına binip hücum ederken ateşli silah kullanmakta. Ancak bu değişim kesici silahların tarihe karıştığını göstermez. Zira Fransa'nın San Marcial Muharebesinde (31 Ağustos 1813)¹⁶⁵ Fransızlar süngü ile de cesaret gösterdiklerinden yine kesici silahların kullanılabileceği ümidi vardı. Çünkü yine Friedrich sûvâriliklerin ateşli silah kullanmasını yakında bertaraf ettirip, kendi Dragonları ile ağır sûvâriliklerini dörtnala hücum etmelerini ve kesici silahları ile muharebe etmelerini, çeşitli suretleri ortada olan benzerlik ziyadesiyle göze çarpmaktadır.

18. yüzyılın ilk zamanları ile 19. yüzyılda ve özellikle 1859 senesinde meydana gelen muharebelerde yukarıda söylenen harp hareketlerini tasdik etmekle beraber birçok

¹⁶⁴ “Sûvârilik Fennine Dair Mütalaa”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1151, H. 27 Şevval 1295/M. 24 Ekim 1878, s. 4.

¹⁶⁵ San Marcial Savaşı, Napolyon Savaşları sırasında meydana gelen Yarımada Savaşı (Peninsular War) sırasında İspanyol topraklarında yapılan son bir savaşı. Çünkü savaşın geri kalanı Fransız topraklarında yapılmıştır. Manuel Freire komutasındaki İspanyol Galiçya Ordusu, Mareşal Nicolas Soult'un İngiliz komutan Marquess of Wellington'un ordusu karşı son büyük saldırısında geri dönmeye neden olmuştu. Ayrıntılı bilgi için bkz. https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_San_Marcial, (Erişim tarihi: 03.09.2020).

muharebelerde kesici silahların muzaffer olduğunu ispat etmektedir. Nitekim 1859 senesinden epeyce evvel geniş bir şekilde düşünüldüğü takdirde savaş sanatında bir inkılap emareleri görünüyordu. Fransa'da çakmaklı tüfekleri kullanmak için tereddüt edildiği sırada Prusya'da ığneli tüfekler kabulü için denemeler yapılmaktaydı. İşte bu günkü günde dahi kesici silahlar itibardan geri kalmış, barut ve ateşli silahlar nazarı dikkate alınmaktadır. Bir zamanlar olduğu gibi piyâde süvâriden önce bu usulü kabule mecbursa da süvâri dahi daha sonradan bu usulü kabul etmek mecburiyetinde bulunacaktır. Kılıcı kılıfta fakat revolver elinde bulunduğu bir saf üzerine süvârinin hücumu yakın vakitlerde görülecektir. Revolver iki farklı savaşçının birbirine yakın olduğu zamanlarda kullanılabilir bir silah değildir.

Ateşli silah usulü karşısında sadece bir itiraz olacaktır. Bu da hedefe isabet ettirmenin zorluğudur. Mevcut silahlar çok fazla kesintisiz ateş etmeye uygun değildir. Bu silahların kullanımında elzem olan parmak hareketinden dolayı hem vakit kaybı olur hem de doğru nişan alınamaz. Ancak bu itirazlar ister istemez kabul olunacak kanunlara ve ne dahi süvârinin ileride tertip olunacak manevralarına hâlel getirmek için delil olamaz. Fakat bundan süvâriye mahsus olan revolverin daha mükemmeline muhtaç olduğu ortadadır. Piyâde tüfeğinin tetiği nasıl ıslah olunabileceği önceden anlatılmıştır. Şimdi de süvârinin kullanımına yarayacak ve mevcut koşullarda istifade olunabilecek revolver hakkında yazar sayfalarca bir layiha yazmaya başlayacağız. Evvela şuna dikkat edilmelidir ki her ne kadar boş laflar ediliyorsa da ancak hakikatte kesintisiz kurşun atabilecek silahların henüz meydana getirilmediği muhakkaktır. Kesintisiz kurşun atabilmek iddasında bulunan silahlar ise çoklu hazineli revolverden ibaret kalmaktadır. Süvâriyi teçhiz edecek yeni silahların neyden ibaret olacağı anlatan yazar bu silahın işleyişi konusunda makalesinde şu şekilde izah etmektedir.

Bu silah zembereğin yerleştirildiği mahfazanın ortasında dikdörtgen şeklinde delinir. Bu halde mahfazanın hareketi iç eksenin hareketine bağlı bulunur. Eksen iki kanadın ortasından geçip bunların arasında mahfuz olan kuvvetli zemberek vasıtasıyla hareket eder. Her atıştan sonra horozu kurmaya bu eksen biraz geriye doğru uzanıp mahsus birkaç mandalı vardır. Yan tarafta yassı bir yay mevcut olup horozun fişeğe vurabilmesi için her atışta bu yay aletin hareket devriyesinde hafifçe bir bağlanma olacaktır. Eksenin yan tarafına konulmuş olan horoz gerektiği miktar

sağ tarafa doğru görülmüştür. Tetik dipçiğin üzerine konulmuş emniyet mandalı olup bunun vasıtasıyla istenildiği vakit horozun hareketi engellenmiş olur¹⁶⁶.

Bu makinenin tarz ve usulü kolay anlaşılabilir. Şöyle ki bu silahı kullananlar istenilen hedef üzerine silahı kontrol etmekten başka düşünceği bir şey olmadığından birbiri arkasına kurşun atmak için sadece bu yeni icat tetik üzerine baş parmağını koymasına yetecektir. İşte hakikatte revolver silahın kaidesi bundan ibaret olacaktır. Süvâri için çok hazneli karabinanın kabulünü talep edenler bu meseleyi yüzeysel olarak dikkate alacaktır. Bu meselenin çözümü ise yüz veya yüz elli metre menzilli olan on iki defa atış yapabilen büyük ve kuvvetli iki revolverin süvâriye verilmesiyle hasıl olur. Halbuki bu aletin üretim meselesi burada ikinci derecede kalmaktadır. Bu konuda en fazla dikkatlice şey tarihin ispat ettiği üzere süvârinin dahi ateşle muharebeye girişmesidir. Yazar makalenin sonunda bu konu hakkındaki düşüncelerini vererek makalesine son vermektedir. Yazarın son düşünceleri ise: *Bu iddiamız bir nevi faraziye kabilinden olmayıp adete şu makalenin başlangıcında gösterildiği gibi ileride bu meseleye olmuş bitmiş nazırıyla bakılacaktır. Hakikat halde tarihin bize verdiği ders ibretlik olmaktadır. Bu ise hiçbir kimsenin nazarından kaçmayacaktır. Yani çeşitli silahlardan herhangi başarılı olur ise onun kullanımıyla ondan doğacak faydaları sağlamaya çalışıyorlar. İşte bu husus çeşitli sınıflar için bir önemli bir mesele arasına girmiştir*¹⁶⁷.

3.2.6. İleri Karakol Meselesi

Fransa'da ileri karakol meselesi üzerine yazılan risale, talimatnameler ve *Science Militaire* isimli gazetesinde yayınlanan makaleler üzerinden 4 Ekim 1875 tarihinde yayınlanan *İleri Karakol Uygulama Talimatı* adıyla yayınlanan makale üzerinde tartışılmıştır¹⁶⁸. Söz konusu tartışma tercüme edilerek Cerîde-i Askeriyye gazetesinde *İleri Karakol Meselesi* başlığıyla yayınlanmıştır¹⁶⁹. Makalede Fransa'da seferber halinde

¹⁶⁶ "Süvârilik Fennine Dair Mütalaa", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1151, H. 27 Şevval 1295/M. 24 Ekim 1878, s. 4.

¹⁶⁷ "Süvârilik Fennine Dair Mütalaa", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1151, H. 27 Şevval 1295/M. 24 Ekim 1878, s. 4.

¹⁶⁸ Makalede söz edilen Karakol hizmetinin ne olduğunu izah etmek gerekirse karakol kelimesi sözlükte askerî kuvvetlerin güvenini sağlamak, ani baskınlara karşı uyanık olmak gibi maksatlarla uygun görülen yerde görevlendirilen nöbetçi asker veya küçük askerî kuvvet anlamına gelmektedir. (<http://www.lugatim.com/s/Karakol>, Erişim Tarihi 25.08.2020)

¹⁶⁹ "İleri Karakollar Meselesi", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1119, H. 1 Receb 1295/M. 1 Temmuz 1878, s. 3-4; "İleri Karakol Meselesi Bendinden Mâ-ba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1120, H. 4 Receb 1295/M. 4

olan piyâde askerlerinin hizmeti hakkındaki uygulama yönetmenliği ve 7 Mayıs 1832 tarihli emirnâme de seferber halinde bulunan piyâde askerlerinin sorumluluklarının genel esasları verilmesine rağmen bu iki nizamnâmeye ait maddelerin açıklanmasının toplandığı güncel ve genel bir ileri karakol hizmeti talimatnâmesi hazırlanmak istendiği düşüncesinden bahsedilmiştir. Bu talimatnâme içeriğinde gözetleme ve çeşitli durumlarda bulunacak sınır hareketlerini asker, onbaşı, mülazım ve hatta zâbitânların bile anlayacağı bir şekilde hazırlanması düşünülmüştür. Bu talimatnâmenin hazırlanma nedenini makalede şu şekilde ifade edilmiştir: *Rastgele piyâdeden on tane onbaşı seçilir ve bunlara sırayla şu soru sorulur: bir bölük askerle büyük bir karakolda hizmet ediyorsanız hangi cepheyi korursunuz? Onbaşılardan hepsi çeşitli cevap verecektir. İşte bundan dolayı savaşta uygulanacak karakol hizmeti meselesi üzerine en büyük subayın zihninde bile bir karışıklık meydana gelmektedir*¹⁷⁰.

Hazırlanan talimatnâmede birinci bölümünde ileri karakolların yapısı ve işlevi hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgilere göre ileri karakollar livalardan teşkil edildiğinden her livanın mirlivâsı, livayı koruyacak kuvvet miktarını belirleyecektir. Seçilen bu kuvvetler çoğunlukla bir taburdan ibaret olduğu gibi nöbetleşme sistemi ile her alaydan alınacaktır. Taburun yarısı olan iki bölük karakol hizmetini yerine getirirken diğer iki bölük karakol kuvvetinin ihtiyatı olacaktır. Böylece büyük karakollar iki kısma ayrılmış olup bunun bir kısmı nöbet sistemi ile küçük karakol hatlarını oluştururken diğer yarısı üçüncü derecede veya asıl büyük karakol kuvvetini oluşturacaktır. Büyük karakol amirinin doğrudan doğruya emir altında olduğu halde bütün karakol heyetinin merkezi olup kola çıkmaya ve kol gezmekle sorumludur. Kısacası iki kat nöbetçi kuvveti oluşturmak için küçük karakolların mevcudundan dörtte biri alınır.

Büyük karakolların koruyacağı cephe maddesi daha önceden muallak bir durumda kalmaktaydı. Bu kararsızlığı gidermek için hazırlanan ileri karakol hizmetine yönelik 4 Aralık 1875 tarihli uygulama yönetmenliğinde bu konuya şöyle ifade edilmiştir. *Korunacak olan cephenin genişliği, hattın cephesine veya diğer mühim bir noktayı takviye etmek ve bazı çeşitli durumlarda ileri karakol kuvvetini değiştirmek nedenlerine bağlıdır. Nitekim ileri karakol hattının cephesi dahi bir savaş hattı gibi*

Temmuz 1878, s. 2-3; “İleri Karakol Meselesi Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1121, H. 8 Receb 1295/M. 8 Temmuz 1878, s. 1-2; “İleri Karakol Meselesi Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1123, H. 15 Receb 1295/M. 15 Temmuz 1878, s. 1-2.

¹⁷⁰ “İleri Karakollar Meselesi”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1119, H. 1 Receb 1295/M. 1 Temmuz 1878, s. 3.

değiştirdiği malumdur. Ancak değişme açık olan savaş hattı hiç olmazsa bölük cephesi desteklemektedir¹⁷¹. Yönetmenliğin devamında büyük karakol ile bundan ayrı olan nöbetçiler ve küçük karakollar alışılmış olmak üzere bir bölükten ibarettir. Muharebe bölüğü 225 mevcudu olduğundan bunların 112 neferi büyük karakollara ve 112 neferi dahi küçük karakollara dağıtılır. Bu mevcudun dörtte üçü 84 kişi olduğu halde dörde ayrılarak nöbetçi karakolu hizmetinde kullanılır. Bu dört kısım birbirini takiben değiştirilir. Her bir kısım 21 askerden oluştuğu gibi bu 21 asker on çift olarak nöbet tutarlar. Bu çift çift karakolların arasındaki 200'den 300 metreye kadar olan mesafenin ortalaması 250 metreden ibarettir. Bu şekilde büyük karakolun 2 bin 500 metrelik bir cephesi olacaktır.

Makalede uygulama yönetmenliğinde belirtilen 2 bin 500 metre genişliğinde bir cephe hattında bir hata olduğu, eğer yoksa da büyük bir abartı olduğu yazmaktadır. Çünkü piyâde bölüğü 2,5 kilometrelik bir cepheye yayılması, piyâde yüzbaşısının yürüyerek 2,5 kilometrelik bir cepheyi baştan sonuna kadar dolaşması ve zamanında cephe hakkında raporlarını bitirerek üst mevkiine rapor veremeyeceği yazmaktadır. İleri karakol bölüğünün cephesi 2 bin 500 metre olduğunda her bir liva için iki büyük karakol bulunması ve her bir livanın kapsayacağı cephenin 5 bin metreden ibaret olacağı söylenmiştir. Bu hesaplara her livanın 5 kilometre mesafede bir ileri karakolu bulunacağından kolorduların dahi 20 kilometre mesafede bir ileri karakol hattı bulunacağı yazmaktadır. Her ne kadar 2 bin 500 metrelik bir cephenin abartı olduğu düşünülmüşse de bu konuda *Science Militaire*'in Kasım 1877 tarihinde yayınlanan sayısında General Jules Louis Lewal'ın¹⁷², savunma yöntemi üzerine yazmış olduğu makalede bu konuyu desteklemektedir.

Lewal'ın makalesinde ileri karakolların iki amaca dayandığı, birinci amacı ileriye bilgi vermek, ikincisi amacı ise orduyu korumak olduğu yazmaktadır. Bu iki amaca ek olarak bir de ileri karakollar gözetleme ve güvenliği sağlamak olduğu söylemiştir. Bu iki

¹⁷¹ "İleri Karakollar Meselesi", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1119, H. 1 Receb 1295/M. 1 Temmuz 1878, s. 4.

¹⁷² Jules Lois Lewal 13 Aralık 1823 tarihinde Paris'te doğmuştur. 1846 yılında orduya katılmış, ilk askerî hizmeti 1859 yılındaki İtalya seferi yer almıştır. Daha sonra 1862 yılında Meksika'da İç Savaşı'nda Fransız birliklerinde görev almıştır. Ayrıca Adolphe Neil birlikte Fransız ordusu reformlarında iş birliği yapmıştır. 1870-Fransa-Prusya Savaşı'nda görev yapmış ve 1874 yılında Tümgeneralliğe yükselmiştir. Üç yıl sonra da Kara Harp Okulu başkanı; 1885'te Jules François Camille Ferry'nin kabinesinde Savaş Bakanlığı yapmıştır. 1888'de genel müfettiş olarak atanmıştır. 22 Ocak 1908 tarihinde vefa eden Lewal, askerî strateji alanında önemli eserler kaleme almıştır. https://en.wikipedia.org/wiki/Jules_Louis_Lewal, (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

hizmetin sağlanması için ileri karakollarda süvâri ve piyâde birliklerinin bulunması gerektiği yazmaktadır. Bu birliklerin her biri farklı hizmetleri yerine getirir ve biri diğerinin arkasında yürümektedir. Süvâri birlikleri daima harekete hazır bulunur, piyâde ise belirlenmiş yerde bulunmaktadır. Kolordunun hücum zamanında ordu toplanma noktalarını tutmak için piyâdeler karakolu ileriye doğru taşıyacaklardır. General Lewal ileri karakol cephesini daha iyi anlatmak için bir örnek vererek sonuçlarını ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.

“Ordunun toplanma bölgesini korumak için savaş noktası üzerine hücum ettikten sonra ileri karakollar, o noktayı tutmalı ve sonuna kadar savaşmalıdır. Karakollar savaş düzeni üzerine tertip olunmalıdır. Bu halde savaş düzeni ileri karakolların düzeni esasına göre olsa da yalnız saflar arasındaki sıklık farkı bulunacaktır. Cephele birbirlerinin aynısı olup mevki korumak için ileri karakollarda az adam bulunacak ve geri kalanı istirahat edecektir. Bu halde birinci savaş hattının her bir kısmı önünde ileri karakollarda birer ufak kısım bulunup, bu ileri karakol kuvveti savaş hattına gelerek tutacakları mevki seçecektir.¹⁷³”

Safların yorgunluğunu azaltmak için General Lewal ileri karakolların bir bölümünü birinci hattın bir taburuyla aynı tutulmasını ifade etmektedir. Bu yüzden ileri karakolun bölük taburu savaş cephesine toplanmış olup hücum anında ikinci bölüğe yer açmak için cephesinde tuttuğu yerin yarısını tutacak şekilde sıklaşacaktır. Bütün hat üzerindeki sıklaşma hareketinin hemen arkasından iki bölük ister istemez birbiriyle alakadar olmaya başlayacaktır. Herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için iyice sıklaşacaklar. Bu taktikten anlaşılıyor ki ileri karakol bölümünün bu cephesi taburun savaş cephesine benzer olup 300’den 350’i metreye kadar değişebilmektedir. İleri karakol bölümünün cephesi için iki çeşitli taktik gösterilmiştir. Bir taraftan seferber halde bulunan piyâde askerinin hizmetleri hakkında yazılan uygulama yönetmenliği gereğince ileri karakolların cephesi ortalama 2 bin 500 metre veya General Lewal’ın taktiğine göre 350 metre olacaktır.

4 Ekim 1875 tarihinde yayınlanan uygulama yönetmenliği kararsızlık ve zihin karışıklığına neden olurken General Lewal doğru bir taktik ve nizamname meydana çıkarmaktadır. Zira bu taktiğin kabulü için söylediği deliller akla daha yatkındır. General

¹⁷³ “İleri Karakol Meselesi Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1120, H. 4 Receb 1295/M. 4 Temmuz 1878, s. 3.

Lewal'ın *ileri karakolların bir miktar asker tarafından istila olunmuş savaş hattından ibaret olduğu* ifadesi bir doğruyu ortaya koymaktır. Ancak ileri karakolların bir bölümü her birinci hat taburu makamında olduğunu söylediğinden bu düşünce abartı ihtimalinden uzak değildir. Nitekim bu savaş taktiği düzeni sırasında ileri karakol düzenini ziyadesiyle sıkıştırır. Çünkü ileri karakollarda her birinci hat taburu bir bölükle mukayese olunmaktadır. Kolordunun en geride bulunan fırkasının birinci liva taburları için dahi ileri karakollarda bölükler mukayese olunmalıdır. Bunun nedeni bir ihtiyat livasıyla diğer üç adet birbirine yakın livaların savaş düzeni oluşturmasıdır. Bu halde ileri karakollara bir bölük göndermeye mecbur olan sol tabur ileri karakolun başından 18 kilometre geride bulunacaktır.

Bölüğün toplanma hattından ileri karakol hattına varması için gereken vakit de dikkate alınmalıdır. Çünkü ileri karakol hattı, ileri karakol başının toplanma mahalline dönüşünden 6 saat sonra tamamıyla toplanmış olacaktır. Geçen 6 saat içerisinde karakol teşkilatı ve kolordunun tüm cephesini kim koruyacak? Bu soruya cevap bulmak adına ileri karakolların bu tür birleşme hareketi yavaş bir süreç olduğu için özel bir korumaya gerek olmadığını söylenebilir. Ancak birleşmek üzere bulunan kolordunun korunmasına dikkat etmek gerekmektedir. İleri karakol hattının oluşturulmasını hızlandırmak için büyük karakolun muhtelif bölüklerini evvelce mensup oldukları koldan ayırarak kestirme yollarla ileri karakol mevkillerine sevk edilir. Böylece yelpaze şeklinde yayılmış ve istenilen surette düzenlenmiş olur. Durak mahallerine sevk olunan birinci alaylar ile taburların ters hatları azıcık kesildiğinden dolayı gecikme ve karışıklık meydana gelebilir. Büyük karakol bölümünü göndermeden önce her bir tabur kendi ileri karakol mevki üzerinden ve kestirme bir yoldan bütün heyeti ile durak mahalline gitmelidir. Bu durumda ileri karakolların oluşturduğu kolordu, kendi ikamet mahalline yerleşmek için altı saat kadar korunmasız kalacaktır. Bu altı saat içinde ileri karakolun bile oluşması için koruma gerektiğinden şüphe yoktur.

Ordu birleşmeden önce kolordu daralır ise büyük bir sorun oluşturmaz. Uzaklarda keşif yapan süvâri heyeti özel keşiflerde buldukça nadir baskına uğrar. Hatta General Lewal ile aynı fikir de olarak hiç baskının olmayacağını düşünülmektedir. Bu suretle livalar özel noktalarda savaşarak ileri karakol livasının sıkışması için vakit bulmasına sağlayacaktır. Aceleci olmadan livalar sıkıştırıldığında bu uygulamanın çok karışık bir tatbikat olmayacağı görülecektir. General Lewal ileri karakol makamında kullanılan

pişekarların hizmetindeki uygunsuzluklar azaltmak için birinci savaş hattında her taburun ileri karakollara dâhil edilmesini istemektedir. Bu usul sayesinde harbe girecek her tabur ileri karakolların bulunduğu savaş meydanını tanır ve müdafaa edebilir. Ancak bu usulün verdiği bu meziyet gerçek olmayacak kadar hayalidir. Zira her taburun bir bölüğü savaş meydanını tanıyıp keşfedebilir ve diğer üç bölük ise savaş meydanını tanıyamaz. Böylece 300'den 350'ye metre mesafedeki ileri karakolu kurtarmak için bir bölük için çok zannederiz.

Bölüğün ufak bir kısmı küçük bir karakol veya nöbet tutarak gözetleme hizmetini yerine getireceğinden şüphe yoktur. Ancak bölüğün geri kalanı gözetleme noktasına yakın bulunmakla beraber istirahat edecektir. İleri karakolda her tabura karşılık bir bölük bulunması konusunda söylenecek itirazlar ise şunlardan ibaret olacaktır:

1. İleri karakolları meydana getirilmesi uzayıp en az altı saat boyunca muhtaç olduğu koruma için pişekarların varlığına gerek duyacaktır,
2. Pişekarların özel hizmetini değiştirip ileri karakol hizmetine dönüşmüş olacağını sanılması,
3. İleri karakol heyeti oluşturan bölüğe ufak bir cephe verilmesi,
4. İleri karakolların kumandasına ittihat yoktur¹⁷⁴.

Makalede söz konusu itirazların cevapları makamında General Lewal'ın yazdığı eserden hareketle ileri karakol usulü anlatılmıştır. Eserde ileri karakolların başka bir şey olmayıp toplanmış pişekar olduğu yazmaktadır. İleri karakollar sadece tabirce ihtilafli olduğu ve hizmetleri vesairesi bir farklılık olmadığı ifade edilmiştir. Hücum zamanında ileri karakol hattı savaş hattına dönüşmesi muhtemeldir. Bundan dolayı ileri karakolların düzeni harp düzeni üzerine yapılmalıdır. İleri karakol hattının cephesi savaş hattı cephesine eş değer tutulmalıdır. Bu iki kaide göre bir kolordunun pişekarları bir livadan ibarettir. *Science Militer*'in mart sayısında “*Erkân-ı Harbiye'nin bekleme hizmeti üzerine bir bakış*” adıyla yazılan makalede kolordunun pişekarları bulunan livanın önce keşif olunan mevki üzerinde ileri karakol makamında yerleşeceği yazmaktadır. General Lewal'ın *Science Militer* dergisinin 1877 yılı Ağustos sayısında “*Ordunun birleşme*

¹⁷⁴ “İleri Karakol Meselesi Bendinden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1121, H. 8 Receb 1295/M. 8 Temmuz 1878, s. 2.

hazırlıkları” başlığıyla yazmış olduğu makalede pişekarlar tayin olunduğu livanın birleştiği zaman fırka kurmay heyeti Nezâret edip bekleyeceği yazmaktadır¹⁷⁵.

Kolordunun düzenli bir harp nizamı üç livadan ve bir de ihtiyat livasından oluşmaktadır. Bu suretle ileri karakol derecesinde bulunan livanın harp cephesinden üç kat büyük bir cephesi olacaktır. İleri karakol bölüğünün dahi harp cephesinden dörtte biri mislinden büyük yani 450’den 500 metreye kadar bir cephesi bulunacaktır. İleri karakol derecesinde tutulan livanın teşkili tıpkı harp sınıfı gibi olup üçte biri olacaktır. Şöyle ki birbirine benzer iki alaydan birinin birinci hatta iki taburu bulunup üçüncüsü dahi ileri karakol ihtiyatında bulunacaktır. Her alay birinci hat taburunun dahi büyük karakolda iki bölüğü ve büyük karakol ihtiyatı için diğer iki bölüğü olacaktır. Böylelikle her bir büyük karakol bölüğünün birinci kısmı asıl büyük karakol denilen karakolda bulunup küçük karakollarla nöbetçiler tarafından ayrı olacak ve ikinci kısım dahi büyük karakola destek olacaktır.

Ordu ile ileri karakolların arasındaki mesafesi konusuna gelince ileri karakolların mümkün mertebe orduya yakın bulunmalıdır. Ancak kollar ilerledikçe yayılabilmesi için yeterli derecede ileri olmalıdır. Bundan başka ileride karakolların oluştuğu hat için mevkiin uygun olması gerekmektedir. İleri karakol hattı denince ne kastedildiğini anlatmak için küçük karakol 2, büyük karakol 3, destek kuvveti 4, büyük karakol ihtiyatı 5 gibi ileri karakol ihtiyatı tabir olunan beş derece hatlardan hangisi mevkiin direnme hattı üzerine tesis edileceği belirlenmelidir. Direnme hattı ikinci stratejiden meydana gelecektir. Bu stratejinin uygulanması için biraz siper yapılması gerekeceğinden ayrıca yeterli miktarda ameleye gerekmektedir. Küçük karakollar zayıf olduklarından bu amaca uygun olmayabilir. Bu gibi savunma stratejileri uygulamak için büyük karakollar daha mantıklı görülmektedir.

1 Temmuz 1877 tarihinde seferber halinde olan bir ordunun harekâtı hakkında hazırlanan geçici talimatnâmeyle harekât için elzem olan listeler konulmamış ise de ordunun bir kolunun oluşumu hakkında yazılan bir örnekte ileri karakolların livadan oluştuğu ve ileri karakol hattının 6 kilometrelik yani ordunun harp cephesine benzer bir genişliği bulunması gerektiği yazmaktadır. Bu usul ise 4 Ekim 1878 tarihinde uygulama yönetmenliği içeriğinde *İleri karakolların liva hizmeti liva tarafından yapılıp her bir*

---

¹⁷⁵ a.g.m.

livada mirlivâ tarafından muhafaza edecek kuvvet tayin edilir kaidesine karşıttır. Fransa harbiye nazırının bütün erkân-ı harbiyesinin talimatı 4 Ekim 1878 tarihinde yayınlanan uygulama yönetmenliğine terstir. Fransız erkân-ı harbiyesi uygulama yönetmenliğinde değişiklik ve ordunun harekâtı tertip eylediği gibi toplanmaları hakkında dahi bir talimat düzenlemesi için sorumludur¹⁷⁶.

İleri karakol meselesi tabirimiz ve 1 Temmuz 1877 senesi seferber halde olan ordunun harekâtı hakkında yazılan geçici talimat yönetmenliği dikkatlice incelemek meseleye şekil vermez. Öncelikle ileri karakol hattının iki boyutuyla mesela sık olduğu kolların ileri karakol ile irtibatını söz konusu alarak şu iki düşünceyi sormak gerekir. *Bir kol ordunun ileri karakol hattının bitişik olduğu karakolların ileri karakollarına irtibatı mümkün ve lazım mıdır?*¹⁷⁷ Öncelikle burada bir tutarsızlık vardır. Çünkü ordunun harekâtı üzerine geçici talimatta söylendiği gibi ileri karakol cephesi General Lewal'dan aldığımız kaide gereğince toplam 6 kilometre yani harp cephesine eşittir. *Kolordunun sevk ve idare cephesi 12 kilometreden 15 kilometreye kadar olduğu için kolordunun ileri karakol hattının bitişğinde bulunan ileri karakollara bağlanması gerekir mi?* Eğer hat ordunun sevk ve idare cephesine benzer olarak on kilometreden on beş kilometreye kadar bir kanun koyulur ise usulün genelinde bulunan bütün sonuçlar tetkik edilmelidir¹⁷⁸.

Bu iki kanun arasında farklılık mevcut olduğundan dolayı iki kanundan birinin yargısına görmemek gerekir. *Birbirlerine yakın kolordularının ileri karakollar arasındaki bu irtibat lazım mıdır? Bir ordunun sevk ve idare cephesi üzerine sıhhiye kordonu gibi otuzdan kırk kilometreye kadar bir nöbetçi silsilesi çekilip böylece dört taraftan korumak olur mu? Tatalım ki bu neticeye varılsın bundan ne fayda vardır? Casusların hatların içine girmesi mi engellenmek isteniyor? Halbuki casuslar daima iki kenarlardan dönerek geçemezler mi?*¹⁷⁹ Verilen bunca malumat karakol ve süvâri askerîne aittir. Piyâde ileri karakollarının amacı olası bir baskının önünü almak için değil savaş meydanından ve harp kumandasından en ziyade karakollar dan faydalanmak için savaş mevkiini tutmaktan ibarettir.

¹⁷⁶ “İleri Karakol Meselesi Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1121, H. 8 Receb 1295/M. 8 Temmuz 1878, s. 2.

¹⁷⁷ “İleri Karakol Meselesi Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1123, H. 15 Receb 1295/M. 15 Temmuz 1878, s. 1.

¹⁷⁸ a.g.m.

¹⁷⁹ a.g.m.

Binbaşı Darnim'in *Binbaşı Vazifeleri* adıyla yazdığı makalede birkol ordunun nöbetçilerini hiç olmazsa ordunun hareketi sırasında ileri karakollar maddesinde hareket eden kollara bağlamaktan başka bir suretin kabulü absürt görmektedir. Her büyük karakol bölüğü savaş hattının 450'den 550'i metreye kadar bir cephenin kontrol etmeye mecbur olduğundan asıl büyük karakol ile bu cephenin direnme noktasını istila eder ve bize iki küçük karakollardan çıkarılmış bir iki nöbetçi takımıyla kendini korur. Hâlbuki eğer bazı emirlerde daha ziyade ihtiyatlı davranmak için ileri karakolların nöbetçileri arasında daimî bir bağ kurulması amaçlanırsa her büyük karakolun güzelce sıkıştırılmış olan cephesine doğal olarak bağlanmış bulunacaktır. Makalenin devamında yazar: *ileri karakol makamında artık özel bir ihtiyat gerekmez genellikle ileri karakolları açıklamak için 4 Ekim 1875 yılındaki uygulama talimatı gereği ve ehemmiyeti ortada olan bir kaidenin dallarını açıklamak gerekirse yazmakta olduğumuz bu makalenin sonuç kısmında verilecektir. Bundan dolayı pişekar ordunun toplanma hattına geçmek meselesine konuşalım* ifadesiyle makalenin devamında yeni bir tartışma konusu açmaktadır¹⁸⁰.

Alaylar ve sonra taburlar kurmay heyeti fırkası tarafından kumanda olundukları ve kolağaları tarafından dahi nezaret altına alındıkları halde münasip bir vakitte koldan ayrılarak ileri karakol mevkiine doğru yürürler. Bu suretle baş bölük pişekar makamında kademe kademe dizildiği ve ikinci büyük karakol bölüğü dahi gerektiğinde hareket vaziyetinde olması ve mevkie doğru gitmek için taburdan çıktığı zamanda her tabur kendi hareket vaziyetini almış olur. Böylece büyük karakol bölükleri hareket nizamından büyük karakol vaziyetini alacaklardır. 4 Ekim 1875 tarihinde talimat bu fikri ortaya koyup şunları ifade eder: *“hareket veya savaş düzeni hizmetin emniyete ilk hareket olarak kabul olunmalıdır ki her dakikada karışıklık olmaksızın hareket nizamından savaş düzeni veya savaş düzeninden hareket nizamına geçilebilsin.”*¹⁸¹

İleri karakollara küçük karakolların hizmetini uyguladıktan sonra küçük müfrezenin ikinci parçası gelerek muharebede yardım ve ileri karakollarda büyük karakolların hizmetini uğraştıktan sonra bölüğün ikinci kısmı gelir ki bu da hem muharebede ve hem de ileri karakollarda arka kuvvettir. Bu nedenle pratik talimatların

¹⁸⁰ “İleri Karakol Meselesi Bendinden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1123, H. 15 Receb 1295/M. 15 Temmuz 1878, s. 2.

¹⁸¹ a.g.m.

içeriğinde olan hareket düzenimde ileri karakol düzenine geçmek meselesi doğal olarak çözülmüştür. Bu nizam üzere hareket eden bölük toplandığı gibi savaşa hazırlanmış veya büyük karakol oluşturmuştur. Bundan dolayı genişçe biraz yayılsa hem harp cephesini hem de ileri karakol cephesini kaplayabilir. Bilakis uygulama talimatın en gerekli görülen usul unutulmuş, bölük öyle bir usul üzere bölünmüştür ki bu usul hiçbir usulde olmamakla beraber uygulamada dahi büyük sıkıntılara neden olmaktadır. Bu halde uygulama talimatının savaşta ileri karakolları ve hareket düzeni hakkında gösterdiği düzenden diğer bir düzeneğe geçmek aslında bir sıkıntı olmaktadır. Ancak düzen uygulama konusunda her türlü sıkıntının giderilmesiyle beraber uygulamanın her türlü anlaşılabilir engelleri giderildikten sonra başka aradığımız şeylerden birisi de güvenlik konusu olur. Çünkü bir olumsuz kanun yargısını kabul ve itaat yüzünü göstermek kanuna güvensizliğe neden olup bundan dolayı ileri karakollar hakkında yazılan bazı görüşler yalnız bir nizamla özetlenebilir.

3.2.7. Ordunun Sevk ve İdaresi ve Kurmay Heyeti

Paris'te neşredilen *Fünûn-ı Askeriyye Mecmuası*'nın 1878 yılı nisan sayısında General Jules Louis Lewal'ın yayınlanan makalesi tercüme edilerek *Ceride-i Askeriyye* gazetesinde yayınlanmıştır¹⁸². Makalenin girişinde gazete yönetimi şu ifadelerle yer vermiştir: *General Lewal'ın işbu bendi zan-ı acizaneme göre gayet fevkalade bir sù'-fehm'i olduğundan bu babda izahat vermeye farizadan addederim*¹⁸³. Makalede General Lewal'ın *stratejinin gerçek temellerine giriş* adıyla yayınlandığı yeni eserinde subaylara yönelik bir nutka da yer vermiştir. Bu eserin ilk altı sayfası özetlenerek gazetede yayınlanmıştır. Lewal'a göre sevkülceyş eğitimi gereksiz bir şeydir. Çünkü Napolyon prensipleri ile yetinme zamanı geçmiştir¹⁸⁴. General Lewal'a göre günümüzdeki savaşlar bu düşüncesini tasdik etmektedir. Ayrıca Napolyon'un

¹⁸² "Sevkuiceyş ve Erkân-ı Harbiye Heyeti", *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1126, H. 25 Receb 1295/M. 25 Temmuz 1878, s. 2-3.

¹⁸³ "Sevkuiceyş ve Erkân-ı Harbiye Heyeti", *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1126, H. 25 Receb 1295/M. 25 Temmuz 1878, s. 2.

¹⁸⁴ Napolyon taticleri, 18. yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın ortalarında yivli tüfeğin icadı ve benimsenmesine kadar ulusal ordular tarafından kullanılan bazı savaş stratejilerini tanımlar. Napolyon taktikleri, askerlerin yoğun bir şekilde eğitilmesi, hızlı savaş hareketleri, piyâde, süvârî ve topçu arasındaki kombine silah saldırısı, nispeten az sayıda top, kısa menzilli tüfek ateşi ve süngü eğitimi ile karakterize edilmiştir. Napolyon askerî tarihçiler tarafından bu özel savaş biçiminin ustası olarak kabul edilir. Napolyon taticleri, teknolojik olarak pratik hale geldikten sonra kullanılmaya devam etmiştir. Amerikan İç Savaşı, Avusturya-Prusya Savaşı ve Fransa-Prusya Savaşı sırasında büyük ölçekli katliamlara yol açmıştır. Napolyon taticleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: https://en.wikipedia.org/wiki/Napoleonic_tactics, (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

komutanlar bile bu prensibi uyguladıklarında hiçbir fayda görmemiştir. Bundan dolayı harp ilminin strateji şubesi çok merak edilecek bir şey değildir.

General Lewal'a göre bazı kitapları okuyarak ordunun sevk ve idaresi konusunda çok sade olan kanunlar ve uygulamalar kolaylıkla uygulanabilmektedir. Hatta Napolyon gibi askerî tarihi öğrenmek, ordu sevk ve idaresi eğitimi için sadece bir araç olduğunu söyleyebiliriz. Askerî strateji kendi kendine öğrenilir fakat dersle öğrenilemez. Geçen yıl *askerî eğitim sanatı* adıyla yayınlanan makalenin son fıkrasında yukarıda yazılmış olan fikranın tamamından faydalı bir sonuç çıkarılmaktadır. İki fikir arasında ne derecede aykırılık olduğunu göstermek için söz konusu bölüm verilmiştir. Sonuç olarak harp planlarını belirledikten sonra bunları uygulamaya koymak için dahi orduların hareketini doğru şekilde sevkülceyş savaşlarda uygulayarak netice alınması kesindir. Her türlü yolla haberleşmenin çoğalması, demir yollarının hızlı ve yaygınlaşması, deniz kuvvetlerinin ve özellikle vapurların çoğalması günden güne harp bilimini geliştirmektedir.

Gelecekte meydana gelecek savaşlarda milletler istikballeri ve hatta sınırlarını bile ansız bir hızla belirleyeceklerdir. Bir ordunun sevk ve idaresini tatbik etmemesi, bu konuda duyarsız kalınması, göz yumulması veya tembellikten dolayı yapılmaması ordunun perişan olmasına neden olur. İşte bu sonuçlar General Lewal tarafından meydana gelen neticelerin bütün bütün aykırı olduğunu kendi gözleriyle gördü. Fransa ve Prusya Savaşı'nda meydana gelen olaylar hakkında yazılan bir makalede dahi söz konusu çelişkiler mevcuttur. General Lewal söz konusu olayları şu şekilde takdir etmektedir: *1866 ve 1870 Savaşlarında hemen hiçbir sevkülceyş kâidesi uygulanmamıştır. Savaita doğrudan amaca gidildiği, savaşmak noktasına yaklaşınca da doğrudan doğruya çarpışmalar meydana gelmiştir*¹⁸⁵.

Makalenin devamında yazar 1866 Savaşını bırakalım sadece 1870 Savaşı'nda Prusya ordusunun önceden ordunun sevk idaresine yönelik manevra ve talim yapmış olduğu için başarılı olduğu söylemiştir. Bunu kanıtlamak için birkaç neden dahi vermiştir. Birinci ve ikinci ordular birleşerek Metz kalesi önüne geldiklerinde ikinci ordunun öncüleri Moselle nehri üzerinde bulunan köprüyü alarak Pont-à-Mousson üzerine doğru sevk olunmuştur. Alman Erkân-ı Harbiyesi tarafından ordu tereddütsüz

¹⁸⁵ “Sevkülceyş ve Erkân-ı Harbiye Heyeti”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1126, H. 25 Receb 1295/M. 25 Temmuz 1878, s. 2.

olarak Paris'e doğru sevk edilmiştir. Paris'e doğru yürüyen ordu 16 Ağustos'ta savaşa tutuşarak bu arbede sırasında beklenen zorlukları kabiliyeti ve cesaretle aşmış olan ordunun sevk ve idare yönetimi sayesinde Fransız kuvvetinin en büyük ve en fazla olan ordusunu baskı altına aldığına değinmektedir. Yazar Pont-à-Mousson'ın sona ermiş olan demir yolu hattının inşaatı yine bu savaşın mantıklı bilinçlenme eseri olarak görmektedir. Sedan'ın teslimi dahi yine bir ordunun sevk ve idare yönetiminin başarısı olup bu başarı Fransız vatanperverlerinin aklına geldikçe üzüntü vermektedir.

Prusya Erkân-ı Harbiyesi üçüncü ordu ile birleşmiş olan Manz ordusu Paris'e doğru yürümekteydi. Prusya erkân-ı harbiyesi Paris'i erzak ve levazım sağlamaması ve istihkâm oluşturmaması için vakit kaybetmeden süratle Paris'i kuşatmıştır. Ancak Metz kalesinde mahsur bulunan orduya kuşatmadan kurtarmak için bir Fransız ordusunun, Fransa'nın kuzey sınırından Metz kalesine doğru yürüdüğü haber alındı. Prusya erkân-ı harbiyesi hemen 3 bin askerden oluşan iki Prusya ordusunun istikametini değiştirerek batıya doğru gidecekken kuzeye doğru yürümüştür. Ansızın yapılan değişim ordunun sevk ve idare mekanizmasının üstünlüğü sadece bundan ibaret değildir. Çünkü sevk ve idare mekanizması sayesinde Prusya, Sedan'da Fransız ordusunun mevkilerini de istila etmiştir.

Prusya ordularının hareketini öyle bir düzende yapmıştır ki bir daire oluşturarak, bu daire giderek küçülmüş ve Fransız askerleri bu daireyi yarma konusunda başarılı olamamıştır. 1870 Savaşı'nın hiçbir ordu sevk ve idare yönetim mekanizmasının bulunmadığına dair düşünceler dikkatsizlikten dolayı bir şey olmalıdır. Bundan başka Paris'in kuşatması sırasında ve sonrasında Fransa'nın eyalet orduları aleyhinde Prusya orduları tarafından meydana gelen hareket dahi akla geldikçe söz konusu dikkatsizlik daha net görülmektedir. General Edwin Freiherr von Manteuffel¹⁸⁶ ordusuna

¹⁸⁶ Edwin, Freiherr von Mantueffel, 24 Şubat 1809 yılında Almanya'nın Saksonya topraklarında bulunan Dresden'de doğmuştur. Prusyalı mareşal, Bismarck döneminin muzaffer generali ve yetenekli bir diplomat olarak öne çıkmıştır. 1827'de bir süvârî askerî olan Manteuffel, 1848 devrimi sırasında Prusyalı IV. Frederick William'ın yardımcısı oldu. 1854'te Kırım Savaşı sırasında diplomatik görevli olarak Viyana ve St. Petersburg'a gönderilmiştir. 1857'de Prusya Askerî Kabinesi'nin başına atandı ve 1861'de korgeneral rütbesine terfi etti. Danimarka'ya karşı savaşta görev yaptıktan sonra (1864), Schleswig valisi oldu. Yedi Hafta Savaşı sırasında (1866), Manteuffel, Holstein'i işgal etti, Hanoveryanlara karşı bir tümene liderlik etti ve temmuz ayında ana ordunun komutasını devraldı. 1870-71 Fransız-Alman Savaşı'nda Manteuffel, Almanya'nın I. Kolordu'na önderlik etti ve Colombey-Neuilly ve Noisseville savaşlarında öne çıktı. I. Ordu komutanı olarak (Ekim 1870'ten itibaren) Amiens Savaşı'nı kazandı (27 Kasım) ve Rouen'i işgal etti (6 Aralık). Yeni kurulan Güney Ordusu'nu (Ocak 1871) komuta ederek, Fransa'nın güneyinde direnişi çabucak aştı. Bu birlik dağıldığında 2.Ordu komutanı oldu. Haziran 1871'den Eylül 1873'e kadar

uygulattığı hareket düzeni hakkında bir şey söylenemez. Çünkü Manteuffel'in ordunun sevk ve idare yönetimi sayesinde Fransızların çaresiz bir şekilde İsviçre'ye çekilmesine ve silahlarını galip orduya değil tarafsız bir devlete teslim etmeye mecbur bıraktırıştır.

General Lewal son bulmuş olan Bulgaristan Savaşı'nda (1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi) dahi hemen hiçbir ordu sevk ve idare taktiği olmadığını söylemektedir. Yazara göre bu konudada General Lewal'ı haklı görmemektedir. Çünkü Tuna'nın geçilmesinden sahil yayında uygulanan taktik ve askerî harekât düşünüldüğünde Rus ordularının dağınık bir halde bulunmasından dolayı Plevne'nin tahkim ve taarruz ile olağanüstü bir müdafaa gösterilmiştir. Bundan dolayı Rusya'nın zaferi iki aydan daha fazla sürmüş ve başarılı sonucu anlamsız bırakmıştır. Rusya ordu erkân-ı harbiyesi ordunun sevk ve idaresi yeni bir tatbikat ile yapılması gerektiğini mektupla bildirirse bile askerî kuvvetlerinin emiri gereğince çoğalmasa Plevne'nin alınması için yeterli olmayacaktı. Eğer Rusya ordusunun ordu yönetimi düzeni derin teftiş ve tetkik edilirse daha pek çok ileri varmak gerekecektir. Çünkü mesele muğlak olduğundan Tuna Nehri'ni geçmek gibi büyük bir operasyon ve zorluktan sonra meydana gelen askerî durumu daha tetkik ve teftiş etmek gerekir. Ancak ordu yönetimi bilimi bütün davranışlar harbiyeyi tayin ve göstermekle beraber General Lewal: *ordu yönetim ilminin hiçbir tesiri olmadığı dediğine bakılır ise kullanılan tedbirlerin bütün bütün değiştirilmiş olmalıdır*. Çünkü Rusya Erkân-ı Harbiyesi tarafından ordu yönetimi uygulama düzeni ve özellikle Tuna'nın geçiş noktasının ortaya çıkışıyla kabul edilen tedbirler ustalık işi olduğu takdire değerdir¹⁸⁷.

Rusya Erkân-ı Harbiyesi, Prusya Erkân-ı Harbiyesi'nin 1866 ve 1870 Savaş'larında bulunduğu gibi ihtiyatlı bir uygulamada bulunamamıştır. Prusya Erkân-ı Harbiyesi teşkilat ve görevleri hakkında Miralay Walther Bronsart von Schellendorff'un kaleme almış olduğu, Yüzbaşı Mösyö William tarafından Fransızcaya tercüme edilen eser düşünülür ise Prusya erkân-ı harbiyesinin üstünlüğü kolaylıkla fark edilebilir. Eserin verdiği bilgiler gereğince miktarı az olan subayların sayısını düşürmüş olan Prusya

---

Manteuffel, Fransa'daki Prusya işgal kuvvetlerine olağanüstü bir dokunuş sergileyerek komuta etti. Daha sonra bir mareşal ve Berlin askeri valisi yapıldı. 1878 Berlin Kongresi'nden sonra Manteuffel bir kez daha Rusya'ya diplomatik bir göreve başladı ve 1879'dan itibaren Alsace-Lorraine'in Alman imparatorluk valisi oldu. 1885 yılında Avusturya-Macaristan'ın Bohemya bölgesinde vefat etmiştir. <https://www.britannica.com/biography/Edwin-Freiherr-von-Manteuffel>, (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

¹⁸⁷ "Sevkuiceş ve Erkân-ı Harbiye Heyeti", *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1126, H. 25 Receb 1295/M. 25 Temmuz 1878, s. 3.

Erkân-ı Harbiye heyeti elli seneyi aşan süreden beri sırf ordunun idare ve yönetimi düzeniyle veya tatbikatıyla meşguldür¹⁸⁸. Fransa’da ise 1870 yılına kadar hiçbir subay böyle bir işte kullanılmamıştır. Hatta böyle bir uygulamaya yönelik hiçbir subayın fikrini danışıp istifade de bulunulmamıştır. 1870 Savaşı sırasında Prusya kurmay heyeti vazifesiyle Fransa kurmay heyeti vazifesinin arasında fark olağanüstü olup tarif ve izahı çok kolaydır. Prusya kurmay subayları böyle bir görevi güzel bir şekilde uygulamış ve yürütmekle meşguldü.

Fransa’da böyle bir vazifenin ismi bile anılmazdı. Hatta Fransa’nın kurmay subaylarının vazifeleri Prusya’da asla kurmay heyetine mensup olmayan subay tarafından yapılmazdı. Bu iki ülkede dahi kurmay subayları ile ordunun subayları şöhret olarak seçkindi. Ancak Fransa kurmay subayları şimdiki meşguliyetleri mülkiye işleri gibi askerlik işleri ile bir bağı olmadığı halde Prusya’da aksine kurmay subayları ordu yönetim ve idare düzenin esası hakkındaki tedbirler gereğince ve askerın hatt-ı harekâtı, konak yerlerini düzeni ve tayinine ve genelkurmay seyahati unvanıyla yapılan manevraları iştirak etmektedirler. Manevra zamanında ya bir fırka, bir kolordu veya bir ordunun bünyesinde görevle her bir subay kendi memuriyetine mahsus olan bütün emir ve evrakı almaktadır.

Prusya ordusunda gerçek bir savaş gibi farz olunarak mümkün mertebe tatbikat uygulaması için genel bir talim usulüne göre her bir subay bu usulü uygulamaya ve zamanı geldiğinde seferber zamanında görevini yerine getirmeye mecbur ve sorumludur. Bu konuda kurmay subayları diğer subaylardan başka bir harekette bulunmuş değillerdir. Ancak askerın toplanmasıyla büyük manevralar sırasında önemli bir görevde bulunduğu halde zaman zaman bazı özel talimler de yaptırırlar. Prusya’nın hangi kurmay heyeti bünyesinde olur ise olsun bir subayın görevi aşağıdaki gibidir:

1. Askerın konmasına, ordu koruma hareketine ve savaşlarda gelen bütün emirlere uymak.
2. Emirleri açık bir şekilde bildirmek.
3. Tatbikat yerinde olacak kıtalar üzerinde bütün bilgilerinden faydalanmak.

¹⁸⁸ “Sevkuiceyş ve Erkân-ı Harbiye Heyeti”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1126, H. 25 Receb 1295/M. 25 Temmuz 1878, s. 3.

4. Düşman ordusunda meydana gelen bütün olay ve hadisler üzerine bilgi alarak üst rütbesindeki makama bildirmek.
5. Askerlerin her zaman savaşa hazır tutmak ve askerlerin durumlarını takip etmesi.
6. Hareket raporları tutarak savaş raporlarını kaleme almak. İleride yazılacak olan harp tarihi için kaynak toplamak.
7. Sorumluluklarını yerine getirmek ve askerî keşifler yapmak¹⁸⁹.

Fransız subaylarının yükümlü olduğu görevler ise; askerlik işlerine veya beygirlerin değişimi, askerî emirname ve kanunnameler düzenlenmesine ait işlerin hepsi geçici olarak subaylar tarafından düzenlenmektedir. Ayrıca askerî yargı işleri dahi subaylar tarafından yapılır. Prusyalı subaylar sadece askerî işlerle meşguldür. Prusya subayları özel bir görevle yabancı ülkelere gönderilerek orada ülkenin askerî kanunu hakkında bilgiler öğrenir. Bu kanunları savaş zamanında askere fayda mı yoksa zarar mı sağlayacağını kıyaslayarak değerlendirir. Ayrıca yabancı ülkelere uygun sayıda gönderilen askerler gittikleri ülkenin arazisini keşfi ve istatistik gibi bilgiler toplar. Prusya kurmay heyeti Fransa'nın haritaları üzerinde her bir şehir, kasaba, köy isminin yanında sahip olduğu nüfusu gösterebilir. Bu vasıta ile gerek askerî vergilerin ahaliye dağıtımında ve gerek askerin ikamesi için hanelerin ayrılmasından dolayı fazlasıyla yararlanıp pek çok kolaylık gösterilmiştir.

Makalenin sonunda yazar *Prusya ordusunun kurmay heyeti ordunun sevk ve idaresi konusunda fazla meşgul olmasıyla çıkarım yaparak bütün faydalı meziyetlerini yazmaya teşebbüs etmeye gerek yoktur* ifadeleriyle Prusya ordusunun askerî strateji konusunda geldiği konumu gözler önüne sermektedir. Hatta yazısını devamında yazar şunları da dile getirmekten çekinmemektedir:

Fransız ordusu eğer Prusyalıların yazdığı eserleri yüksekten bakarak ilgi göstermezse büyük bir hatada bulunmuş olur. 150 kadar seçkin subay ordunun sevk ve idaresi konusunda önemli işler yapmış ve çeşitli sınır ve sınır ötesinde meydana gelen haberleşmenin önemli noktalarını keşfetmek için önce tatbikat planları tedarik etmelidir. Bu planların uygulamasında sayesinde edinilen bütün bilgileri bütün fırka kol ordusu ve ordu merkezlerine bildirmek üzere hazır bulunmalıdır. Muharebe

¹⁸⁹ “Sevkuiceyş ve Erkân-ı Harbiye Heyeti”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1126, H. 25 Receb 1295/M. 25 Temmuz 1878, s. 3.

zamanında gerek fırkaların gerek kol ordularla bütün kurmay heyetleri ordu sevk ve idaresi üzerine belirlenen harekâtı tetkik edip, tedarik ve uygulamak için hazırlanmalıdır. Fransa ordusu yeni düzenlemeyi zaten ertelemişti. Bundan dolayı gerekli olan düzenleme, bu mükemmel uygulamayı kabul etmese Prusya ordusuna eşit derecede gelemez¹⁹⁰.

3.2.8. Muharebede Mevcut İlkeler

Presse isimli Fransız gazetesinden tercüme edilerek *Muharebede Mevcut İlkeler* başlığıyla *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinde yayınlanan makalede piyâde askerlerinin hücum ya da savunma stratejisinden hangisi üzerinde durması gerektiği üzerine dair görüşlere yer verilmiştir¹⁹¹. Makalenin başında Almanya, Avusturya, İtalya, Rusya ve Fransa'da önemli bir askerî meselenin tartışılmakta olduğu yazmaktadır. Bu tartışmanın konusu piyâde askerinin dehşetli olan kuvveti karşısında nasıl bir stratejinin uygulanması gerektiği üzerindedir. Bu mesele Danimarka Savaşı'ndan beri tartışılmakta olduğu söylenmektedir. İğneli tüfeğin icadıyla her bir neferin dakika başına beş kez ateş edebileceği onaylandıktan sonra harp ilminde büyük bir değişimin olacağı bütün devletlerin erkân-ı harbiyesi tarafından beklemektedir. Silahların seri atış özelliği kazanmasına bağlı olarak artık savaşlarda yeni bir strateji geliştirmek gerektiği düşünülmektedir.

Sadova Savaşı'ndan (asıl ismi Koniggratz Savaşı 3 Temmuz 1866) sonra Mareşal Knebel savunma üzerine durmak gerekeceğini söylemiştir. Fransa harbiye nazırı tahminine göre iyice siperlenmiş asker elinde şaşpo gibi bir dehşetli silah bulunduğu halde düşmanın hücumuna karşılık verilebileceğini düşünmektedir¹⁹². Savunma üzere tertip olunan strateji 1870 Fransa-Prusya Savaşı'nda Fransa'ya nasip olmamıştır. Prusyalılar ise Fransa ile yaptıkları savaş zamanında stratejilerini tamamen değiştirmiştir. Prusyalılar bu yeni stratejisini Fransa'nın Bourget isimli mevkiinde kullanmıştır. Hatta hassa baş kumandanı Prens Württemberg dahi bu strateji üzerine bir eser yazmıştır.

¹⁹⁰ “Sevkuiceyş ve Erkân-ı Harbiye Heyeti”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1126, H. 25 Receb 1295/M. 25 Temmuz 1878, s. 3.

¹⁹¹ “Muharebede Usûl-i Hâzıra”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1140, H. 15 Ramazan 1295/M. 12 Eylül 1878, s. 4; “Muharebede Usûl-i Hâzıra Bendinden Mâ-ba'd”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1141, H. 19 Ramazan 1295/M. 16 Eylül 1878, s. 4.

¹⁹² “Muharebede Usûl-i Hâzıra”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu.1140, H. 15 Ramazan 1295/M. 12 Eylül 1878, s. 4.

Halbuki iki sene önce Prusya Erkân-ı Harbiyesi uzun süre araştırdıktan sonra savaş zamanında kabul olunan usulü bütün bütün terk etmek gerektiğine karar vermiştir¹⁹³.

O zamanlar piyâde neferi siperlenecek (yatacak) kısmi anlamda engellerden istifade edecek ve sekerek ilerleyecekti. Bu stratejinin terki ile açıktan açığa serbest şekilde hücum edilmesi Prusyalılar tarafından kararlaştırılmıştır. Bu usulün çok fazla zayıyata sebebiyet vereceği şüphesizdi. Ancak asıl neticeye varmak için bu usul hem kestirme hem de kesin olup, elde edilecek neticenin önemi ile zayıyatlar orantılı görünüyordu. Fakat Şark muharebesi (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) bu neticeyi tamamıyla hiçe çıkarmıştır. Çünkü azıcık avcı muharebesini öğrenmiş olan Rus askerî bütün çarpışmalarda ve özellikle Plevne etrafından doğrudan doğruya şiddetli hücum ile düşman mevkiilerini zapt etmeye çalışmış ancak verdikleri zayıyattan dolayı Almanların kabul ettikleri bu stratejiden vazgeçmesine neden olmuşlardır. 1877 yılının Temmuz ayında meydana gelen muharebelerde General Krudener'in kolordusu ile Çaykovski'nin maiyetindeki mevcudun hemen hemen üçte bir telef olmuştur. Bu netice üzerine bütün Avrupa devletleri tekrar düşünmeye başlamış ve bugün Mareşal Knebel'in savunma üzerine durmak nazariyatına geri dönmek için herkes tarafgir olmuştur.

Avrupa'da savunma mı hücum mu üzerine strateji belirlemek gerektiği tartışılmakta iken bu sırada Chalon'da olan Fransız generallerinin deneyimleri sayesinde bir askerin iyi bir şekilde müdafaa olunmuş bir mevkie açıktan açığa yanaşamayacağı üzerinde hem fikir olmuşlardır. Bundan dolayı Fransa harbiye nazırı General Borel vakit kaybetmeksizin tekrar bütün kolordu kumandanlarına genel bir yazı göndererek her alayda geçici istihkâmlar üzerine eğitim verilmesini istemiştir. Harbiye Nazırı Borel askerî meydan harbinde siperlenmesini tavsiye ederek piyâdenin kendi kendine istihkâm yapmasını talep etmektedir. Bundan anlaşıldığına göre Mareşal Knebel'in nazariyatı Fransa'da tamamıyla yeniden kabul olunmaktadır.

Makalenin yazarı bu meselenin çok vahim hem de önemli olduğundan derin bir araştırma gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte bu sorunlu meselenin çeşitli bölümlerini makalesinde tetkik etmek ihtiyacı duymuştur. Yazar bir tavsiyede bulunmazsa da böyle bir çıkmaz soruna nihayet vermek adına mevzu bahis olan meseleyi ayrı ayrı iki bakış açısından geçirmiştir. Yani muhtemel olayları ve ikinci olarak gerçek

---

¹⁹³ a.g.m.

olayları tarihsel bakış açısından incelemiştir. Bu inceleme sonunda elde etti sonuçları ise şu cümleye dile getirmiştir:

Yeni silahların menzili bin 200 metreye varmış ve bu mesafede kurşunun etkili şekilde adama isabet ettiği defalarca görülmüştür. Buna örnek vermek gerekirse Fransa'nın Lower ordusu, meydan muharebesi düz ovada olmak üzere şaşpo tüfeğinin bin 800 ve 2 bin metreye kadar kurşunlarını adama isabet ettirip yaralamış veya öldürmüşse de bunlar müstesnadır. Ancak bin metre mesafe için hiç şüphe olunmaz. Bu halde eğer piyâde askerinin siperlerle çevrelenmiş bir istihkâma yaklaşması düşünülürse bin metrelik bir mesafeyi kat ettiği müddette mutlaka azıcık mustarip olacağını da göze önüne alınmalıdır¹⁹⁴.

Yazar söz konusu incelemesine derinlik kazandırmak adına konunun boyutunu göstermek için hesaplamalarda bulunmuştur:

Şaşpo tüfeği bir dakikada beş veya dört defa ateş ettiğini düşünelim. Bu hesaba göre her bir asker on dakika içinde kırk defa ateş edecektir. 20 askerden ibaret olan bir bölük dahi 10 bin kurşun harcayacaktır. Bu hesaba göre bu müddet içinde bir tabur asker 40 bin, bir alay asker 120 bin defa ateş edecektir. Böyle büyük bir ateşin her ne kadar pek çoğu hedefe isabet etmezse de bunun neticesi ne kadar müthiş olduğunu azıcık düşünüldüğünde meydana çıkacaktır¹⁹⁵.

Yazara göre sarsılmamış olup iyice siperlenmiş olduğu halde ateş etmekte olan ve gerektiği miktarda mühimmatı bulunan bir takım askerîn ancak üç misli mevcudu olup açıktan açığa hücum eden bir takım asker tarafından sıkıştırılabileceği düşünmektedir. Bu düşüncesini kanıtlamak adına yazar 1870 Fransa-Prusya Savaşı'ndan örnekler vermektedir. 1870 Savaşı'nda 18 Ağustos günü Prusya hassa askerlerinin Saint-Privat'deki durumunu örnek olarak göstermiştir. Almanlar topluca olarak ilk Saint-Privat hücumunda hassa askerlerinin dokuz dakika içinde 8 bin 500 asker zayıat verdiğini söylemiştir. Bu seçkin kolordu her ne kadar başarı göstermiş ise de hemen ricata mecbur kaldığını ve hatta ikinci bir hücum dahi mümkün olmamıştır. Almanlar sağ taraftan düşman askerlerinin savunmasını aşmak için 120 adet topla iki saate yakın topa tutuktan sonra ileriye yürüyebilmişlerdir.

¹⁹⁴ “Muharebede Usûl-i Hâzıra”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu.1140, H. 15 Ramazan 1295/M. 12 Eylül 1878, s. 4.

¹⁹⁵ “Muharebede Usûl-i Hâzıra”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu.1140, H. 15 Ramazan 1295/M. 12 Eylül 1878, s. 4.

Makalenin devamında yazar meseleye netice vermek adına konuyu daha da açarak farklı örneklere başvurmuştur. Bu sefer yazar Metz kalesi havalisinde meydana gelen muharebelerde ateşli mühimmat tüketimiyle ilişkili verileri ortaya koymaya çalışmıştır. Yazar Metz kuşatmasında ikinci kolordu ağustosun 6, 16 ve 18'inci günlerinde 640.832 fişek; üçüncü kolordu ağustosun 14, 16 ve 18'inci günlerinde 315.220 fişek; dördüncü kolordu ağustosun 14 ve 16'ncı günlerinde 199.584 fişek ve hassa askerî dahi ağustosun 14 ve 16'ncı günlerinde 161.709 fişek kullandığından bahsetmektedir. Ağustosun 16 ve 18'inci günlerinde hepsinden ziyade savaşa tutulmuş olan altıncı kolordu ise 1.821.188 adet fişek kullanılmıştır ki böyle bir rakam henüz işitilmediğini söylemektedir. Sonuç olarak Metz ordusu için Ağustos 19'una kadar 3 milyon fişek kullanılmıştır. Prusyalılar Forbach'de 7 bin, Borny'de 6 bin, Rozerieulles'de 16 bin ve Saint-Privat'ta 20 bin toplamda 49 bin asker zayıt vermişlerdir. Bu hesaba göre top, kılıç ve süngü zayıtı dâhil olmaksızın yalnız 3 milyon fişek ile 50 bin asker ölmüştür. Bu hesaba göre bir neferi öldürmek veya savaşamayacak bir hale getirmek için 60 fişek kullanılması gerekmektedir¹⁹⁶.

Yazar yukarıda verdiği örneklerde topun verdirdiği zayıt çıkartıldığında yaptığı hesabın ortada olduğunu ve istenirse itiraz da olunabileceğini ifade etmektedir. Yazısının devamında yazar şu ifadelere yer vermiştir: *Ancak şuna da dikkat edilmelidir ki resmi raporlarda gerçekten kullanılmış olan bütün fişeklerin adedi yazılmışsa da ağustos ayında askerlere güçlük veren fişek paketlerinin atıldığını kim inkâr edebilir. Keza bozulmuş vesaire böyle bir halde bulunmuş fişekleri de çıkarmak lazım değil midir? Kısaca bir neferin muharebe edemeyecek bir hale getirmek için sarf olunan altmış adede fişek doğru sayılabilir*¹⁹⁷.

Şimdiye kadar yazar makalede tartışılmakta olan siperlenmiş bölük, tabur ve alayın yaptığı ateş miktarına değinmiştir. Bu bakımdan siper arkasından bin metre mesafeden ateşe başlayıp düşman askerleri yaklaşınca bir bölük 166, bir tabur 666 ve bir alay 200? askerî muharebe edemeyecek bir hale getirmektedir. Bundan dolayı bir takım asker düzenli olduğu halde istisna durumdan ayrı olmak üzere mevcudunun dörtte birinden fazla zayıt vermez. Bu halde siper arkasında gizlenen bir bölüğün müdafaa

¹⁹⁶ "Muharebede Usûl-i Hâzıra", *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1140, H. 15 Ramazan 1295/M. 12 Eylül 1878, s. 4;

¹⁹⁷ "Muharebede Usûl-i Hâzıra Bendinden Mâ-ba'd", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1141, H. 19 Ramazan 1295/M. 16 Eylül 1878, s. 4.

etmekte olduğu bir mevkie hücum etmek için yedi yüz neferden ibaret bir takım asker, bir taburun müdafaa etmekte olduğu mevkie hücum için dahi hemen hemen 3 bin asker gerekmektedir. Yazara göre sağlam bir istihkâm ile muhafaza edilmiş bir mevki şiddetli hücum ile zapt edebilmek için hiç olmazsa bu mevki muhafaza eden askerînin üç misli kadar bir asker bulunmalıdır. Zira bu artık bir kaide olarak görülmektedir. Hatta Saint-Privat akla getirilirse bu oran üzerine şaşırılmamalıdır. Fransızların sağ kanadı karşısında Prusyalılar Fransızların üç misli kadar askerî mevcuttu (Saksonya hassa üçüncü ve onuncu topçu birlikleri), Fransızların sol kanadı karşısında General Steinmetz haylice zedelenmiş olan Pomeranyalılar dahi bunlundukları halde Fransızların üç misli askerî kumanda etmekteydi.

Yazara göre Avrupa'da artık doğru bir savunma stratejisini tercih etmek mümkün olduğunu söylemektedir. Makalesine son vermeden önce yazar 1870 Fransa-Prusya Savaşı'nda Fransızların neden savunma stratejisinin kendilerine nasip olmadığı üzerine birkaç açıklamaya yer vermiştir. Yazar bu savaş üzerine yaptığı tespitler oldukça ilginç ve önemlidir. Bu tespitleri yazar şu ifadelerle açıklamaktadır:

Forbach'de savunma üzerine durduk ve mağlup olduk. Saint-Privat'ta savunma üzerine durduk ve mağlup olduk. Halbuki eğer o iki günde hücum etseydik Prusyalıların tamamıyla mağlup olacaklarını teyit ederiz. Hele Forbach'da olan muharebede bu dediğimiz için hiç şüphe yoktu. Ancak Privat'te gelince eğer herhangi bir Fransız general birinci hücumda düşmanı uzaklaştırsaydı saat 5:30'dan 6'ya kadar büyük bir hareketle sol kanattaki Alman ordusunu ikiye bölerek parlak bir zafer kaçınılmaz olabilirdi. Böylece Prens Friedrich Karl kuzeye doğru püskürtülerek aradaki hatlar kesilmiş olurdu. Böylece yenilginin ruh haliyle düşman savaşımaya mecbur olurdu. Moltke bir Napolyon gibi bu savaşı tamamıyla kazanabileceği şüphesizdi. Gerek Forbach gerek Saint-Privat mağlubiyeti Fransızların savunmada yapmasından kaynaklanmaktadır¹⁹⁸.

Yazar makalesine son vermeden önce bir nevi iç hesaplaşma gibi kendisi ile hesaplaşmakta ve 1870 Fransa-Prusya Savaşı'nın neden başarısız olduklarını ve Almanların neden başarılı olduğunu açık gönüllülikle ortaya koymaktadır. Yazar makalesine şu cümlelerle son vermiştir:

¹⁹⁸ “Muharebede Usûl-i Hâzıra Bendinden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1141, H. 19 Ramazan 1295/M. 16 Eylül 1878, s. 4.

Başlangıçta mesele karışık görünmemiş ise de şimdi çok karışık görünmektedir. Çünkü savaştan önce yapılan hesaplamalar ile zafer gözlerimizi kamaştırmıştı. Bu hesap ve tahminler gerçek olup mücadeleye muhtaç değilse de bunların aksinin olacağını bilenemezdi. Eğer savunma taarruzu üzerine bir üstünlük olacağı söylene bile daima savunma yaparak mağlup olmaktan kurtulamayacağınız görülmüştür. Birinci savunma başarılı olunca düşman üzerine hücumla başlamak savunmadan önce gelmektedir. İşte bu hesap Saint-Privat ve Metz için söylemek doğru olur. Ancak doğru bir şekilde siper arkasında gizlenmiş olan bir takım askerî ateş üzerine saldırması için büyük bir engel vardır. Bu engel siperden çıkıp yağmur gibi yağın mermiler içine atılmak için büyük bir cesaret gerekmektedir. İşte avcı muharebesinin zayıf noktası da budur. Talim sırasında askere ayağa kalkıp ileriye atılmasını emretmek kolaydır. Ancak kurşunlar vızıldadıkları anda böyle bir emre itaat güçtür. Mareşal Knebel savunma gösterişi hakkında övündüğü vakit hakkı vardı. Ancak Knebel savunma gösterişi Fransızların mağlubiyetlerinin büyük bir kısmının sebebi olmuştur. Prusyalılar dahi iki sene önce son derece takdir ve beğeni aldıkları hücum stratejisi şimdiden yayılmaktadır. Yarın da dün olduğu gibi her şey generallerin maharetine ve askerlerin direncine bağlıdır¹⁹⁹.

3.2.9. Muharebede Sûvâri Askerlerinin İstihdamı

Fransa'nın Paris şehrinde neşredilmekte olan *Fünûn-ı Askeriyye* dergisinde *Muharebede Sûvâri Askerinin İstihdamı* adıyla yayınlanan makale aynen tercüme edilerek farklı tarih ve sayılarda *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinde yayınlanmıştır²⁰⁰. Söz konusu makalenin muhtevasında 1870 Fransa-Prusya Savaşı'ndan itibaren Fransa'da sûvâri askerî için dört adet eğitim nizamnâmesi ilan edildiği yazmaktadır. Bu nizamnâmeler sûvâri eğitimi üzerine olan 17 Temmuz 1876 tarihli kanunname, sûvârinin muharebede hizmeti üzerine olan 17 Şubat 1875 tarihinde yayınlanan eğitim nizamnâmeleridir. Diğer iki nizamnâme ise 27 Haziran 1876 yılında yayınlanan bir orduya keşif hizmeti verecek sûvâri uygulama talimatı ve 1 Temmuz 1877 yılında neşredilen sûvâri askerlerinin yürüyüşlerinin nasıl olması gerektiği üzerine yayınlanan geçici talimatnamedir. Bu dört kanunname ve talimatnamelerin ikisi bazı genel kanunların yürütülmesine dair bilgiler içermektedir. Bu kurallar ve düzenlemeler

¹⁹⁹ "Muharebede Usûl-i Hâzıra Bendinden Mâ-ba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1141, H. 19 Ramazan 1295/M. 16 Eylül 1878, s. 4.

²⁰⁰ "Muharebede Sûvâri Askerinin İstihdamına Dair Makale", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1190, H. 20 Rebiyülevvel 1296/M. 13 Mart 1879, s. 1.

gelecekte hazırlanması düşünölen *muharebede süvâri askerinin istihdamı* adıyla yayınlanacak olan bir eserin temelini oluşturacaktır.

Söz konusu nizamnâme ve talimatnamelerde bazı muhakemeler sert ve eksik, bazıları üzerinde değişiklik yapılması veya eksiklerin gösterildiği ifade edilmiştir. Bu eksiklikler daha çok ikinci derecede önemli olan bazı noktalar hakkındadır. Ancak 27 Haziran 1876 tarihli keşif hizmetine yönelik yayınlanan talimatnamede bazı riskli durumlar mevcuttur. Bu durumlar keşif hizmetinin aynı seviyedeki her arazide kullanıma elverişli olmamasıdır. Zira her arazinin kendine münhasır özellikleri olduğunu ve bu talimatnamedeki keşif hizmeti düşman tarafından fark edilmeye müsait bir içerikleri vardır. Bu talimatnamede değişikliğe ihtiyaç duyulan maddelerinden ön önemlisi bir süvâri bölüğünün arazide seyrek ve dağınık şekilde tutulmasıdır. Bu strateji göre süvâri birinci hattın arkasında oluşturulan kademelerde son derece zayıf ve birbirinden uzak bulunmaktadır. Bunlar çoğunlukla uygun olduğu zaman birinci hatta destek kuvveti olmak ve düşmanın güçlü hücumunda yeterli kuvvet ile düşmana muhalefet etme noktasında gücü olmayacaktır. Bundan dolayı süvâri fırkasının bölümleri birbirine müteakip azalarak fırkanın oluştuğu hatta peyderpey kaybolacağı açıktır. Bu sebepten söz konusu talimatnamenin değişikliklere ihtiyaç duymaktadır.

Hazırlanacak olan eserde bu nizamnâme ve talimatnameler de yasal uyarılar yer verilmeli, siper oluşturma veya bir yürüyüş esnasında yapılacaklar askerlerin daha kolay anlamasına yönelik örnekler de verilmelidir. 27 Haziran 1876 ve 1 Temmuz 1877 tarihli talimatnamelerdeki hükümler sadece süvâri askerlerinin müstahdem mevcudunun üzerine kurulmuş olacaktır. Çünkü bu askerlerin bulunduğu arazi ve yolların bağlantısının adedi, ulaşılacak amaç ve hedef belirlenirken çeşitli yolların durumu dikkate almak gerekmektedir. Bu bakımdan süvâri askerlerine eğitim ve manevra gerekmektedir. Zira süvâri askerî uygulanacak hareket yönetimini veya kabul edilecek tedbirlerin kılavuzunu kanunnamelerde aramalıdır. Bu kanunnameler sadece askerîn eğitime rehber olacaktır.

Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamı

Eserde süvâri askerinin istihdamına yönelik bazı temel kanunlar verilmiştir. Ayrıca keşif veya bazı araziler üzerinde uygulanabilen yürüyüş hizmetine yönelik bilgiler ve duruma göre değişebilecek tedbirler bu eserin ekinde verilmiştir. Hatta esere haritalar

dahi eklenmiş ve muharebede süvâri askerinin kullanması için birçok rol model örnekler yayınlanmıştır. Makalede savaş sırasında süvâri birliklerinin görevlerinin şunlardan ibaret olduğu yazmaktadır: savaşlarda süvârilerin yerine getirmesi gereken vazifeleri siper olmak, bilgi vermek ve savaşmaktır²⁰¹. Süvâri askerleri birlikte savaştığı diğer sınıf silah askerlerine siper olmak olmalıdır ki diğer sınıflar arkasında bir dereceye kadar güvenli bir şekilde ilerlesin veya gerekli olduğu durumlarda dinlenebilsin. Süvâri birlikleri savaş sırasında bilgi toplayabilmek için düşman birliklerinin yakınana kadar görünmeyecek kadar ilerlemesi gerekmektedir. Bu bakımdan süvâri birlikleri düşmanı göreceği ve hatta kurşun menziline durarak düşman kuvvetlerinin mevcudu öğrenmesi, düşmanın zayıf yönlerini belirlemek gibi keşifler yapmak için her fırsatı değerlendirecektir.

Süvâri birlikleri vazifelerini yerine getirdiği sırada gerekirse düşmanın karşılık olarak oluşturduğu siper delip geçmek veya düşman kuvvetlerinin yürüyüşünü geciktirerek kendi ordusunun hazırlanması adına vakit kazandırmak için düşmanla muharebe edebilmesi gerekir. Muharebe sırasında kendi ordusunun geldiği vakit de savaş meydanını terk ederek geri çekilecektir. Süvâri ihtiyaç halinde savaş meydanında düşman kuvvetlerinin kanatlarına veya arkasından yürüyüş yaparak düşmanın panik sevk etmek ve hatta düşmanı şaşırtmak gibi önemli icraatlar da bulunarak kendi ordusuna yardımcı olabilir. Böylece meydan muharebesinde süvâri birlikleri diğer sınıf silahları desteklemek, buhran zamanında onlara destek olacaktır. Süvâri birlikleri savaş sırasında gerek işgal ettiği mevki için ve gerekse doğrudan doğruya buldukları kumandanlığa bağlantısından dolayı diğer silah sınıflarından mürettep ordulara bağlanabilir. Diğer zamanlarda ise süvâri birlikleri kolordulara asla bağlanamaz ve bağımsız bir fırkalar oluştururlar. Bu iki seçenekte dahi süvâri askerleri aynı surette savaşırsa da keşif hizmeti buna ölçü olmamaktadır.

Süvâri birliklerinin savaş meydanında sağladığı faydaları yukarıda değinilmiştir. Bundan dolayı muharebede süvâri birliklerinin istihdamı hakkında yazılacak olan eserin ayrı ayrı iki kısma ayrılması faydalı olacaktır. Budan dolayı söz konusu eser iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda orduya siper olmak ve bilgi vermek için süvâri birliklerinin ordu ilerisinde veya yanlarında yapacağı hizmete dair bilgilere yer verilmiştir. İkinci

²⁰¹ “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makale”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1190, H. 20 Rebiyülevvel 1296/M. 13 Mart 1879, s. 1.

kısım ise 17 Temmuz 1876 kanunnamesinde yayınlanan kanunlar genişletecek yazışmalar hakkında bazı düşünceler ve itirazlara yer verilecektir.

Hazırlanan bu eser üç kısımdan müteşekkildir. Birinci kısım *ordunun ilerisine veya yanlarında süvâri faaliyeti* adıyla verilmiştir. Bu kısım üç ana başlıktan oluşmaktadır. Birincisi hiçbir kolorduya bağlı olmayan bir orduya keşif kolu olan süvâri başlığı altın keşif hizmetinin uygulanmasına, keşif kolları tarafından toplanılan haberlerin raporlanması ve keşif hizmetiyle sorumlu süvâriye verilecek destek kuvveti hakkında bilgiler ihtiva etmektedir²⁰². İkinci bölüm kolordu süvâri livası başlığı altında kolordu süvâri livasının görevleri, ileri karakollarda hizmeti, yürüyüşlerde kolordu süvârinin hizmeti ve ilk muharebelerde süvâri birliklerinin katılması hakkında bilgiler verilmiştir²⁰³. Üçüncü bölüm keşif kollarının hizmeti sırasında bazı faaliyet kolları hizmeti hakkında bilgi ve açıklama başlığıyla emirler, layihalar, haberleşme postaları, keşif kolları, askerî vergiler, ileri karakollar ve yürüyüş esnasında hizmet alt başlıkları altında keşif kollarının faaliyetlerinden bahsedilmiştir²⁰⁴.

Eserin ikinci kısmı *muharebe esnasında süvâri* genel başlığı altında dört bölümden müteşekkildir. Birinci bölüm genel malumat başlığı altında muharebe esnasında süvâri birliklerini hizmetine dair bilgiler verilmiştir²⁰⁵. İkinci bölüm süvârinin süvâriye karşı taarruzu ve düşman karşısında mevki değiştirmesi başlığı altında süvâri hatlarının teşkili, birinci, ikinci ve üçüncü hatlar hakkında bilgiler verilmiştir²⁰⁶. Üçüncü bölüm diğer sınıf silahlara karşı muharebe eden süvâri askerleri başlığı altında süvâri

²⁰² “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1191, H. 24 Rebiyülevvel 1296/M. 17 Mart 1879, s. 4; “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1192, H. 27 Rebiyülevvel 1296/M. 20 Mart 1879, s. 4.

²⁰³ “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1192, H. 27 Rebiyülevvel 1296/M. 20 Mart 1879, s. 4; “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1193, H. 1 Rebiyülahir 1296/M. 24 Mart 1879, s. 4.

²⁰⁴ “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1193, H. 1 Rebiyülahir 1296/M. 24 Mart 1879, s. 4; “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1194, H. 4 Rebiyülahir 1296/M. 27 Mart 1879, s. 4; “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1195, H. 8 Rebiyülahir 1296/M. 31 Mart 1879, s. 4; “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1196, H. 11 Rebiyülahir 1296/M. 3 Nisan 1879, s. 4.

²⁰⁵ “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1196, H. 11 Rebiyülahir 1296/M. 3 Nisan 1879, s. 4.

²⁰⁶ “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1196, H. 11 Rebiyülahir 1296/M. 3 Nisan 1879, s. 4; “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1197, H. 15 Rebiyülahir 1296/M. 7 Nisan 1879, s. 4; “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1197, H. 15 Rebiyülahir 1296/M. 7 Nisan 1879, s. 4; “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1198, H. 18 Rebiyülahir 1296/M. 10 Nisan 1879, s. 4.

askerlerinin piyâde askerlerine karşı muharebesi ve süvâri askerî üzerine hücum konuları işlenmiştir²⁰⁷. Dördüncü bölüm süvâri askerî başarılı olayları ikmal eder başlığı altında ricat esnasında istihdam olunan süvâri askerleri Süvâri askerinin piyâde olunarak muharebe etmesi, topçu ve süvâri askerinin karışık istihdamı ve süvâri askerlerinin bataryalara destek kuvveti olması konusuna dair bilgiler içermektedir. Eserde ayrıca ecnebi ordularında harp için yasal uyarıları hakkında bilgiler başlığı altında Almanya ordusu ve Almanya ordusunda süvâri uygulaması hakkında bilgiler verilmiştir²⁰⁸. Ceride-i Askeriyye gazetesi 17 Nisan 1879 yılında bir cildini tamamladığı için makalenin devamı takip edilememiştir.

3.2.10. Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyye

Ulûm-ı Askeriyye adıyla Paris'te ayda bir defa yayınlanmakta olan derginin Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyye başlığıyla neşrettiği makale tercüme edilerek farklı tarih ve sayılarda Ceride-i Askeriyye gazetesinde yayınlanmıştır²⁰⁹. Makalede Fransa'da uzun zamandan beri Erkân-ı Harbiye meselesi üzerine tartışmaların olduğu, bu tartışmalar sırasında konu hakkında her şeyin konuşulduğu ve artık konunun neticeye bağlanması gerektiği söylenmektedir. Fransa'da uygulamaya konulması kesinlikle gereken düzenleme ve reformlar için gerekli olan çaba ve gayretlerin gösterildiğinden bahsedilmektedir. Bu meseleyi içinden çıkılmaz hale getiren noktanın ise bu konu hakkında bir şeyler söylenmek istenildiğinde herkesin kendi doğru bildikleri yolda ısrarcı

²⁰⁷ “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1198, H. 18 Rebiyülahir 1296/M. 10 Nisan 1879, s. 4; “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1199, H. 22 Rebiyülahir 1296/M. 14 Nisan 1879, s. 4.

²⁰⁸ “Muharebede Süvâri Askerinin İstihdamına Dair Makaleden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1200, H. 25 Rebiyülahir 1296/M. 17 Nisan 1879, s. 4.

²⁰⁹ “Ulûm-ı Askeriyye”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1105, H. 11 Cemaziyülevvel 1295/M. 13 Mayıs 1878, s. 2-3; “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyye bendinden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1107, H. 18 Cemaziyülevvel 1295/M. 20 Mayıs 1878, s. 3; “Tensikat-ı Askeriyye: Erkân-ı Harbiye Risalesinden Mâ-bâ'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1108, H. 21 Cemaziyülevvel 1295/H. 23 Mayıs 1878, s. 3-4; “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyye Malumatından Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1109, H. 25 Cemaziyülevvel 1295/M. 27 Mayıs 1878, s. 2; “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyyeden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1110, H. 28 Cemaziyülevvel 1295/M. 30 Mayıs 1878, s. 2; “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyye Bendinden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1112, H. 5 Cemaziyülahır 1295/M. 6 Haziran 1878, s. 1-2; “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyye Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1114, H. 12 Cemaziyülahır 1295/M. 13 Haziran 1878, s. 2; “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyyeden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1115, H. 16 Cemaziyülahır 1295/M. 17 Haziran 1878, s. 2-3; “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyyeden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1117, H. 23 Cemaziyülahır 1295/M. 24 Haziran 1878, s. 2; “Erkân-ı Harbiye Nizami Bendinden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1118, H. 26 Cemaziyülahır 1295/M. 27 Haziran 1878, s. 2-3; “Erkân-ı Harbiye Tensikat-ı Askeriyyeden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1119, H. 1 Receb 1295/M. 1 Temmuz 1878, s. 2-3; “Erkân-ı Harbiye Tensikat-ı Askeriyyeden Mâ-ba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1122, H. 11 Receb 1295/M. 11 Temmuz 1878, s. 1-2.

olmasıdır. Örneğin biri kendi sınıf arkadaşının hukukuna karşı başka bir sınıfta bulunan zâbitâna olumlu nedenleri dikkate alırken, diğeri bir üst rütbeye yükselmek, bir başkası da bir çeşit istifade yollarını aramaktadır. İşte böyle bir ortamda erkân-ı harbiye meselesi sürüp gitmektedir.

Yazar göre bu tartışmalar sürüp giderken asıl erkân-ı harbiye meselesinin aslı ve esasını bakış açısından kaçmaktadır. Bunun iki sebebi vardır: birincisi tensîkat²¹⁰ maddesinin esas ve mahiyetini unutmakla beraber körü körüne maksadının araştırılması. İkincisi ise hiç kimsenin itiraf etmediği, hiçbir subayın bundan vazgeçmemesi veya kesin bir karar vermek noktasında talihsizliğinden doğan kişisel menfaatlerini herkesin menfaatlerine feda edilmemesidir. Yazar göre erkân-ı harbiye sınıfının teşkilinden istifade edecekler sadece bu sınıfın zâbitânı ile harp sınıfı zâbitânı olmayacaktır. Çünkü bundan öncelikle ordu istifade edecek ve bu vasıta ile Fransa dahi faydalanacaktır. Bu aşamadan sonra zâbitân ile erkân-ı harbiye zâbitânının istifadesi herkesin rütbelerine ve derecelerine göre olacaktır.

Erkân-ı harbiye meselesinde harp sınıfı zâbitânı bu istifadeyi göremiyorsa da hâlbuki orduya mensup olmak onlar için gurur verici bir şey olmakla beraber erkân-ı harbiyeye ait olan vazifelerde kendilerine düşen yardım mesuliyetinde bulunacaklar ve hatta kendi düzenlemeleri ile kendilerini gösterecek şansı bulacaklardır. Gerçekten bahtı ve şanslı olan liyakat sahiplerinin hakları güvence altına alındığı herkes tarafından bilinmektedir. Ancak liyakat sahip olanların arasına liyakatsizlerin sokulmak istenmesi bu konudaki güveni sarsmaktadır. Ayrıca herkesin aynı fikirde olduğu bir başka husus ise orduda bilgili, çalışkan, yetenekli ve komuta becerileri üst düzey olan subayların varlığı sadece ordunun faydasına değil aynı zamanda alay ve tabur idaresinde kendilerini daha fazla geliştirdikleri taktirde bütün silah arkadaşlarının da faydasına olacaktır.

Makalenin yazarına göre erkân-ı harbiye meselesinin çözümü bu kadar geciktiren nedenlerin araştırılması vakit kaybıdır. Bunun yerine tensîkat-ı askeriyeye yani asıl meselenin esas ve mahiyetini neden gözden kaçırıldığını bulmak olduğunu söylemiştir.

---

²¹⁰ Tensîkat-ı Askeriyeye (orduya ilişkin düzenlemeler): bir bölgede kur'a ve gönüllü askerlerin toplanıp, kadrolarının bölük, tabur, alay düzenine göre teşkili, subayların atanması, kısa yoldan talimlerin yaptırılması. 19. yüzyılın ikinci yarısında, ordu birliklerinin her tarafta yeterince bulundurulamaması, ancak eğitim ve disiplin açısından bir miktar asker gönderilebilmesi nedeniyle, bu yola çokça başvurulmuş, bu amaçla merkezden iş bilir komutanlarla vezirler atanmıştır. Ayrıca yerel gönüllü birliklerin dahili ve harici hareketlerde, daha içten savunma yapabilecekleri düşünülmüştür.

Yazar bu konuda bazı sorular sorarak kendisine bir çıkış noktası aramaktadır. Bu sorular ise: acaba meselenin mahiyeti neden ibaret kalacaktır? Yazara göre bu soru erkân-ı harbiye vazifelerini değiştirecek olan soruydu. Çünkü bu sınıfı teşkil eden zâbitânların çoğu kâğıt işiyle meşgul ettiği, örneği yazı işleri ile meşgul olmaları askerî meziyetleri köreltmektedir. Bu bakımdan bu erkân-ı harbiye ait işler tamamıyla harp gereksinimleriyle zıt düşmektedir. Yazara göre yine erkân-ı harbiye meselesinde dikkati çekmekte olan bir başka husus da bu konu üzerine gerekli maddeleri kanun şekline koymak istenildiğinde çoğu maddeler kanunname *ordu* tabirini *hizmet* tabiriyle karıştırılmasıdır. Bilhassa alay ve taburda müstahdem zâbitânın yerine yazı işleriyle meşgul olmuş zâbitân ile doldurmanın bir nevi buna mesleklerince bazı istifadeler vadiyle artık her şeye olmuş bitmiş nazarıyla bakılmaktadır.

Kısaca beğenilmeyen, genellikle mahkûmiyet olarak bakılan erkân-ı harbiye memuriyeti her hatasıyla, bütün suiistimalleriyle ve bütün sorunuyla erkân-ı harbiye işleri olağanüstü şekilde yapılmaya devam edilmesi gerekmektedir. Bu işlerin devamlılığını sağlamak adına harp sınıfı zâbitânına bu memuriyet sunulmaktadır. Yazar bu noktada erkân-ı harbiye işlerinin bu şekilde izah edilmesinden sonra bu memuriyeti kim kabul eder sorusunu sormaktadır. Çünkü istikbalini sağlayacak diplomayı almak için yüksek eğitim veren okullara gidip mezun olduğu askerî sınıfın emir kumandasını öğrenmek varken hususî cerîde-i askeriyye işiyle meşgul olmak kim tercih eder. Yazar erkân-ı harbiye hizmeti tabirinden anlaşılın: *kâğıt parçalarını ayırıp çevirmek, kâğıt karalamak ve bir yazıhane önünde kırık sandalye üzerine uzun süre pantolon dibi eskitmek olduğu* anlaşılmaktadır²¹¹. İşte bu suiistimal her ne kadar genel rengini almışsa da yine onun islahı arzu edilmektedir.

Erkân-ı harbiye meselesinin gecikmesinde etken olan ikinci faktör kişisel menfaatlerin herkesin menfaatine feda edilmemesi gecikmenin en önemli sebebidir. Bilhassa erkân-ı harbiyenin reform edilmesine karşı olanlar her orduda bulunabildiği gibi alaylarda bile bazı subaylar bulunmaktadır. Bu subaylar 1870 ve 1873 yılındaki nail oldukları terfileri hesaba katmayarak eğer erkân-ı harbiye sınıfı açılacak olursa terfi sıralarını terk etmiş olduklarını düşünmektedirler. Hatta erkân-ı harbiye de dahi tatlı tatlı yaşamış, fenninde maharetli olan subaylar bile rahatlarının bozulmasından korktukları

²¹¹ “Ulûm-ı Askeriyye”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1105, H. 11 Cemaziyülevvel 1295/M. 13 Mayıs 1878, s. 2.

için reformların uygulanmasını istememektedir. Halbuki yine aynı sınıf içinde bazı subaylar da söz konusu reformların uygulanmasından başka bir arzusu yoktur. Eğer güzelce tesis edilebilirse yeni kanunun sağlayacağı faydaların farkındadırlar.

Erkân-ı harbiye reformuna razı olmamak gibi erkân-ı harbiye düzenlemelerinin gecikmesine neden olan iki sebebe son vererek hedefe ulaşmak yazara göre yeterli olmayabilir. Belki tensikat-ı askeriyye istenilen hedefe ulaşmaya kadar bunun geniş ve derin bir incelemeden geçirilmesi gerekmektedir. Genel görünümde sağlanacak erkân-ı harbiye hizmetinin mükemmeliyeti üzerine devam etmesi için gereken ispatı sağlamak doğrudan doğruya askerî idarenin sorumluluğu olacaktır. Bu düşünceler uzun zamandan beri sınanmış bir deneyimin ikinci derecede olan neticelerinden sayılırsa da bizzat çıkarılan neticelere bakıldığı takdirde bu gibi ıslahat uygulamalarında erkân-ı harbiyenin nazariyatı ordu zâbitânının işlerine ilave olunacağı ve bu münasebetle kumandan tarafından zâbitâna hizmetlerinin karşılığını olarak takdir edecektir.

Yazara göre asıl mesele zâbitân kendi sınıflarında başlangıçta liyakatli olanların seçildiğinden erkân-ı harbiye zâbitânından daha fazla yararlanabilmek bir gün istenileceğinin bilincindeydiler. Yani her askerî sınıf arasında kendi mesleğinde en değerli subay bulunmaktadır. Bu bakımdan en liyakatli zâbitânın seçimi ile olağanüstü bir iş teklifinde bulunduğu zaman hizmetlerine karşılık olağanüstü bir ödül gerekmektedir. Bu ödül hiç kuşkusuz o zâbitânın kumandanlık sırasına yükselmesi olacaktır. Bu noktada yazar kendi düşüncelerini kısa bir şekilde ifade etmek için şu maddeleri vermiştir:

1. Erkân-ı harbiye zâbitânına tahsis edilmiş işleri anlaşılması güç olan askerî işlere yaklaştıracak reformların yapılması
2. Reformu istenilen hizmetleri her sınıftan askerînin en yetenekli zâbitânına verilmesi
3. Hiçbir vakit ve zamanda gayret ve himmet ve ehliyet ve liyâkatlerini tekzip edecek hâlâtı irtikâbdan begayet meccâniyyetle istikballeri temin edilmiş olan zâbitânın muhâfaza hukukî²¹².

Makalenin devamında yazar erkân-ı harbiye meselesine farklı bir boyut kazandırmak adına bir kıyaslama yapmak gereği duymuştur. Yazar bu noktada

²¹² “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyye Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1107, H. 18 Cemaziyülevvel 1295/M. 20 Mayıs 1878, s. 3.

Almanya'nın erkân-ı harbiyesi üzerinden konunun ehemmiyetini ortaya koymaya çalışmıştır. Yazar Almanya'nın erkân-ı harbiye üzerine şu ifadelere yer vermiştir: *Almanya erkân-ı harbiyesi düşünüldüğü takdirde kolaylıkla niteliğinin bilineceği çok açıktır. Fransa'da görülen sıkıntılar sadece kanunların uygulanmasına yönelikse de bu dahi sadece kanunların ahkamından meydana gelen memnuniyetsizlik veya eski alışkanlıklara bağlanmak gibi bir esaretin eseri olmayıp belki bizim yüzyılımızda nadiren gayretsizliği kişisel eserleridir*²¹³. Erkân-ı harbiye meselesinde her bir sorunu kesip atmakla yeni askerî kanunlarının asıl hedefi erkân-ı harbiye işlerinin reformudur. Birçok zâbitânın düşündüğü gibi fırka ve ordu erkân-ı harbiyesinin vazifeleri ancak generallerin resmi istihbarat yazışmalarına yöneliktir. Erkân-ı harbiyenin vazifeleri bu gibi işlerden ibarettir. Bu vazifeler daima pek hayali bir tabir ile kumandanlara yardım etme ismi verilmektedir.

Yazara göre tabir büyük bir hatadan kaynaklandığından Almanlar bu hatayı fark etmiş ve bambaşka tedbirler almışlardır. Eğer erkân-ı harbiyenin vazifesi dediğimiz gibi sadece generallerin istihbarat haberleşmesinden ibaret kalmaktaysa yeni askerî kanunların düzenlenmesi, askerî eğitim için harp okulları açılması, erkân-ı harbiyenin düzenlenmesi hususlarında zihnimizi boşa yormaktır. Yazara göre erkân-ı harbiyenin içinde her sınıf askerden mürettep olan mevcudu 15 bin ile 16 bin arasında bulunan küçük bir fırkayı kumanda edebilecek bir ferik savaş zamanında bulunduğu mevki noktalarından birini tutabilecek, güncel olaylara vakıf olacak ve gerektiği takdirde düşüncelerini ifade edebilecek yetenekli subayların bulunması gerekmektedir. Eğer bu subaylar yapılan keşif hareketinin ayrıntılarını diğer komutanlara aktarma, ileride meydana gelebilecek sıkıntıları öngörme, anlatılarını dikkatlice dinleyerek analiz etme ve gerektiği durumlarda olaylara bakışını değiştirebilecek kabiliyette ferik ile miralay vesaire generallerin aralarında haberleşme bağlantısı sağlama noktasında muktedir olmalıdır.

Kısaca mevcut şartlarda istenilen şey erkân-ı harbiye zâbitânından kalem gücünden ziyade askerî fikirlere sahip olmalı hem deneyimli hem de gerçekten generallere yardımda bulunacak kadar gayretli, deneyim ve birikimininden faydalanabilmelidir. Fransız General Lewal'ın ifadesiyle *en kestirme tabiriyle erkân-ı*

²¹³ “Tensikat-ı Askeriyye: Erkân-ı Harbiye Risalesinden Mâ-bâ'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1108, H. 21 Cemaziyülevvel 1295/H. 23 Mayıs 1878, s. 3.

*harbiye zâbitânı generallerinin askerî hareketlerini kolaylaştırmalıdır*²¹⁴. Hakikatte 1870 yılında erkân-ı harbiye memuriyetine dair şikayetler olmuşsa da bunun nedeni bu konuda erkân-ı harbiyenin düzenlenmesine yönelik hiç söz almayıp asıl itiraz edilen şey kendilerinin ihale edilip uygulamasında mecburiyet görmedikleri işlerdir. Bundan başka sisteme neden olan şey erkân-ı harbiye zâbitânının gayretidir. Tensikat-ı askeriyeye ve erkân-ı harbiye ile alakalı olan yeni kanunun doğası ve mahiyetini değiştiren önemli nokta burasıdır. Erkân-ı harbiye zâbitânının kumandanlığına yönelik evrakları muhafaza etmek, askerî istihbaratı sağlamaktan başka bir işle sorumlu olduğunu her şeyden önce zâbitâna anlatılmalıdır.

Tüm bu gelişmeler yeni kanunun ahkamı içerisinde olan önceki deneyimler ve geleceğin sağlanması, olayların başarıları şekilde harp sınıfı zâbitânının saadetlerini sağlayan yeni teşkilattan ibarettir. Almanlar bu teşkilatı şu şekilde açıklamıştır:

Mesela bir kolorduda askerî seferber hâline koymak, konak tutmak, askerî düzenlemeler yapmak, büyük manevralar, mevki seçmek, nakliyat, sıradan yol, demir yolu, telgraf, sınırları belirleme, siyasi işler, yabancı devletlerin askerî kuvvetleriyle askerî düzenlemeleri topçu ve diğer sınıf askerî hizmetlerin idare işleri, müstahkem mevki teçhizi, harita kullanma, keşif hizmeti, siyasi ve askerî bilgiler gibi vazifeler kurmay heyetinin sorumluluğu olup Fransızların tabirince bu vazifeler bütünüyle (genel haberleşme, keşif ve askerî hareket) tabiri altında birleşecektir²¹⁵.

Yazar makalenin devamında ironi barındıran bir söylemle Fransa'da erkân-ı harbiye meselesi üzerine dikkatleri bir noktaya çekmeye çalışmıştır. Yazarın söylemini şu ifadelerle dile getirmiştir: *Fransa'da erkân-ı harbiye ile alakalı işlerin açıklaması mevcut olup yeniden icat edilmesine gerek yoktur. Fransa'daki asıl sorun bu işlerin ayrılması ve yeni reformların çıkış noktalarını ortaya koymaktır*²¹⁶. Erkân-ı harbiye işlerinin mükemmel dereceye gelmesi için örneğin memuriyetin elverişli olduğu gibi askerî bilgileri seçmek, biniciliğini geliştirmek ve askerlik için kesinlikle gerekli olan deneyimleri ortaya koymak erkân-ı harbiye zâbitânına gerekli zamanın verilmesi gerekmektedir Bundan başka askerî haberleşme üç maddeye ayrılır: birincisi ordunun iç işleriyle alakalı işler, ikincisi askerî mahkemeler ve üçüncüsü idare işleriyle alakalı

²¹⁴ “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyeye Malumatından Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyeye*, Nu. 1109, H. 25 Cemaziyülevvel 1295/M. 27 Mayıs 1878, s. 2.

²¹⁵ a.g.m.

²¹⁶ “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyeden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyeye*, Nu. 1110, H. 28 Cemaziyülevvel 1295/M. 30 Mayıs 1878, s. 2.

konulardır. Şimdiye kadar bu maddeler erkân-ı harbiye zâbitânı tarafından yapılmaktaydı. Bundan böyle her sınıf askerden oluşan kolordunun iç hizmetleri erkân-ı harbiye sınıfından çıkan askerlerden bilhassa gayretini ve teknik bilgisin göstermek isteyen ve askerî sınıflara mensubiyet kazanmış zâbitân tarafından yapılacaktır.

Askerî mahkemeler özel bir öneme sahip olduğundan bu memuriyeti yapabilecek erkân-ı harbiye zâbitânı yerine ihtiyaç olduğunda harp sınıfı zâbitânı da tayin edilebilecektir. Kısaca askerî idare işleri ve bunla alakalı diğer konuları idareye nezaret eden zâbitânın sorumluluğuna verilmektedir. Kolorduda istihdam olunacak erkân-ı harbiye veya çeşitli ordu sınıflarından mürettep olduğu halde erkân-ı harbiyeden çıkan subayların miktarı şu şekilde belirlenmiştir: *kaymakam veya miralay rütbesinde bir kurmay heyeti reisi, bir kurmay binbaşısı, bir kurmay yüzbaşısından mevcut olacaktır*²¹⁷. Kolordunun iç idaresinden sorumlu erkân-ı harbiye yardımcısı unvanıyla bir piyâde ve süvâri sınıfından iki yüzbaşı tarafından yapılır. İhtiyaç olduğunda askerî mahkemelere memur olarak yine erkân-ı harbiye yardımcısı sıfatıyla bir yüzbaşı atanır. Erkân-ı harbiyede bulunan veya her gün erkân-ı harbiye yönetiminden özel emirler almakta olan kolordu müfettişinin yardımcısına dahi askerî iç idare işlerinin bırakılması ve bundan başka bir de evrak koruması lazımdır.

Her bir kolorduda bizzat erkân-ı harbiye veya erkân-ı harbiye çıkan toplam sekiz subay mevcuttur. Ancak yedi erkân-ı harbiye zâbitânı yerine bir general, bir miralay ve ikisi veya üçü binbaşı rütbesinde sadece üç erkân-ı harbiye zâbiti istihdam olunacaktır ki bunlardan biri miralay diğeri binbaşısıdır. Böylece değişiklik yapılmış bir işin yapılması için bir firkanın erkân-ı harbiyesinde sadece bir erkân-ı harbiyeden veya harp sınıfından iki yardımcının bulunması gerekir. Erkân-ı harbiye heyetinin bu dereceye indirilmesi, değişiklik esası üzerine kurulmuş olan reformların mutlak koşullarından biri bu heyete atanan subayların mensup oldukları mesleğin faydalarıdır. İslah edilmiş olan erkân-ı harbiye işlerine her sınıf silaha mensup en liyakatli zâbitânın dahil edilmesi yeni fikirlerin gerçekleştirilen işlerin gereğindedir. 1878 senesinden beri başlıca kanunlar askerî düzenlemelerinde yapılan değişiklikler bütün maddelerine dahil edilmiş ve bunun mevcut işlerin düzenlemesindeki faydaları dahi görülmektedir. Bununla birlikte erkân-ı harbiye zâbitânından hiçbiri bu mesele hakkında dikkatini çekmediğini herkesçe bilinmektedir.

---

²¹⁷ a.g.m.

Bu noktada yazar eleştirisini farklı bir açıdan bakmak adına şu cümlelere yer vermektedir: *varsayalım ki hatada bulunmuş olalım ve mensup olduğu sınıftan beklenen bahtiyarlığın olması ümidiyle şu ana kadar alay hizmeti içerisinde yuvarlanıp, mesleğinin mahkûmu ve meftunu olan zâbitâna göre bu teşkilat bir çeşit faydasız işlerden ibaret gibi görünebilir. Ancak bu teşkilat sadece kendi işlerine kendilerini vermiş olan bütün zâbitâna başarısız şeylerden ibaret olarak görünse de belki ileride askerî idareye gerekli olan temel maddelerin hazırlanması için bağımsız nedenlerden sayılacaktır*²¹⁸. Yazar göre her çeşit silaha mensup olan zâbitâna sunulan faydaların inkâr edilmesine gerek kalmadığı ortadadır. Böylece birbirlerini müteakip meseleler üzerine reformlara karşı çeşitli ordularda meydana gelmekte olan eleştiri ve itiraz sahiplerinin henüz anlayamadığı şey bu reforma karşı olanların kendi menfaatlerini korumak adına öncelikle hukuk ve yeni unvanların kapılarını açacak reformların yapılmasından sonra uygulama geçilmesini talep etmektedirler.

Erkân-ı harbiye konusunda gerçekten sadece boş laflarla meşgul olanların dahi talihsizliklerinden dolayı bu tartışmalar ordular için en fazla zarar ve tereddütte neden olan durumdur. Halbuki her bir buluş bazı aşamalarda memnuniyetsizlik yaratıp, kuruntu ve hayallerden ibaret olarak görünmekle beraber karşı çıkanların kendileri istifade edebilecekleri gelişmeleri gördükçe bundan faydalanamaması onlara üzüntü verecektir. Her ne kadar bu engelleri atlamak zor gibi görünse de ancak ahlak noktasından bakıldığı takdirde bunun bir önemi olmadığı fark edilecektir. Çünkü bu engellerin temelinde kabul edilen ilkeleri yok etmekle birlikte kabul etmek için hızlı etki bir şevk ve arzuyu düşüncesini söylemek yeterlidir. Bu şekilde eğer ilkelerin uygulanmasında bu çeşit eksikler var olsa bile bu münasebetsizlikleri geçici bir şey olduğu gibi mutlaka kendi kendine gösterecektir.

Erkân-ı harbiye meselesinde hazırlanacak yeni kanunların içerdiği üçüncü amacı tartışma ve müzakere altına alan yazar erkân-ı harbiye zâbitânının gösterdiği gayret ve liyakat yalanlanamayacak şekilde istikbalini korumak için kabul edilen tedbire üzerine şu ifadeler yer vermiştir.

İşte burası ilk bakışta ne kadar sade ve her türlü sıkıntılar üzerinden itirazlar görünüyorsa da yine birçok düşünce ve safsatılara uğramaktadır. Nitekim bu ana

²¹⁸ “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyye Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1112, H. 5 Cemaziyülahır 1295/M. 6 Haziran 1878, s. 1.

kadar kötü şans ve talihsizlikten istikbalini sağlamak maddesi başlıca bir mesele hükmüne girmektedir. Doğrusu bu ya! Hırslı rekabetlere uğramaksızın şahsi nüfuz ve menfaatleri araya katmaksızın bu meseleye yanaşmak mümkün olmayacağı gibi açıklamalar dahi her ne kadar genel bir bakış açısından ikinci derecede kalırsa da kanunun mevcudiyetini tehdit edeceğinden önemlidir. En fazla üzüntüye neden olan şey her türlü tartışmalara son verip uzun uzadıya tartışmaların önünü kesmek ve her çeşit karışıklık ve rahatsızlıktan kurtulmak için çaresiz olarak huzur ve güveni vermesi gereken maharet ve iktidarlı bir hükûmetin bu konuda muhtemel sıkıntıları gidermek ve sonradan etkisi olan böyle sonuçsuz kargaşaları durdurmak konusunda söz geçirmesi yeterlidir. Belirli iktidarı olmakla beraber kanunun mevcudiyetini tehdit eden ikbalperestlerin kişisel amaçlarına karşı hükûmetin zayıflığı ve gevşekliği teslim olursa bile yine bu vaziyeti korkusuzca düşünerek ordularda yeniden tesis edilecek hakukî kanunların uygulamaya koymaya ve mümkün ise hiçbir boş düşüncelere kapılmaksızın bağımsız nedenlerle beraber bu hukukî tanıtırmaya çalışmak gerekir²¹⁹.

Erkân-ı harbiye işlerinin değişikliği ile harp sınıfı zâbitânı için ilerleme kapısının açılışına dair olan gereklilik kabul olmuş gibi görünüyor. Gelecekte uygulamaya konulacak kanun daha başka bir yeni teşkilat ve tartışmaları takip etmemek şartıyla bu kanun bir taraftan şimdiki erkân-ı harbiye zâbitânının vaziyeti ve diğer taraftan kurmay heyeti hizmetine girecek harp sınıfı zâbitânının heyetini düzenleyeceğinden şüphe yoktur. Bu meseleyi güzelce hesapladıktan sonra kurmay subayları arasında meselenin birinci kısmını hızlıca çözebilecek yetki bulunabilmesinden ziyade her sınıf silaha mensup subay arasında meselenin ikinci kısmını çözecek adamlar bulunur. Harp okullarının adaptasyon sonuçlarıyla beraber edinilen bilgilerini hazırlamak için bir sene çalışıp birden fazla sınavların sıkıntılarına göğüs vermiş ve çabaları zorlukları pek az tahammül edilecek bir yıl veya iki sene mütemadiyen okul sıralarını kucaklamış olan subaylardan eski mesleklerinde devamlarından dolayı hem çabalarının ödülü ve hem de edindiği bilgilerin faydasına mahrum kalırlar.

Çeşitli silahlara mensup olan subaylar arasında genellikle kendi liyakat ve ehliyetleri, kendi bilgileri, edindikleri deneyimler ile yetki noktasında kabul olunabilir.

²¹⁹ “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyye Bendinden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1112, H. 5 Cemaziyülahır 1295/M. 6 Haziran 1878, s. 2; “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyye Mâ-ba’d”, Nu. 1113, H. 9 Cemaziyülahır 1295/M. 10 Haziran 1878, s. 2.

Kendi vasıfları gereğince hiç olmazsa erkân-ı harbiye hazırlanan işlere girmeyi arzulayan subayların bulunduğu hesaptan uzak tutmamalıdır. Buna dayanarak savaşta bulunan subaya kurmay heyetinin bazı işlerini ihale etmek için açık yerin bulunması gerekli işlerden olup bu ise gereksinme göre erkân-ı harbiye zâbitânının orduda görevlendirilmesini kolaylaştırabilir. Bugün erkân-ı harbiye zâbitânı arasında savaş sınıfı subaylarının özellikle son on yıldır diğer arkadaşlarına nispeten her defasında daha çabuk terfi almış olduklarına deliller açıktır. Bunun için kıdem gözetilerek diğer sınıf silaha yeni subayın dahilinde asla haksızlık görülemez. Hem de bu konuda olacak şikayetlerin bütünü dikkat gösterilse o kadar esaslı şeylerden olmadığı meydana çıktıktan başka çeşitli silahlara mensup olan bütün subaylar arasında kıdemce görülen fark pek az olup kıdem gözetilerek uygulama konulacak reformlar bütün kurmay subayları zararına olduğu açıktır. En son çıkan askerî salnamesine nazaran yüzbaşı ile büyük subaylar arasında kıdemce o kadar fark görülememektedir.

Ordu heyeti zâbitânı ile erkân-ı harbiye zâbitânının kayıtlarına göre yüzbaşılarda alakalı kıdemden başka dikkate alınacak bir şey olmayıp oda sadece fark iki yüzbaşı arasında fark olağanüstü görülebilir. Gerçekten alayların yeni teşkilatı zamanlarında zâbitân karşılaştırma usulü uygulamaya konulmuş olsaydı kötü bir şikâyet bile olmazdı. Şimdi dahi vaziyet değişmeyip zamanın gereksinimleri piyâdeye, süvâriye ve topçuya getirdiği faydaların hepsi önündedir. Kıdem kazanmış olan şu 42 erkân-ı harbiye zâbitânının arkadaşları bulunan süvâri veya topçu alaylarına ayrılmış bunlarca telafi etmek ve ne de hakkaniyet yerine geçmez. Çünkü bunların okullardan çıktıkları zamanda hizmetlerinde şimdiki buldukları vaziyette kazanmış oldukları rütbeye göre hakkaniyetin yapılması istenildiği takdirde alaya geçirildikleri sırada ve gerek seçim için kendilerine gayet geniş bir hisse saklamalıydı.

Fransa'da General Yorset? Layihasında erkân-ı harbiye zâbitânı ile diğer kıdemli yüzbaşılar için süvâri zâbitânı gibi terfi en müsait bir usulün kabulü talep olunmuşsa da herkesi memnun edecek bu teklife karşı bile mukavemetler olmuştur. Bu talep uygulanmasında karşılaşılan sıkıntılar tecrübe sabit olmakla birlikte bunun kanunlara dahil edilmesi dahi zor olacağı şüphesizdir. Bundan dolayı her bir boş hizmet için her rütbeden seneden seneye erkân-ı harbiye işlerine ihtiyat zâbitleri saklanması gerekecektir. Bundan başka olumlu düşüncelere nazaran bu şekilde olacak terfiler için uygun bir esasın belirlenmesi zordur. Çünkü yeni bir askerî hizmete girmek ve bundan

başka iki veya üç sene yıl içinde bir görevden başka bir göreve veya bir mevkiden diğer bir mevkie koşmak mecburiyetinde bulunanlar, kendi reisinin iyi düşüncelerini ancak daimî surette çalışıp çabaladığı, gece gündüz müteyakkız durarak ve meşakkatli deneyimleri ile öğrenecek zâbitâna göre süvâri için seçilen terfi usulü çok fazla teşvike yeterli görünmez.

Sanayi ve askerî mesleklerindeki gelişmelere göre erkân-ı harbiye zâbitânı değiştirilirse askerlik mesleğine girecek zâbitân çok zahmetli bir yaşamı olur. Nitekim bunlar bilgi birikimleri, deneyimleri ve eski arkadaşlarının üzerinde bulunan üstünlükleri her zaman gösterdikleri fedakarlığın karşılığıdır. Bu nedenle erkân-ı harbiye zâbitânının yükselmesi yasal şartların güvencesi altında olmalı ve herhangi bir silah sınıfında bulunursa terfi bu şekilde tercih edilmelidir. Örneğin, koşullar sadece erkân-ı harbiyeye giremeyecek olanlara dokunacaktır. Elbette bir kanunda terfi vaatlerinin yer alması kolay değildir, ancak yeni yeni uygulamaya geçirilmiş hukuki gerekçeler yetki ve kabiliyetine göre bağımsız koruma altına almadan bu kanunları hayata geçirmek mümkün değildir. Zira mesele çok hassastır. Terfiler bir noktada kişisel faydalara dokunur gibi görünse de ancak sonradan bu meselenin çözümü için tek bir istek ve arzu yeterli olur. Bu istek ve arzunun kışkırtılması halinde, gerekli çözüme göre genel kabul ve görüşler doğrultusunda reformun kabulünü sağlayacaktır.

Terfi sırasında geride kalanlar ise gerçekten dokunmadan bu tür işlemleri yapmak mümkün olmazsa da bu sonuçlar birbirini dışladığında başkalarının şikayetlerine neden olacaktır. Birkaç yıl sonra liyakat bakımından en seçkin zâbitân her çağrıldığı işlerde sorumluluğuna verilen belirli üstünlükleri görecektir. Bu bakımdan elbette en zahmetli işleri yapabilecek en yetenekli ve en yetkin zâbitân aranacak, deneyimi ile diğer zâbitân için olağanüstü bir terfi yardımı olacaktır. Mevcut erkân-ı harbiyeye tanınması öngörülen yasal ayrıcalıkla ilgili olarak arkadaşlarından bazı itirazlar duyulsa da örneğin erkân-ı harbiye hizmetine hukuki imtiyaz verilmemiştir. Muhtemelen, bu nedenle, liyakati dikkate alınacak savaş sınıfı subayına bu tür ayrıcalıklar gereklidir. Erkân-ı harbiye zâbitânı için alaylara geçmek ve geçici komuta deneyimi kazanmak için bir sınav yapılması arzu edilir. Ancak yeni kanunun genel hükümlerine uygun olarak tesis edilecek olmasına rağmen, bu tür yükümlülükler her rütbeden çoğu kıdemli memur için yürürlükte tutulamaz. Nitekim en az beş yıllık kıdemliler ve birinci sırada muadillerine açık, her sınıf silaha mensup olan erkân-ı harbiye zâbitânı bu tür şeyler için muayene edilemez.

Orduda bazı arkadaşları şüphesiz miralaylık rütbesine yükselirken yasal bir ayrıcalık kazanma bahanesiyle harp sınıfı subayı sırasına geçmek için beş yıllık kıdemini feda etmeyecektir. Örneğin tedbirlerin alınmasını talep etmeden önce yetkinliği ve liyakati ile birinci sırada seçilen ve şansına aykırı nedenlerle geride kalan zâbitânın pozisyonlarını değerlendirmek gerekir. Birinci orduyla karşılaştırıldığında büyük bir reform görülecektir. Ne olursa olsun, bu arzular milletvekillerinin çalışmalarını geciktirmeyecektir. Bu, genel çıkarları açığa vurmaktan başka bir şey olmadığı için, mesele çifte temele dayanmalıdır. Diğer bir deyişle, yeni sınıf zâbitândan, bir yeterlilik ve dayanıklılık belgesi ile birlikte olağanüstü bir çaba ve özen gösterilmesi gereken pozisyonlara göre gerekecek ana terfi gibi teşvikler arzularını yönetmelidir.

Makalenin yazarına göre terfi üzerine kanunlar hazırlanırken mevcut ortamın tutarsızlığı şu ifadelerden anlaşılmaktadır:

Ancak bugüne kadar erkân-ı harbiyenin çeşitli görevlerine ilişkin kanun hükümlerinin alkışlandığı duyuldu. Meselenin çözümünü sonuna kadar ertelemek için, cehaletinin veya kararsızlığının kanıtı açıktır ve askerî yönetimin eski ve hatalı, askerî reformların ertelenmesini unutupuz ve hiçbir şey yapılmıyor veya kişisel memnuniyetsizlik nedeniyle karar verilemiyor. Bir mesele, onu çözme cesareti olmadan müzakere edilmeye çalışılırsa, genellikle itibarını kaybeder, ancak bazen etkisinin dengesi veya zorunlu bir düzenleme yapma gücüne sahip olan denge bozulur. Gerçekten yeni reform fikirleri araştırılmış ve özellikle görevlerin bir askerî sınıftan başka bir sınıfa aktarılması durumu geniş ve derin bir şekilde ele alınmalıdır. Ancak gerekli bir hedefe ulaşıldığını kim kabul etmeye cesaret edebilir?²²⁰

Yazarın bahsettiği gibi bir askerî sınıftan başka bir sınıfa geçilmesi durumu Fransa'da yaşanmış bir deneyimdir. Bu deneyimler sadece mirliva rütbesini alan askerî sınıfta yaşanmış ve topçu sınıfına girmek için piyâde sınıfından ayrıldıkları ve topçu sınıfından süvâri sınıfına geçtikleri görülmüştür. Bu değişim Fransızlara göre sevindiricidir. Çünkü askerleri üç tür silah kullanmaya alıştırmak arzu edilen bir şeydir. Bu arzuyu yazar şu sözle ifade etmektedir:

²²⁰ “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyyeden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1117, H. 23 Cemaziyülahır 1295/M. 24 Haziran 1878, s. 2.

Yüzyılımızın generallerinin bu tür bilgileri edinmek zorunda olduğunu anlar. Zira bu değişikliklerle ilgili düşünceleri ile seçilen askerî komutanlığın fırka komutanına seçimi önemli olduğu için. Dolayısıyla verilen hizmetler önyargılı değilse ve alınan tedbirler itiraz konusu değilse asıl mesele itirazdan uzak değildir. Bir insan mesleğinde sürekli olarak iki silah kullanabilir ve bu alanda vakit geçirip bu iki sınıf silahın kullanımını eşit olarak öğrenecek ve general rütbesini alacaksa olursa şüphesiz ki kumanda yeteneğini geliştirmek için hareket edecektir²²¹.

Burada yazarın üzerinde durduğu bir nokta otuz sene boyunca hizmetinde bulunup elli ve altmış yaşları sırasında aniden bir de bir topçu livası kumandanlığıyla bununla alakalı bir heyet idaresi sorumluluğuna verildiği takdirde bu general uzun dönem içinde ancak sıradan topçu iktidarını kazanabildiğinden başka liyakat ve ehliyetçe kumandası altında bulunanların bazılarında pek aşağı kalacağı da şüphesizdir. Dahası, bir gün kendi fırkasına ait dört bataryayı kontrol edebilmek için, ana mesleğini bahane ederek, iki veya üç yıl boyunca aralıksız olarak bir alay topçusuna komuta etmesi gerekir. Fransa'da askerlik hizmetinin yaygınlaşmasından bu yana arzu edilmektedir. Ancak, askerlik hizmetinin her köşesini iyi anlamak, bilmek ve bazı deneyimler hakkında yeterli bilgi sahibi olmak için askerlik hizmetinin sadece bir şubesine odaklanmak istendiğinde genelleme konusunun çok sorunlu olduğu unutulmaktadır.

Şüphesiz bir generalin başka bir silah sınıfına geçmesine gerek yoktur ve kendi sınıfının gerekli bilgilerini bilmesi yeterlidir. Ancak bir fırka kumandanına göre konunun sahnesi değişir ve önem kazanır. Örneğin, iki liva piyâde, dört batarya topçusu, bir alay süvâri ve bir ordu mühendisi olmak üzere toplamda 15 bin ile 16 bin kişilik yetenekli bir askerî fırkayı komuta etmenin önemli görev olduğu bilinmelidir. Fırkanın operasyonlarını gerektiğinde birbirleriyle birleştirmektir ve bazen müfreze şeklinde ne yapılacağına derhal karar verebilmek gerekir. Böylesine yüksek bir görev gerçekten kabiliyetli bir kumandan için son derece değerlidir. Bu noktada yazar bazı sorular sorarak düşüncelerinin doğruluğu göstermek adına eleştirel bir tavırda şunları sormaktadır: *Artık bir zâbitânın ait olduğu sınıf dışında iki veya üç yıl harçayarak hedef noktaya ulaşamayacağı hatırlanacak mı? Ve muharebe zamanında mükemmel bir okuldan elde edilen bilgiler doğrultusunda yapılacak büyük manevralar nihai amaç yeterli olmayacak*

²²¹ “Erkân-ı Harbiye ve Tensikat-ı Askeriyyeden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu.1117, H. 23 Cemaziyülahır 1295/M. 24 Haziran 1878, s. 2.

mı? Nitekim, her takdir bizi konuşmamıza yaklaştırsa da bu hafıza bizi asıl meselenin konusundan çok uzağa götürür. Esas konuya gelirse, önceki düşünceler tamamen dikkate alınır, bizim için iki seçenek seçmek dışında kurtuluşumuz yoktur²²².

Erkân-ı harbiyenin reformunun tamamı terk edilmeli veya bu konudaki aşağıdaki ilkeleri korumalıdır:

1. Hizmet değişikliği
2. Çeşitli sınıflardan kalifiye memurlar için hizmet kapısının açılması
3. Yeni belirlenen hizmetlerin durumuna göre seçimle terfi için yeni bir usul bulunması²²³

Gerçek deneyimlerden de anlaşılacağı gibi, işten çekilme zamanı geçtiği için kişisel meselelerden vazgeçmemek uygun değildir. Çünkü kişilikler, sorun ve belki de ordu hakkında pek çok zararlı kafa karışıklığı yaratır, bunun dışında ne zaman olağanüstü bir ilgi gösterilse, iyi çabaları bozar ve yok eder. Yazara göre belirleyici dereceye ulaşan şey, altı yıldır sonuçsuz renkten renge gelen meselenin sorumluluğundan geliyor ve konu ayrılma ihtimalini aştı. Erkân-ı Harbiye'nin yardımcılarında iki tabaka hizmetlerinden dolayı ödül beklemektedir. Çeşitli silahların mensup olan zâbitân heyetinin erkân-ı harbiye arkadaşları ile karıştırıldığı haberinden az ya da çok etkilendiler, bunun için önceki hayal kırıklığı yaratan durumların devam etmesi ile bir müsamaha ya da kararsızlık arasında tereddüt ediyorlar. Bu duruma ne sebep olursa olsun, adaletle çelişir hem yozlaşmış hem de değersizdir. Bu durum asker tarafından en çok rahatsız olanıdır ve ondan hemen kurtulmak gerekmektedir.

Altı yıldır Fransa'da asker için pek çok şey yapıldı ve herkes, görev düşüncelerini ve her sınıfın emeğini geliştirerek, özel görevlerini sınırlandırarak ve ülkenin matem çehresini değiştirerek gönüllerine heyecan getirdi. Bu, askerî düzenleme sona erdiğinde ülkenin her geçen gün daha da kazanacağı fikrine dayanmaktadır. Ancak bayrak ve iyi sanayilerimize saygı duyanlar için etkili bir teşvik kaynağı niteliğindeki bu gelişmeler arasında bir tür fenalıklar çevremizi sarmış gibi görünüyor. Askerî idarenin çözmesi gereken sıkıntıları askerî düzenlemelerle ilişkilendirilmesinin mümkün olmadığı

²²² “Erkân-ı Harbiye Nizami Bendinden Mâ-ba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1118, H. 26 Cemaziyülahır 1295/M. 27 Haziran 1878, s. 2.

²²³ *a.g.m.*, s. 3.

söylenecektir. Böyle bir zamanda tereddüt artışının ve kaçınılmaz bir askerî çatışmanın yol açtığı kafa karışıklığı hayal ettiğimiz gibi, ancak bundan sonra barış nedenleri ve kamu düzeninin üstünlüğü olduğu hissedilecektir. İçinde bulunduğumuz böyle bir yüzyılda, bu kadar güzel hayaller gerçekleştirilmeyi umut edemeyiz. Çünkü, erdemleri ve güçleri ne olursa olsun, kendilerini kuşatmış olan uğraşlardan veya kendilerini ezen görevlerin içine düşmesi ya da talihsiz siyasi saldırılara arasında boğulmuş olarak görüyorlar.

Yazar göre bu durumdaki milletvekilleri, liyakat ve erdemlerine bakılmaksızın, egemen bir güçle yönetilmediği sürece böylesine sınırsız bir işi düşünmek ve düşünmek dışında tüm düzenlemelerimizi ve reformlarımızı benimsemişlerdir. Bu öyle bir güçtür ki keşfi hem işe yarar hem de acelecidir. Bugün bir insan bunu tek başına yapmaz ama bu iktidarsızlığın talihsizliğiyle bundan vazgeçmek uygun değildir. Çünkü özellikle kayıtsızlık, unutkanlık gibi engellerin ortadan kaldırılması için komisyonlar kurulmuş olup, bir amaca dayanmak için ordudan seçilen bir heyetin de eklenmesi istenecektir. İşin başlangıcından herhangi bir şekilde tamamlanacağı güne kadar bu komite, son yıllarda askerî sanayinin gelişmesi ile askerleri organize etmeye çalışan ve itibar kazanan generaller ve askerî ümeradan oluşacaktır. Bağımsız olarak ve görevleri aşağıdaki şekilde düzenleneceği belirlenen böyle bir heyete reform komisyonu adı verilecektir. *Bu örgütün bir an önce sona ermesinden sonra, her sınıf asker arasında eşit terfi hakkının korunması isteniyorsa, tüm Avrupalı askerlerin fikir sahibi oldukları tesisleri olağanüstü bir himaye ile tutmak iyi bir yol olacaktır. Bu kurumlar, genel silah müfettişi ve silah başkomutanı tarafından idare edilecek ve bu heyet, erkân-ı harbiye reisi ile tamamlanacak ve harbiye nazırının teşvikiyle ilk çalışmalara devam etmek için bir reform komitesi oluşturulacak*²²⁴.

Askerî düzenleme komitesi ise reform talebinde bulunmak altı şubeye bölünecektir. Bunlar askerî, piyâde, süvâri, topçu, tahkimat ve sıhhiye dallardan oluşacaktır. Bu şubelerin her birinin üç veya dört üyeden oluşması ve hepsinin bir araya gelmesi halinde 21 ile 28 üyeden oluşan bir danışma kurulu oluşturulur. Bu danışma kuruluna bir şef ve bir katip ekleyecektir. Harbiye nazırının erkân-ı harbiye-i umûmiyesi

²²⁴ “Erkân-ı Harbiye Tensikat-ı Askeriyyeden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1122, H. 11 Receb 1295/M. 11 Temmuz 1878, s. 1.

hem kendisinin hem de her şubenin programlarını düzenlemekten sorumlu olacak ve bu program örnek olarak aşağıdaki maddeleri içerecektir:

1. Askerî düzenlememizin tamamlanması için askerî kanunları içerecektir
2. Yeni çıkarılan kanunlarla askerî müessesenin idamesi ve çeşitli askerî sınıfların hizmetinin sağlanması için gerekli şartlar sağlanacaktır²²⁵.

Makalede oluşturulacak şubelerin görevleri bu programlardan sonra belirlenecek ve verilecek olduğu yazmaktadır. Böylesine önemli ve ciddi bir görevde gecikildiği için tüm engellerden kurtulmak gerekir. Yeni bir emir alana kadar, şube üyelerindeki engellerin kaldırılması dışında hiçbir görevli çabalarının sonuçlarını bir an önce almaya teşvik edilmeyecektir. Elbette komite başkanına yazılı olarak verilen kararların, kanun ve kararnamelerin veya alınacak kararların açıklanması için harbiye nazırı tarafından hak ve yetki verilecektir. Kabul ve tasdikine sunulacak önemli ve acil kanunların genel görüşü müzakere edilmeyecek, kanunların düzenlenmesi ve incelenmesi için görevlendirilen komisyon aleyhine sadece özel eşraf ve meclis konseyi tarafından kabul edilecektir. Özel bir müzakere sonrasında bu komisyon tarafından kabul edilen kanunlar, tüm kanunların genel görüşü ile birlikte tartışılacak ve gecikmeksizin kabul edilmeyecek ve kabul edilecektir.

Harbiye nazırının kontrolünde oluşturulan komite başkanının yetkisi, hukuk komisyonunun onayladıktan sonra, nihai karar için onun görüşüne başvurmanın önünde bir engel kalmayacağı düşünülemez ve bu makamın diğer meclisleri gecikmeden kabul etmesine izin verilecektir. Her yeni şeyde bin çeşit sorun çıkacağı düşünüldüğünden, komiteler icat edildiğinde bile pek çok sorun var. Ancak, bu görevler hakkında kapsamlı ve derin araştırmalar yapması ve olası şeylerin beklemek doğaldır. Askerî kanunlarımızın genel kurul tarafından düzenlenmesi, mevcut yetkilere ve belki de sadece eşraf ve milletvekilleri gibi kazandıkları sıfattan bunları oluşturma yetkisine dayanmaktadır. Kanunların yetkisi tek bir yerde birleştirilir, onun seçimi bir çeşit anlaşma dahilinde kabul edilir ve genel olarak en yüksek askerî liyakat ve yetki genel kurul dışında bırakılır.

Yazar makalenin sonuna doğru şimdiye kadar anlattıklarının haklılığını savunmak adına makalesinde şu sözlere yer vermiştir:

---

²²⁵ a.g.m., s. 2.

Bu ana kadar en başarılı ve bilgili olan şey; önlemin genel kurul onayına sunulması için kanunlarımızın düzenlenmesi ve hakkının tekrar tarafımıza eklenmesi gerekmektedir. Reformlarımızı sonuçlandırmanın ve askerî işleri bu şekilde çözmenin ve şekillendirmenin başka bir yolu varsa, kabul olunsun! Alaylarımızdaki çeşitli ve sayısız hizmetimizde kuvvetli bir gücün ve sabit çalışmanın hissedildiği günden itibaren bu duygu ve canlılık ve hareketlilik kazandırma çabası gibi her sınıf askerin yaşam gücünde olacaktır. Tam bir güvenlikle, böyle bir duygunun ortaya çıktığı gün bir etkiye ve olası olmayan sonuçlara neden olacağına inanılabilir²²⁶.

Nitekim gerekli sistem ve disipline sahip olan her askeri hükümetin mutlak durumu, örgütlerin ve yönetmeliklerin kesintisiz ilerlemesi, bilgi edinme ve gerçek eylemlerde bulunma çabasına benzer. Milliyetçilik işlevini yitirir yitirmez, yerini her türden askerin genel müfettiş komitesi dolduracaktır. Hizmetlerinde ana teşvikleri sağlamaktan sorumlu her bir silah sınıfı için yalnızca bir subay atamak değil, belki de tüm askerler için savaş zamanında komutana eşdeğer bir genel müfettiş komitesi oluşturmak bile faydalıdır. Bu görevler ise tarikat komutanlarında yaşamaya elverişli olmayan askeri komutanlar ve ordu komutanları için uygun olacaktır.

Fransa'da komiteye yönelik birçok itiraz meydana gelmiştir. Herkes mesele için çözüm önermek yerine kişisel amaçlarını gizleyerek bazı serzenişlerde bulunmuştur. Ancak aktif ve otoriter bir harbiye nazırının himayesi ve teşviki altında oluşturacak askerî teftiş komitesi ve reform komitesinin çalışmaları, elbette pek çok sevindirici çabayı doğuracaktır. Her durumda ve her yerde, genel teftiş komitesinin düzenlemesi bile, tıpkı askeri harp meselesinin dikkat çekmesi gibi ciddi araştırmalara davetiye çıkaracaktır. Erkân-ı Harbiye meselesi, bu konuyla ilgilenenler için endişe bıraktığı için rahatsızlık verici ve konunun kötülüğü tüm subayların askerî heyetine yayılmış ve dolayısıyla genel askerî komiteyi de kapsayacaktır. Her durumda görüşleri meşgul eden ve çözülmemesi büyük bir heyetin düzenini ihlal edecek böyle bir kanun, altı yıl boyunca orduyu kesintiye uğratmadan tartışılmış ve müzakere edilmiş ve bunun için iki komisyon kurulmuş olmasına rağmen raporlarda kesinlikle değişiklik olmamıştır. Yazar makalesini şu cümlelerle son vermiştir:

²²⁶ “Erkân-ı Harbiye Tensikat-ı Askeriyyeden Mâ-ba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1122, H. 11 Receb 1295/M. 11 Temmuz 1878, s. 2.

Millet Meclisi bu yasa'yı uzun süre yanında tutmasına rağmen yasa tasarısını müzakere bile etmedi. Bu hukuki tarafı yanında tutan eşraf parlamentosu bile kimsenin söz edemeyeceği bir zamanda müzakerelere girmenin kötü olduğuna dair bir açıklama yaptı ve bu kanunun geri dönüşü ile diğerinin durumu ve hatta bu ilerlemeli. Bugün bununla ilgili söylenecek tek bir söz var: tereddüt ve kararsızlık kötülüğü artırdı ve bu durumda devam etmek artık mümkün olmadığından bu kötülüğü ortadan kaldırmak için hızlı, çok etkili ve güvenli bir dava düzenlemek gerekiyor. İşte askerin yararı bahis. Dolayısıyla bize iyi ilişkiler veren yüksek idare, herkesin vicdanını sağlayarak bu güvenliği uygulamaya sokabilir²²⁷.

3.2.11. Fransa Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler

Fransız ordusunda silah ve teknolojik gelişme ile alakalı yayınlanan tek haber İnvaid Russky gazetesinde tercüme edilerek verilmiştir²²⁸. Verilen habere göre Fransız Wallace isimli birinin icat ettiği tüfek, her çeşit tüfekten üstün olduğu birçok kez denendiğinden bahsedilmiştir. Bu denemelerin sonuçlara bakıldığında silah az bir süre içinde 325 ateş yapmış ve diğer tüfekler gibi paslanma kusurundan uzaktır. Bu tüfeğin başlıca yararları hem hafif ve hem de kullanışlı olup pas tutmadığı için temizlemek için söküp yağlamak gerekmediğinden bahsedilmiştir.

3.3. CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE ALMANYA ORDUSU

Yabancı ordular başlığı altında tanıtılan üçüncü ordu Alman ordusudur. 1870 Prusya-Fransa Savaşı'ndan sonra popüleritesi ve prestiji giderek artan Alman ordusu, 20. yüzyılın süper gücü olma adına hız kesmeden askerî modernleşmesine devam etmiştir. Hiç kuşkusuz 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yükselen bir güç olması, 1870 Savaşı'nda kendini kanıtlamış olmasına rağmen Cerîde-i Askeriyye gazetesinde layık olduğu ilgi ve yeri bulamamıştır. Bunda temel etken Osmanlı askerî yönetimi 1878 yılına kadar Fransız ordusunu model alarak bu orduyu takip etmesi olduğunu söyleyebiliriz. Ancak II. Abdülhamid Dönemiyle başlayan Alman ordusunu model alma düşüncesi ilerleyen sayılarda daha fazla etkisini göstereceği şüphesizdir. Cerîde-i Askeriyye gazetesinde Alman ordusuna yönelik kara kuvvetlerini mevcudu, istihkâm sınıfının eğitimi, askerî sağlık hizmeti, Krupp fabrikası ve Krupp topları, Askerî işlerde telefonun

²²⁷ "Erkân-ı Harbiye Tensikat-ı Askeriyyeden Mâ-ba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1122, H. 11 Receb 1295/M. 11 Temmuz 1878, s. 2.

²²⁸ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1137, H. 5 Ramazan 1295/2 Eylül 1878, s. 1.

kullanılması ve Alman ordularında silah ve teknolojik gelişmeler hakkında makale ve haberlere yer verdik.

3.3.1. Almanya Ordusuna Dair İstatistikler

Ceride-i Askeriyye gazetesinde Almanya Devleti'nin kara kuvvetlerinin istatistiksel olarak tanıtıldığı iki farklı makale yayınlanmıştır. Bu makalelerden ilki *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* isimli Alman gazetesinden tercüme edilerek yayınlanmıştır²²⁹. Söz konusu makalede Birleşik Almanya Devleti'ni oluşturan *Königreiche* adı verilen krallıkların (Prusya, Bavyera, Saksonya ve Württemberg) sahip olduğu kuvvetlerin mevcudu hakkında istatistiksel veriler yer almaktadır. Bu istatistiksel veriler vasıtasıyla Almanya'nın kara kuvvetlerinin piyâde, Landwher, süvâri, topçu ve özel kuvvetlerinin kaç askerî birimi olduğu, bu birimlerin mevcuduna yönelik önemli bilgiler verilmiştir.

Tablo 3.12: Birleşik Almanya Hükümetlerinin Piyâde Sınıfı İstatistiği

Piyâde askeri						
	Alay	Subay	Asker	Cerrah	Veznedar Subayı	Silah Ustası
Prusya	115	6.829	201.587	699	352	351
Saksonya	9	533	15.129	55	28	28
Württemberg	8	464	12.264	48	24	24
Bavyera	18	1.053	30.033	108	57	54
Toplam	150	8.879	259.013	910	461	457

Tablo 3.13: Birleşik Almanya Hükümetlerinin Talia Sınıfı İstatistiği

Talia			
	Tabur	Subay	Asker
Prusya	41	380	7.854
Saksonya	2	44	1.090
Bavyera	4	72	2.204
Toplam	47	424	11.148

²²⁹ *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1182, H. 21 Safer 1296/M. 13 Şubat 1879, s. 4.

Landwehr²³⁰ Redif Sancak Kumandanlığı

Prusya'nın 209, Saksonya'nın 17, Württemberg'in 27 ve Bavyera'nın 32 Sancak kumandanlığı olup toplam 348 subay ve 4.622 asker vardır.

Süvâri Kuvvetleri

Tablo 3.14: Birleşik Almanya Hükûmetlerinin Süvâri Kuvvetleri

Süvâri				
	Alay	Subay	Asker	Beygir
Prusya	73	1.851	50672	49.047
Württemberg	4	100	2712	2.612
Bavyera	1	206	7132	6.890
Toplam	78	2.157	60.516	58.549

Topçu Kuvvetleri

1. Sahra topçuluğu: Prusya 28 alay, Saksonya 2 alay, Württemberg 2 alay, Bavyera'nın 4 alayı vardır. Toplam bin 629 subay, 30 bin 737 asker ve 14 bin 825 beygiri vardır.
2. Piyâde topçuluğu: Prusya'da 10 alay, Saksonya'da 1 alay, Württemberg'da 1 tabur ve Bavyera 2 alay vardır. Toplam mevcut ise 683 subay ve 15 bin 159 askere ulaşmıştır.
3. Hafriye heyeti: Prusya'da 14 tabur, Saksonya'da 1 tabur, Württemberg'da 1 tabur ve Bavyera'da iki tabur vardır. Toplam 294 subay ve 10 bin 324 askerî vardır.
4. Mekkâre: Prusya 14 tabur ve Has dukalığından bölük ve Saksonya'da bir tabur ve Württemberg'da bir tabur ve Bavyera'da iki tabur mevcut olup toplam mevcudu 200 subay ve 5 bin asker ve 2 bin 457 beygirden ibarettir.

Özel teşkilat için Prusya'da 263, Saksonya'da 10, Württemberg'da 1, Bavyera'da 37 subay ve 943 asker bulunmaktadır. Ordu haricinde olarak Prusya'da 1.583,

²³⁰ Prusya'nın askerî sistemini III. Friedrich Wilhelm, Harbiye Nazırı Boyen ile biçimlendirmiştir. Prusya ordusunun iki kısmı olacaktı: 1) Düzenli ordu, 2) Landwehr yani milis. Buna göre 20 yaşına gelen her erkek orduda üç yıl askerlik yaptıktan sonra milise geçecekti. Milis de 2 yıl askerlik gerektiriyordu. Bundan sonra "birinci yedek" olarak altı yılı vardı. Altı yıl da "ikinci yedek" olarak geçecekti. Murat Belge, *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 289.

Saksonya’da 60, Württemberg’da 52 ve Bavyera’da 290 subay vardır. Alman imparatorluğu ordusunun 1880-1879 senesi genel mevcudu 17 bin 220 subay, 401 bin 659 asker, 1.627 cerrah, 746 veznedar, 621 süvâri doktoru, 619 silah ustası, 93 saraç ustası ve 79 bin 893 beygirden ibarettir.

Ceride-i Askeriyye gazetesinde Almanya Devleti’nin kara kuvvetlerinin mevcuduna dair yayılanan ikinci makale *Revue Militaire de l’étranger* gazetesinden tercüme edilerek verilmiştir²³¹. Berlin’de Dâhiliye Nezâreti’ne mensup Doktor Wankel’in gözetimi altında bir istatistik kaleme alındığını ve Almanya’da her sene bu risalenin yayınlanmakta olduğu ifade edilmiştir. Geçen yılın risalesinin dördüncü bölümünde Prusya ordusunun mezhebi üzerine bir istatistik hazırlandığından bahsedilmektedir. Hazırlanan bu istatistikte şu bilgiler yer almaktadır. Prusya kraliyetinde sancak altında bulunan askerinin mezhepleri 1 Aralık 1875 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre Prusya Devleti nüfusu 25.742.404 kişiden ibaret olup nüfusun 254.089 sancak altında askerlik hizmetindedir. Aşağıdaki tabloda bu askerlerin mezhepleri rütbeye göre sınıflandırılmıştır:

Tablo 3.15: Almanya'nın Kara Kuvvetlerinin Mezheplere Göre Rütbe Dağılımı

	Zâbitân	Askerî Doktor	Askerî Memur	Küçük Zâbitân ve Askerler	Toplam Sancak Altındaki Asker
Protestan	8.594	682	1.655	164.912	175.913
Katolik	880	130	316	76.286	76.612
Musevi	0	17	2	1.305	1.324
Mezhep	10	1	0	229	240
Toplam	9.484	830	1.973	242.732	254.089

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere Prusya’nın askerî nüfusunun mezhebi yönüyle rütbeden rütbeye fark bulunmaktadır. Şöyle ki subayların %69 ve nüfusun %65 Protestan mezhebinde olduğu anlaşılmaktadır.

²³¹ “Revue Militaire de l’étranger nam gazetede görülmüştür”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1114, H. 12 Cemaziyülahir 1295/M. 13 Haziran 1878, s. 2; “Prusya’nın Askerî İstatistiki Bendinden Mâba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1115, H. 16 Cemaziyülahir 1295/M. 17 Haziran 1878, s. 4.

Risalenin ikinci ve üçüncü bölümünde yazıldığı üzere 1 Aralık 1875 tarihinde Prusya halkının mezhep dağılımı ise aşağıdaki tabloda verilmiştir;

Tablo 3.16: Almanya Devleti Halkının Mezhep Dağılımı

Mezhep	Nüfus
Protestan	16.712.700
Katolik	8.625.840
Musevi	339.790
Muhtelif Mezhep	64.074
Toplam	25.742.404

Yukarıda gösterilen istatistikler karşılaştırıldığında mezhep topluluğu için aşağıdaki netice ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki on bin nüfusta;

Tablo 3.17: Almanya Kara Kuvvetlerinin Mezhep Oransal Dağılımı (On Bin Nüfusta)

Mezhepler	Zabit	Askerî Doktor	Askerî Memur	Küçük Zâbitân ve Askerler	Toplam Silah Altındaki
Evangelizim Protestan	5,14	0,41	0,99	98,71	105,25
Katolik	1,02	0,15	0,37	87,28	88,82
Musevi	0,00	0,50	0,06	38,41	38,97
Diğer Mezhepler	1,56	0,16	0,00	35,74	37,46
Toplam	3,68	0,32	0,77	93,93	98,70

Yukarıda verilen tabloda Almanya’da askerî nüfusun mezheplerine göre dağılımı oran ile gösterilmiş olmasına rağmen söz konusu risale hazırlanırken Alman toprakları dışında olan bölgelerdeki Prusyalı askerlerin bu istatistike dahil olmadığı söylenmiştir. Nitekim 1 Aralık 1875 tarihinde Almanya sınırları içerisinde olan hayli asker mevcut ise de yine o tarihlerde Almanya’nın sınırları haricindeki Alsas-Loren, Mainz, Rastatt da Alman askeri bulunmaktaydı. Bundan dolayı Alman kara kuvvetlerindeki askerlerin mezhepsel karşılaştırmasında daha önceki tabloda gösterilen miktarı bir taraftan azaltılması ve diğer taraftan artırılması gerekmektedir. Aslında Almanya’nın diğer topraklarında olup Prusya’da ikamet eden askerin %91’nin mezhebi ile Alsas-Loren’de

bulunan Prusya askerinin mezhebi malumdur. Bundan dolayı yapılacak düzeltmede yani Alsas-Loren, Mainz ve Rastatt'ta ikamet eden Prusya askerini ilave etmek, düzeltmenin öncekinden daha fazla güvensiz olacağı gibi sonraki cetvelde gösterilen neticeye daha az tesiri olabilir. Bundan dolayı her ne kadar hatalı olur ise olsun yine yeterli derecede doğru görülmektedir. Böylece Prusya'da askerlik hizmetinde bulunanların çoğu Protestan mezhebinde ve pek azı Katolik mezhebindedir.

İstatistiki bu eserin yayınlanmış olduğu tablolalar gösterildiğine nazaran daha çok subay bulunan eyaletler ise; Brandenburg 2.629 subay, Silezya 1.075 subay, Ren 1.071 subay bulunmaktadır. Bu eyaletler de bulunan subayların mezhepleri Protestan olsun Katolik olsun ayrılmamıştır. Mezhep bahsine gelince Katolik olarak Ren eyaletinde 207, Brandenburg eyaletinde 185, Silezya eyaletinde 137 subay vardır. Altı subay bulunan Hohenzollern eyaletinden başka az subay bulunan eyaletler ise; Westphalia 304, Hessen Nassau 420, Posen 429 subay Katolik olarak, Pommern'de 20, Schleswig-Holstein'de 33, Saxony'de 28 subay vardır.

3.3.2. Almanya İstihkâm Alaylarının Genel Eğitim

Ceride-i Askeriyye gazetesinde Alman ordusuyla ilgili yayınlanan bir başka makale de eğitim konusundadır. *Prusya İstihkâm Alaylarının Genel Eğitim* adıyla verilen makalede istihkâm askerlerinin eğitim sürecine dair bilgiler verilmiştir²³². Makalede Prusya'da istihkâm bölüğünün üç takımdan ibaret olduğu; birincisi istihkâm, ikincisinin lağımçı ve üçüncüsünün köprücü takımlarından oluştuğu yazmaktadır. Bu takımlar her sene nisan başlangıcından eylül ayının sonuna kadar istihkâm tatbikat eğitim alır, kış aylarında ise daha çok teori dersleri görmektedirler. Kış aylarında haftada üç gün bütün takımlar istihkâm okullarında toplanır, öğretmenleri tarafından imtihan edilirdi. Her takıma özel hazırlanmış sınıflarda bu takımlara ait malzemeler yani kum sandığı gibi eşyalar mevcut olup, imtihan sırasında askerler bu eşyalar üzerinden sınav olmaktadır. İstihkam askerlerinin gördükleri dersler hesap ve hendese dersleridir.

Almanya'da istihkâm başçavuşları dahi öncelikle okuma yazma bilmeyenler için okuma yazma dersi verilirken ayrıca istihkâm üzerine resim ve çizim dersleri de verilmektedir. İstihkâm askerleri kışın teori derslerini tamamladıktan sonra nisanın

²³² "Prusya İstihkâm Alaylarının Tâlîmat-ı Umûmîyesi", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1111, H. 2 Cemaziyülahır 1295/3 Haziran 1878, s. 2-3.

başından 20'sine kadar geometriyle alakalı konuları uygulamalı zemin üzerinde görmektedirler. Nisanın 20'den mayısın 10'na kadar istihkâm askerleri düzgün bir tabya inşa etmek, istihkâmın dış açılara top bataryası, ara siperleri altına küçük cephanelik, hendekte şarmpol²³³, şiv sahrasına kurt kuyusu ve şiv sahrası altına hafif lağım yapımı gibi uygulamalı dersler görmektedirler. Mayısın 11'den sonuna kadar dereye bent inşa ederek su taşımak, dik bir nehir üzerine rampa inşa etmek, ağaçlardan metres yapmak gibi inşaat tatbikatı yaparlar. Haziranın 20'den temmuzun 10'na kadar köprücük takımlarına hafif köprü yapma uygulaması öğretilir.

Temmuzun 11'den sonuna kadar istihkâm takımları kazma çeşitleri, boşluk doldurma çeşitleri ve siper kazma gibi uygulamalar görürken lağımçı takımları dahi mükemmel bir lağımın inşasını ve köprücük takımları da dumbaz kürek ile çıkmak, çift kürek kullanmak ve halat bağlamanın çeşitlerini görürler. Ağustosun başından 20'sine kadar istihkâm takımları şiv sahrasında mevzi inşasını, hendek kazmak ve geçit; lağımçı takımları çeşitli lağım hunilerini inşa etmek, bir lağımı doldurmasıyla ateşlenmesi; köprücük takımları dahi dumbaz köprüleri kurmak ve bozmak pratiğini görürler. Ağustosun 20'den eylül sonuna kadar bütün istihkâm askerleri kuşatma eğitimi için bir poligon inşa edip askerlerin üç kısma ayrılır: bir kısmı hücum bir kısmı da müdafaa ayrılarak eğitim görürler.

3.3.3. Almanya Ordusunda Sağlık Hizmetleri

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde sağlık hizmetleri konusunda sadece Almanya'daki uygulamalar hakkında bilgi verilmiştir. Alman ordularında sağlık hizmetleriyle alakalı iki makaleye yer verilmiştir. Bu makalelerden ilki *Almanya ordularında sağlık hizmetlerine*²³⁴ yönelik iken diğeri ise Cerîde-i Askeriyye komisyon azalarından Miralay Ata Bey'in Almancadan tercüme etmiş olduğu *Ordunun seferber halinde sağlık hizmetleri*²³⁵ adıyla yayınlanan makedir.

²³³ Şarmpol: kale, palanka vb. askerî yerlerin etrafında, çakılmış kazıklara sarılan dikenli tellerden meydana getirilmiş siper, set, engel demektir.

²³⁴ "Almanya Ordularında Hizmet-i Sıhhiyeye Dair Malumat", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1101, H. 26 Rebiyülahir 1295/M. 29 Nisan 1878, s. 3-4.

²³⁵ "Ordunun Seferber Halinde Sıhhiye Hizmeti", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1193, H. 1 Rebiyülahir 1296/M. 24 Mart 1879, s. 1; "Sıhhiye Vezaifi Risalesinden Mâ-ba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1195, H. 8 Rebiyülahir 1296/M. 31 Mart 1879, s. 1; "Sıhhiye Vezaifi Risalesinden Mâ-ba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1196, H. 11 Rebiyülahir 1296/M. 3 Nisan 1879, s. 1; "Sıhhiye Vezaifi risalesinden Mâ-ba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1197, H. 15 Rebiyülahir 1296/M. 7 Nisan 1879, s. 1.

Almanya Ordularında Sağlık Hizmetine Dair Malumat adıyla yayınlanan makale Almanya'da savaşa girecek ordular için hazırlanan *Rettungssanitätär Verordnung* adıyla 10 Ocak 1878 tarihinde İmparator Gilyom (I. Wilhelm) tarafından hazırlatılan nizamnâmeden çevrilmiştir. Nizamnâme seferber halindeki orduların sağlık hizmetine dair hazırlanmış, Cerîde-i Askeriyye komisyonu bu nizamnâmenin özeti mahiyetinde olan 7, 8 ve 9'unca maddeleri çevirmeyi uygun görmüştür. Çünkü bu maddeleri okuyan birinin bu nizamnâme hakkında bir fikir sahibi olabileceği gibi seferberlik halinde bulunacak Alman ordularındaki sağlık hizmetinin düzeniyle ilgili bir bakış açısı kazanacağından bahsedilmiştir.

Almanya Ordusunda Sağlık Hizmetinin Düzeni

Almanya'da muharebeye girecek orduların firkalarında bulunacak sağlık personelleri şunlardır: alay doktoru, Lazaret²³⁶ yardımcıları, sedye taşımakla sorumlu askerlerden ibarettir. Bu firkalarda bulunması gereken aletler ise: hasta nakline mahsus alay arabaları, sedyeler ve seyyar hastanelere mahsus sandıklardır. Aslında bu sandıklar lazarett yardımcıları için birer yükten ibarettir. Almanya'da hasta salonları ve askerlerin ikametgahına mahsus lazaretler, meydan savaşında her bir alaya mahsus olarak tedavi mahalleri bu sağlık personeli ve aletlerinden teşkil edilir. Hasta salonlarında hastaneye gönderilmesi gerekmeyip kısa bir süre içinde sağlıklarına kavuşabilecek askerlerin tedavi edildiği sağlık kurumudur. Tedavi mahalleri ise savaş meydanlarında alay hekimlerinin yaralıları toplayıp ilk müdahaleyi yapabilecekleri belirlenmiş mevkilerdir. Alay hekimleri yaralıları seyyar hastane veya bir sahra lazaretine göndermek mümkün olduğu ilk fırsatta gönderilmektedir.

Bir muharebede ordular zayıt verir vermez seyyar hastanelerin hizmeti başlamaktadır. Her kolorduda üç ve her ihtiyat firkasında bir adet seyyar hastane bulunmalıdır. Bu seyyar hastanelerin başlıca vazifelerinden birincisi yaralıların tedavisi için ilk tedavi mahallerini belirlemektir. İkincisi yaralıları alayların bulunduğu yerden nakil ile belirlenen yere götürüp oradan da sahra lazaretlerine ulaştırmaktan ibarettir. İlk tedavi mahallerine yardımcı olmak gerektiği takdirde sadece kolordunun sağlık çalışanları ve tıbbi aletleri değil belki sahra lazaretlerinin de sağlık çalışanları ve tıbbi aletleri ile destek verilebilmektedir. Her bir kolordunun on iki ve her bir ihtiyat firkasının

²³⁶ Lazarett kelimesi Almanca'da Askerî hastane anlamına gelmektedir.

üç sahra lazarettarı (geçici hastanesi) bulunmaktadır. Bu lazarettlar muharebede orduların ihtiyaçlarını karşılamak üzere orduyu takibe başlayacakları zamana kadar hasta ve yaralıları bakmakla sorumludur. Ayrıca lazarettlar ilk tedavi mahallerinde seyyar hastanelere yardımda bulunabilmektedir.

Ulaşım merkezleri ile trenler: Almanya'da ulaşım araçları muharebelerde lazarett hizmetinden hasta ve yaralıları vagon vesaire ile buldukları yerlerden tahliye etmekten ve birinci hatta bulunan sıhhiye kuruluşlarının iâşesine bakmaktan ibarettir. *Muharebe lazarettlarının hizmeti:* bu hizmette çalışanlar sahra lazarettlerinde bulunan hasta ve yaralıları bakmakla görevlidir. Bu görevlilerin idaresi altında bulunan lazarettlere *mukîm muharebe lazarettı* adı verilir. Hastaların tedavisi konusundaki vazifeleri sahra lazarettlarındaki çalışanların vazifeleriyle benzerdir. Sahra lazarettlarının çalışanları askerîin faydası için daimî surette çalışmaya mecbur olduğu halde muharebe lazarettlarının çalışanları savaş vaktindeki sağlık personelleri kısmî çalışma olarak çalışırlar. *Ulaşım merkezlerinde bulunan doktor ile lazarettlar:* bu merkezlerde bulunacak doktorlar tıp hizmetini sağlamak ve gerektiği takdirde lazarettlar oluşturarak gelen hasta ve yaralı asker kabilelerine veya bu merkezleri korumakla görevli olan hizmette bulunmaya memurlardır. *Hastaların gönderilmesi:* bu hizmetin uygulanması hastaların nakline mahsus olan komisyonlar, sıhhiye vagonları ve hasta kabileleri gibi üç kısma ayrılır.

Alman ordularında sağlık hizmetine dair yayınlanan diğer makale Cerîde-i askeriyye komisyon azalarından Miralay Ata Bey'in Almancadan tercüme etmiş olduğu *Ordunun seferber halinde sıhhiye hizmeti* adıyla Cerîde-i Askeriyye gazetesinde tefrika halinde yayınlanmıştır. Makalede Almanya'da seferberlik halinde gerek bütün orduların gerekse bir kısmına iki sıhhiye heyeti tanzim edildiğinden bahsetmektedir. Bu heyetin birinci kısmı fırka, ikinci kısmı seyyar hastanelerden ibarettir. Almanya'da piyâde ve süvâri fırkaları için tanzim edilen sıhhiye heyetleri birbirinden farklıdır. Bu heyetlerin oluşturulmasındaki amaç muharebe sırasında yaralıları yardım etmektir. Piyâde fırkaları için teşkil olunacak sıhhiye heyetinin tertibatının mükemmel olmalıdır. Bu mevkide gereken eşya ve personel ile bir de seyyar hastanesine gerekli olan tıbbi alet, edevat ve sıhhiye malzemeleri daimî surette fırkaya sağlanmaktadır. Süvâri fırkalarına gelince bunlar için dahi sağlık işlerine bakacak personel ile yük nakledecek arabalar ve yaralıları

taşımak için aletlerle beraber gerekli olan bütün eşya ve personeller daima süvârî firkalarının maiyetine verilmektedir.

Sıhhiye heyetlerinin ayrıca bir hizmeti de yardım mevkilerine gelen yaralı ve hastaların hizmetlerine bakmak daha sonra seyyar hastanelere naklettirmektir. İkinci heyetin bahsine gelince bu heyetin sorumlu olduğu vazifeler ise hastaların asıl hastanelerde nasıl bakılır ve ne şekilde tedavi olunur ise seyyar hastanelerde dahi o suretle yaralı ve hastalara bakılmasına münhasırdır. Seyyar hastanelerin bazen ayrılması mümkün değilse de çoğunlukla ayrılabilir olduğundan bu durumda seyyar hastaneleri üçe ayırmak ve her kısmını son mahalle gönderebilmek üzere tertip olunmalıdır. Askerlerin sağlıklarını korumak üzere bir an önce hastaların ikame mevkilerini seçerken, ihtiyat malzemelerinin tedariki ikinci heyetin sorumlu olduğu vazifelerdendir. Muharebe sırasında dahi hastanelerde bulunan sağlık personellerinden hizmetçilere varıncaya kadar hepsi asker olmaları gerekmektedir.

Askerî Doktorların Dağıtım Şekli

Sıhhiye hizmeti için tayin olunacak asker iki heyete ayrılır. Bu heyetin birincisi takımdan teşkil olunur. Bu takım meydan muharebesinde düşman yaralılarına yardım mahalline taşımakla sorumludur. İkinci takım ise yardım mahallinden en arkada bulunan mevkilere kadar sağlık hizmeti vermekten ibarettir. Yaralıları yardım mahallinden yara sarmak mahalline kadar seyyar hastanelere ve oradan sabit hastanelere kadar götürmek için tahsis olunan arabalarla veya tedarik olunan diğer araçlarla nakil olunabilir. Gerek bir kişi için gerek bir takım için gerekenler hazırlanan bir talimatta gösterilmiştir. Bu talimat bazı bölümlerde müteşekkildir. Ancak 7 Nisan 1879 tarihli nüshasında makalenin devamı var ibaresi yer verilmesine rağmen makalenin kalanın tasnif ettiğimiz sayılarda devam etmemiştir. Bundan dolayı mevcut sayılarda sadece birinci bölüm *Askerî doktorlar* kısmı verilmiştir. Askerî doktorlar bölümü iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta muharebe sırasında doktorların vazifeleri verilmiştir. İkinci alt başlıkta ise sevk olunan askerî doktorların vazifeleri başlığı altında seferberlik sırasında başhekim, fırka başhekimi ve ordu başhekiminin vazifelerinden bahsedilmiştir.

3.3.4. Krupp Fabrikası ve Krupp Topları

Prusya'nın 1866'da Avusturya ve 1870'te de Fransa ile savaşlarında kullandığı Krupp topları, bu savaş sonrasında Almanya'nın nasıl Avrupa'daki prestiji artmışsa aynı şekilde Krupp topları için dünya pazarında büyük taleplerin doğmasına neden olmuştur. Krupp firması, 80'li yıllarından itibaren Rusya, Türkiye, Çin Japonya, Brezilya, Şili ve Arjantin gibi kriz bölgeleri, Krupp toplarının en önemli alıcıları duruma geldiler²³⁷. Krupp firmasının yükselen prestiji, bu firmanın işleyişi ve ürettiği topları yakından takip etme isteği uyandırmıştı. Özellikle askerî gazeteler vasıtasıyla Krupp fabrikası ve topları askerî yönetimlerin ilgi ve teveccühüne mahzar olmuştur. II. Abdülhamid'in daveti üzerine Osmanlı ordusunu modernleştirmek için gelen Alman danışmanların teşvikiyle Krupp topları Osmanlı Devleti tarafından yoğun ilgi görmüştür. Bu ilgi sadece silah ticareti boyutunda kalmamış aynı zamanda Cerîde-i Askeriyye vasıtasıyla Krupp topları hakkında daha fazla bilgiler edinilmeye çalışılmıştır.

Militaire Spectator isimli askerî dergisinin ocak sayısından tercüme edilerek *Essen'de Krupp Fabrikasına Dair Malumat* adıyla verilen yazıda Krupp fabrikasına dair bazı bölümler Cerîde-i Askeriyye gazetesinde yayınlanmıştır²³⁸. Makalede Krupp fabrikası hakkında şu bilgilere yer verilmiştir. Essen'deki Krupp fabrikası 1810 tarihinde Freidrich Krupp tarafından kuruldu. Daha sonra Friedrich'in oğlu Alfred Krupp'un 1826 yılında fabrikanın yönetimini devralmasından sonra fabrikayı geliştirmek için büyük gayret göstermiştir. 1848 yılında fabrika sadece kendi hesabına çalışacak duruma gelmiştir. 1878 yılında Krupp fabrikasında çalışan personelin sayısı 8 bin 500 kişidir. Fabrikanın yüzölçümü 400 hektar olup bunun 75 hektarı sadece binalara tahsis edilmiştir. Bu binalar: bin 648 fırın, 298 vapur kazanı, 77 buhar ile hareket eden çekiç, 18 hadde, 294 buhar aleti bulunup bu aletler 7 beygirden bin beygir kuvvetine çıkmaktadır.

Krupp Fabrikasında Üretilen Eşyalar

Krupp fabrikasında üretilen eşyalar demir yolu katarları için dingil, tekerlek yayı, demiryolu hattı, vapur kömürleri için pervane çarkları, buhar aletlerinin tamiri, çelik

²³⁷ Mehmet Beşirli, "Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Türk Ordusunun Top Mühimmatı Alımında Pazar Mücadelesi: Alman Freidrich Krupp Firması ve Rakipleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, No. 15, Yıl. 2004, S. 173.

²³⁸ "Essen'de Krupp Fabrikasına Dair Malumat", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1110, H. 28 Cemaziyülevvel 1295/30 Mayıs 1878, s. 3; "Essen'de Krupp Fabrikasına Dair Malumat Mâba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1111, H. 2 Cemaziyülahır 1295/3 Haziran 1878, s. 3.

levha, haddeden geçirilmiş edevat, yay için çelik, üretilecek aletler için çelik boru, harp gemileri için dökme demirden kaynak vesaire, top, kundak, mermi, top arabaları vesaire üretilmektedir.

Fabrikada mevcut olan alet ve bütün motorların çalıştığı 24 saat içinde fabrikada üretilenler:

- 2.700 demiryolu hattı (19.125 metre)
- 350 tekerlek çemberleri
- 150 lokomotif ve araba dingilleri
- 180 demir yolu arabaları için muhtelif şekilde tekerlek
- 1.000 demir yolu için yaylar
- 1.500 obüs vesaire

Bir ay içinde üretilenler:

- 250 meydan muharebe topu
- 30 adet 15 santimetre çapında top
- 15 adet 24 santimetre çapında top
- 8 adet 28 santimetre çapında top
- 1 adet 35,5 santimetre çapında top

Krupp fabrikasında 1848 yılından 1878 tarihine kadar 15 bin ateşli silah üretilmiştir. Krupp fabrikasında ortalama hesapla her gün tüketilenler ise: bin 800 ton kömür, 15 bin 300 metreküp su, 24 bin 700 metreküp gaz (21 bin 215 gaz feneri mevcut olduğundan bunlardan bin 778'si yolların aydınlatılması içindir). Nakliyat için kullanılanlar: 39 kilometre demiryolu hattı (sistemin amacı üzerine olan), 14 lokomotif, 537 vagon; 18 kilometre demiryolu hattı (sistemin amacında eksik olan), 10 lokomotif, 210 vagon, 80 beygir, 214 araba, 60 kilometre telgraf hattı, 44 telgraf merkezi. Fabrikada olası yangın olaylarına karşı tedbir amaçla daimî suretle 63 kişilik tulumbacı işe alınmış ancak bu adamlar polis hizmetini dahi yerine getirdiğinden genellikle tulumbacı kışlalarında sakin olurlar. Fabrikanın ihtiyatı için bir kimya laboratuvarı, fotoğrafçı, litografya ve bir matbaa ve bir de mücellithane bulunur. Fabrikaya ait olan Dortmund'da 7 bin 500 metre uzunluğunda bir top deneme meydanı olup bundan başka topların denenmesi için Meppen civarında 17 kilometre uzunluğunda bir meydan daha vardır.

Madenler

Almanya'da Krupp fabrikasına ait 562 demir madeni bulunup bundan başka İspanya'da (Bilbao) civarında diğer büyük demir madenleri vardır. Ayrıca Almanya'da Krupp fabrikasına ait 4 adet kömür madeni de vardır. Kömür madenlerinde 38 vapur kazanı, 200 beygirden 300 beygir kuvvetine kadar 48 buharlı alet mevcuttur. Bu kömür madenlerinden her gün 3 bin ton kömür çıkarılmaktadır. Almanya'da bulunan Krupp fabrikalarının 29 demir madeninde 30 vapur kazanı, 23 buharlı alet, 2 zincir ile çekilir araba yolu, 2 lokomotif bulunup her gün 620 ton demir çıkarılmaktadır. İspanya'da olan madenlerden yıllık 200 bin ton demir çıkarılmaktadır. Bunları nakletmek için kiralanan vapurlardan başka fabrika malı olarak her biri bin 800 ton hacim kapasitesine sahip olan dört adet vapuru mevcut olup bundan başka bin tonluk diğer vapur dahi yaptırılmaktadır.

Dökümhaneler

Essen Krupp fabrikasında 14 eritme fırını ile 5 dökümhane bulunup bunlarda kullanılan personelin miktarı 800 kişiden ibarettir. Bu dökümhanelerin üçünde yani en büyüklerinde 100 eritme fırını bulunup her biri 24 saat içinde 45 ton maden eritmektedir. Dökümhanelerde 71 vapur kazanı ve 4 beygirden 300 beygir kuvvetine kadar 48 buhar aleti vardır. Essen dökümhanesinde olan iki eritme fırını çok önemli olmayıp orada bir demirci dökümhanesi ve bir de alet fabrikası bulunur. Eritme fırınları için lazım olan kireç taşları özel ocaklardan çıkarılmaktadır.

Krupp fabrikasında personellerinin ikameti için 3 bin 277 bina bulunmaktadır. Bu binalarda ikamet etmekte olan 16 bin 200 kişi kalmaktadır. Personelin iaşesini kolaylaştırmak için 1 otel, 8 birahane, 1 maden suyu fabrikası, 1 vapur değirmeni, 1 ekmekçi fırını, 1 kasaphane ve 22 dükkân bulunup bu dükkânlarda her cins eşya satılmaktadır. Ekmekçi fırınında her ay 195 bin adet ekmek pişirilir. Satılan eşya bedelinden her ay 260 bin mark elde edilir. Sakat olan 42 kişinin daha hafif işle meşgul olmaları için bir fırça fabrikası vardır. Kız çocuklar için sanat mekteplerle, el işi öğrenmesi için kadın mekteplerinde 1877 yılı içinde 2 bin çocuk ile 250 delikanlı mevcut bulunmuştur.

Tablo 3.18: Krupp Fabrikası ve Mahdenlerinde Çalışan İşçi Mevcudu ve Kullanılan Aletlerin Özellikleri

	Çelik Fabrikasında	Madenlerde	Dökümhanelerde	Toplam
İşçi	8.500	5.300	700	14.500
Vapur Kazanı	298	63	71	432
Buhar Aletleri	294	71	48	413
Buhar Aletlerinin Beygir Kuvveti	11.000	3.030	2.900	16.935

Fabrikada her gün 2 bin 200 ton kömür kullanılmaktadır. Yukarı bahsedilen tertibat ile 4000-5000 bin işçi daha ziyade işletmek mümkündür.

Krupp fabrikası hakkında bir başka haber de 3 Ekim 1878 tarihinde *Economist* gazetesinden tercüme edilen haberde Almanya'nın "Essen" şehrindeki Krupp fabrikasının 1877 yılının raporuna göre Krupp fabrikası hakkında bilgiler verilmektedir²³⁹. Haberde Krupp fabrikasında işçilerin miktarı her ne kadar azaltmış ise de henüz çelik dökmek için 8 bin 500 işçi istihdam olduğunu yazılmıştır. Dökümhanenin 298 kazan ve 11 bin beygir kuvvetinde buhar makineleri olup her biri iki kantardan bin kantara kadar ağırlığında olarak buhar ile hareket eden 77 adet çekici vardır. Krupp fabrikası 24 saat içinde 19 kilometre mesafeye kaplamaktadır. Bir demirli ne gerekir ise onu yani tekerlekli demir çubuk, dingil ve yay gibi demir yol gibi gerekli olan şeyleri hazırlayabildiğinden başka bin 500 kumbara dahi üretilmektedir. Dökümhanede dahi ayrıca 300 top dökülmektedir.

1874 tarihinden beri 15 bin Krupp topu dökülmüştür. Günlük 36 bin kantar kömür kullanılmaktadır. Her gün fabrikada 21 bin metreküp gaz kandili kullanılır. Uzunluğu 60 kilometre mesafeye kapsayan bir demir yolu vasıtasıyla dökümhanenin bir noktasından diğer bir noktalarına gerekli eşyalar taşınmakta olup bu demiryolunda 24 lokomotif ile 700 vagon işletilmektedir. Bundan başka Krupp fabrikanın 44 telgrafhanesi buharla çalışmaktadır. Tulumba ve iyi eğitilmiş bir tulumbacı bölüğü vardır. Mösyö Krupp Mappen şehrine yakın 18 kilometrelik bir topçu sahasına sahiptir. Mösyö Krupp'a ait olan demir ve kömür madenlerinde 3 bin 300 işçi çalışmaktadır. Bu madenlerden başka Krupp'a ait İspanya'nın kuzeyinde dahi madenleri bulunup yıllık dört milyar kantar demir çıkartılmaktadır. Bu demirler yine Mösyö Krupp'a ait beş adet vapurla

²³⁹ *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1145, H. 6 Şevval 1295/M. 3 Ekim 1878, s. 4.

Almanya'ya nakil olur. 16 bin 200 kişiden ibaret olan işçiler aileleriyle beraber fabrikanın mülkü olup miktarı 3 bin 277 haneye ulaşan dairelerde ikamet etmektedirler.

Krupp Fabrikasında Üretilen Toplar

Kırk Santimetrelik Krupp Topu adıyla yayınlanan makale *Invalid Russky* adlı Rus askerî gazetesinin 30 Ekim 1878 tarihli nüshasında Krupp topu hakkındaki yazılanlar tercüme edilerek *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinin sütunlarına taşınmıştır²⁴⁰. Makalede Krupp fabrikasının büyük çapta top üretimi 35,5 cm kalmayıp bu defa 40 cm çapında bir top ürettiğinden bahsetmektedir. Yakında 46 cm çapında bir top daha üretileceği haberde bahsedilmiştir. Makalede 46 cm çapındaki topun büyüklüğünde ahşaptan üretilen modeli Almanya'nın Essen şehrindeki Krupp fabrikasını ziyaret edenlerin şimdiden ilgisini çektiği yazmaktadır. Bu 40 cm çapındaki top hakkında şimdiye kadar herhangi bir bilgi edilememiş ancak Krupp fabrika idaresinin misafirperverliği sayesinde gezenlerin görüşlerine dair bazı bilgiler verilebilmiştir. Bu top başlıca 40 cm'den 9 pusluk (22,86 cm) çapa kadar olan sahil toplarına benzer olup üç kısma ayrılmıştır. Bunlar büyük kısım, orta kısım ve küçük kısım gibi isimlerle üretilmektedir. Bu 40 cm çapındaki topun rakamca olan başlıca tarifi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.19: 40 cm Çapındaki Topun Fiziksel Özellikleri

Fiziksel Özelliği	
Çapı	40 cm
Kapağıyla beraber topun ağırlığı	72 kg
Bütün uzunluğu	10 m
Topun hazinesinin uzunluğu	8,70 mm
Yivlerinin adedi	90
Dipçığının ağırlığı	00

40 cm çapındaki topun mermileri çelik, sert ve hafif dökmedendir. Mermilerin uzunluğu şimdiye kadar 2,8 çapta tahmin olduğu ve üzerinde iki adet bakır kuşak vardır. Çapları 2,8 adedinde bulunan merminin ilk denemeleri yapıldıktan sonra dört çapında bulunan mermilerin denemelerinde dahi düşünülmektedir. Eğer tecrübelerde başarıya ulaşılır ise 40 santimetrelik top için dört çapında olan mermi kabul olunacaktır. Çeşitli mermilerin ağırlığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

²⁴⁰ “Kırk Santimetrelik Yeni Krupp Topu”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1160, H. 29 Zilkade 1295 (M. 25 Kasım 1878), s. 1.

Tablo 3.20: Çeşitli Mermilerin Ağırlığı

	Çelik kilogram	Sert dökme kilogram	Hafif dökme kilogram
Boş obüsün ağırlığı	721,800	730,000	596,700
Obüsün dolması	18,200	10,000	33,300
Toplu obüs	740,00	740,00	630,00

Makalede 40 cm çapındaki topun denemelerinde kullanılan kundağın fiziksel özelliklerinden bahsedilmiştir. Denemelerde kullanılan kundağın sahil kundaklarına benzer olduğu, 41 kg ağırlığında ve nişangâhının yüksekliği 6 ile 18 derece arasında olduğu yazılmıştır. Yapılan denemeler sonucunda 40 cm çapındaki topun yarattığı tahribat derecesi tahmini olarak açıklanmıştır. Çünkü yapılan denemelerde topun ilk süratinin belirlenmemiştir. Ancak 40 cm çapındaki topun tahribat derecesiyle 35,5 cm çapındaki topun tahribat dereceleri kıyaslanmıştır. Daha sonra yapılacak denemelerde ilk sürati belirlendiği zaman bu mesele hakiki yönüyle hallolacaktır. 40 cm çapındaki topun denemesinde 740 kg ağırlığında mermi için 160 kg prizmatik barut kullanılmıştır. Bu iki ağırlık birbirine bire dört-altı oranında bulunmaktadır. Bu oran 35,5 cm çapındaki topla hemen aynı olmakla birlikte 40 cm çapındaki topun ilk hızı ile 35,5 cm çapındaki topun ilk sürati 500 m/sn kadar olacağı ihtimalden uzak olmadığı yazmaktadır. Bu hesaba göre her santimetrekarenin kuvveti 758 tonumetre (basınç birimi) aynı olacaktır. Bundan anlaşıldığı üzere küçük mesafelerde 40 cm çapındaki topun mermisi 70 cm kalınlığında bir demir levhayı delebilecektir.

Eğer 2 bin metrelik bir mesafede 40 cm çapındaki topun mermisi sürat kaybetmesi ile aynı mesafede 35,5 cm çapındaki topun mermisi sürat kaybetmesi aynı olduğunu farz edersek 1.920 metre mesafede 40 cm çapındaki topun mermisi 450 m/sn kadar bir sürati olacaktır. Bundan dolayı yine 21 pus (53,34 cm) kalınlığında olan bir levhayı delebileceği ortadadır. Tahribat açısından 40 cm çapındaki top ile 35,5 cm çapındaki topu mukabele ve mukayese edildiğinde aşağıdaki tabloda gösterilen veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.21: 35,5 ve 40 cm Çapındaki Topun Mukayesesi

	35,5 cm Top	40 cm Top
Topun Ağırlığı	52 kg	72 kg
İlk Hızı	500 m/sn	500 m/sn

Delinen Levhaların Kalınlığı	24 pus (60,96 cm)	18 pus (45,72 cm)
Küçük Mesafeden 2.000 Metre Kadar	28 pus (71,12 cm)	21 pus (53,34 cm)

Yukarıda tablodaki verilerin incelenmesinin önemli olduğunu özellikle 40 cm çapındaki topun kabulünden sonra savaş gemilerinin zırhlılarına 4 pus (10,16 cm) daha kalınlık verilmesinde mecburiyet hasıl olacağı makalede yazılmıştır. İkinci olarak topun ağırlığı oranın üçte bir derecede arttırıldığında tahribat kuvveti dahi altıda bir oranında aratacağı söylenmiştir.

Krupp toplarıyla alakalı *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinde Krupp Toplarının Tecrübeleri adıyla Paris'in *Fünûn-ı Askeriyye* mecmuasında görülen makaleye yer verilmiştir²⁴¹. Makalede 2 ve 3 Temmuz 1878 tarihinde Mappen yakınlarında bir poligonda Fransa'dan başka Avrupa'nın diğer devletleri tarafından gönderilen topçu subayların da katıldığı bir davet sırasında Krupp topları denendiği yazmaktadır. Bu denemelerdeki amaç topların ilk hızlarıyla 9 bin m'den fazla olan mesafede merminin hedefe isabet edip etmediğidir. Denemelerde kullanılan toplar 35,50, 30,50, 28 ve 15 cm çaplarında Krupp çeliğinden üretilmiş çemberli, silindirli ve prizmatik kapaklı toplar kullanılmıştır. İçinin yivleri bakırdan kuşaklı mermiler için yapılmış ve nişangâhın deliğinin içi müceffinin ekseni istikametinde açılmış, bölümleri dahi atış hattı bine bölünmesiyle işaret edilmiştir. Denemelerde kullanılan topların yapılışı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.22: 35,5, 30,50, 28 ve 15 cm Topların Özellikleri

Çap	35,5 cm	30,5 cm	28 cm	15 cm
Müceffin Uzunluğu	7,770 m	6,720 m	5,262 m	3,430 m
Toplam Uzunluğu	8,880 m	7,650 m	6,100 m	3,850 m
Boylarının Uzunluğu	16,000 m	13,725 m	12,000 m	6,810 m
Kama ile Ağırlığı	53,000 kg	37,700 kg	27,500 kg	4,000 kg

²⁴¹ "1878 senesi içinde Krupp toplarının tecrübeleri" *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1171, H. 11 Muharrem 1296/M. 6 Ocak 1879, s. 1; "Krupp Toplarının Tecrübeleri Bendinden Mâba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1174, H. 22 Muharrem 1296/M. 16 Ocak 1879, s. 1; "Krupp Toplarının Tecrübeleri Bendinden Mâba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1175, H. 26 Muharrem 1296/M. 20 Ocak 1879, s. 1; "Krupp Toplarının Tecrübeleri Bendinden Mâba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1182, H. 21 Safer 1296/M. 13 Şubat 1879, s. 1; "Krupp Toplarının Tecrübeleri Bendinden Mâba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1183, H. 25 Safer 1296/M. 17 Şubat 1879, s. 4; "Krupp Toplarının Tecrübeleri Bendinden Mâba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1184, H. 28 Safer 1296/M. 20 Şubat 1879, s. 1; "Krupp Toplarının Tecrübeleri Bendinden Mâba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1186, H. 6 Rebiyülevvel 1296/M. 27 Şubat 1879, s. 4.

Potansiyel Ağırlığı	85 kg	68 kg		
---------------------	-------	-------	--	--

35,5, 30,5 ve 28 cm çapında olan toplar için sahil topu kundakları, 15 cm çapındaki top için de gemi topu kundağı kullanılmıştır. Bu kundakların ağırlığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.23: 35,5, 30,5, 28 ve 15 Çapındaki Topların Kundak Ağırlığı

	35,5 cm Top	30,5 cm Top	28 cm Top	15 cm Top
Kundağının Ağırlığı	34,750 kg	20,950 kg	13,800 kg	1,930 kg

Denemelerde kullanılan bütün mermilerin çapı 2,8 defa uzunluğunda ve üzerlerinde ikişer bakır kuşaklar bulunmaktadır. Bu kuşaklar ileride olan mermiyi ortalamak ve geride bulunan dahi dairesel hareket yapmak üzere yivlerin içinde yerleşmek içindir. Denemelerde kullanılan mermiler üç cins olup: çelik ve dökmeden olanların çapının tam uzunluğu 3,2 defa ağırlığında ve obüs dahi 2,7 defa ağırlığındadır. Mermilerin ağırlığı aşağıda tabloda verilmiştir.

Tablo 3.24: 35,5, 30,5, 28 ve 15 cm Çapındaki Topların Ağırlığı

	35,5 cm Top	30,5 cm Top	28 cm Top	15 cm Top
Uzun Obüs "Çelik"	525 kg	333kg	255 kg	38,5 kg
İçinin barutu	16 kg	8 kg	6,5 kg	0,9 kg
Uzun Obüs "Dökme"	525 kg	333 kg	255 kg	39 kg
İçinin barutu	7 kg	4 kg	3,5 kg	0,5 kg
Uzun Obüs "Adi"	444 kg	282 kg	510 kg	31,5 kg
İçinin barutu	22 kg	14 kg	11,50 kg	2,33 kg

35,5, 30,5 ve 18 cm çapındaki topların atılması için kullanılan barutun yalnız ortalama bir kanal ile menşuri barut olup ağırlık eklendiğinde 1,75'ti. 15 santimetre çapında top için iki cins barutu kullanılması bir cins paralel kanallı ve 1,62 ağırlığında olan menşuru barut ve diğeri iri taneli İngiliz barutuydu. Her atışta öncekinden 8 ve ikincisinden 9,5 kg kullanılmıştır. Topların atışı sırasında kullanılan tam otun miktarı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.25: Topların Tam Otun Miktarı

	35,5 cm top	30,5 cm top	28 cm top	15 cm top
Tam otun Ağırlığı	115 kg	73 kg	55 kg	9,5 / 8,5 kg
Her kaide mensûri barut miktarı	80	48	40	00

Bu tecrübeleri tarif ettiğimiz sırada başlıca olarak bu kuvvetin 45 cm çapında 80 kg ağırlığında bulunan İngiliz toplarıyla 43,5 santimetre çapında 100 kg ağırlığındaki İtalya topunun dengi olan 35,5 santimetre çapında ve 32 kg ağırlığında bulunan topların denenmesinden bahsedilecektir. Makalede 13 Temmuz 1878 günü sabah saatlerinde yapılan denemeler hakkında bilgiler verilmiştir. Bu denemede 35,5 cm çapındaki top ile 525 kg ağırlığındaki sürat dökmek kullanılmıştır. Denemede hedef olarak ağaçtan üretilmiş 5 m yüksekliği ve genişliğe sahip bir madeni levhayı 2.000 metre mesafeden topuyla on defa atış yapılmıştır. Denemeler sonuçları sürat, sapma, topun geri tepme oranı, dakika başına atış miktarı ve merminin hedef üzerindeki etkileri makalede yer verilmiştir. Makalede denemelerin temel tartışma noktası hedefteki zırhlı levhayı delemek kuvvetin bulunmasına yönelik denemeler yapıldığı ve elde edilen neticeler formüllerle birlikte makalede yer verilmiştir.

3.3.5. Askerî İşlerde ve İleri Karakol Hizmetinde Telefon Kullanılması

1876 yılında Alexander Graham Bell tarafından icat edilen telefon teknolojisi çok geçmeden askerî yönetimlerin ilgisini çekmiştir. Askerî yönetimler bu icadın askeriyede kullanılıp kullanılmayacağı üzerine denemeler yapmıştır. Söz konusu denemeler ilki *İleri Karakollarda Telefonun Kullanılması* başlığıyla *Militär-Wochenblatt* adıyla Berlin gazetesinde yayınlanmıştır. Söz konusu makale Cerîde-i Askeriyye komisyonu tarafından tercüme edilerek gazetenin sütunlarına taşınmıştır²⁴². Makalede Poznan'ın üçüncü alayında Yüzbaşı Coner'in icra etmiş olduğu telefon tecrübelerine dair bilgiler verilmiştir. Makalede yeni icat edilen telefonun hakkında şu ifadeler yer verilmiştir: *Telefonun nasıl bir alet ve nasıl kullanılacağı bilindiğini ancak bu aletin kullanımından nasıl fayda görülebileceği hala belli değildir. Askeri bakış açısından telefonun kullanımı pek çok faydası olacaktır. Çünkü muharebede telgraf kullanılması için lazım olan aletlere*

²⁴² “İleri Karakollarda Telefon İstimali”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1109, H. 25 Cemaziyülevvel 1295/27 Mayıs 1878, s. 2-3.

*gerek olmadan telefon ileri karakolları hizmetinin sınıflar dâhilinde muhabere edilebilir*²⁴³.

Makalede Yüzbaşı Coner'ın 18 Aralık tarihindeki telefonun denemesinin nasıl yapıldığına ve denemenin sonuçlarına yönelik bilgiler de verilmiştir. Yüzbaşı Corner'ın ikinci defa olarak *Militär-Wochenblatt* gazetesine gönderdiği mektupta olumlu neticenin sonrasında öncelikle hafif, ucuz ve seferde kullanabilecek ince kablo bulmaya çalıştığından bahsetmiştir. Telefonun askeriyede kullanımına yönelik yayınlanan ikinci makale *Telefonun Askerî İşlerde Kullanımı* başlığıyla *Revue militaire de l'étranger* isimli askerî gazetesinde görülen makale tercüme edilerek verilmiştir²⁴⁴. Makalede telefonun icadından hemen sonra Almanya'da bu yeni icadın askerî işlerde kullanılması konusunda Almanların hayli zihin yorduğu yazmaktadır. Özellikle Yüzbaşı Corner buna dair *Militär-Wochenblatt* isimli askerî gazetesinde yer alan haberden bahsedilmiştir. Makalede telgraf ile telefonun kıyaslaması, telefonun avantajları ve dezavantajları üzerine fikirlere yer verilmiştir. Makalede üzerinde durulan önemli konulardan birisi uzak mesafelerde telefonun nasıl kullanılacağı üzerinde durulmuştur. Gazetede bu durumu şu ifadeyle verilmiştir:

*Kısaca nispeten büyük mesafelerde örneğin yüz elli kilometre mesafeden ibaret olan Berlin ve Magdeburg arasında deniz altı vasıtasıyla 67 İngiliz mili (107 km) mesafeden ibret olan Dublin ve Holyhead şehirleri arasında haberleşme başarılı olmuşsa da şimdiye kadar merkez haberleşmenin dikkatini çekmek üzere telefon makinesine kolaylıkla bağlanabilecek kuvvetli ve basit bir haberleşme aleti icadı vesile bulunamamıştı*²⁴⁵.

Makalede telefonun haberleşmede kullanımı ve özellikle ileri karakollar hizmetinde telefonda istifadesinde henüz mümkün olmadığı söylenmiştir. *Deutsche Hersi Zeitung?* gazetesinin rivayetine göre Siemens ve Halske isimli zatlar tarafından bu meselenin hem çözülmüş hem de şimdiye kadar kullanılan bütün makinelerden çok daha iyi makineler imaline vesile bulunmuştur. Makalede ayrıca Almanya ordusunun güz manevralarında telefonun kullanılarak elde edilen neticelerin bir rapor haline getirileceği söylenmiştir. Bu konuda 15 Ağustos 1878 tarihli *Kölnische Zeitung* isimli gazetesinde şu

²⁴³ a.g.m., s. 2.

²⁴⁴ "Telefonun Umur-ı Askeriyede İstimali", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1147, H. 13 Şevval 1295/10 Ekim 1878, s. 4.

²⁴⁵ a.g.m.

ifadelere yer verilmiştir. *Bu senenin manevraları zamanında hayli yeniş buluşlar ve özellikle telefon denenecektir. Bu makineden bilhassa ileri karakollar hizmeti için istifade edilmesi olasıdır. Manevraların sonunda meydana gelen neticeler hakkında detaylı bir rapor tanzim edilecektir*²⁴⁶.

3.3.6. Almanya Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler

Almanya ordusunda silah ve teknolojik gelişmeyle alakalı yayınlanan tek haber *Allgemeine Militär Zeitung* isimli askerî gazetesinden tercüme edilerek verilmiştir²⁴⁷. Haberde Almanya'nın Witten silah fabrikasında Rusya hükümetinin isteği üzere dökme çelikten yapılmış olan yeni bir mitralyöz toplarıyla nişan üzerine denemeler yapıldığı yazılmıştır. Bu mitralyöz toplarının mermileri gerek etki derecesi gerekse süratiyle genel bir hayret yaratmıştır. Mitralyöz topları Yalmekrang? isimli bir İsveçlinin bulmuş olduğu ufak bir vaziyetteki namluları yan yana konulmuş ve birçok namluya sahip olan mitralyöz usulüne göre yapılmıştır. Bu şekilde top istenildiği takdirde gerek defalarca ve gerek birbiri ardı sıra atış yapılabilir. Harp gemilerine mahsus olarak büyük çapta yapılan mitralyöz toplarının yan yana konulması dörder namlusu olup halbuki küçük çapta olarak sahra topları makamında kullanılan mitralyözlerin onar namluları vardır. Topçu askerlerinin ustalığına göre büyük çaptaki toplar dakikada 160'tan 300 gülle ve küçük çapta olur ise 800'den bin 400 gülle kadar atış yapılabilir.

3.4. CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE İTALYA ORDUSU

Yabancı ordular başlığı altında hakkında en az makale ve habere yer verilen ordu İtalyan ordusu olmuştur. Tasnifimiz sırasında konumuzun içeriğine yönelik direk konular bazında İtalya ordusuyla alakalı İtalya ordusunun organizasyon, kuvvetlerini mevcudu, orduda görev alan subay miktarı ve İtalya'nın 1879 yılı savunma bütçesine yer verilmiştir. İtalya ordusunun Cerîde-i Askeriyye gazetesinde kendisine yeterince bulamamasını çeşitli nedenleri olabilir. Belki bunda en göze çarpan İtalya ordusunun Alman ordusu gibi ön plana çıkmamasından kaynaklanıyor olabilir.

²⁴⁶ “Telefonun Umur-ı Askeriyede İstimali”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1147, H. 13 Şevval 1295/10 Ekim 1878, s. 4.

²⁴⁷ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1154, H. 9 Zilkade 1295/M. 4 Kasım 1878, s. 4.

3.4.1. İtalya Ordusunun Organizasyonu ve Mevcudu

İtalya ordusunun kuvvetleri hakkında *Revue militaire de l'étranjere* isimli askerî gazetesinden tercüme edilen makalede 30 Eylül 1877 tarihindeki İtalya'nın askerî kuvvetleri hakkında bilgi verilmiştir. Makalede İtalya'nın askerî kuvvetlerinin üç kısma ayrıldığı yazılmıştır. Birinci kısım *Daimî Ordu*'dur. Bu orduda kendi içinde iki kısma ayrılmıştır: nizamiye ve nizamiye sınıfının ihtiyatıdır. İkinci kısım *Mobil Militia* denen redif kuvvetleridir. Bu kuvvetler daimî orduda hizmet süresini tamamlayan askerlerden oluşmaktadır. Üçüncü kısım *Territorial Militia* yani müstahfız sınıfıdır. Bu sınıfın askerleri öncelikle daimî orduda ve redif sınıfında hizmet edenler ile alevi nedenlerden dolayı zamanı geldiğinde askerî hizmetten muaf olanlardan oluşmaktadır. Bu üç kısma İtalyalıların *Troop di Completamento* adı verilen bir ihtiyat askerleri ve subayları ilave olmaktadır²⁴⁸.

Troop di Completamento denilen sınıfın özel bir askerî heyeti yoktur. Ancak ihtiyat oluşturulması gerektiği durumlarda gerek daimî ordu gerekse redif sınıfındaki açık pozisyonlara yerleşirler. İhtiyat subayları emeklilik maaşıyla geçinen büyük ve küçük rütbeli subaylardan oluşmaktadır. Bu subaylar seferber halinde İtalyan ordusunda çeşitli hizmetlerde ve müstahkem mevkilerin korunmasında istihdam edilmektedir. Kendileri istedikleri halde redif sınıfına dâhil olarak askerî seferlerde bulunabilirler. Daimî ordu kuvvetleri redif, (*Mobil militia*), müstahfız (*Territorial Militia*) ve İhtiyat (*Troop di Completamento*) kuvvetlerinden toplanmaktadır. İtalya'da silah taşımaya gücü olan her İtalyan 21 yaşına geldiğinde askerî hizmete alınır ve 39 yaşına kadar hizmet etmeye mecburdur²⁴⁹.

İtalya'nın hassa ordusu üç kısımdan ibarettir: birinci kısmın miktarı her sene bir nizamnâme ile belirlenmektedir. Geçen altı yıl içinde hassa ordusunun birinci kısım askerlerinin miktarı 65 bin'ne yaklaşmıştır. Birinci kısmın askerleri sınıflara göre çeşitli hizmetlere ayrılmıştır. Bu askerler piyâde, topçu ve istihkâm sınıfına mensup oldukları halde daimî orduda 5 yıl (3 yıl sancak altında 2 yıl süresiz izin), 3 yıl redif ve 7 yıl dahi

²⁴⁸ “1877 Senesi Eylül’ün Otuzunda İtalya’nın Kuvve-i Askeriyyesi (Ordunun Tertibatı)”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1106, H. 14 Cemaziyülevvel 1295/M. 16 Mayıs 1878, s. 2; “İtalya Kuvve-i Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1107, H. 18 Cemaziyülevvel 1295/M. 20 Mayıs 1878, s. 2-3; “İtalya Kuvve-i Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1108, H. 21 Cemaziyülevvel 1295/M. 23 Mayıs 1878, s. 2-3.

²⁴⁹ a.g.m.

mustahfiz sınıflarında hizmet ederler. Sahil bölüğü, topçu amele bölüğü, topçu ve istihkâm bölükleri veya sıhhiye bölüklerine mensup olanlar 12 yıl daimî orduda (3 yıl sancak altında ve 9 yıl süresiz mezun) hizmet edip sonra Mustahfiz sınıfına geçerek orduda 7 yıl hizmet ederler. Eğer süvâri sınıfından bulunurlar ise 9 yıl daimî orduda (5 yıl sancak altında ve 4 yıl süresiz izin) hizmet edip sonra 10 yıl süreyle kalmak üzere mustahfiz sınıfına geçerler.

Hassa ordusunun ikinci kısmı barış zamanında hizmete mecbur olan kur'a numaralarına göre birinci kısma dâhil olan askerlerdir. İkinci kısmın mevcudu 1876 yılında 44 bin 766 asker ve 1877 yılında 52 bin 267 kişilik kuvvette erişmiştir. İkinci kısmın askerleri normal zamanlarda kırk-elli gün kadar talim yaptıktan sonra ihtiyat kuvvetlerine ayrılırlar. Bu sırada 5 yıl daimî ordu, 4 yıl redif sınıfı ve 10 yılda mustahfiz sınıfında hizmet ederler. Hassa ordusunun üçüncü kısmını oluşturan askerler mustahfiz sınıfına dâhil olarak orada 19 yıl mecburî hizmet etmektedirler. İtalya'da ayrıca başka sınıflarda bulunmaktadır. Bu sınıfların ilki bir senelik gönüllülerdir. Bunların birinci kısım askerlerden iseler de sancak altında bir sene hizmet ederler. İkincisi geçici gönüllü askerleri olup bunlar birinci kısımdan bulunan askerinin hizmetini yerine getirmeye mecburdurlar. Üçüncüsü daimî gönüllü askerleri olup bunlar daimî orduda sekiz sene hizmet ederek sonra mustahfiz sınıfına geçerler.

İtalya'da Sancak Altında Bulunan Kuvvetlerin Miktarı

30 Eylül 1877 yılında İtalya devletinin askerî kuvvetlerinin mevcudu subaylarla beraber 1.212.620 askere ulaşmış olup aşağıdaki grafikte gösterildiği gibi taksim olunmuştur²⁵⁰.

Tablo 3.26: 1877 Yılında İtalya Askerî Kuvvetlerinin Mevcudu

Daimî Ordu	
Subaylar	Mevcut
Hizmette Bulunan Subaylar	11.266
Hizmette Bulunmayan veya hizmete hazır olan Subaylar	107
İhtiyat Subayları	2.054
Toplam	13.427

²⁵⁰ “İtalya Kuvve-i Askeriyesi Bendinden Mâba‘d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1107, H. 18 Cemaziyülevvel 1295/M. 20 Mayıs 1878, s. 2.

Askerî Personel	Sancak altında	Süresiz mezun
Piyâde Alayları	100.522	149.291
Nahiye Askerleri	10.428	13.345
Alp Bölükleri	2.685	4.866
Bersagliere	15.920	26.632
Süvâri	18.821	9.397
Topçu	19.940	31.644
İstihkâm	5.113	6.115
Carabinieri	18.983	
Askerî ve Eğitim Okulları	3.723	
Sihhiye Bölükleri	1.424	2.485
Aliller	1.175	
Askerî Depo Sorumluları	233	
Eğitim bölükleri	1.395	
Hapishaneler	1.909	
Toplam	202.271	243.775
Genel Toplam	446.066	
Milis-i Mobil		
Hizmette Bulunan Subaylar		2.179
İhtiyatta Bulunan Subaylar		144
Toplam		2.323
Askerî Personel		Süresiz İzinli
Piyâde Sınıfı ile Bersagliere		75.398
Topçu		8.853
İstihkâm		2.506
Toplam		86.757
İhtiyat Askerleri		Süresiz İzinli
Daimî Ordunun İhtiyatı		200.092
Milis Mobilin İhtiyatı		171.245
Toplam		371.337
Mustahfiz Askerleri		Süresiz İzinli
Küçük Subay Onbaşısı ve İhtiyat Askerlerinin Subayları		290.513
Her Rütbede Bulunan Subaylar		2.167
Toplam		292.680

İtalya’da Hizmete Hazır Olan Askerî Kuvvetler

Sancak altında olan askerlerin hizmete sınıfına geçmesi için bir yönden askerlerin eğitim derecesi ve diğer yönden ise askerlerin seferber haline getirildiği zaman meydana gelecek açıklara bakılmaktadır. Bundan dolayı İtalya ordusunun çeşitli kısımları teftiş eden General Torre daha sonra verdiği bilgilere göre askerlerin eğitim ve İtalya’da kabul olunan vasıtalara nazaran meydana gelen açıkları raporla bildirmiştir.

Daimî Ordu

30 Eylül 1877 tarihinde künye defterinde kayıtlı bulunan 347 bin 296 askerî, askerlik hizmetlerinin süresine göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir²⁵¹.

Tablo 3.27: 30 Eylül 1877 Tarihinde İtalya’nın Askerlik Hizmet Süresine Göre Dağılımı

Askerlik Hizmetinin Süresi	Süresiz İzinli Askerler	Sancak Altında Bulunan Askerler
Müddetsiz	394	366
1 günden 6 aya kadar	29.223	5.391
6 aydan 1 seneye kadar	4.421	60.046
1 seneden 2 seneye kadar	16.170	58.804
2 seneden 3 seneye kadar	51.048	44.104
3 seneden fazla	42.019	35.310
Toplam	143.275	204.021
Genel Toplam	347.296	

İtalya’da altı aydan fazla askerlik hizmetinde bulunmuş olan askerlerin harp sınıfına geçmesi için yeterli derecede olması gerekmektedir. Bir günden altı aya kadar sancak altında hizmet etmiş bulunanlar içinde süresiz izinli olan 29 bin 223 asker 1850 ve 1851 doğumlu olup hassa ordusunun ikinci kısmına mensupturlar. Bunlar 1872 yılı içinde altı ay talim yapmış olduğundan seferber halinde sevk olunabilir. Sancak altında bulunan 5 bin 391 asker gönüllü veya 1877 Nisan ayından Eylül ayına kadar tek başına gelenler askerî eğitimleri pek de tamam değilse de ancak kendilerini hizmete hazır bulunanlar sırasında sayılacaktır. Bu durumda değersiz adamlar 760 askerden ibaret kalmıştır.

²⁵¹ “İtalya Kuvve-i Askeriyesi Bendinden Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1107, H. 18 Cemaziyülevvel 1295/M. 20 Mayıs 1878, s. 3.

İtalya’da süresiz izinli olan askerler, askerî hizmete çağrıldığı zaman %8’i eksik bulunuyor. Ancak bu kuvvetlerin hepsinin birinci hatta ordusuyla yürüyüp bunlardan gayri hareket halinde ve debboy heyetleriyle daimî ordunun mobil milislere verdiği askerler azalmaktadır. Bu sırada uygulanacak azaltmanın açıklaması aşağıda verilmiştir²⁵².

1	Nahiye Kalan Askerler	12.210
2	Süresiz İzinli İhtiyat Debboylara Bırakılan Suvâri Askeri	3.869
3	Genel Güvenlik İçin Ülke İçlerinde Kalan Kara Carabinieri	17.711
4	Askerî Okullarda (Talim heyetleri hariç)	929
5	Süresiz İzinli Sıhhiye Bölüklerine Mensup Daimî Hastanelere Ayrılanlar	1.143
6	Hasta Olanlar	1.175
7	At Debboyları	233
8	Eğitim Bölükleri	1.395
9	Hapishaneler	1.905
10	Her Bir Debboyda En az Yüz Asker Hesabıyla Çeşitli Heyet debboyları	
	80 Piyâde Debboyu	8.000
	10 Bersagliere	1.000
	20 Suvâri	2.000
	10 Meydan Muharebe Topçuları	1.000
	4 İstihkâm Topçuları	400
	2 Mühendis Debboyu	200
11	Daimî Ordunun Mobil Milisler Verdiği Asker	
	Kafile Hizmeti İçin En Eki Sınıflardan İki Sınıf	4.777
	Carabinieri On Kısmı	264
	Sıhhiyenin On Kısmıyla On Hastane	3140
	Beş takım Ekmekçi	845
	On Levazım Takımı	480
	Toplam	62.676

Bu 62 bin 676 asker yukarıda gösterilen genel toplam düzetildiği halde daimî ordunun mevcut kuvvetleri 284 bin 620 asker olmuştur. 15 Kasım 1873 tarihli nizamnâme maddelerine bakılırsa birinci sınıf ordusunun mevcut kuvveti 328 bin 750 askerden ibaret olduğu anlaşılır. Şöyle ki geçen Eylül’ün otuzunda yeni kur’a

²⁵² “İtalya Kuvve-i Askeriyesi Bendinden Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1108, H. 21 Cemaziyülevvel 1295/M. 23 Mayıs 1878, s. 3.

nizamnâmeleri her ne kadar tamamıyla uygulanmadıysa da daimî ordunun mevcut kuvvetlerinde 20 bin 816 nefer fazla görülmüştür. Bu fazla miktar sadece piyâde sınıfından olup bu ise geçen 15 Aralık tarihiyle yayınlanan seferiye nizamnâmesi maddelerinden kaynaklanmaktadır.

Seyyar Milis Kuvvetleri

Süresiz izinli olup künye defterlerinde gösterilen 86 bin 757 asker, askerlik hizmet nizamnâmesinin süresi oranıyla aşağıda verilen tabloya göre ayrılır:

Tablo 3.28: İtalya'nın Askerlik Süresine Oranıyla Asker Mevcudu

Hizmet Süreleri	Asker
Bir günden 6 aya kadar	666
6 aydan 1 seneye kadar	245
1 seneden 2 seneye kadar	279
2 seneden 3 seneye kadar	3.847
3 seneden fazla	81.720

Bu askerlerin hepsinin ikinci sınıf ordusuna yerleştirilmek için yeterli derecede eğitim görmüş oldukları düşünüldüğünde künye defterlerinde gösterilen miktardan %8 azaltıldıktan sonra geri kalan miktardan varsayım olarak %4'ü azaltıldığı halde toplam miktar 76 bin 624 askerden ibaret olmuş olur. Bir yönden de daimî ordunun hizmetlerinden sayılmasa da icabına göre oluşturulması istenen büyük askerî heyetler yani alay, liva, fırka ve kol ordular hesaba alınmaksızın mobil milis miktarı aşağıdaki tabloda gösterilen rakama ulaşmış olur²⁵³:

Tablo 3.29: İtalya'nın Seyyar Milis Ordusunun Miktarı

	Asker
128 Piyâde Sınıfı Taburu	96.960
20 Bersagliere Taburu	16.160
10 Bataryası Liva (Her Biri 3 Bataryalı)	6.080
20 Topçu Mevki Bölüğü	700
10 İstihkâm Hafriye Bölüğü	2.040
Sardunya'nın Özel Livası	

²⁵³ “İtalya Kuvve-i Askeriyesi Bendinden Mâba‘d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1108, H. 21 Cemaziyülevvel 1295/M. 23 Mayıs 1878, s. 3.

3 Piyâde Alayı	7.425
1 Bersagliere Taburu (2 Bölüklü)	408
1 Sûvârî Bölüğü	150
1 Bataryası Liva (2 bataryalı)	408
2 İstihkâm Takımı	102
2 Sıhhiye Takımı	291
Toplam	130.724

Geçen eylülde mobil milis sınıfında 61 bin 311 asker eksikti. Seferber haline getirileceği takdirde 15 Aralık 1877 tarihli nizamnâme maddelerine göre açık mahallere ikinci kısmın ihtiyat yaşlarında olanlar doldurulacaktır. Böylece mobil milis tüm mevcuduna ulaşmış olması için 40-50 güne kadar eğitim görmüş 61 bin 311 askeri alabilirlerdi. Ancak bu halde kendi kuvvetine fazla hanel getirmiş olurdu. Unutulmaması gereken geçen eylülde mobil milisin oluşturduğu üç sınıf, birinci kısım hassa ordusundan 40 bin askeri meydana getirmişti. Bu açık birinci kısım hassa ordusu yani 65 bin askerle yani 31 Aralık 1883 tarihinde kapanabilecektir.

İhtiyat Askerî

Künye defterinde kayıtlı olan ihtiyat askerlerinin nizamnâmelerinde hizmet süresi nispetinde aşağıda verilen tabloda gösterilmiştir²⁵⁴:

Tablo 3.30: İtalya İhtiyat Ordusunun Hizmet Süresine Göre Asker Mevcudu

	Hizmette Bulunanlar	49'dan 50 Günü Kadar Hizmet Edenler
Daimî Ordunun İhtiyatı	94.023	104.069
Mobil Milis'in İhtiyatı	1.196	170.949

Nahiyede olan askerler 40 günden 50 güne kadar hizmet etmiş olanların mevcudu ile %4 ve 8 indirildiği dahi hesaba alındığı halde geçen 30 Eylül'de ihtiyat askerinin mevcudu şu miktardaydı: daimî ordusu için 84 bin 097 asker ve mobil milis için 24 bin 289 askerdir.

²⁵⁴ “İtalya Kuvve-i Askeriyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1108, H. 21 Cemaziyülevvel 1295/M. 23 Mayıs 1878, s. 3.

Mustahfız

Mustahfız askerlerinin miktarı 290 bin 513 askerden ibaret olup bunların 81 bin 536 askeri en az üç sene süreyle sancak altında hizmet etmiş ve 4 bin 878 askeri çeşitli eğitim görmüş ve 204 bin 099 askeri hiç talim görmemiştir. Bilinen 86 bin 414 askerden %4 ve 8 azaltıldığında değerli olarak ancak 76 bin 321 asker kalmış olur. Yukarıda bahsedilen maddeler açıklandığı halde İtalya Devleti'nin geçen eylül ayında mevcut kuvvetleri ve doğru miktarlar aşağıdaki tabloda verilmiştir²⁵⁵:

Tablo 3.31: İtalya'nın 1877 Yılındaki Kuvvetleri

Daimî Ordu	Sancak Altında	112.666
	Hizmete Hazır	157
	İhtiyat	2.054
Mobil Milis	Hizmette	2.179
	İhtiyat	144
Yedek Subay		2.167
Toplam		119.367
Daimî Ordu	Hareketli Kısmı	349.575
	Sabit Kısmı	53.169
	Mobil Milise verilen	8.506
Mobil Milis		76.623
İhtiyat	Daimî Ordu	91.913
	Mobil Milis	150.187
Mustahfız		76.321
Toplam		1.045.028

İtalya Ordusunun Subay Mevcudu

İtalya ordusunda görev yapan subay mevcuduna yönelik *İtalya ordusu zâbitânının istatistiki* adıyla Bulletin de la réunion des officier gazetesinden tercüme edilerek *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinde yayınlanmıştır²⁵⁶. Makalede 1 Mart 1878 yılı askerî salnamesine

²⁵⁵ “İtalya Kuvve-i Askeriyesi Bendinden Mâba‘d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1108, H. 21 Cemaziyülevvel 1295/M. 23 Mayıs 1878, s. 3.

²⁵⁶ “İtalya Ordusu Zâbitân İstatistiki”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1109, H. 25 Cemaziyülevvel 1295/27 Mayıs 1878, s. 3-4; “İtalya Ordusu Zâbitân İstatistiki Mâba‘d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1110, H. 28 Cemaziyülevvel 1295/30 Mayıs 1878, s. 3-4;

göre İtalya ordusunun daimî ordusu, mobil milis, milis ihtiyat ve redif ordularının subayların miktarı hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca makalede 1 Ocak 1877 yılı salnamesi ile 1 Mart 1878 tarihli salname ile subay mevcudu arasındaki farklar karşılaştırılmıştır.

	General	Ferik	Mirliva	Miralay	Kaymakam	Binbaşı	Yüzbaşı	Mülazım-ı evvel	Mülazım-ı Sani
Erkân-ı Harbiye-i Umumiye	2	47	86						
Erkân-ı Harbiye Heyeti				10	23	24	87	10	
Sakat ve Eskiler Heyeti					1	1	7	12	6
Carabinieri Sınıfı				12	21	27	100	197	81
Piyâde Sınıfı				136	164	365	1723	2764	899
Topçu Sınıfı				37	32	85	393	395	182
İstihkam Sınıfı				20	18	40	210	137	71
Sağlık Subayları				13	19	31	262	157	119
Komiser Subayları				12	11	29	108	97	18
Baytar Subayları					1	2	40	35	54
Muhasebe Subayları					7	38	277	636	233

Tablo 3.32: 1877 Askerî Salnamesine Göre İtalya Ordusunun Subay Mevcudu

Tablo 3.33: 1878 Tarihinde İtalya Ordusundaki Subayların Rütbelere Göre Dağılımı

Rütbeler	Miktar
General	2
Ferik	47
Mirliva	86
Miralay	240
Kaymakam	297
Binbaşı	642
Yüzbaşı	3.207
Mülazım-ı Evvel	4.440
Mülazım-ı Sani	1.663
Toplam	10.624

1 Mart 1878 tarihinde her sınıftan ve her rütbeden subayların toplam miktarı 10.624 ibarettir. Bu miktar ile 1 Ocak 1877 tarihindeki subay mevcudu arasındaki fark aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

Tablo 3.34: 1 Ocak 1877-1 Mart 1878 Arasında İtalya Ordusunda Subay Durumu

Rütbeler	Fazla	Eksik
General		1
Ferik	2	
Mirliva	8	
Miralay	14	
Kaymakam	25	
Binbaşı	44	13
Yüzbaşı	118	
Mülazım-ı Evvel		69
Mülazım-ı Sani		

Tablo 2.35: 1 Mart 1878 tarihinde İtalya Seyyar Milis Kuvvetlerinin Subay Mevcudu

Rütbeler	Piyâde	Topçu	İstihkâm	Doktor
Kaymakam	1			

Binbaşı	2	3		
Yüzbaşı	172	23	10	4
Mülazım-ı Evvel	347	27	3	112
Mülazım-ı Sani	121	185	29	1

Yukarıda verilen tabloda toplam subay miktarı 1.248 ibarettir. 1 Ocak 1877 tarihinde mevcut olan miktara kıyaslandığında 19 yüzbaşı ve 64 mülazım-ı evvel ve sâni eksik bulunmaktadır.

Tablo 3.36: 1 Mart 1878 tarihinde İtalya Daimî Ordunun Subay Mevcudu

Rütbeler	Asıl	İhtiyat
Kaymakam	1	
Binbaşı	9	
Yüzbaşı	13	
Mülazım-ı Evvel	110	
Mülazım-ı Sani	908	193

1 Mart 1878 tarihiyle 1 Ocak 1877 tarihli salname kıyaslandığında sadece ihtiyatta bulunan 193 subayın mevcut olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.37: 1 Mart 1878 tarihinde İtalya Redif Kuvvetlerinin Subay Mevcudu

Rütbeler	Miktar
General	1
Ferik	26
Mirliva	77
Miralay	115
Kaymakam	184
Binbaşı	500
Yüzbaşı	567
Mülazım-ı Evvel	576
Mülazım-ı Sani	302

1 Ocak 1877 tarihindeki mevcuda oranla fazla olan; 10 Ferik, 16 liva, 17 miralay, 17 kaymakam, 18 binbaşı, 38 yüzbaşı, 71 mülazım-ı evvel, 60 mülazım-ı sâni.

3.4.2. İtalya'nın 1879 Yılı Savunma Bütçesi

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde İtalya ordusuyla alakalı verilen bir başka makale İtalia Millitare adlı askerî gazeteden tercüme edilerek *İtalya Devleti'nin 1879 Yılı Savunma Bütçesi* adıyla yayınlanmıştır²⁵⁷. İtalya Harbiye Nezâreti tarafından hazırlanan ve millet meclisine sunulan 1879 yılı savunma bütçesi geçmiş yıllara nispetle bazı kalemlerde giderler arttırılmış veya düzeltilmiştir. Bu düzeltmenin en temel nedeni olarak makalede 1877-1878 yıllarında ikinci sınıf askerlerin ertelenen eğitimine yeniden başlatılması olduğu yazmaktadır. Bu konuda özellikle millet meclisinde 1879 yılının bütçe müzakereleri sırasında ihtiyat askerlerinin eğitim sisteminin değiştirilmesinden dolayı bu kuvvetin sağlamlığı ve dayanıklılığı üzerinde yaratılacak eksiklik tartışılmıştır. Tartışmanın sonucunda alınan kararlar ikinci sınıf askerlerin eğitimine yeniden başlanarak öncekinden daha fazla önem verilmesi kararlaştırılmıştır. Bundan dolayı İtalya harbiye nazırı ikinci sınıfın 35.000'den ibaret olan askerlerinin bir kısmının sancak altına alınması ve bunlara normal eğitim süresi 45 gün olduğu halde 90 gün eğitim verilmesi planlanmıştır.

Harbiye Nezâretinin 1879 senesi özel masraf kalemlerinin miktarı şu şekilde verilmiştir.

Tablo 3.38: 1879 Yılı İtalya Savunma Bütçesi Masraf Kalemleri

Masraf Kalemler	Miktar (İtalyan lirası)
Sıradan Kısımı	173.093.300
Olağanüstü Kısımı	9.096.600
Olağandışı	4.044.132
Toplam	186.234.032

²⁵⁷ “İtalya'nın 1879 Senesi Harbiye Bütçesi”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1160, H. 29 Zilkade 1295/25 Kasım 1878, s. 4; “İtalya'nın 1879 Senesi Harbiye Bütçesi bendinden mabad”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1161, H. 3 Zilhicce 1295/28 Kasım 1878, s. 4;

Makalede yukarıda gösterilen miktar ile 1878 yılının kesinleştirilmiş savunma bütçesi olan 202.923.379 lira ile kıyaslandığında 1879 yılının bütçesinde 16.689.347 liralık bir kısıntı bulunduğu yazmaktadır. Ayrıca bu yeni bütçede gösterilen 173.093.300 liranın içinde, 112.000 lirası tutarında askerî okul öğrencilerinin eğitim masrafları dâhi olduğundan bu miktarı öğrenciler veya velileri tarafından ödendiğinden hazineye yük olmayacağı ifade edilmiştir. Makalede 1878 yılının kesin olarak karar verilip belirlenecek olan bütçenin görüşmesi sırasında millet meclisi tarafından konulması istendiğinden toplam doksan gün kadar eğitime çağırılacak olan ikinci sınıf askerlerin 35.000 askerden ibaret bulunan bir kısmına gerekli meblağın kaydı zorunludur. Ortalama hesap üzere iâşe olunanlara ihtiyata 3.000 askerin ilave edilmiştir. Buna sebep ise 1879 yılında sancak altına alınacak üç kısmı artık vergiden muaf olmaması ve deniz piyâdesi hususi kolu lağvedilerek kara askerlerine dâhil edilmiştir.

1879 yılında ihdas edileceği kararlaştırılmış olan hergele²⁵⁸ çiftliğine ek gereken tutarların 1879 yılında Sicilya beygirlerin giderlerinin değiştirilmesi yettiğinden süvâri beygirleri²⁵⁹ için 1878 yılında geçici olarak azaltılan meblağdan bir kısmının yeniden kabulü! Topçu alaylarına dağıtılacak topçu eşyasının gereğinden fazla çeşitli giderler gerek merkez debboyları için ve gerek çeşitli hizmetler için varsayılan kiralama giderleri. Asker kollarında veya nahiyelerden eğitime çağırılan ihtiyat ve milliye askerleri subaylarının arttırılması. Çeşitli kollara aynen verilecek odunun fiyat farkı. Bu kanun layihası uygulamaya konulmadan önce ayrı ayrı yayınlanacak yeni tarifelere göre ödenek ve tazminata dâhil olunan bazı düzenlemeler. Ancak eğer adî bütçenin bazı kısımlarından kısıntı yapmanın imkânsız olsa yukarıda arttırılan bütün ekler 1879 yılı için tahmin olunan giderler yukarıda gösterilen miktardan çok fazla erişmişti. Yazılan başlıca kısıntı rakamlarından ibarettir.

²⁵⁸ İtalya'nın alan iki hergele çiftliği olup biri Napoli eyaletinin Persafo isimli mahalde ve diğeri Toskana yönünde "Grosseto" isimli mevkide bulunuyor. İtalya gazetelerinin verdikleri bilgilere göre 1879 yılında kurulması istenen üçüncü hergele çiftliğinin Venedik eyaletinde kain Porotona olacağı açıktır.

²⁵⁹ İtalya Harbiye Nezâreti 1877 senesinde olağanüstü surette beygir satın alarak bu suretle süvâri topçu mevcut nizamilerini ikmal ettikten sonra 3.000 baş beygir kadar dahi fazla kalmıştır. Bu fazladan dolayı 1878 yılında hayvanat için bütçede gösterilen meblağ düşürülmüştür.

1. Yeni askerlerin terzi ücreti ve tamiriyle vesairesi üzerine on dördüncü bölümde gösterilen 1.500.000 liralık kısıntı. Bu kısıntı 1878 yılı kararlaştırılmış bütçesinin görüşmesi sırasında millet meclisi tarafından bildirilen isteklere göre askerin elbise ile eşyayı teçhizi fiyatının tahmin olunduğundan aşağı olduğu dikkate alınarak kabul ve icra olunmuştur.
2. 1878 senesinde mahsullerin bolluğu ve bir katından dolayı buğdayın beklenen düşük fiyatı
3. Keza mahsullerin bolluğundan dolayı otun dahi tahmin olunduğundan aşağı fiyatta olacağı, burada şuna dahi dikkat etmelidir ki ot fazlında gösterilen kısıntıda belli sayıdan fazla subay beygirleri dikkate alınmıştır. Çünkü fazla beygirler için ot verilmeyecektir.
4. 1878 Ocak ayında vefat eden II. Vittorio Emmanuele'nin cenaze alayı ile şubattaki papa seçimi için toplanan ve Conclave diye ifade edilen özel bir meclis münasebetiyle gösteriş için askerin olağanüstü hareketi için talep edilen aslî bütçede gösterilen bu miktarın kısıntı ve deniz taşımacılığının yeni tarifeleriyle nakliye giderlerinde gösterilen kısıntı.
5. Deniz kuvvetleri tesisleri üzerine tertip olunan kanunnamede belirtilip 1879 yılında tesis olunacak olan merkez debboylarının bir kısmı için giderlerin azaltılması.
6. Tahmin olunduğuna göre 1879 yılında silahaltında olmayan subayların miktarı azaltılacağından dolayı bu konumda olan subay için izin verilen tutardan bir kısmının kısıntısı.
7. Kabul olunacak yeni öğrencilerin mevcudunda yapılan azaltmadan dolayı askerî okulların giderlerinin kısıntısı ve azaltılması

Adi bütçede gösterilen başlıca değişiklik kısa şekilde açıklandıktan sonra olağanüstü bütçeden bahsetmek gerekir. 1879 yılın bütçe tasarısında olağanüstü giderler 9.096.600 lira gösterilmiş olduğu halde 1878 yılının nihai bütçesinde bu giderlere 2.706.000 lira ayrılmıştır. Bu bakımdan 1879 yılı için 17.240.000 franklık bir kısıntı görünüyor. Bu büyük farkın nedeni şudur ki; devletin muhafazasına, askerin elbise ve silahlarıyla alakalı giderler için bundan önce millet meclisi tarafından kabul olunan olağanüstü meblağın büyük kısmı

nihayet derecesi 1878 yılının bütçesinde gösterilmiştir. Harbiye nezâreti askerlerin teçhiz ve silahlandırılmasında gereken eşyaların üretimi ve devletin savunma inşaatlarına devam etmek üzere iki baştan olağanüstü miktarların talebi için millet meclisine özel kanun tasarıları sunmaya özgür olduğu gibi 1879 yılı için gösterilen kısıntı giderlerinin bir kısmı da geçicidir. 1879 yılı bütçesinde gösterilen olağanüstü meblağın ön kanunlara tamamlayıp gelecek senesinin ihtiyaçlarına göre hesap olunmuştur.

Tablo 3.39: 1879 Yılı İtalya Savunma Bütçesi Kalemleri ve Masrafları

	Frank
Adî Gideler	
Harbiye Nezâreti Personelleri	1.249.000
Harbiye Nezâreti Eşyaları	82.500
Telgraf Giderleri	15.000
Olağandışı Giderler	200.000
Erkân-ı Harbiye ve Komiteler	5.593.200
Daimî Ordunun Askerî Kolları	83.903.000
Kralın Hassa Askerleri	16.831.500
İhtiyar ve Sakat Askerler	791.800
Sağlık Hizmeti	1.847.200
İdare Memurları	4.497.000
Askerî Okullar	3.284.500
Askerî Okul Öğrencileri İçin Harcanarak Öğrencilerin Devlet Hazinesi Teslimi Mecburiyetinde Bulunduğu Meblağ Miktarı	1.125.000
İnzibat Görevi Olan Askeriye Bölükler ile Cezalandırma Askerlerine Özel Binalar	1.003.300
Askerlerin Giyecek, Teçhizatı ve Askerî Teçhizat Fabrikası ve Merkez Debboylar	12.955.100
Askerin Teslimi İçin Gerekli Olan Eşyanın Giderleri ve Bu Eşyalara Dair Yapılan Keşifler, Denemeler ve Kale Sancaklarının Bütün Giderleri	120.000
Askerlerin Yiyecek ve İçecekleri	17.966.300
Ordu Beygirlerinin Otu	12.607.200
Askerin Kışlaması İçin Köylerde Askerin İskân Ettirildiğinde Verilen Tazminat ve Askerî İkametgâhlarıyla Kalemler Dairelerinin Eşyaları	3.920.200
Mevkii muhafaza Değiştirilmesi veya Diğer Nedenler İçin Askerlerin Nakliye Giderleriyle Harcırah	1.3000.000

Beygir Takımı ve Beygir Besleyecek Çiftlik	2.090.000
Topçu Eşyasıyla Binaları	4.840.000
Orduya Gerekli Olan Hane ve Diğer Binaların Kiralama	493.000
İstihkâm Askerî ve Eşya ve İnşaatı	4.600.000
Askerî Topografya Okulları, Askerî Kütüphaneler ve Askerî Gazeteler ile Diğer Neşriyatlar	180.000
Mobil Milli Askerî Subaylarıyla Eksiklerin Tamamlanması İçin Belirlenen Her Tür Subayın Ödeneği	1.100.000
Silah Altında Olmayan Subayların Maaşı	200.000
Savona'nın Düzenli Askerî	209.900
Özel Görevler İçin Verilen Meblağ ve Özel Değişimler	600.000
Askerî Mahkemeler	27.000
Toplam	173.093.300 (195.331.700)
Düzenleme İçin Masraflar	
Askerî Yönetim İçin Devlet Binalarına Verilen Ücret	4.044.132
Olağanüstü Masraflar	
Düzenli Yeni Kanunlara Dair Hükümleri Uygulamaya Koyulmasından Dolayı Memurların Olağanüstü Maaşlarla İkametgâhlarının Ücreti	20.000
Bütün İtalya'nın Topografya Haritası	400.000
Hafif Silahlar, Fişek ve Teçhizat Eşyalarının Üretimi ve Nakliyesi	3.746.000
İspanya Körfezi İçinden Doğru Bir Bent İnşası Körfezin Muhafazası İçin İstihkâm	3.500.000
Sahillerin Güvenliği İçin Düvel-i Muazzama Özel Top Üretimi	2.300.000
Toplam	9.966.000
1879 Yılında İfae Olunacak Mevcudun Tahmin Olunmuştur	
Asker	
Silah Altında Bulunan Bütün Subaylar	11.852
Silah Altında Bulunmayan Bütün Subaylar	112
Hassa Askerleri ile Diğer Askerler	189.670
Memurlar	3.175
Beygir	
Hassa Askerî Subayların Beygiriyle Birlikte Olup Ancak Eksik Geleceği Tahmin Olunan 2.300 Baş Beygir Azaltılmış Olduğu Halde Subay Beygiri	6.097
Hassa Askerlerinin Beygiriyle Birlikte Olduğu Halde Diğer Askerlerin Beygirleri	25.706
Toplam	31.804

3.5. CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE AVUSTURYA-MACARİSTAN ORDUSU

Yabancı ordular başlığı altında beşinci ordu olarak Avusturya ordusu hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. İtalya ordusundan sonra hakkında en az bilgi verilen ordu Avusturya ordusudur. Avusturya ordusu hakkında verilen bilgiler öncelikle 1878 Berlin Antlaşması'ndan sonra kendisine kalan Bosna topraklarında Avusturya ordusunun yapılanmasına dair makale Osmanlı Devleti'ni yakından ilgilendirmesi bakımından gazetede yer verilmiştir. Bunun haricinde Avusturya ordusuna yönelik rütbe nizamnâmesi ve silah ve teknolojik gelişmelere yer verilmiştir.

3.5.1. Avusturya Ordusunun Yapılanması

Osmanlı Devleti'nin savaş yapmadan kaybettiği ikinci toprak olan Bosna-Hersek, Berlin Antlaşması'nın 25. Maddesi gereğince bu vilayetini Avusturya-Macaristan'a bırakmak zorunda kalmıştı. Avusturya, Bosna-Hersek'i 28 Temmuz 1878'den itibaren iki tümenlik bir kuvvetle işgale başlamıştı. Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek işgal etmesi beklediği kadar kolay olmamış, Bosna'da asî kuvvetleriyle çarpışmak zorunda kalmıştı. Bunun üzerine Avusturya 1878 Ekim ayında Bosna-Hersek'i işgal edebilmek amacıyla buraya 75 bin kişilik bir kuvvet transfer etmek zorunda kalmıştı²⁶⁰.

Avusturya'nın Bosna-Hersek'i işgal etmek amacıyla gönderdiği kuvvetler dönemin askerî gazetesinde de yer almıştır. 5 Ağustos 1878 tarihinde Cerîde-i Askeriyye gazetesinde Avusturya'nın Bosna'da bırakılacak kuvvetlerin hakkında bir haber yayınlanmıştır²⁶¹. Haberde Avusturya Devleti tarafından Bosna kıtasına sevk edilen 13. Kolordu ile 18. Piyâde firkasının genel kumandanlığı General Filipovic'e verildiği yazmaktadır Bu kolordu firkalarından 7. Fırkanın kumandanı Ferik Prens Württemberg, Erkân-ı harb reisi ise Kaymakam Albori atanmış olup, bu kol ordunun toplam mevcudu 17, 22, 46 ve 53. Piyâde alayları ile 3. Talia taburundan ibarettir. Bu alaylardan 22. Alayın mevcudu dört taburdan

²⁶⁰ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1789-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 526-528.

²⁶¹ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1129, H. 6 Şaban 1295/M. 5 Ağustos 1878, s. 1.

ibaret ise de diğ er alaylar üç er taburdan oluşmaktadır. Bundan başka dört batarya dağ topu ile bir *Park* müfrezesi, bir seyyar mühendis bölüğü, bir istihkâm bölüğü, üç nakliye bölüğü, bir seyyar sıhhiye takımı ve bir levâzım müfrezesi gönderilmiştir. 6. Fırka kumandanı Ferik General Heckhoff, Erkân-ı harp reisi Binbaşı Gutenberg olup bu fırka ise 52 ve 79. Piyâde alaylarıyla, 7, 27 ve 47. İhtiyat piyâdelerinden, 9, 27 Talia taburundan ve dört batarya dağ topu ile bir cephan e parkı, bir seyyar mühendis, bir ihtiyat istihkâm, iki nakliye bölükleriyle bir seyyar sıhhiye takımı ve bir levâzım müfrezesinden oluşmaktadır.

22. Fırka kumandanı Ferik General Kont Szapáry ve Erkân-ı harp reisi Binbaşı Sarahossein? yönetimi altındadır. Bu fırkayı oluşturan alay ve taburlar ise: 37. Piyâde livası, 31. Talia taburu, 38. Piyâde alayı, 6. İhtiyat alayı, 40. Piyâde livası, 39 ve 61. Piyâde alayları, 70. İhtiyat piyâde alayından ibarettir. Bunlardan başka bir de üç ağır seyyar batarya, bir seyyar mühendis bölüğü, bir seyyar sıhhiye takımı, bir cephan e parkı ve bir nakliye bölüğü vardır. Ordu merkezinde bulunan 6. İhtiyat alayından bir bölük, hüssar süvârisinden bir takım, 13. Süvâri livası ve 79. İhtiyat alayından bir tabur vardır. Bundan başka 22. Fırka dahi genel ordugâh maiyetinde bulunur. Bu kolordunun maiyetinde olanlar 12 seyyar topçu alayından iki fırka (her firkada iki bölük topçusu) ve ayrıca kolordunun cephan e parkı, iki seyyar mühendis bölüğü, hafriye müfrezesi, iki istihkâm bölüğü, hasta hayvanlar için depo, üç adet seyyar hastane, iki adet şimendifer hasta vagonları, dört adet bahriyye seyyar hastane, bir levâzım müfrezesi, bir seyyar debboy ve bir seyyar fırın bulunmaktadır. Bu kolordunun umumiyeti 48 batarya top, 12 bölük süvâri, 104 top, 64.223 asker ve 23.707 beygirdir. Silahlı asker 42.528 ve 1.817 beygir.

Avusturya Devleti'nin Hersek kıtasına sevk ettiğ i askerî kuvvet 18. Fırkadan ibaret olup, bu fırka kumandanı dahi Ferik rütbesinden General Baron Jovanović'dir. Bu fırkayı oluşturan birinci liva: 1 alay dağ piyâdesi ve 1 talîa taburu, 69. Piyâde alayı, 1. Seyyar topçusu bataryasından ibarettir. İkinci liva: 1 talîa taburu, 27. Piyâde alayı ve 1 batarya dağ topundan ibarettir. Üçüncü liva: 2 talîa taburu, 32. Piyâde alayı ve 1 batarya topundan ibarettir. Bu firkanın ihtiyatı yarım bölük avcı, 2 seyyar mühendis bölüğü, 1 istihkâm bölüğü fırka topçuları, 1 batarya dağ ve 1 bataryada ağır top, 1 seyyar hastane, 1 seyyar cephan e parkı, 3 nakliye ve 1 ihtiyat nakliye ile bir levâzım müfrezesi vardır. Bu firkanın ordu

merkezi redif sınıfından olarak bir bölük avcı, bir takım hafif süvâriden ibaret olup genel toplamı 1, 4 ve 3. Piyâde taburu, 5, 4 ve 3. Süvâri bölüğü ve yirmi dört adet top ile 13.385 asker ile 120'i beygirden oluşmaktadır. Bunlardan başka bu firkanın maiyetinde olarak Spalato²⁶² şehrinde bulunan bir talîa taburuyla bir piyâde alayı ve Kagaru yetmiş ikinci piyâde alayı ve iki bölük kale topçusu ve Bodovaljici'da bir talîa taburu ve Askardona? bir redif avcı taburu ve bir ihtiyat bölüğü ve Seknan? de bir redif avcı taburu ve Fastenovo? iki bölük kale topçusu, Kanin'de bir bölük kale topçusu ve Ragusa'da iki bölük kale topçusu olup genel toplam 63, 2,1 tabur, 20 bölük piyâde, 12 bölük süvâri, 128 top, 64.178 silahlı asker ve 1.937 beygir olup çeşitli hizmetlerde bulunanlar hesap olunduğu halde 94.233 asker ile 31.395 beygirdir.

3.5.2. Avusturya-Macaristan Ordusunda Terfi Usulü

Avusturya-Macaristan Devleti'nin rütbe terfi nizamnâmesi tercüme edilerek *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinde yer verilmiştir²⁶³. Avusturya-Macaristan ordularının rütbe terfi nizamnâmesi 3 bölüm ve 61 maddeden müteşekkildir. Nizamnâmeye göre terfiler barış zamanı, savaş zamanı ve olağanüstü durumlarda rütbe-i terfi adıyla bölümlere ayrılmıştır. Avusturya-Macaristan ordusuna mensup her subayın rütbe-i terfisi imparator tarafından subayın kıdemine bakılarak yapılmaktadır. Avusturya-Macaristan ordusunda terfiler rütbe kademesine uygulanmaktadır. Yüzbaşılara kadar altıda beş ve fermanlı subaylarda dörtte üç oranında terfi yapılmaktadır. Binbaşı ve üstündeki rütbeler için yukarıda verilen oran üzere eğer boş kadro bulunur ancak o kadroları dolduracak subay bulunmazsa subay yetişinceye kadar o kadro açıkta bırakılmaktadır. Ancak mevcut bulunan subaylar boş kadrolarla birleştirilip tayin olurlar ve maaş alırlar. Ancak ferman alamazlar. Sonradan oran üzerine terfi edilecek kadar subay yetişince hepsi birden ferman alırlar. Avusturya-Macaristan ordularındaki askerî sınıflar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.40: Avusturya-Macaristan Ordusunda Askerî Sınıflar

²⁶² Spalato kelimesi İtalyancadan gelmektedir. Bu şehir günümüzde Hırvatistan'daki Split şehridir.

²⁶³ “Avusturya-Macar Ordularında Rütbe-i Askeriyyenin Terfiine Dair Nizamnâmenin Tercümesidir”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1103, H. 4 Cemaziyülevvel 1295/M. 6 Mayıs 1878, s. 2; “Avusturya-Macar Ordularında Rütbe-i Askeriyyenin Terfiine Dair Olan Nizamnâmenin Suret-i Tercümesinden Mabâd”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1104, H. 7 Cemaziyülevvel 1295/M. 9 Mayıs 1878, s. 2-3.

Avusturya-Macaristan Ordusunda Askerî Sınıflar	
1	Erkân-ı Harbiye
2	Piyâde
3	Talîa
4	Süvâri
5	Topçu
6	Mühendis
7	İstihkâm
8	Sihhiye Memuru
9	Nakliye Memuru
10	Askerî İnşaat Subayları
11	Hayvanlarla ilgilenen Subayları
12	Çeşitli Subaylar (Demiryolu komisyon vesâire hizmetlerde istihdam olanlar) sihhiye ve istihkâm yüzbaşı, binbaşı ve kaimakamları piyâdeye mensup bütün mîralây ve genarellerin terfileri özel nizam göre uygulanırdı. Yukarıda 10, 11 ve 12 maddelerinde gösterilen sınıfa mensup subayların birisinden daha kıdemli olsa bile onun yerine terfi olamaz.

Avusturya-Macaristan Ordularında Barış Zamanında Yapılan terfiler: bu başlık altında küçük zâbitân, zâbitân, büyük zâbitân ve generaller, ihtiyat ordusu zâbitânı ve ihtiyat zabitlerinin terfileri hakkında bilgiler verilmiştir²⁶⁴. Avusturya-Macaristan ordularındaki düşük rütbeli subayların terfi rütbeleri kıdeme göre alay kumandanları tarafından yapılmaktadır. Kendisinden olağanüstü hizmetler görülen kişilere küçük zabıtlık kadrosu bulunmadığı halde bir terfi rütbe edilebilmektedir. Düşük rütbeli subayların terfi müddeti askerî sınıfa dâhil olduğu günden itibaren onbaşı olmak için 6 ay, çavuş olmak için 1 sene ve baş çavuş olmak için yine 1 senedir. Askerî öğrencilerine gelince bunları fahri ve gerek maaşlı olsun onbaşı sayılırsa da çavuşlukları fahridir. Bununla beraber bir askerî öğrencilerin terfi etmesi 6 ay askerlik hizmetinde bulunmasına bağlıdır. Subay vekili olacak askerî öğrenciler ordu kumandanının önerisiyle harbiye nâzırı tarafından tayin edilir.

Avusturya-Macaristan ordularında askerî okullardan mezun olan öğrenciler ile en az bir sene askerlik hizmetinde bulunan askerî öğrenciler mülazım olarak atanmaktadır.

²⁶⁴ “Avusturya-Macar Ordularında Rütbe-i Askeriyyenin Terfiine Dair Nizamnâmenin Tercümesidir”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1103, H. 4 Cemaziyülevvel 1295/M. 6 Mayıs 1878, s. 2.

Avusturya-Macaristan ordusunda hizmet eden bir mülâzım-ı evvel yüzbaşılık rütbesine yükselmesi için askerî bileme vakıf olması ve askerî okullardan layıkıyla imtihan vermiş olması gerekmektedir. Bir mühendis sınıfı mülâzım-ı evveli'nin yüzbaşı olması için ya mühendislik okulundan birinci derecede diplomaya sahip olması veya alayda sınav ile kendisini kanıtlaması gerekmektedir. İnşaat ve levazım subayları, mülâzım-ı sânilîğin boş olduğu halde açıkta bulunan mülâzım-ı sânilerinden veya emekli mülâzım-ı sânilerin liyakatlıları arasından seçilmektedir. Mülâzım-ı evvelin yüzbaşı olması için bir taburda dört rütbe boş olduğu takdirde avcı taburu subayları ve emekli olan subaylardan seçilmektedir.

Avusturya-Macaristan ordularında görev yapan binbaşı olmak isteyen her sınıftan yüzbaşılardan yükselmek için kendisinin yetkinliği, liyakati ve askerî idare konusundaki bilgi ve tecrübesinin sınamak amacıyla hazırlanan komisyonun sorularına verdiği cevaplara göre hak kazanmaktadır. Topçu ve mühendis sınıflarına mensup yüzbaşılardan öncelikle kendi sınıfının sınavını verdikten sonra komisyon sınavına girmektedir. Sınavı veremediği halde komisyon tarafından yeniden müsaade edilirse tekrar bir sene sonra sınava girebilir. Tekrar başarısız olursa bir daha tekrar edilmez. Ayrıca Avusturya Devleti piyâde, topçu, istihkâm, süvâri ve mühendis sınıflarındaki subayların sınavlarını vermeleri konusunda kolaylık sağlamak amacıyla askerî okullarda gereken dersleri dinlemelerine izin vermektedir. Avusturya-Macaristan ordularında binbaşı olmak isteyen topçu yüzbaşılardan Viyana'da üç ay, inşaat sınıfı yüzbaşılardan bir inşaat komisyonunda veya mühendis komisyonunda altı ay, levazım yüzbaşılardan elbise ambarlarında üç ay kadar uygulamalı mekkâre binbaşılığı talep eden süvâri yüzbaşılardan pratik yaparlar. Mekkâre binbaşısı olmak isteyen bir süvâri yüzbaşısı üç ay kadar da mekkâre zabıtlığında istihdam edilmektedir.

Avusturya-Macaristan ordularında sadece bir alayın idaresine yetkili olan binbaşılardan kaymakam olabilmektedir. Miralay olmak isteyen kaymakam subayları ise askerî beceri ve yeteneğini ispat etmesi gerekmektedir. İnşaat ve levazım sınıfına mensup büyük subayların terfileri sınıf içinden, ordulardan veya emekli subaylardan olup sınavı verebilenler arasından kıdeme göre seçilmektedir. Miraliva rütbesini yükselecek miralayların en kıdemli, en maharetli ve en az 2 yıl piyâde, süvâri ve topçu sınıflarında istihdam olması gerekmektedir. Miralivanın üstünde bulunan rütbeleri alacak olanların kıdemine bakılmayacaktır.

Avusturya-Macaristan'ın ihtiyat ordusunun subaylarının terfileri ise savaş zamanında ihtiyat mülazımı gerektiği takdirde seçimle atama yapılmaktadır²⁶⁵. Bu seçimde önce kıdemine bakılarak ihtiyat askerî öğrencileri arasından seçilir. Eğer yeterli ihtiyat askerî öğrencileri olmadığı halde askerî talimat ve diğer konularda sınav verebilen bir senelik gönüllülerden belirlenir. İhtiyat subayının hizmet süresi bittikten sonra tekrar askerlik hizmetine alınması gerekirse önceki kıdemine uyulacaktır. İhtiyat mülâzım-ı sâniler zamanı geldiğinde terfi çizelgesine göre terfi edilmektedirler. Bu terfiler öncelikle en az 4 yıl subaylık yapmış olanlardan, ikinci olarak 4 yıl askerî hizmeti yerine getirdiği halde 6 aylık da kendi masraflarına karşılayarak hizmet etmişlerden, üçüncü olarak muvazzaf gönüllülerden olan subay 6 ay kendi giderleriyle hizmet etmişlerden seçilmektedirler. Ancak bunların hepsi mülâzım-ı sâni oldukları zaman muvazzafta olan mülâzım-ı sâni askerî öğrenciler bunlardan önce mülâzım-ı evvel olacaktır. Düşman karşısında olağanüstü hizmet gösterenlerin terfileri konusunda bu nizamla bakılmamaktadır. İhtiyatların mülâzım-ı evvel, yüzbaşılı ve büyük subayı vakti gelmeden terfi edilemez.

Avusturya-Macaristan Ordularında savaş zamanında askerî öğrencilerin mülâzım vekilliğine tayinleri kol ordu kumandanının emriyle yapılmaktadır²⁶⁶. Gerek bölükte ve gerek bataryada savaş zamanında zâbitânın vefatı durumunda boş olan kadrolara mevcut olan çavuşlardan seçilip atama yapılır. Savaş zamanında hangi askerî sınıftan olur ise olsun büyük ve küçük zâbitânlar kıdemi yönüyle öncelikle boş kadrolara geçici tayin edilir, daha sonra büyük kumandana kumandan tarafından subayın ataması yapılır. Subaylardan biri savaş zamanında yaralanıp da yaralı olduğu zaman boş kalan kadroya kıdemine bakılarak başkası tayin olunur. Yaralı subay iyileşip hizmet etmedikçe terfi olamayacaktır. Çünkü yaralanmış subay terfi ettikten sonra geçici tayin edilen subay terfi olabilir. Eğer subay ağır yaralanmış ve askerî hizmeti yerine getirecek durumu yoksa subay emekli edilmektedir.

Savaşta ihtiyat ve daimî ordu subaylarının terfileri liyakat ve becerisinden başka terfi nizamnâmesinin 36. maddesinde bildirilen uygulamaya göre yapılmaktadır. İhtiyat yüzbaşılarının, binbaşı olması sadece düşman karşısında olağanüstü hizmet ve kahramanlık

²⁶⁵ “Avusturya-Macar Ordularında Rütbe-i Askeriyyenin Terfiine Dair Olan Nizamnâmenin Suret-i Tercümesinden Mabad”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1104, H. 7 Cemaziyülevvel 1295/M. 9 Mayıs 1878, s. 2.

²⁶⁶ *a.g.m.*

görüldüğü halde ödül olarak yapılır. Mülâzım-ı sâni, mülâzım-ı evvel ve yüzbaşılar olağanüstü terfii olacakları zaman en azından kıdemi zamanının yarısı geçmiş bulunmalıdır. Olağanüstü tefiler için her sene bizzat harbiye nâzırının başkanlığı altındaki bir komisyon oluşturularak bu komisyonda düzenlenmiş olan çizelgeye bakılıp kimler layık ise okul diplomaları kontrol edildikten sonra hükümdara önerilir. En iyi şekilde mezun olan askerî öğrenciler eğer yeteneklerini gösterirler ise olağanüstü mülâzımlık için hükümdara tavsiye olunur. Böylece tavsiye olunan askerî öğrenci kendi sınıfında boş olmadığı halde diğer sınıfa nakledebilirler. Sıranın haricinde terfi ataması olunacak mülâzım-ı evvel ve yüzbaşılık ataması yapılacak kimseler çizelgeye göre en iyi şekilde hizmeti etmelidir.

Sınavlarını en iyi derece ile vermiş ve ileride daha olağanüstü hizmet göreceği düşünülen 3 yıl subaylık etmiş mülâzım-ı sâniler elli sekizinci madde gereğince sınav olduktan sonra mülâzım-ı evvel olur. Terfi sıranın haricinde yüzbaşından miralaya kadar olan rütbelerin atanması için öncelikle ataması olacak subay, çizelgeye göre dâhili hizmetlerde dahi her bir yönüyle uygun görülüp ve en az 2 yıl bir rütbede durmuş olması gerekmektedir. Savaş sırasında ordu kumandanları düşman karşısında olağanüstü hizmet etmiş küçük subay ve askerî öğrenciler subaylık rütbesi yükselmeye hazır olmasında başka her bir rütbe için bu kumandanlar hiçbir sıraya bakmaksızın hükümdara sunulması için harbiye nezâretine resmi yazı ile bildirir. Bunlar seferi kanunnamesinde yazan maddeler gereğince terfi olacaklardır. Ordu kumandanları ve kıta müfreze kumandanları emir karşısında şahsen hiç izin etmeksizin bir subayı terfi ettirebilir.

Avusturya-Macaristan ordularında olağanüstü terfilere de rastlanmaktadır²⁶⁷. Avusturya imparator yaverleri ve sarayda kalem hizmetinde çalışan subaylar ve prens hocalarının terfileri imparatorun iradesiyle değil kıdemce terfi olurlar. Sarayda diğer hizmetlerde bulunan subaylar, harbiye nezâreti haricinde görevli olan, general ve kumandanların maiyetinde olan, askerî okullar veya coğrafya dairesinde ve bu gibi hizmetlerde istihdam olunan subaylar alaylardaki kıdemli subaylarla birlikte yükselirler. Askerî okullarda hocalık eden yüzbaşılardan mensup olduğu orduda terfi sırası geldiğinde

²⁶⁷ “Avusturya-Macar Ordularında Rütbe-i Askeriyyenin Terfiine Dair Olan Nizamnâmenin Suret-i Tercümesinden Mabad”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1104, H. 7 Cemaziyülevvel 1295/M. 9 Mayıs 1878, s. 3.

ordusuna gidip yerine başkası tayin olur. Birinci yüzbaşılardan binbaşılık rütbesiyle mülki hizmette istihdam edilebilir. Emekli olup gerektiğinde tekrar muvazzaf ordusuna geçecek olan subayların terfii alması için orduya katıldığı günden itibaren iki sene hizmette bulunması gerekir.

Terfi sırası geldiği halde terfi müstahak olamayan subaylar: birincisi bir sene veya süresi izinle memleketlerinde olan subaylar memleketlerinden döndükten sonra beş ay hizmet etmedikçe terfi edemezler. İkincisi muharebede esir olmuş olan askerî öğrenciler ve subaylar askerî vazifelerini yerine getirirken çaresiz kalarak esir olduklarını ispat ederse terfi edilirler. Üçüncüsü hakkında bir dava olup da mahkeme süreci içinde olan subay ve askerî öğrenciler masumiyetlerinin ispat edilene kadar terfi olamazlar. Dördüncüsü ağır hastalık nedeniyle hava değişimine gönderilen subay ve askerî öğrenciler. Beşincisi üç yıl sene muvazzaf hizmeti sırasında bir dil öğrenemeyen subay ve askerî öğrenciler boş bir kadro olduğu halde terfi olamazlar. Avusturya-Macaristan ordularında liyakatli olmayan ister askerî öğrenci isterse subay olsun terfi edilemezler. Olağanüstü terfiler başlığının altında ayrıca itibari rütbelerin hangi durumalar da kimlere verileceği üzerine de bilgiler verilmiştir.

Avusturya-Macaristan ordularında binbaşılık rütbesini talep eden yüzbaşılardan terfileri sırada oluşturulacak imtihan komisyonun teşkiliyle sınanacağı askerî konulara dair bir liste terfi nizamnâmesine ek olarak verilmiştir²⁶⁸.

3.5.3. Avusturya Erkân-ı Harbiye Sınıfının Tanzim ve Tertibi

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde Avusturya erkân-ı harbiye sınıflarının tanzim ve tertibine dair bilgilere de yer verilmiştir²⁶⁹. Avusturya ordusunda erkân-ı harbiye subayları üç hizmette istihdam edilmektedir. Birincisi erkân-ı harbiyeye ait kalemler, ikincisi askerî dairelerinde ve büyük kumandanların refakatinde, üçüncüsü askerî bilimlere ait hizmetlerde subaylar istihdam edilmektedir. Erkân-ı harbiye nezâreti altında bulunan hizmetler ise: öncelikle askerî okulların hocaları (teori ve gerek uygulama dersleri için), ikincisi coğrafya

²⁶⁸ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1105, H. 11 Cemaziyülevvel 1295/13 Mayıs 1878, s. 4; *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1106, H. 14 Cemaziyülevvel 1295/M. 16 Mayıs 1878, s. 3.

²⁶⁹ “Avusturya’da Erkân-ı Harbiye Sınıfının Tanzim ve Tertibi”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1106, H. 14 Cemaziyülevvel 1295/M. 16 Mayıs 1878, s. 3; “Avusturya Erkân-ı Harbiyesinden Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1107, H. 17 Cemaziyülevvel 1295/M. 20 Mayıs 1878, s. 3-4.

ve harita yapılması ve yayınlanmasıyla sorumlu daireler, üçüncüsü harbiye evrakının korunması ve dördüncüsü istihkâm alaylarının fenni.

Erkân-ı harbiye heyeti öncelikle yüzbaşı evveli (Kolağası) ve ondan yukarı olan kurmay subaylarından, ikincisi kurmay subaylara özgü talimat ve hizmetleri öğrenmesi için büyük subayların refakatine verilen subaylardan, üçüncüsü erkân-ı harbiye refakatine verilip bir bilimde beceri ve yetenek sahip olan subaylardan, dördüncüsü muhasebe ve askerî telgraf dairelerindeki subaylardan tercih edilmektedir. Muharebe zamanında gerektiğinden fazla kurmay subayı gerekirse bu subaylar diğer hizmetlerde kullanılan kurmay subaylardan tamamlanır. Bu şekilde eksikler ikmal edilemediği takdirde diğer sınıfta bulunan ehliyetli ve erkân-ı harbiye hizmetine elverişli subaylardan seçilmektedir.

Muharebe sonunda erkân-ı harbiye heyeti ikmal edilen subaylardan kendisine gerektiği miktarı alır ve geri kalanlar ise kademeli olarak eski görevlerine dönerler. Erkân-ı harbiye heyeti, erkân-ı harbiye unvanıyla bir büyük generalin emri altında bulunur. Erkân-ı harbiye reisinin vazifesi muharebe için gereken planlar düzenlemek olduğundan askerî politikalara ait konularda dahi kendisinden mesuldür. Savaş stratejileri, genel istihkâm şimendiferi, çeşitli yollar, özellikle askerın geçeceği yollar, mühimmat ve silahların muhafazası için bina inşası ve büyük manevraların tertibi erkân-ı harbiye reisinin sorumluluğundadır. Bunlardan başka erkân-ı harbiye için dirayetli subayın yetiştirilmesi erkân-ı harbiye dâhili hizmetlerinde veya refakatinde bulunacak subayın liyakatli olup olmadığını araştırmak dahi erkân-ı harbiye reisinin vazifesidir. Erkân-ı harbiye reis vekilinin vazifesi erkân-ı harbiye reisinin bazı işlerinde kendisine refakat ve yardım etmekten ibarettir.

Erkân-ı Harbiye Hizmetleriyle Alakalı Daireler

Riyaset dairesi: kişisel hizmetler, özel yönetim, erkân-ı harbiyenin hizmetleri dâhili ve harici işlerine nezaret eden dairedir. Bu dairenin reisine riyaset daire reisi unvanı verilir.

Harb dairesi: bu daire bütün askerî planlar ve bu planlar ile ordu organizasyon ve tedarik işlerine, harp düzeni ve sevkulceyş ile alakalı konular, istihkâm inşa edilmesine, orduların levazımat tedarikine ve harp fennine göre orduları düzenlemek, büyük manevralar düzenlemek ve ülkenin durumu hakkında raporla hazırlamak bu dairenin görevidir. *İstatistik*

dairesi; bu dairede memleketin istatistikleri ile diğer devletlerin istatistiklerinin tutulmasında sorumludur. Ayrıca bu daire diğer devletlerin askerî organizasyon kuvvetlerinin miktarını kayıt ve muhafazası ile alakalı konularla da ilgilenir. *Demir yolu, vapur, posta ve telgraf dairesi*; bu dairelerin hepsi reis unvanıyla bir büyük zabıt, binbaşı ve ondan yukarı rütbede olan askerler tarafından idare edilir. Kurmay Subaylara Ait Görevler:

1. Askerî okullara nezaret etmek
2. Muharebe evrâkı ve resimlerinin muhafaza ederek kütüphanecilik hizmeti
3. Muharebe tarihi kalemi alınması (Gerek Avusturya'nın ve gerek diğer devletlerin)
4. Harita hazırlama dairesi (Kadastro)
5. Asker haritalarının hazırlanması (Bunların hazırlanmasında sorumlu olan subaylar erkân-ı harbiye riyâseti tarafından belirlenir)
6. Büyük nîrengî haritalarının oluşturulması, arazi taksim ve heyetçe olan işlerde coğrafya dairesine yardım etmek.
7. Askerî Okullarda Erkân-ı Harbiyeye Gereken Dersler
8. Özel görevler

Erkân-ı Harbiye Himayesine Girme Koşulları

Erkân-ı harbiye hizmetine girmek isteyen subayların taşıması gereken özellikler:

1. En az üç sene ordu veya alayların birinde hizmet etmek
2. Ahlâk sâhibi olmalı
3. Kişisel terbiyesiyle politika terbiyesi bulunmalı
4. Askerî okulların birisinden en yüksek derecede diplomaya sahip bulunmalı veya imtihan şahadetnamesi olmalıdır.
5. Sağlıklı olmak.

Erkân-ı harbiyeye hizmetine girmek isteyen subayların dilekçesi komutanının onayı ile harbiye nezâretine verilir. Erkân-ı harbiye hizmetine girmek isteyen subayın kıdemine riayet olunur. Gerek terfi edilirken ve gerek mevcut rütbesiyle erkân-ı harbiyeye girecek subayın rütbesiyle erkân-ı harbiye refakatine geldiği zamana bakılmayıp liyakatine bakılacaktır. Çeşitli erkân-ı harbiye heyetlerine mensup ordularda bulunan her bir yüzbaşı erkân-ı harbiye binbaşılığını talep edebilir. Fakat nizama uygun olarak gereken sınavları vermelidir. Zaten kurmay yüzbaşısı olanlar kıdem süresinin dörtte birini geçirdiği halde

binbaşılık imtihanı vermeye borçludur. Erkân-ı harbiye büyük rütbelere sahip olanlarında önemli hizmetlerde bulunacaklarından ileride kolay kolay olmak üzere erkân-ı harbiye subaylarından gereken miktarı her sınıf askere verilir. Erkân-ı harbiye yüzbaşları her sınıf askerin idarelerini öğrenmek için hepsinden birer süreyle istihdam olunacaklar ve bununla beraber erkân-ı harbiye özel üniforma giyeceklerdir. Erkân-ı harbiyeden çıkmak isteyen subay geldiği sınıfa tekrar gönderilecektir.

Erkân-ı harbiye subayının terfileri: terfi düzenlemesi gereğince yapılacaktır. Fakat sıranın haricinde asla terfi etmeye hakları yoktur. Erkân-ı harbiye refakatinde bulunacak subayın kitap, resim ve lisan bilmesi gerekir. Erkân-ı harbiye dairelerinden birine gereken bilimler dahi lâıykıyla bilirse hizmete alınabilir. Bir zâbit erkân-ı harbiye refakatine girmeyi ya kendisi teklif eder veya kumandanı tarafından dâhil edilir. Erkân-ı harbiye dairelerinde bulunacak subaylar (yaver) layıkıyla hayvana binmesini bilen ihtiyat zabitlerinden alınır onlardan bulunmadığı halde diğer subaylardan alınıp fakat bunlardan alınacaklar bölük ve batarya kumandanı olmamalıdır. Erkân-ı harbiye hizmetlerinde bulunan subayların hepsinin mensup olduğu dairesinde kaydolurlar.

3.5.4. Avusturya Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler

Avusturya ordusunda silah ve teknolojik gelişmelerle alakalı dört tane haber ve makaleye yer verilmiştir. Bu haber ve makalelerden ilki Avusturyalı Yüzbaşı Walzber'in icat etmiş olduğu tüfek hakkındadır²⁷⁰. Bu tüfek bir çeşit süvâri karabinası şeklinde olup hazinesine dokuz fişek yerleştirilebilir. Tüfek hazinesindeki fişeklerin otomatik olarak tüfek namlusuna doğru sürerek ateşlendiği ve mekanizması sayesinde boş fişeklerin tüfekten atıldığı yazılmıştır. Bu tüfekte 18 saniyede dokuz defa atış yaptıktan sonra 9 saniyede yeniden fişekler doldurulabilir. Bu tüfek Alman tüfeklerine benzerliği olup Şaspo, Pervan Gras mavzer, Beaumont ve benzeri tüfekler bu usuldeki tüfeklere pek kolay dönüştürüldüğü haberde yer verilmiştir.

Avusturya'nın silah ve teknolojik gelişmeleri hakkında ikinci yazı Avusturya *Kropatschek* usulünde olan Revolver tüfekte yapılan denemelere dair isimle Viyana askerî

²⁷⁰ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1106, H. 14 Cemaziyülevvel 1295/M. 16 Mayıs 1878, s. 1.

ceridesinde tercüme edilerek yayınlanmıştır²⁷¹. Haberde 29 Kasım 1878 tarihinde Prag'da bulunan altınca avcı taburu İvalid isimli meydanda Binbaşı Alfred von Kropatschek'in Revolver tüfeğiyle Werndl-Holub usulünde olan tüfeği karşılaştırarak denemek üzere altıncı taburun yarısı *Kropatschek* tüfeğiyle diğer yarısı Werndl tüfeğiyle silahlandırılmıştır. Bohemya isimli gazetenin haberine göre bu denemelerin amacı iki çeşit silahın üstünlüklerinin kıyaslanması ve karşılaştırılmasından ibarettir. *Kropatschek* usulünde olan tüfeğin denemesinden daha fazla verimli sonuçlar alınmıştır. Diğer usuldeki silahın denemelerinde dahi bir sonuç görülüş ise de *Kropatschek* tüfeği tercih edilmiştir. Werndl tüfeği yarım dakikada yedi sekiz defa atış yapılırken *Kropatschek* tüfeği on defa atış yapılabilmekteydi. Bu tüfeğin menzili de 2200 adım (1,68 km) olduğundan müstahkem bir mevki bu tüfekte daha güzel müdafaa edebileceği anlaşılmıştır.

Avusturya'nın silah ve teknolojik gelişmeleri hakkında üçüncü haber Silezya Gazetesi'nin 3 Ocak 1879 tarihli nüshasında tekrar *Kropatschek* usulünde olan tüfek hakkında bilgi verilmiştir²⁷². Haberde *Kropatschek* silahını icat eden Avusturyalı Binbaşı *Kropatschek*'in bu icadı üzerine Avrupa ordularının silahlarında er geç bir değişim meydana getireceği ifade edilmiştir. Bundan dolayı Almanya Devleti askerlerine dahi bir Revolver tüfeği vermek muradı olduğu için Almaya Devleti'nin ne muamelede bulunacağını araştırarak Silezya gazetesinde bu konuyu yine aynı nokta-i nazardan tartışmakta olan Frankfurt gazetesinden şu bilgileri tercüme etmiştir.

Binbaşı *Kropatschek* icat ettiği Almanya ordusundaki *Mavzer* usulü üzere olan tüfekte terkinin çok da gerektirmeyecektir. Çünkü *Kropatschek* revolver usulü her sürgülü silahlara uyduğundan Almanya'da kullanılan tüfekte dahi uymaktadır. Ancak ondan başka revolverli tambur tabir olunan makine dahi icat edilmiştir. Bu makine yedi fişek alan şarjörü dakikada üç dört defa doldurulabilir. Askerî hükümet bir revolver silahının kabulüne karar verdiği halde böyle bir değişiklik imkân verebilir ve Almanya hükümeti bir revolver silahının kabulüne karar verdiği halde böyle bir tadilata imkân verilebilir ve büyük bir masrafa neden olmaz. Bütün silahları bir buçuk sene içinde

²⁷¹ *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1167, H. 28 Zilhicce 1295/M. 23 Aralık 1878, s. 1.

²⁷² *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1177, H. 4 Safer 1296/M. 27 Ocak 1879, s. 1.

değişebileceğinden bu tüfek hakkında başka bir şey diyemeyiz. Ancak değiştirildiği takdirde dakikada kırk defa atabileceğini hatırlatırız²⁷³.

Almanya’da Fonders isminde bir kişi tarafından bu defa diğer bir revolver icat edilip bir alman askerî gazetesi bu tüfeği ocak nüshalarından birinde ayrıntılı şekilde tarif ettiğın yazılmıştır. Revolver makinesi Diers’in icat eylediği tüfek dipçik kapağının üzerine yerleştirilmiş olup ancak bu makine her bir sürgülü silahta uyabilir hazinesi namlusunun altında yapılmış olduğundan küçük bir sürgü oynatıldığı halde bu hazine istenildiği gibi açılıp kapanır. Bu suretle bu tüfek kâh revolver silahı makamında ve kâh sadece bir silah makamında kullanılır.

Avusturya’nın silah ve teknolojik gelişmeleri hakkında son yazı Avusturya gazetelerinden birinin alınan bilgilere göre Janvirch isimli bir saatçinin yeni bir tüfek icat ettiğine dair verilen haberdır²⁷⁴. Haberde bu tüfikle dakikada 400’den 4500 defaya kadar ateş edebilmek iddiasında bulunmuştur. Bu tüfeğin makinesi bir saat makinesinin hemen aynı hareketinde bulunup fişekleri uzun bir şerit gibi birbirine bağlıdır. Bu tüfeğin kullanımı kolay olduğundan savaşta kullanabilecek bir hale getirmek için dahi denemelerde anlaşılacaktır. Büyük kusurların tamir ve giderilmesi için mucitti tarafından kararlaştırılmıştır.

3.6. CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE RUSYA ORDUSU

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde Fransa’dan sonra hakkında en fazla haber ve makalelerin yer verildiği yabancı ordu Rusya ordusu olmuştur. Zira 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nın hemen akabinde Cerîde-i Askeriyye komisyonu yakından takip edeceği ordu konumunda olmasından dolayı gazetede hakkında en fazla haber ve makale yayınlanan ordu olmuştur. Zaten haber ve makalelerin içeriğinde bu takibin nedenleri konusunda önemli ipuçları görülmektedir. Çünkü Rusya ordusu hakkında yayınlanan makale ve haberlerin ağırlık konusu 1877-1878 Savaşı olmuştur. Özellikle savaşta Rus ordusunun doğru yaptığı işlere yönelik makalelere yer verilmiştir. Bu bölüm başlı başına Osmanlı askerî modernleşme serüvenine tesir eden konuları ihtiva etmektedir. Cerîde-i Askeriyye gazetesinde Rus ordusu hakkında şu haber ve makalelere yer verilmiştir.

²⁷³ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1177, H. 4 Safer 1296/M. 27 Ocak 1879, s. 1.

²⁷⁴ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1188, H. 13 Rebiyülevvel 1296/M. 6 Mart 1879, s. 1.

3.6.1. Rusya Ordusuna Dair Haber ve Makaleler

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde Rus ordusunun organizasyonu ve mevcuduna yönelik çeşitli makale ve haberler yayınlanmıştır. Bu makale ve haberler Rusya'nın Balkanlarda bulunan askerleri ve 1877-1878 Savaşı akabinde Bulgaristan'da bırakacağı kuvvetleri ile Rusya'nın Kafkasya ordusunda yapacağı düzenlemelerle alakalıdır. Ayrıca gazetede Rusya donanmasındaki askerî mevcudu hakkında bilgi veren bir adet de haber yayınlanmıştır.

Kafkasya Ordusu Düzenlemesi

Rusya 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Kafkasya ordusunda düzenleme yapma kararı almıştır. Cerîde-i Askeriyye gazetesinde yapılacak olan düzenleme haberi Tiflis'in Korsoporandans Politic? isimli gazetesine görülmüştür²⁷⁵. Haberde Kafkasya ordusunun yeniden düzenlenmesine yönelik Grandük Michelle emir verilmiş olduğu yazmaktadır. Haberde düzenlenecek bu orduyu Van, Kars, Ardahan adıyla dört kola ayrılacağı ve bu kolların her biri dört fırka piyâdeden, sekiz bölüklü düzenli süvâri ve beş bölük düzensiz süvâri ve her biri sekiz toptan mürettep olarak dokuz batarya toptan ibaret olacağı yazmaktadır.

Rusya Devleti'nin Kafkasya kuvvetlerinde yaptığı düzenleme yönelik Cerîde-i Askeriyye gazetesinde *Rusya'da Kafkasya Ordusunun Yeni Düzeni* adıyla yayınlanan makale *Revue militaire de l'étranger* adlı askerî gazetesinden tercüme edilmiştir²⁷⁶. Makalede Rusya'nın Kafkasya kuvvetleri organizasyonunda önemli değişiklikler yapılmasıyla iki kolordu oluşturulduğu yazmaktadır. Rusya Kafkasya'da iki kol ordu haricinde ayrıca üç süvâri fırkası kurmuştur. Makalede Rusya'nın Kafkasya askerî dairesinde bulunan askerler birbirine irtibatlı olmayan fırka heyeti şeklinde olduğunu ve bu fırka heyetlerinin 1877-1878 savaşı sırasında Rus ordusunun kolordu organizasyonun haricinde kaldığı söylenmiştir. 1877-1878 Savaşı'nın başlangıcında Kafkasya ordusu yedi fırka piyâde yani 19, 20 ve 21. piyâde fırkalarıyla Kafkasya granadiye ve bir dragon fırkasından oluşmaktaydı. Kafkasya ordusuna Kuban'ın üç alayından, Terek'in bir alayından ve karışık

²⁷⁵ "Havadis-i Askeriyye", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1108, H. 21 Cemaziyülevvel 1295/M. 23 Mayıs 1878, s. 4.

²⁷⁶ "Rusya'da Kafkasya Ordusunun Tensikat-ı Cedidesi", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu: 1184, H. 28 Safer 1296/M. 20 Şubat 1879, s. 4.

bir kazak fırkası ilave edilmiştir. Seferberlik sırasında Kafkasya ordusuna ayrıca birinci granadiye fırkası, 40. piyâde fırkası ve ihtiyatın 3. piyâde fırkası ilave olunarak Kafkasya ordusunun firka mevcudu ona ulaşmıştır.

Berlin antlaşmasının (13 Temmuz 1878) imzalanmasından sonra 19,20 ve 21. Piyâde fırkaları Kafkasya sıra dağlarının kuzey yönünde Kuban, Terek, Dağıstan eyaletinde önceki konumlarına dönmüşlerdir. Diğer dört firka yani Kafkasya'nın granadiye fırkası, 38,39 ve 41'inci fırkaları ise Trans Kafkasya veya yeni istila ettikleri yerlere yerleştirilmiştir. Önceden olduğu gibi bu fırkalar kolordu heyetine dönüştürülmüştür. Kısacası üç firka oluşturabilecek surette süvâri askerî düzenlenerek bu fırkaların her biri üç veya dört Kazak alayına ve Kafkasya'nın dragon fırkasının bir ve iki alayına sahiptir. Bu daimî fırkalardan başka sıradan zamanlarda Kafkasya'da altı Kazak alayı (üç Kuban ve üç Terek), Dağıstan düzensiz süvâri alayı ve Kuban'ın bir Svedenia ve Terek'in on bir Svedenia ve Dağıstan'ın on bir Svedenia daimî millî askerleri vardır.

Rusya'nın Kafkasya ordusunun organizasyonundaki değişiklik yapılması imparatorun emri ile 29 Aralık günü ferman çıkarılmış ve İnvaid Russky gazetesinin 31 Aralık tarihindeki nüshasından tercüme edilerek verilmiştir. Kafkasya süvâri fırkasıyla karışık Kazak fırkası kaldırılıp yerlerine Kafkasya'nın üç süvâri fırkası oluşturulmuştur. Bu fırkalar ikişer livadan ibaret oldukları halde 1, 2 ve 3 numaraları taşımaktadırlar. Bu fırkalar şu düzende göre yapılmıştır.

- Birinci firka: birinci livası-Württemberg kralının on altıncı *Nijniy Novgorod* dragon alayı ve Danimarka kralının on yedinci *Seh Warsek?* dragon alayından teşkil edilecektir. İkinci liva-Kuban Kazaklarından *Yeysk* süvâri alayı, Kuban Kazaklarından *Uman* süvâri alayı ve *Kutaisi* düzensiz süvâri alayından teşkil edilecektir. Birinci firkanın topçu birlikleri ise Kuban Kazaklarının dördüncü ve beşinci süvâri topçu bataryaları teşkil edilecektir.
- İkinci firka; Birinci liva-Grandük Nikolay Nikolayeviç'in on beşinci *Tver* dragon alayı, Kuban Kazaklarından *Cooper* süvâri alayı ve Terek Kazaklarından *Volga* süvâri alaylarından teşkil edilecektir. İkinci liva-Kuban kazaklarından *Kuban* süvâri

alayı ve Terek kazaklarından *Gorsko-Mozdok* süvâri alaylarından teşkil edilecektir. İkinci fırkanın topçu birlikleri ise Kuban Kazaklarının birinci ve ikinci süvâri bataryalarından müteşekkil olacaktır.

- Üçüncü fırka: birinci liva-Grandük veliahdın on sekizinci *Preslav* dragon alayı ve Kuban Kazaklarından *Poltova* süvâri alayından teşkil edilecektir. İkinci liva-Kuban Kazaklarından *Kafkasya* süvâri alayı ve Kuban Kazaklarından *Laba* süvâri alayından teşkil edilecektir. Üçüncü fırkanın topçu birlikleri ise Terek Kazaklarından birinci süvâri bataryasından teşkil edilecektir.

Kafkasya'nın kaldırılan dragon fırkasının alaylarının ihtiyat seferi bölükleri ile bir ihtiyat seferi süvâri livası oluşturulacaktır. Kafkasya'nın askerî dairesinde bulunup aşağıdaki bahsedilecek askerler ile bir ve iki numaraları taşıyarak iki Kafkasya kolordu oluşturulacaktır. 38, 39 ve 41. Piyâde firkaları, Kafkasya'nın 1 ve 2. Süvâri firkaları. Kafkasya kolorduları aşağıdaki gibi düzenlenecektir. Birinci Kolordusu: Kafkasya granadiye fırkası, 38. Piyâde fırkası ve Kafkasya 1. Süvâri fırkası. İkinci Kolordu: 39 ve 41. Piyâde fırkası ve Kafkasya 2. Süvâri fırkasından mürettep olacaktır. Kafkasya ordularının organizasyonu konusunda ayrıca Harbiye nazırı dahi aşağıdaki tembihat ilan edilmiştir:

- 1) Yeni düzenlenmiş kol ordu, fırka ve livaların erkân-ı Harbiyelerini hemen ardından oluşturmak
- 2) 38 ve 39. Piyâde firkalarının alayları 256 mülazım-ı sâni ve 2.832 askerden ibaret bulundurmak
- 3) Topçu askerini seferber halde bulundurmak

Bundan başka Kafkasya'nın Kazak liderliği memuriyeti ve Kazak hususi kumandanlık maiyetinde bulunan Erkân-ı Harbiyesi kaldırılmıştır. Harbiye nazırı tarafından ilan edilen tembihat hükümleri gereğince yeni asker kollarının oluşturulması gerekmeyecektir. Bu hüküm gereğince Trans-Kafkasya vilayetine ve yeni alınan yerlere yerleştirilen askerî kuvvete Rusya'nın Avrupa kıtasında savaş hareketleri üzere ordular için kabul olunan teşkilata benzer bir harbiye teşkilatı uygulanacağından dolayı bu askerlerin hiç olmazsa bir kısmı hemen sonra savaş hareketleri icrasına müsait mevcutta daima sahip

bulunmalıdır. Makalede ayrıca yeni sınırlar askerî usule göre düzenlemek için yalnız bu tedbirleri saymak Osmanlı Devleti'nden ayrılan eyalette daimî milli askerlerin oluşturulması gibi bir işe başlandığı yazmaktadır. Nitekim Kafkasya valisi Grandük Michell tarafından 8 Kasım tarihinde çıkarılan emirname İnvaid Russky gazetesinin 21 Aralık tarihindeki nüshasında ilan edilmiştir. Emirnamede Kars eyaletinde iki piyâde ve iki süvâri Sotnia'sının ve Batum eyaletinde bir süvâri Sotnia'sıyla üç piyâde Sotnia'sının oluşturulması tavsiye edilmiştir.

Balkanlarda Rus Askerleri

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Rusya'nın Balkanlar'da olan kuvvetleri hakkında *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinde haberlere yer verilmiştir²⁷⁷. Bu haberlere göre Bulgaristan'ın kuzeyinde bulunan Rusya askerlerinin kuvveti üç kolordudan ibarettir. Bu üç kolon toplam mevcudu dahi 60.000 askere ulaşmıştır. Bu üç kolordunun başkumandanlığı General Manovsky'e atanmıştır. Birinci kolordu Burgaz'dan Zıştovi'ye kadar yerlere yayılmıştır. Bir firkası Rusçuk çevresinde bulunmaktadır. Bu üç kolordudan ikincisi Silistre ve Razgrad çevresinde yerleştirildiği gibi sonradan ihtiyat yollarıyla gelmiş olan üçüncü kolordunun mevcudu dahi o taraflarda bulunan büyük kasabalara yerleştirilmiştir. Haberde birinci kolordunun mevcudu Memleketeyn (Eflak-Boğdan) taraflarına geri dönmeye karar verildiğinden bunların yerlerini doldurmak üzere Kafkasya'dan peyderpey asker getirildiği yazılmıştır.

Haberin devamında Ruslar tarafından Rusçuk etrafındaki istihkâmlar yaptırılmadığını ancak kontrolünü ele geçirmiş oldukları yerlerdeki toplardan elli adet kadar buldukları eski istihkâmları tabya ettikleri yazmaktadır. Ruslar bu toplara destek olarak Rusya'dan dahi büyük çapta altmış adet topun gelmesi beklenmektedirler. Tuna Valisi tayin olunan General Temyotayaf Bulgaristan'da belirlenen teşkilatın tesisini hızlandırmakta ve şimdiki halde mevcudu Bulgarlardan ibaret olmak üzere altı alay (Jandarma) teşkil edilmektedir. Bundan başka şimdiki halde Rusçuk yönlerinde bulunan Rusya komiserleri maiyetinde yüz elli ve iki yüz altmış süvâri jandarma bulunduğu yazılmıştır. Başka bir haberde ise Rusya'nın Balkan topraklarında askerî kuvvetleri dört kolordudan mürettep 150

²⁷⁷ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1103, H. 4 Cemaziyülevvel 1295/M. 6 Mayıs 1878, s. 3-4.

bin askerden ibaret olduğu yazmaktadır²⁷⁸. Bunlardan hassa sekizinci kolordularıyla seçkin iki fırkası İstanbul civarında bulunmakta Gelibolu, Edirne, Yanbolu, Lüleburgaz ve Filibe taraflarında dahi bir firka yerleştirildiği yazmaktadır.

Rusya ordusunun mevcudu hakkında bir başka haberde ise Şubat 1878 tarihli Colonia (Köln) gazetesinde görülen haber tercüme edilerek verilmiştir²⁷⁹. Bu haber 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın bitmesine yakın bir tarihte verilmiş olması ve haberin içeriğini değerlendirdiğimizde oldukça önemli bilgiler vermektedir. Zira bu habere göre Rusya Devleti Bulgaristan'da kalacak askerî kuvvetleri olan 1, 4, 9 ve 12. Piyâde kolordularıyla iki süvâri fırkası olduğu yazmaktadır. Bu kolorduların refakatinde Krupp toplarının da bulunduğu ifade edilmiştir. Bu kolorduların eksiklerinin ikmali için 42 bin yeni asker ile süvâri ve topçu hayvanlarının eksiklerini tamamlamak için Rusya'dan birçok hayvan gönderilmiştir. 13 ve 14. Kolordular ile 2. Piyâde fırkası Rusya'ya ulaştıktan sonra Bulgaristan'da ve Rumeli'nin doğu hududu dâhilinde 80 bin Rus askeri kalacaktır. Bulgaristan'ın 20 bin mevcutlu 31. Taburu ile seferber halde 100 bin askeri Rus idaresinde olduğu halde Bulgaristan'da bulunacaktır. Söylendiğine göre Ruslar Şıpka ve Kırık kilise taraflarında istihkâm inşa etmekte ve bu istihkâmlara çok fazla önem verilmekte olup, bu istihkâmlara bir taraftan büyük çapta toplar yerleştirilmiştir.

Rusya Donanmasının Subay, Asker ve Diğer Personel Mevcudu

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde sadece Rusya'nın kara kuvvetleri hakkında bilgi verilmemiş aynı zamanda Rus donanması hakkında da bilgiler verilmiştir. Golos Gazetesinin tercüme edilen haber göre Amiral Tchaikovsky düzenlediği layiha gereğince Rusya donanmasında aşağıdaki çizelgede gösterilen general, subay ve asker ile diğer personellerin bulunduğu yazmaktadır. Bu mevcut aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Rütbe	Dolaşan Gemide	İhtiyat
Ferik	4	8
Mirliva	6	12
Birinci ve İkinci Sınıf Kaptan	52	104

²⁷⁸ Cerîde-i Askeriyye, Nu. 1103, H. 4 Cemaziyülevvel 1295/M. 6 Mayıs 1878, s. 4.

²⁷⁹ Cerîde-i Askeriyye, Nu. 1187, H. 10 Rebiyülevvel 1296/M. 3 Mart 1879, s. 1.

İkinci Kaptan	61	122
Kol Ağası	248	248
Yüzbaşı	38	76
Mülazım	200	0
Topçu	45	54
Kılavuz	119	119
Çarkçı	174	174
Doktor	63	63
Mülkî Memurları	90	90
Tayfa ile Deniz Askerleri	10.165	20.000
Toplam	11.265	21.070

3.6.2. Rusya’da Yeni Kura Askerlerinin Eğitimi

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde Rusya ordusunda eğitimle alakalı verilen ilk makale Rusya’da yeni kur’a askerlerinin eğitim ve öğretimi ilkeleri adıyla verilmiştir. Makalede Rusya Devleti’nin 1869 yılında yeni kur’a askerlerinin eğitim ve öğretimine yönelik yayınladığı nizamnâmenin daha sonra Rusya’da askerlik hizmetinin mecburi olmasından dolayı değişiklik yapılarak tekrar yayımlandığı yazılmıştır²⁸⁰. Bu nizamnâme 27 maddeden müteşekkildir. Nizamnâmeye ek olarak yeni kur’a askerlerinin icra edeceği talimlere dair iki adet liste verilmiştir. Bu listelerin biri yeni kur’a askerlerinin dört aylık eğitimlerini gösterirken diğeri ise seferberlik halinde yeni kur’a askerlerinin iki aylık eğitimlerini göstermektedir²⁸¹. Nizamnâmenin birinci maddesinde *eski askerler arasına dâhil edilmeden önce yeni kur’a askerleri tarafından uygulanmayıp kendilerini onlarla hareket ettirecek olan eğitime ilk eğitim* adı verildiği yazmaktadır. Yeni kur’a askerlerinin eğitim müddeti dört aydır ve bu müddet 15 Mayıs’a kadar bitmelidir. Bu müddet sona erdiğinde bir yeni asker gerek dağınık ve gerek toplu halde muharebe edebilecek halde bulunmalıdır.

²⁸⁰ “Rusya’da Yeni Kur’a Neferatının Usûl-i Ta’lim ve Teallümü”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1101, H. 26 Rebiyülahir 1295/M. 29 Nisan 1878, S. 2; “Rusya’da Yeni Kur’a Neferatının Usûl-i Ta’lim ve Teallümü Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1104, H. 7 Cemaziyülevvel 1295/M. 9 Mayıs 1878, S. 1.

²⁸¹ “Rusya’da Yeni Kur’a Neferatının Usûl-i Ta’lim ve Teallümü Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1105, H. 11 Cemaziyülevvel 1295/M. 13 Mayıs 1878, S. 3.

Rusya’da yeni kur’a askerleri bu nizamnâmedeki eğitimleri aldıktan sonra kendisine gereken bütün askerî bilgileri, manevraları, nişan almayı, jimnastik hareketlerini ve kılıç kullanmayı öğrenmiş olacaktır. Bölük kumandanları ve küçük zâbitânlar yeni kur’a askerinin ilk eğitiminde bizzat sorumlu olmaktadır. İlkbahar eğitimlerinin başlangıcında yeni kur’a askerlerinin sayısına göre öğretmen seçilir. Bir öğretmen başına 12 asker verilmektedir. Olası zayıat veya hastalık durumuna göre her takım için bir yedek öğretmen dahi tayin edilir. Yeni kur’a askerlerinin geldiğinde önce öğretmen alay kumandanı tarafından ilk eğitim üzerine sınav edilmektedir. Daha sonra yeni kur’a askerleri alay kumandanı tarafından çeşitli bölüklere ayrılmaktadır. Bölük kumandanları dahi bu askerleri takımlara bölmektedirler. Bütün askerî hizmete ait konularda yeni kur’a askerî en küçük zabite bağlanıp özel eğitiminden sorumlu tutulmaktadır.

Yeni Kur’a askerine çeşitli bazı talimatlar öğretilerek her çeşit hareketi tamamıyla taklit ettirebilmek için özellikle çalışmalıdır. Bu eğitimlerden önce bizzat bölük kumandanı veya onun kontrolünde olduğu halde başka bir küçük subay tarafından yaptırılır. Manevralar üzerine temel talimatlar yapılması sırasında harekâtın bir anda ve hızlıca yapılması çok önem verilmeden daha çok verilen komutları doğru şekilde yapıldığına dikkat edilmelidir. Çünkü asker silah kullanmaya alıştığı takdirde bu hareketler kendi kendine gerçekleşecektir. Eğer eğitimin başlangıcında verilen komutların hızlıca yapılması istenirse askerlerin muhafazaya mecbur olduğu ciddiyet bozulmuş ve kendisi harekete geçmek zorunda kalacaktır. Yeni kur’a askerinin silah eğitiminde ilk önce tüfeğin parçaları daha sonra sökülüp yeniden takılması, temizlenmesi, doldurulması ve kalıcı bir şekilde öğretilmelidir.

Tüfeğin sökülüp takılmasında uygulanabilir kuralların gerçek surette yapılma eğitimden ziyade çeşitli birliklerin isimlerini öğretmeye çalışılacaktır. Tüfeğin doldurulmasına dair verilecek eğitim başlangıcında eğitimin hızlıca yapılması istenmemelidir. Çünkü bu eğitim alışkanlık ile kazanılacağı için yavaş yavaş yapılmalıdır. Yeni askerlerden birisi silah ile bir mahalden diğer mahalle gideceği vakit harekâtın hızlıca yapılmayacak askerlerin düzenli surette silah taşımak usulü gösterilmeli ve ayak eğitimi dahi öğretilmelidir. Atış talimi piyâde ve dragon için yapılmış olan nişan eğitim nizamnâmesine uygun olarak yaptırılacaktır. İlk önce nişangâh yatık şekilde sehpa üzerinde nişan almaktan

başlayıp askerlere nişan hattı ve barutun yanmasından kaynaklanan gazın mermi üzerindeki etkisi ile atış çizgisi ve daha diğer materyaller üzerine bilgi verilecektir. Bundan başka farklı durumlarda nişan alması öğretilcektir.

Bu eğitimlerle beraber kur'a askerlerine doğru nişan almayı engelleyen sebeplerle tüfek eğilimi atış çizgisi üzerine olan etkileri ve bundan başka bir mesafeyi sadece göz ile görmenin avantajını bilmenin ne derecede önemli olduğu anlatılacaktır. Bu nişan eğitimi her gün yaptırılacağında askerler yeterli derecede bilgi edindikleri halde kendi sefer üniformasıyla yani yağmurlukları çantalarına bağlı olduğu halde eğitim verilecektir. Jimnastik eğitimlerinde askerlerin uygunsuz durumda bulunmalarına dikkat edilecekse de bununla beraber vücudun herhangi bir vaziyette bulunmasına dair düzen verilmeyecektir. Böylece yarım sağ yarım sol hareketlerine dahi jimnastik eğitimlerinde alıştıracaktır. Bu eğitimler günde bir kez yaptırılıp normal hareketlerden ibaret olacak ve hareketlerin yaptırılma hızına dikkat edilecektir.

Jimnastik uygulaması kol hareketleri, milli yerlerde yürümek, çeşitli tarzlarda sıçramak, alet kullanmaksızın duvarlara çıkmak ve daha çeşitli hareketlerden ibarettir. Bu hareketlerin hepsini doğru yapılmasına dikkat edilecektir. Kılıç eğitimleri muharebede süngü kullanımı usulü üzere yaptırılacaktır. Askerlerin çanta üzerine iyice süngüyü saplayıp sonra birdenbire çekip çıkarmalarına mükemmel derecede dikkat edilecektir. Güvenlik hizmetiyle sorumlu askerlerin eğitimi yaz mevsiminde ilk kez toplanılmalarına kadar nöbetçi hattına mensup olan karakol hizmeti eğitimi sınırlı kalacak ve bundan başka engebeli yerlerde nöbetçi hatlarının ne suretle yapılacakları gösterilir. Kur'a askerlerinin doğrudan doğruya subayı olanlar askerlerin gerek kendilerini ve gerek eşyalarını gayet temiz tutmalarını ve eşya ve silahlarını nasıl temizleyeceklerini öğretecektir. Her ayda ve gerek her haftada yapılacak eğitimlerin iki liste nizamnâmeye eklenmiştir. Bu listelerin biri dört ay müddet ve diğeri daha az müddet için olacaktır.

Bölük kumandanları gerek askerlerin gelişimine ve gerek yer ve saate göre eğitimlerin hızlıca yapılması veya ertelenmesine izin verilecektir. Tabur kumandanları maiyetlerinde bulunan askerlerin eğitimlerinin düzgün suretle yapılmasına dikkat edeceklerdir. Sabahtan akşama kadar yaptırılacak eğitimlerin vakit ve saatleri talimatname

vasıtasıyla belirecektir. Bundan fazla birinci ayda eğitimler 5 saatten fazla uzamayıp ikinci ayda 5,5 saat ve üçüncü ve dördüncü aylarda 6 saat olup cumartesi veya yortu günlerinden bir gün evvel akşam eğitimleri yapılmayacaktır. Askerlerin eğitim süresinin sonunda bir askere gereken çeşitli hizmetlerini yapılması tamamıyla hazır bulunmaları gerekecektir. Askerler birinci eğitimleri için belirlenen müddetin sonundan önce bir hizmette kullanılmayacaklarsa da bununla beraber bazı vakit kendileri gündüz hizmetinde veya karakollarda istihdam olunacaktır. Yani üçüncü aydan sonra gündüz hizmetinde ve dördüncü aydan sonra alay karakolunda kullanılacaktır.

Kur'a askerleri alay karakolunda öğretmenleriyle beraber bulunacaktır. Kur'a askerlerinin öğretmenleri eğitimlerin düzenli suretle yapılmasına mâni olacak hizmetlerden muaf tutulacaktır. Rusya ordularında askerî eğitimin derecesine göre imtiyazlı bulunanlara mahsus olan hizmetlerden muaf oldukları halde kur'a askerleri eskilerle beraber kışlânın düzeni ve idare hizmetlerinde bulunabileceklerdir. Askerlerin birinci eğitimleri için ayrılan müddetin sonunda alay kumandanı tarafından kendileri kontrol edeceklerdir. Yaz mevsiminde toplandıktan sonra ve genellikle güz mevsiminde bölük eğitimleri sırasında sonraki kur'a askerlerine birinci eğitimin her kısmı yaptırılacaktır.

3.6.3. İstihkâm Arkasındaki Düşmanı Tüfek ve Top Mermileriyle Rahatsız Etmek

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde Rusya ordusunda eğitim konusunda verilen ikinci makale İnvâlid Russky'den tercüme edilerek *İstihkâm arkasında gizlenen düşmanı tüfek ve top mermileriyle rahatsız etmek* adıyla verilen makaledir²⁸². Makalede gözle görülebilen hedefe top ve tüfek mermilerinin isabeti için yapılan denemeler vasıtasıyla gerekli derecelere ulaşıldığını ancak siper arasında veya istihkâm içinde bulunup gözle görülemeyen hedefleri vurabilmenin öneminden bahsedilmiştir. Siper arasında veya istihkâm arkasında hedefleri vurmak için hiç olmazsa istihkâmın içine mermiyi düşürerek düşmanı telaş vermek gerektiğinden bahsedilmektedir. Bu konuda ilk ve son yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlardan anlaşıldığına göre siper veya istihkâm arkasında gizlenen düşmanı telaşa düşürmek üzere yapılacak ilk şey hedef çizgisi çizildiği yayın düşme noktasını bulmaktır. Bu

²⁸² “İstihkâm Arkasına Gizlenen Düşmanı Tüfek ve Top Mermileriyle İz'ac Etmek Üzere İcra Olunan Tecrübelerin Netayici”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1134, H. 23 Şaban 1295/M. 22 Ağustos 1878, s. 1.

şekilde istihkâmın en yüksek yerini düşme noktasıyla hizalandığı şekilde düşme açısı mutlaka istihkâmın içerisinde teşkil olunmuş olur.

Örneğin topa tutulması istenilen bir istihkâmın en yüksek bir noktasını nişan alıp güllenin isabeti ettiğinde kopardığı tozdan çarpma kuvveti derecesinin anlaşılacağı gibi eğer çarpma kuvveti gereken derecede değilse biraz daha ilerleyip çarpmada istenilen kuvvet derecesini bulunabilir. Düşme noktası istihkâmın en yüksek noktasının bir veya iki kadem (38-76 cm) yüksekliğinden nişan aldıktan sonra gülle istihkâm içine isabet edecektir. Ufak şeşhane toplarıyla istihkâm üzerinde yapılan nişan talimlerinden elde edilen veriler ve hesaplamalar makalenin devamında gösterilmiştir.

3.6.4. Piyâde Askerinin Uzak Mesafeden Tüfek Atışı

Rusya topçu askerî gazetesinin 1878 senesinde yayınlanan altıncı sayısında uzak mesafeden piyâde askerlerinin atış uygulaması hakkında yazılan makale tercüme edilerek *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinde yayınlanması uygun bulunmuştur²⁸³. Makalede muharrir Nikolaos Helbürd'ün bizzat tecrübesine varmış ve muharebelerde görmüş oldukları ve özel düşüncelerinde içerdiği bir makale ortaya koymuştur.

Yazara göre 1870 Fransa-Prusya Savaşı'nda edilen tecrübeler sayesinde uzak mesafeden piyâde askerinin yapacağı ateşin olumlu etkileri görüldüğü yazmaktadır. Bu savaşta Prusyalılar'ın Şaspo tüfekleri kadar kıymetli ve işe yarar olmayan iğneli tüfeklerle silahlanmış olması Fransız piyâdelerinin ateşi karşısında Almanlar çok fazla zayıyata uğramışlardır. Yazar göre Almanların başarılı olamamasında iki etken vardır. Birincisi Prusya tüfeklerinin nişangâhları uzak mesafelere göre başarılı olmamasından dolayısıyla mermilerin istenilen hedefe ulaşamaması. İkinci etken ise Fransızların uzak mesafeden Şaspo tüfekleriyle rahat nişan alabilmesi Almanları tümünden zayıyata uğratmıştır. Böylece Prusyalıların silahları her ne kadar Fransızların şasposundan aşağı bir halde ise de yine Prusyalılar Fransızların müstahkem mevkillerini hücumla almaya ve siperlendiği mevkilere düşmanı püskürtmeyi başarmışlardır.

²⁸³ “Uzak Mesafeden Piyâde Askerinin Tüfenk Ateşi”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1155, H. 12 Zilkaide 1295/M. 7 Kasım 1878, s. 4.

Fransızların ellerindeki en iyi silahtan istifade edememesi ve Prusyalıların daha aşağı bir silahla galip olması durumu ise Alman askerlerinin silahlarını maharetle kullanmasından ileri gelmektedir. Helbürd'e göre galibiyete erişmek için elde sadece iyi silahların bulunması yetmemektedir. Ayrıca elindeki silahın kullanımında da kabiliyetli olmak gerekmektedir. Helbürd'e göre iyi derecede silah eğitimi almayan, kendi elindeki silah ile düşman elindeki silahın özel avantajlarına vakıf olmayan bir askere istenirse dünyanın en iyi silahı verilsin, asker bu silahtan zerre kadar istifade edemez. Bununla birlikte 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sağladığı tecrübeler sayesinde şeshaneli bir tüfeğin müdafaa için çok büyük bir kıymeti ve meziyeti sahip olduğu, bu tüfikle uzak mesafelerden ateş edilerek çok fazla istifade edilebileceği defalarca görülmüştür. Bilhassa Plevne, Şıpka ve Zivin Muharebelerinde bu daha iyi anlaşılmıştır. Uzak mesafeden tüfek atış yapabilme ihtimali şeshaneli tüfeğinin icadından beri düşünülmüş ise de yeterli derecede eğitilmiş askerlerin elinde bu tüfeğin yaratacağı etki düşünülmemiştir.

Eskiden sadece 750 metre mesafeye kadar ateş edebilen bir piyâde tüfeğinin yeterli menzili addolunur iken şimdi Fransa ve Almanya'da yeni usullerde üretilen tüfeklerin menzili bin 600 ile bin 800 metreye kadar varabilmektedir. Şark Muharebesi'nde (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) edinilen tecrübelerden dolayı piyâde tüfeğinin performans dairesini genişletmek düşüncesi giderek yaygınlaşmıştır. Çünkü Osmanlı askerlerinin Peabody Martini usulünde olan tüfekler ile çok uzaktan Rus askerine ve bilhassa topçu askerlerini zayıata uğratması bu düşüncüyü desteklemektedir. Hâlbuki Osmanlılar 1870 Savaşı'nda Fransızların elindeki silahtan yeterli derecede yararlanamamasından ders alarak uzak mesafeden ateş etme usulünü askerlerine öğrenmiş olsaydı Ruslara daha fazla zayıat verebileceklerdi. Helbürd'e göre uzak mesafeden tüfek atışı için kabul olunacak birinci kaide şudur: ateş düzenli surette kumanda ile yapılmalıdır. Dönemin askerî yönetimleri uzak mesafelerden atış denemelerde bu kaide üzerinde durmaktadır. Hatta atışın her türlü hedefe isabet ettirme adına hedefleri dikey ve yatay pozisyon üzerine atış eğitimi yaptırmaktadır.

Uzak mesafelerden atış eğitimi sırasında karşılaşılan sorunlara da değinen Helbürd bilhassa atış sırasında uzak mesafeden nişan almanın zorluğundan ve mesafe ölçümünde oluşan sıkıntıları dile getirmiştir. Atış sırasında mesafe ölçmek için telemetre yani mesafe

ölçer veya topçular marifetiyle mesafe ölçülmektedir. Ancak mesafe ölçer henüz ordularda kullanılmadığından dolayı mesafeleri tahmin etmek için ikinci vasıttan başka bir seçenek yoktur. Uzak mesafeden atış yapmak sadece savunmaya özel gibi olup taarruz için faydası yoktur. Savunma stratejisinde çoğunlukla piyâdeye yakın topçu askerleri bulunacak ve bu iki sınıf silahların dahi bir hedefi bulunacaktır. Bu suretle mesafenin farkı hiçbir sıkıntıya neden olmayacaktır. Her ne kadar piyâde askerlerinin bir kısmı geniş bir alan üzerinde nişan alıp ateş edebilirse de seçilen hedeflerin elbette büyük bir geniş ve kapsamlı bir cephe gereklidir. Düşman kımıldandığı veya ileriye yürümeye hazırlandığı zaman topçular top atışına başlamasından sonra piyâde askeri nöbetleşe ateş edecektir

Düşman yürümeye başlayınca tüfek nişangâhı topçuların mesafesinden üç yüz kadem (113,66 metre) geride bir mesafe üzerinden nöbet ateşi yapılır. Düşman üç yüz kadem (113,66 metre) ilerledikten sonra bu aradaki mesafe doğrudan doğruya veya topçular marifetiyle anlaşılabilir. Nişangâh iki yüz kademe indirilerek bu suretle düşman ateşin en etkili dairesinde ulaşmaya kadar indirilmeye devam edilecektir. Böylece mesafeler bizzat topçular vasıtasıyla fark edildiği zaman uzak mesafelerden topçular üzerine başarılı şekilde ateş edilebilir. Mesela mesafeyi sıfır derecede tahmin eder isek birinci defa sıfır ve 400 kademe (151,40 metre) muadil bir nişangâhla bir nöbet ateşi yapılır sonra sıfır ve 300 (113,66 metre) kademeli bir nişangâhla atış edilir böylece atış eden asker uzun ve dikey 800 kadem (303,96 metre) olan bir yüzeye ateşle kapatabilir. Bu suretle ateş yapılır ise bu sırada piyâde askeri topçusuna bağlı olmaz fakat bolca mühimmatı olması gerekir. Uzak mesafeden süvâri ateşine karşı ateş etmek uygun görülemez. Ancak böyle bir sırada piyâde askerî düşman süvârisinin kendi ateşinin en etkili dairesine kadar ulaşmasını beklemesini tercih etmelidir.

Helbürd'ün kalema aldığı bu makaledeki tavsiyeler uygulamaya konulur ise şu faydası dahi olacaktır. İleride piyâde askeri ile topçu askerleri daha fazla irtibatta bulunacak ve ileriye yürüdüğü zaman düşmanı çok güzel kumanda edilmiş bir ateş altında bırakacaktır. Topçu askerî ateşin mesafesini belirleyerek piyâdeye yardımcı olacaktır. Piyâde askerî dahi önceden muvaffakiyetle ateş edilmesi mümkün olmayan mesafelere kadar ateş ederek topçu askerine destek olabilecektir. Helbürd'ün deneme ateşi yapıldığı zaman birinci mesafenin

seçiminde telemetrenin büyük hizmet edebileceğini düşünmektedir. Halbuki askerin telemetre kullanımına alışık olmadığını ispat etmek için muharrir Nikolaos Helbürd'ün Kafkasya'nın on iki defa muharebe görmüş olan topçu granadiyelerinin her birinde Borlange isimli mucidin bir telemetresi bulunmaktaysa da hiçbir kez kullanılmamış olduğunu ve fakat topçu askeri bu aleti kullanmaksızın da ele verecek kadar doğru nişan alarak ateşini güzel kumanda etmeye daima muvafık olduğunu bildirmiştir.

3.6.5. Hafriyat Aletlerinin Önemi

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin 2 Ocak 1879 tarihli nüshasında verilen haberde hafriyat aletlerinin önemi üzerine bazı düşüncelere yer verilmiştir²⁸⁴. Avrupa ordularının çoğunda kullanılan Revolver tüfeklerinin ateşi karşısında meydan savaşları için hızlı tahkimatın ne derece ehemmiyeti sahip olduğu son muharebede (1877-1878 Osmanlı-Rus) meydana gelen ve bilhassa Plevne etrafındaki müthiş çarpışmalarda görülmüştür. Paris'te yayınlanan *Revue Militaire* gazetesinde *Şark Muharebesine* dair bilgi verdiği bir sırada Rus subaylarının hafif hafriyat aletlerinin eksikliği ve yoksulluğundan şikâyet etmek etmekte olduklarını yazmıştır. General Skobelev'in Plevne üzerine olan üçüncü hücum hakkında kaleme aldığı raporu dahi bu eksiklik vurgulanmıştır. Bazı mevkileri ele geçirdikten sonra eğer piyâdesinde hafif hafriyat aletleri bulunmuş olsaydı daha önce galip geleceğini General Skobelev'in bu raporda dile getirmiştir. Bunun üzerine Rusya devleti tarafından bu raporlara önem verilerek harbiye nezâreti tarafından meselenin çözümüne bakılmıştır.

Rusya harbiye nezâretinin bu konuda kabul ettiği tedbirler hakkında yazmış olduğu emirnamenin sureti *Invalid Russky* gazetesinde yayınlanmıştır. Bu emirname tercüme edilmiştir. 12 Temmuz 1878 tarihli emirnamede Rus imparatoru şu kararları almıştır:

1. Hafif hafriyat aletleri (örneğin demir kürek ve el baltası) seferi ve ihtiyat piyâde askerleri için kabul olunmuştur. Her bölüğün seksen adet demir kürek ve yirmi adet hafif el baltası olacaktır. Bu aletler piyâde askerin düzenli aletleri arasında bulunacak ve asker tarafından taşınacaktır.
2. İstihkâm genel idaresi bu aletleri üretmek için gereken tedbirleri almakla sorumludur.

²⁸⁴ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1170, H. 8 Muharrem 1296/M. 2 Ocak 1879, s. 1.

3. Levazım genel idaresi de bu aletleri saklamak için koruma kutularını yaptırmak, dağıtımından ve eşyaların muhafazasına gerekli olan meblağları dahi askerî kollarına vermeye mecburdur.

12 Temmuz 1878 tarihli bu emirnameye ayrıca şu ilaveler dahi yapılmıştır:

1. Piyâde askerî düşmanın ateşi altında iken hızlıca istihkâmlar yapmak için kendilerine hafif hafriyat aletleri dağıtılmıştır.
2. Savaş İstihkâmları inşaatında kullanılmak için mevcut sistemlere göre her piyâde bölüğünden daima on kürek, on el baltası, üç kazma, üç tarak ve bir demir manivela bulunacaktır. Bu aletler önceki gibi mühimmat arabalarıyla nakil olunacaktır.

3.6.6. General Totleben'in Plevne Muharebeleri Hakkındaki Mektubu

Plevne muharebeleri hakkında verilen bazı ayrıntılara dair Belçika mühendis sınıfı genel müfettişi General Henri Alexis Brialmont tarafından daha önce General Totleben'e gönderdiği mektuba General Totleben²⁸⁵ tarafından verilen cevap Cerîde-i Askeriyye komisyonu tarafından faydalı görüldüğü için tercüme edilmiştir²⁸⁶. General Totleben'in Brialmont'a gönderdiği mektupta şu ifadeler yer vermiştir:

18 Ocak 1878 ve 21 Ocak 1878 tarihli mektubunuzu memnuniyetle aldım. Plevne'nin zaptından dolayı gerek tarafınızdan ve gerek Belçika mühendis subayları taraflarından yapılan tebrikten müteşekkir kaldım. Başkumandan Grandük Nikolay'a sunduğum raporu tercüme ederek gerek bizim gerek düşman istihkâmlarının bazı planlarını ve Osmanlıların ordugâh müstahkemi ve bizim hudut muhasaramızın müstahkem noktaları ile Plevne mevkiininin dahi genel bir planını gönderilmiştir. Muhasara süresi boyunca kullanmış

²⁸⁵ General Totleben, bugün Letonya topraklarında bulunan Jelgava'da 1818'de doğmuştur. Totleben, soylu ve Protestan bir aileye mensuptu. Ailesi onun ticaretle ile meşgul olmasını istemişse de sahip olduğu askerî yeteneği ve kendi çabaları sayesinde askerî mühendislikte alanında ilerlemiştir. Özellikle mühendislik alanındaki yeteneği sayesinde Rusya'nın en büyük komutanları arasında yer bulmuştur. Totleben, Kafkasya'da Şeyh Şamil' karşı yürütülen askerî seferlerde yer almış, 1853-1856 Kırım Savaşında Sivastopol Kuşatması sırasında gösterdiği başarı ile Avrupa'da büyük ün yapmıştı. Totleben'in asıl şöhretinin artmasında Plevne kuşatması ve alınışında gösterdiği başarılarından kazanacaktı. General Totleben'in Plevne başarısı hakkında bkz. Songül Çolak, "Alman Gazetelerinde Plevne'de Bir Komutan: General Totleben", *II. Uluslararası Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Dönemi Sempozyumu (5-7 Nisan 2017/Tokat) Bildirileri*, Tokat 2017, ss. 160-168.

²⁸⁶ "General Totleben'in Plevne Muharebatı Hakkındaki Mektubu", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1105, H. 11 Cemaziyülevvel 1295/M. 13 Mayıs 1878, s. 1-2; "General Totleben'in Plevne Muharebatı Hakkındaki Mektubu Mâba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1107, H. 18 Cemaziyülevvel 1295/M. 20 Mayıs 1878, s. 1-2.

*olduğum şu plandan başka şimdiki halde elimde hiçbir plan bulunmadığından dolayı dikkatlice gözden geçirdikten sonra Petersburg'a göndermenizi temenni eylerim*²⁸⁷.

General Totleben mektubunun devamında şunlar yazmaktadır. 8 Haziran'da hem Osmanlı askerî hem de Rus askerleri Plevne'ye ulaşmıştı. Ancak o zaman sayıca fazla olan Osmanlı askerî derhal Rus askerlerini püskürtüp Plevne etrafındaki istihkâmları takviyeye başlamıştı. Bu mevkiiler birkaç ay devamlı mükemmel şekilde takviye edilmişti. Rus askerî yönetimi tarafından öncelikle kalana bakılmayarak Plevne'yi hücumla alma girişimleri olduğu halde Osmanlı askerleri, 18 Haziran ve 30 Ağustos tarihlerindeki bu hücumlara üstünlükle karşılık vererek bir müdafaa stratejinde bulunmuştur. Bu durum Rusların 30 bin zayıat vermesine neden olmuştur. Bilhassa Osmanlı askerlerinin mevkiileri çok iyi müstahkem etmekteydi. Osmanlı piyâde askerlerinin ateş gücünün iki kilometre ileriye kadar yağmur gibi kurşun yağdırma meziyeti Rus askerlerinin hücumlarını neticesiz bıraktırmıştı. Rus birliklerinin 10 bin kişiden fazla olan fırka mevcudu 4 bin ile 5 bin kişiye inmiştir.

Rusların bu kayıpları vermesinde temel etken General Totleben'e göre şu ifadelerinde gizlidir:

*Osmanlı askerlerinin siperler arasında saklanıp nişan almak zahmetini bile göstermeyip siperler ardından kesintisiz ateş etmesinden doğmaktaydı. Her bir askerin üzerinde yüz fişek ve yanındaki sandık da dahi beş yüz fişek bulunup sadece bazı malum avcılar ara sıra subaylar üzerine nişan alırdı. İstihkâmlar etrafında birkaç kat siper yapıp her bir tabyada en mühim noktalarda üç ateş hattı bulunurdu. Bunlardan birincisi; siperdeki ateş hattı, ikincisi; gizli ateş hattı yolu, üçüncüsü; kayalıklarda bulunan ateş hattı olup hendeklerde gizlenmiş olanlar çoğunlukla bunların üzerlerine çıkıyorlardı*²⁸⁸.

General Totleben'e göre Osmanlıların bu vaziyette bulunan ateşi uzak bir mesafeye yağmur gibi kurşun yağdıran dinamik makinelerin neden olmaktadır ki bu keyfiyet Ruslar tarafından önem verilecek şeylerdendi. General Totleben'in eylül ayı içinde Plevne civarına ulaştığı vakit Rus askerleri ile Memleketeyn (Eflak-Boğdan) askerleri Plevne'nin batı ve

²⁸⁷ "General Totleben'in Plevne Muharebatı Hakkındaki Mektubu", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1105, H. 11 Cemaziyülevvel 1295/M. 13 Mayıs 1878, s. 1.

²⁸⁸ "General Totleben'in Plevne Muharebatı Hakkındaki Mektubu", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1105, H. 11 Cemaziyülevvel 1295/M. 13 Mayıs 1878, s. 1.

kuzey batı yönlerinde bazı istihkâm ve bataryalarla tahkim edilmiş olan müstahkem mevkiilerde bulunmaktaydı. Rus piyâde askerlerinin Plevne'nin çevresinin ancak üç tarafını muhafaza etmekteydi. Şehrin etrafında sadece süvâri askerleri tarafından keşifler yapılmaktadır. Osmanlı askerî yönetimi böyle bir çember içinde sadece Sofya ve Vidin nehrinin sahil şeridindeki sol tarafından bulunan Rahova-Lofça ile haberleşiyordu. General Totleben'in Plevne'ye geldiğinde şehrin hücum ile alınma ihtimali olmadığını fark etmiştir. Bunun üzerine Totleben şehri muhasara etmek için üst askerî yönetimden yardım birlikleri (üç fırka hassa askeri) istemiştir. Vidin nehrinin sahil yayınında bulunan bütün mevkiileri derhal Rus askerleri tarafından tutulup takviye edilmişti.

General Totleben şehri düşürmek adına ilk icraat olarak yapılacak ateş saldırısını bir noktada toplamayı düşünmüştür. Bundan dolayı Rusların elinde bulunan altmış adet topun ateşini bir anda Osmanlı istihkâmları üzerine yoğunlaştırmak için bataryaların buldukları daireyi yüzden yüz yirmi dereceye kadar genişletmiştir. İkinci icraatı ise siperleri yeniden ay ve adi tabya üzerine inşa ettirerek savunmayı bir kat daha takviye ettirmiştir. Ayrıca her taraftan inşa edilen paralel sıçan yollarıyla Osmanlı istihkâmlarına yaklaşılmaya çalışılmıştır. General Totleben elindeki kırk adedi muhasara topundan ibaret bulunan üç yüz adet topun yüz adedini Osmanlı toplarının bulunduğu mevkiilere yönlendirdi. Bunun üzerine Osmanlı topçuları bazen saklayarak ve bazen de mevkiilerini değiştirerek toplarını ihtiyatla kullanmaya başlamıştır. Osmanlı topları her ne kadar beş kilometre mesafeden ateş etmekte ise de gülleri nadiren patladığından Ruslara az etkisi olmaktadır. Rus toplarının verdirdiği zayıt ise günlük 50-60 kişiye ulaşmıştır. Rus toplarının bazen bir tabya ve bazen dahi bir başka tabya üzerine nöbetleşerek aniden ateş icra etmesi Osmanlı askerleri üzerinde manevi etkileri olmuş olduğu gibi görünse de sonradan gündüz işlerini ertelemekten başka bir neticeye olmamıştır.

General Totleben'in aldığı stratejik reaksiyona karşı Gazi Osman Paşa'da şu tedbirleri aldığı mektupta yazmaktadır: *tabya muhafızları tabyadan biraz uzak mesafede bulunan siper altına çekilip sadece derin ve dar hendeklerde Osmanlı askeri kaldı. Siperle hendeklere karşı toplarımızın bir etkisi olmadığını bildirmek gerekmez. Düşmanın ihtiyat askerlerine gelince bunlar bizim toplarımızın menzil haricindeki mahalde, toprak çukurları*

altında bulunurdu. Bundan dolayı Plevne'de topların gördüğü hizmet ikinci derecede kaldı. General Totleben'e göre Osmanlı askerlerinin bulunmakta olduğu ordugâh müstahkemin faydaları şunlardı:

1. Plevne etrafında Osmanlı askerinin tutmuş olduğu mevkiyer yüzey alanında otuz altı kilometreye yaklaşmıştı. Plevne etrafındaki tepeler bir daire oluşturup bunun merkezi Plevne şehriydi.
2. Buraya doldurulmuş olan ihtiyat askerleri her noktadan ancak dört beş kilometre uzağında bulunduğu için her tehdit edilen noktaya hızlıca destek birlikleri gönderilmesi mümkündü. Bundan başka dereler kuşatma hattına yaklaştıkça tutmuş olduğumuz mevkiyer arasındaki haberleşme sıkıntısı neden olmaktadır.
3. Arazinin durumuna göre inşa edilen istihkâmlar birkaç hat üzerine inşa edilmişti.
4. İhtiyat askerlerine toplarımızın menzil haricinde bulunabilirdi.
5. Osmanlı ordusunun yaptığı şiddetli ateş şimdiye kadar hiçbir Avrupa ordusunda emsali görülmemiş şeylerdendi²⁸⁹.

Plevne'nin kuşatması sırasında Rus süvâri askerleri Vidin nehrinin sahil sol tarafında bulunan Telish ve Gorni Dubnik taraflarına doğru bazı keşifler yapmıştır. General Totleben bu keşiflerden sonra Sofya yolunun zaptı için General George Manu'ya, Plevne'in ilerisinde Vidin nehrini geçip düşmanın Rahova ile olan haberleşme yollarını kesmesi için de Memleketeyn askerine emir vermiştir. Ekim'in 12 günü General Gorka Vidin nehrini geçerek maiyetindeki iki fırka hassa piyâdesi ve bir liva hassa avcılarıyla Telish ve Gorni Dubnik mevkiyerine hücum etti. Vidin nehrinin sağ tarafında tabya edilen bütün Rus bataryaları dahi bu sırada ateşe başlayarak Plevne'yi akşama kadar top ateşine tuttu. Bundan başka yalnız kalmış olan Telish ve Gorni Dubnik muhafızları ile Gazi Osman Paşa'nın Plevne'deki ihtiyat askerleri ile yardımı kesmek üzere Lofça yolları civarında yığılan üç fırka yani üçüncü hassa, on ikinci ve on altıncı sınıf piyâde firkalarını dahi Plevne mevkiyeri üzerine sahte bir hücum hareketi yapmıştır.

²⁸⁹ "General Totleben'in Plevne Muharebatı Hakkındaki Mektubu", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1105, H. 11 Cemaziyülevvel 1295/M. 13 Mayıs 1878, s. 2.

Telish ve Gorni Dubnik'in köyleri bir iki top ile donanımlı olan siperler ve istihkâmlar ile muhafaza olunmaktaydı. Top muharebesi sabah saat dokuzdan başlamıştı. Sonra piyâde askerî üç koldan Gorni Dubnik üzerine hücum hareketine başlamış ve bu hücum birkaç defalar tekrarlanmıştır. Bu hücumun neticesinde gerek köyler ve gerek tabyalar akşamın dördünde zapt edilerek dört bin kişiden ibaret bulunan Osmanlı muhafızları teslim olmuştur. Telish mevki birinci günü mukavemet göstermişse de ancak birkaç saat top muharebesinden sonra bu mevkiye üç bin kişiden ibaret bulunan muhafız birlikleri da ayın on altıncı günü teslim oldu. Gorni Dubnik'de Rus askerilerinin rastladığı mukavemet sürdürülebilirliği övgüye değerdir. Bu mevkiiler müdafaada bulunan askerler köylerin etrafına tabya edilen seksen adet topun ateşi altındaydı. Hassa askerî Osmanlıların tutmuş oldukları mevkilere bir gayret olağanüstü hücum göstererek bin kişi zayıat vermiştir. Bu hesaba göre her Osmanlı askerî bir hücumla Rus askerini telef etmiştir.

Ayın on ikinci gününden beri Plevne'nin muhasarası ikmal edilmişti. Eflak-Boğdan hiçbir tarafından mukavemet görmeksizin Rahova yolu üzerinde Gorni Vadolini'nin köylerini zapt etmişti. Süvâriiler dahi İsfere? nehri geçitlerinin hepsini tutmuşlardı. Ekim on ikisine kadar Osmanlılar bir taraftan mühimmat ve zahire yardımı alıp hasta ve yaralılarını dahi Sofya'ya naklediliyorlardı. General Totlben'e göre bu tarihten itibaren Plevne'nin azalan zahirenin miktarına bağlı olarak artık Rus muhasara hattını yarıp çıkmaktan başka seçeneği kalmayan Osman Paşa'yı durdurmak için gereken tedbirler alınması gerekiyordu. Çünkü Plevne'yi muhasaradan maksat sadece bu şehri zapt etmek olmayıp belki Osman Paşa ile maiyetinde bulunup kurtulduğu takdirde yeni bir ordu teşkil edebilecek olan elli bin kişilik orduyu esir etmektir. Ancak muhasara hattımıza yetmiş kilometre uzaktaydı. Her vakit hareket hazır ihtiyat askerleri tedariki ile tehdit edilen noktalara derhal gerektiği kadar asker göndermek için düzenli yollar oluşturulması gerekiyordu.

Başkumandan Grandük Nikolay tarafından verilen emir üzerine Kasım'ın dördüncü günü iki fırka ile bir liva hassa avcısı Balkan geçitlerini tutmak ve Osman Paşa'nın Sofya'dan beklediği yardım gelmesini engellemek için Sofya yolu üzerine gönderilecekti. Bu askerlerin yerine dahi henüz Rusya'dan gelmiş olan ikinci ve üçüncü Granadiye fırkaları birleştirildi. Vidin nehrinin sol sahilindeki sahra epeyce düz olduğu gibi uzun bir mesafede

edilecek ateşin etkileri görüleceği açık bulunduğu buralarda Vidin nehrinden üç dört kilometre mesafe Grandiyeler birleştirildiği gibi bu nehrin sağ tarafındaki dağlı ve engebeli arazideki Rus askerleri dahi düşman mevkielelerinden iki üç yüz adım ileride mevkielere yerleştirildiler.

Rus birlikleri ne zaman hücum yapmak istese veya ne zaman Osmanlı istihkâmlarına yaklaşmak çalıştıysa da Osmanlıların şiddetli bir mukavemete karşılaşmaktaydı. Bu bakımdan Osmanlı istihkâmlarına habersiz baskın yapmak mümkün değildi. En ufak bir hücumda bile şiddetli bir mukabelede karşılık veriyorlardı. Düşmanın ahlakının bozulduğuna dair meydanda hiçbir emare görülemiyordu. Firar edip gelenler dahi çok azdı. Ancak bununla beraber aldığım bilgilere göre Osmanlıların cephanesinin mevcudu ancak aralığın ortasına kadar yetecekti. Fakat kış yaklaşmakta olduğu gibi Kars'ın hücum ile zapt edilmiş olduğu haberini alan Osmanlı askerleri yaklaşmakta olan tehlikeyi görmekteydi. Hatta Plevne'ye zapt için başlıca araçlarından olmak üzere yine genel bir hücum olacağı düşünülmekteydi. Ağustos'un otuzunda olan hücumdan sonra mevcutları 4-5 bine indiğinden firkaların mevcutları ekimde gelen ihtiyat askerleriyle 11 bin kişiye ulaşmıştı.

Plevne'ye muhasara eden ordunun mevcudu şunlardan mürettepti. Dördüncü kol ordu: ikinci fırka, on altıncı fırka ve otuzuncu fırka. Dokuzuncu kol ordu: beşinci fırka ve otuz birinci fırka. Seçkin kolordu: ikinci seçkin fırkası ve üçüncü seçkin fırkası. Hassa askerleri: üçüncü firkadan ibaretti. Bu firkaların mevcudu ise şundan ibaretti:

Tablo 3.41: Plevne'yi Kuşatan Rus Firkaların Mevcudu

	Askerler	Top
Her Biri On Bin Askerden İbaret Olarak 8 Fırka	80.000	
Ayrıca İki Liva Avcı Askeri	4.000	
İki Tabur Baltacı	1.000	
Dört Fırka Memleketeyn Askeri	22.000	
Her Bir Rusya Fırkasında Sekiz Toptan Mürettep Batarya Mevcut Olduğundan Plevne'deki Rusya Topları		384
Her Biri Altı Toptan Mürettep Olarak On Altı Memleketeyn Bataryası		96
İki Fırka Süvâri	5.000	

Her Biri Altı Toptan Mürettep Olarak Beş Beygirli Batarya		30
Toplam	112.000 ²⁹⁰	510

Topçu askerleriyle beraber muharebeye girişen askerlerin miktarı 120 bin kişiye yaklaşmıştı. Plevne muhasarası sırasında General Tottleben'in iki niyetim olduğu ve bu iki niyetinin şunlar olduğu yazmaktadır:

1. Gazi Osman Paşa'nın dışarıya çıkmaktan alıkoymak için bütün Plevne muhafızlarını kıtlıkla esir etmek
2. Plevne'nin düşmesinden sonra ihtiyattan uzaklaşan diğer ordularımıza destek olup bizim aldığımız üstünlükten istifade ile şiddetle hücumlar yapmalarına meydan vermemek üzere Plevne ordusuna takviyeler vermektir.

General Tottleben mektubunun sonunda şu cümlelere yer vermiştir:

Türkler ile yaptığımız muharebelerden hepsinin başlangıcında Osmanlılar askerî stratejik noktalarını tutarak inşa ettikleri müstahkem ordugâhlarda veya kalelerinde evvelden zannedilemediği bir derecede mukavemet gösterip hareketimizi erteletmişler ve bazen dahi bizi mağlubiyete zorlamışlardır. 1878-1879 Muharebelerinde Varna, Silistre kaleleriyle düşman ordugâh müstahkemi askerimizin ileriye hareketi tam bir sene kadar ertelettiler. Varna ve Silistre kaleleri zapt edilip Şumnu yalnız bırakıldıktan ve Kolçca'da olan meydan muharebesi kazanıldıktan sonra Osmanlılara dehşet geldiğinden askerimiz artık hiçbir güçlü mukavemete tesadüf etmemiş ve General Dieweg? düşman kuvvetinin fazla olmasıyla beraber Balkanları geçip mukavemet göstermeksizin Edirne'ye zapt eylemişti. Hâlbuki dört kolordudan General Dieweg? maiyetinde ancak 16 bin kişi kalmıştı. Başkumandan Grandük Nikolay'a vermiş olduğum raporda Plevne'nin düştüğü gün olan 28 Kasım günü meydana gelen olayların açıklamasını bulabilirsiniz. Plevne'nin düşüşünden dört gün sonra düzenli halde ve mükemmel bulunan askerler muhasara General Gourko'tun Sofya yolu üzerinde ve General Radetzky'nin dahi Şıpka ve Kazanlıklar taraflarındaki destek kuvvetleri gelmek üzere Plevne'ye gönderilmişlerdir²⁹¹.

²⁹⁰ Otuz adet muhasara topu bu miktara dâhil değildir.

²⁹¹ "General Tottleben'in Plevne Muharebatı Hakkındaki Mektubu Mâba'd", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1107, H. 18 Cemaziyülevvel 1295/M. 20 Mayıs 1878, s. 2.

3.6.7. 93 Harbi'nde Rusya Ordusunda Kıyafet ve Erzak Hizmeti

Revue militaire de l'étranger isimli askerî gazetesinden tercüme edilerek Son Savaşta Rusya Ordusunda Kıyafet ve Erzak Hizmeti adıyla yayınlanan makalede Rusya Devleti'nin savaş hazırlığı kapsamında askerlerine nasıl kıyafet ve erzak hizmeti verildiği anlatılmıştır²⁹². Söz konusu makale *Golos* isimli Rus gazetesinde neşredilen iki adet makalelerden yararlanarak hazırlanmıştır. Makalede Rusya ordusunun silah altına alındığı sırada Rus idaresinin hasıl harekette bulunduğunu izah edilmiştir. Rusya'da kumandanlık denetimi altında olarak levâzım idaresinin altında askerî idare ile askerî kolların Rus ordusuna kıyafet ve teçhizat hizmeti sağlanma yönünde birbiriyle rekabet ettiği söylenmiştir. Levâzım idaresi askerî idareye ve kollara başlıca çuka, meşin, bez vesaire gibi ham eşyaları sağlamak, üretilen elbise ve diğer eşyaların genel ihtiyaçlarını tedarik etmekle sorumludur. Rusya'da askerî kolları eşyaların büyük bir kısmını bizzat kendileri yaparlar ve alayların ihtiyat işlerine sürekli dikkat etmektedirler.

Rusya'da orduların ihtiyaçlarına yönelik düzenlemeler harp meclisinin kontrolü altında ihtiyaçlar öncelikle Levâzım-ı İdare-i Umûmiye tarafından hazırlanan her sene kara ordularının levâzım şubelerinden genel bir ihtiyaç raporları hazırlanması istenir. Bu levâzım şubelerinin hazırladığı raporlarda kara ordularına gereken eşyaları belirlediği gibi aynı zamanda gereken eşyalar için ihale yapmak, askerî kolorduların üreteceği eşyaları kendi kuvvetleri arasında paylaşım başlıca görevidir. Ayrıca levâzım şubeleri kıyafet ve teçhizat ihtiyaçlarını depolamak için depo tedarik etmek vazifesi de vardır. Yedek malzemeler kendi içinde üç sınıf ayrılmakta olup mevkiine göre daimî ihtiyat, olağanüstü ihtiyat ve yüzde beş ihtiyat tabiri kullanılmaktadır. Daimî ihtiyat ordunun silahlandığı zaman boş yerleri doldurmak üzere kullanılan levâzımlardır Olağanüstü ihtiyat ise muharebe zamanında toplanılan askerlerin ilk ihtiyaçlarını tamamlamak, seferde olan askerlerin ihtiyaçlarına göre yani aşınma müddeti olan çizme ve kaput gibi eşyalar için

²⁹² “Muharebe-i Ahire'de Rusya Ordusunun Melbusat ve Erzak Hizmeti”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1165, H. 21 Zilhicce 1295/M. 16 Aralık 1878, s. 4; “Muharebe-i Ahire'de Rusya Ordusunun Melbusat ve Erzak Hizmeti Bendinden Mâba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1166, H. 24 Zilhicce 1295/M. 19 Aralık 1878, s. 4; “Muharebe-i Ahire'de Rusya Ordusunun Melbusat ve Erzak Hizmeti Bendinden Mâba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1167 H. 28 Zilhicce 1295/M. 23 Aralık 1878, s. 4; “Muharebe-i Ahire'de Rusya Ordusunun Melbusat ve Erzak Hizmeti Bendinden Mâba'd”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1168 H. 1 Muharrem 1296/M. 26 Aralık 1878, s. 4.

kullanılmaktadır. Yüzde beş ihtiyatının amacı da süresiz kullanım olup da silah altına davet edilen askerlerin kullanılmış eşyalarını değiştirmek için kullanılan levâzımlardır.

Daimî ihtiyat malzemeleri hazır halde bulunan mevcut kuvvetlere yetecek miktarda askerî kolordunun ambarlarında saklamaktadır. Fazlası yani hazır halden harp haline geçmek için gerekli olan miktar ile beraber olağanüstü ihtiyatın bir kısmı levâzım idaresi ambarlarında bulunur. Olağanüstü ihtiyatların bakiyesi dahi ihtiyat örneğinin taburlar oluşturulduğu mevkide saklamaktadır. Yüzde beş ihtiyatına gelince bu malzemeler süresiz izinle memleketlerine gitmiş olan askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere sınır noktaları üzerinde bulunur. Bu tertibatı sayesinde Rus askerî idaresi silahlanmış olan askerlerini her vakit gerektiği surette donatabilmektedir. Ayrıca levâzım idaresi savaş sırasında gereken malzemeleri ihtiyacın oranı nispetinde bulundurarak seferde bulunan askerlerin kullanılmış eşyalarını dahi bu sayede değiştirmektedir.

Bundan başka Rusya'da askerî kolordular savaşın haricinde bölüklerinde bile bazı eşyaları ürettirerek kıyafet hizmetinin yapılmasında birbiriyle rekabet etmektedir. Bilhassa levâzım idaresinin askerî kolordulara eşya ve üretim maliyeti için maddi ödenek sağlamaktadır. Her yıl bu kolordular asker mevcutları için gerekli olan ihtiyaçlarını yönelik rapor hazırlayarak kumandan vasıtasıyla dairenin levâzım idaresine gönderir. İdare dahi kontrol ettikten sonra ham eşyayı ve gereken parayı gönderir. Askerî kolordular kendilerine verilen üretimleri alaylarına mahsus fabrikalardan bizzat yaparlar. Savaşta hizmetin büyük bir kısmı levâzım idaresine ve özellikle levâzım-ı idare-i umûmiyesi tarafından karşılanmaktadır. Bu bakımdan levâzım-ı umûmiyenin yenilenmesi, askerî üretim merkezlerine ambarları kurulması ve ordu levâzım müdürünün verdiği yükümlülüklerle bu idare ilgilenmektedir. Savaş sırasında artık kullanılmış eşyanın değiştirilmesi kullanım süresiyle alakalı olmayıp kullanılan süresi dolduğundan eskimiş olduğu takdirde kullanım süresine bakılmayıp değiştirilir. Bununla birlikte eşyaların bakımı her koşulda daima gerek levâzım fabrikalarında gerek askerî kolların fabrikalarında ve debboyların yakınında özellikle yapılmış fabrikalarda ve eyalet askerî kumandanları denetiminde altındadır. Ayrıca mülkiye ve askeriye işçileri yardımıyla hapisanelerde, millî ve ecnebi fabrikalarında eşya ve elbise üretimi yapılmaktadır.

Rusya levâzım idaresinin Osmanlı Devleti karşısında meydana gelen savaşta sorumlu olduğu önemli vazifesini yapmak için bu tertibatın nasıl yapılmış olduğu Golos isimli Rus gazetesinde yayınladığı makalede şu şekilde anlatmıştır:

“Güzel yolları olmayan ve bir büyük ordunun ihtiyaçlarının tamamlamak için yeterli kaynakları bulunmayan Bulgaristan ve Ermenistan eyaletlerinde yapılan uzun bir savaşın düzenli şekilde askere levâzım ve yiyecek bulmak büyük sıkıntı olduğu açıktır. Bizim gözümüzde bu mesele o kadar önemlidir ki güvenilir bir kaynaktan alınan bilgilere göre bu meseleyi izah eden bütün maddeler Rus halkının dikkatini çekeceğinden şüphe olunamaz. Bu konuda edindiğimiz bilgiler sadece levâzım-ı idare-i umûmiyesine aittir. Gerek savaş sırasında gerek savaştan sonraki çeşitli hizmetlerinden dolayı levâzım-ı idare-i umûmiyesiyle levâzım-ı seferiye idaresi tabir olunan dairelerin vazifeleri dahilinde çeşitli işleri mevzu bahsetmek mecburiyetinde bulunuyoruz. Savaş zamanında levâzım-ı idare-i umûmiyesi bütün birimleri ile savaşta olan orduların levâzım-ı seferiye idarelere işlerine yardımcı olmaya ve bu işlerin kolaylaştırmak için gayret göstermesine borçludur. Böylece dahili vilayetlerden verilebilecek levâzımları baş kumandan talep ettiğinde idare tarafından bu talebin gereği yapılacaktır. Kumandanlık icrasından addolunan levâzım-ı seferiye idaresi ordu tarafından işgal olunan ve baş kumandanın kontrolünde bulunan dairede harbiye nezâretinden mesul olmadığı halde görevini yapar. Levâzım idaresi için teklif olunan fiyat idare tarafından harcanacak ve baş kumandanın kararlarını idare kendine kanun kabul ederek askere verilecek eşyayı askerî kollarına gönderecektir. Rus askerlerinin büyük bir kısmı harp haline geldiği zaman levâzım-ı idare-i umûmiyesi ne yapmıştır. İşte bu soru dikkate değerdir²⁹³.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusya kendi ordusunun elbise, ayakkabı ve teçhizatıyla alakalı ihtiyaçlarını sağlamak adına şöyle bir strateji izlemiştir. 1876 yılının sonunda Rusya'nın bütün yerel ve seferi askerlerinin levâzım ve mühimmat hazırды. Ordunun silahlandığı zaman çağırılmış olan asker gelmesinden hemen sonra teçhizi sağlanıyordu. Rusya kuvvetlerinin bir kısmını silahlandırmak için emir yayınlınca Levâzım-ı idare-i umûmiyesi Kiev ve Tiflis'te olağanüstü ihtiyat malzemelerinin tertibi için emir göndermiştir. Tuna ve Kafkasya ordularında sefer hizmetinde nizami kullanım süresinden önce eskimiş olan eşyaların yerine konulacak malzemeler ordular arttıkça artmıştır. Hatta bazı eşya dahi asker mevcudunun yarısından fazla üretilmiştir. Eskimiş

²⁹³ “Muharebe-i Ahire'de Rusya Ordusunun Melbusat ve Erzak Hizmeti”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1165, H. 21 Zilhicce 1295/M. 16 Aralık 1878, s. 4.

birçok eşyanın ihtiyatı da büyük bir oranda bulundurulmuştur. Birçok malzeme hazırlandıktan sonra baş kumanın emirleri gereğince sefer malzemeleri, idareler tarafından istenilen miktardan bu malzemeler karşılanmıştır. Bu şekilde kıyafet ve teçhizat eksiksiz bir şekilde hazır bulunmuştur.

Rusya bu savaş malzeme yönünde hazır bir şekilde giriş yapmışsa bile bazı sıkıntılardan dolayı askerlerinin yeni kıyafetlerle donatılma noktasında sıkıntı yaşamıştır. Örneğin Tuna ordusunun çoğu askerî eşyası tam anlamıyla değiştirilememiştir. Bunun nedeni nakliyat konusunda yaşanan sıkıntılardan kaynaklanmaktaydı. Çünkü Rusya'da ve özellikle Romanya'da demiryolları yeterli derecede bulunmadığından eşya uzun süre ve sık sık yolda durmaya mecbur kalmıştır. Bazen dahi yolları engebeli bulunduğu gibi eşyalar uygun vakitte gönderilememiştir. Rusya'da sefer için askerler peyderpey silahlandırıldıkça silahlanmış askerî kollara göre depolar tertip olunmaktaydı. Böylece 1877 yılında daha barış zamanında asla mevcut olmayan askerî birlikler dahi tertip edilmiştir. Bu birliklerde ihtiyat askerleri, demiryolu taburları, topçu, istihkâm, sahra ve muhasara parkı, geçici hastane müfrezeleri, malzeme nakliye hizmeti ile sıhhiye müfrezleri dahi bulunmaktaydı. Bu bakımdan elbise, ayakkabı ve teçhizat eşyalarıyla vesaire 1876 yılından önce mevcut olan birlikler ile savaş haline geçilmesiyle birlikte ortalama hesapla 550.000 kişiden fazla askere dağıtılmak gerekmiştir.

Rusya Devleti yeniden oluşturulan askerî birliklerle birlikte 1877 yılında orduya katılan 218 bin kur'a askerlerinin ihtiyaçlarını düzenli şekilde karşılamak zorunda kalmıştır. Sürekli artan asker mevcudu ve buna bağlı olarak artan ihtiyaçlar levâzım-ı idare-i umûmiyesine mahsus fabrikalar barış zamanının tertibatına nispetle hayli artırılmıştır. Ancak bu fabrikaların üretimi yetmemiş ve Rusya bu malzemelerin siparişlerini hızlandırmanın başka yollarını aramaya mecbur kalmıştır. Dahiliye Nezâreti'nin yardımıyla hapishanelerde kurulan fabrikalarda dahi üretim yapılmıştır. Bu şekilde üretimler bir derece genişlemiş iken yine eşyanın en önemlisi olan ayakkabı esnafa sipariş olunmuştur. İşte seferde olan askerlere bu suretle karşılanmış ve 1875 senesinden beri askerin kendi üretmiş olduğu eşyalar ile yenilenmiştir. Barış zamanında levâzım idaresindeki fabrikalar her sene kur'a askerlerine

özel eşyayı üretmekte olduğu halde 1877 senesi sonunda savaşta bulunan askerlerin bütün eşyası bizzat bu askerler tarafından üretilmiş ve hazırlanmıştır.

Levâzım idaresindeki bu fabrikaları inşa edilirken üretim kapasitesi arttırılabilmektedir. Özellikle savaş zamanında ihtiyaçların nispetiyle fabrikaların üretim kapasitesi arttırılmıştır. 1877 yılında bu fabrikalarda 420 bin üniforma, 456 bin çift iki kat ökçeli çizme, 74 bin kaput ve 70 bin çift pantolon üretilmiştir. Hapishane fabrikaların ise toplam 60 bin elbise ve şirket fabrikaları dahi ayakkabı dahil olmaksızın 10 bin giysi üretilmiştir. Rusya'daki özel fabrikalardan dahi çifte ökçeli 400 bin çift çizme alınmıştır. 1877 yılında silahlandırılan asker veya savaş sırasında yeniden tertip edilen birliklere dağıtılan eşyalardan başka özellikle Osmanlı-Rus savaşından dolayı esir olan Osmanlı askerlerinin dahi ihtiyaçları karşılanmıştır. 1877 yılında 30 bin hasta veya hastalıktan yeni kalkan askere, 50 binden fazla esire hemen yeni elbise ve ayakkabı ihtiyacı karşılanmıştır. Bu konuda askerî sancak kumandanları gereken tedbirleri alarak bazı mahallerde yerel askerleri nezdinde fabrikalar yaptırmış ve ücretli işçi tutmuşlardır.

Sınırın öte tarafından ordunun arkalarında bulunan sağlık kuruluşlarındaki hasta askerlere giysi ve ayakkabı vermek için Bükreş ve Yaş şehirlerinde askerî haberleşme müdürüne ayakkabıyla beraber 8 bin 500 adet giysi göndermişlerdir. Rusya savaş sırasında gelecek senenin ihtiyaçları için yeni ihtiyat tertibine çalışmakta olduğu makalede yazmaktadır. Rusya gelecek yıl üretilmesi için 535 bin adet elbise ile 585 bin çift çizmeden ibaret olmak üzere bütün fabrikalarına sipariş vermiştir. Böylece hapishane fabrikalarında üretilen ayakkabıyla beraber 70 bin adet elbise ve çizmecesi esnafı veya özel fabrikalar dahi en çoğu 13 Eylül 1878 yılına yetiştirmek üzere 900 bin çift çizme sipariş verilmiştir. Özel fabrikaların yaptığı çizmelerin büyük kısmı Gimri, Moskova, Kungur ve Kazan'da Rus fabrikacıları tarafından üretileceği gibi küçük bir kısmı dahi debbağ mültezimleri tarafından üretilcektir. Ordunun iki kat ökçeli çizmeleri on yedi buçuk franktan on dokuz frank kırk santime kadar mal olmaktadır.

Rusya savaşın kış mevsimine dahi uzayacağı düşüncesiyle 1877 yılının ağustosundan itibaren savaşa gönderilen askere yünden yapılmış birer gömlek ve ekimden itibaren orduya sonradan gönderilecek askerlere dahi birer kısa kürk dağıtılacaktır. Levâzım idaresi

tarafından alınan tedbirler gereğince savaşta bulunan askere verilmek üzere Tuna ordusuna ve Memleketeyn'de bulunan depolara gömlek ve kısa kürkler gönderilmiştir. Rusya Devleti 1877 yılının kış mevsimi için levâzım idaresine 1876 yılının kasım ayının ortasında 380 bin kısa kürk ve 69 bin 200 yün gömlek stok yaptırmıştır. Levâzım idaresi tarafından 320 bin kısa kürk ve 675 bin yün gömlek Tuna ordusuna, 60 bin kısa kürk dahi Kafkasya ordusuna ayrılmıştır. Kısaca topçu, granadiye birinci fırkasıyla beraber ağustos ayında Kafkasya ordusuna 17 bin adet yünlü gömlek verilmiştir. Bundan başka 1876 senesinden kalan 200 bin adet kısa kürk ihtiyat kalmış olup bu ihtiyat 1876, 1877 seneleri ortalarındaki kış mevsimi için askere verilmek üzere hazırlanmıştır.

Böylece hareket üzere bulunan müfrezeler ile hastalıktan yeni kalkan asker için üretilmiş diğer 70 bin adet kıssa kürk mevcut olduğu gibi askerinin silahlandığı sırada askerî hizmete katılanların beraberinde getirdiği 15 bin adet kısa kürk mevcut bulunmuştur. Merkez levâzım idaresinin emri gereğince kısa kürkleri on dört frank seksen santime mal olarak ambara teslim olunmuştur. Harp meclisi 1877 senesinde verdiği bir karar gereğince kürklerin etekleri dokuz santimetre uzunluğunda olduğu takdirde her on beş frank altmış santimetre mal olmuştur. Yün gölekleri iki frank kırk santimden üç franka kadar çıkıyorlardı.

Tuna ordusunun savaş sırasında kullanılacağı çadırlar için barış zamanında yedek malzeme olarak sadece 200 bin kişilik bez bulunmaktaydı. 1876 senesi sonbaharında 20 bin subay ve 500 bin asker için çadır bezi üretilmiştir. Bundan başka zaten kullanılmakta olan çadırların yenilenmesi için 6 bin 500 subay ve 250 bin asker için ihtiyat çadırları yaptırılmıştır. Böylece ihtiyat olarak 284 bin metre çadır bezi kullanılmıştır. Asker çadırları sekiz frank kırk santime, subay çadırları ise on beş frank yirmi dört santime mal oluyordu. Çadırlar için bezler Moskova, Jaroslaw ve Kazan fabrikalarında üretilmiştir. Asker çadırlarının küçük bir kısmı yani 150 bin adedi 1877 yılında yabancı devletlerden satın alınarak Petersburg veya Kiev şehrine teslimleri sekiz frank kırk santime mal olmuştur. İstisnasız bütün düzenli askerî birliklere yeni usul gereğince nakliye arabaları verilmemiştir. Yeniden teşkil olunan askerî birliklere ise eski usuldeki araba verilmiştir. Bu arabaların dingilleri 1876 yılının sonunda orduya teslim olunmuştur. Subaylara mahsus olan nakliye

arabaları çoğunluğu eski usulde bulunmaktadır. Çünkü ordunun ihtiyaç raporu doğrultusunda subayların nakliye arabalarının yapımına 1878 yılında başlanacaktı.

Seyyar hastaneler için piyâde firkalarının nakliye arabaları kullanılmaktaydı. Muharebe meydana geldiği takdirde levâzım idaresi 1877 senesinin ocağında 2 bin 500 subay ve 50 bin 400 askerînin hizmet alabileceği geçici 84 adet askerî hastanenin ihtiyat eşyalarına karşılayabilirdi. Bu 84 adedin 62 adedi teçhiz edilmiş 24 adedine de nakliye arabaları tahsis olunmuştur. Böylece 41 piyâde firkasıyla 3 ihtiyat firkasına seyyar hastanelerine gerekli bütün eşya verilmiş ve bu hastanelerin her altı subay ve 160 asker kapasiteli bir heyeti bulunmaktadır. Levâzım idaresi gerek daimî gerek geçici genel sıhhiye kuruluşlarının ihtiyacını mükemmel surette tamamlayabilmek için 1877 yılında 435 subay ve 45 bin asker kapasiteli hastane eşyasını karşılamak için hazırlık yapmıştır. Bununla birlikte bin 200 subay ve 18 bin asker kapasiteli hastane için gereken yeni malzemelerin tertibine eylül ayında emir verilmiş olmakla bu malzemeler 1877 senesi ocak ayı içinde hazır bulunmuştur.

1878 yılında 4 bin 200 subay ve 56 bin asker için ve özellikle ordunun seyyar hastanelerinde bulunan 10 bin asker için yeni malzemeler tertip olunmuştur. Savaşta ve memleketlerinde bulunan sağlıklarını kavuşup hastaneden taburcu edilen hasta ve yaralılara verilmek için gerek orduya ve gerek arka cephelere yeni üretilmiş eşyalar peyderpey gönderilmiştir. Bu malzemeler 11 bin adet koyun postundan yapılmış kürk, 15 bin adet yorgan, 15 bin adet yün terlikten ve 15 bin adet yün çoraptan ibarettir. Ayrıca Rusya erkân-ı harbiyesi tarafından her biri 200 askerlik 18 adet sıhhiye trenleri tertip edilmiş olup bu trenler her birinde hastanelerde kullanılan eşya mevcuttur.

Rus ordusunda yiyecek hizmeti hakkında makalede oldukça önemli bilgiler verilmiştir²⁹⁴. Rusya Devleti bir taraftan peksimet ve gıda depolarken diğer taraftan ordunun işgal eylediği daire dahilinde bu yiyecekleri dağıtımıyla ilgili tedbirleri almaktadır. Beserabya'da silah altında bulunan askerler için 1876 yılı sonunda Kiev, Varşova, Wilna ve Harkov askerî dairelerinde peksimet üretimine başlanmıştır. Bundan başka Kiev dairesinde

²⁹⁴ “Muharebe-i Ahire’de Rusya Ordusunun Melbusat ve Erzak Hizmeti Bendinden Mâba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1167 H. 28 Zilhicce 1295/M. 23 Aralık 1878, s. 4.

ahali ve mülk sahipleri dahi hükümetle yaptıkları sözleşme gereğince peksimet üretmişlerdir. Bu suretle öncelikle 786 bin 300 dekalitre malzeme hazırlanmış ise de Kiev askerî dairesinin ahali ayda 39 bin 315 dekalitre malzeme üretimine devam etmiştir. Üretilen bu peksimetler mevcudu henüz çok olmayan ordu dört buçuk ay kadar yetebilirdi.

Rusya Devleti askerlerini peyderpey silah altına alındığı gibi peksimet ihtiyacı gittikçe artırarak peksimet biriktirmek kararı almıştır. Ayrıca peksimetin savaş mevkiine nakliyesi içinde çözüm yolları aramaktadır. Çünkü Kiev'den Beserabya sınırına kadar bir hattın ibaret demiryolu vasıtasıyla malzemelerin nakli zaten güçtü. Ungheni'den öteye Memleketeyn demiryolları üzerinde daimî surette asker nakil bulunduğu gibi malzeme nakli hemen imkanlar haricinde bulunduğundan Galiçya yokluyla nakletmek mecburiyeti olmuştur. Bununla birlikte mültezimler peksimetleri sınır üzerindeki Ungheni isimli yerde masrafları dâhil olmak üzere 16,380 kilogramını 10 frank yirmi santime teslim etmişlerdir. Böylece 16,380 kilogramı 18 frank olarak 600.000'den 9.828.000 kilogramdan 16.380.000 kilogram kadar peksimet ve yine 16,380 kilogramı 14 frank 52 santime olarak 4.095.000 kilogram çavdar galetasını Bükreş'te teslim etmek üzere sözleşmişlerdir.

Rusya Devleti peksimet teslimin için Prens Obolensky ve mabeynci Charmative? ve başka tüccardan Baranov, Posokov, Larponofle ve öğretmen Danielski müştereken Viyana emekli kaymakam Aysmek? Moskova ekmek fabrikasının sahibi Müller gibi mültezimleri sorumlu etmişlerdir. Rusya bu tertibat sayesinde ordunun 1878 yılı yaz mevsimi yarısına kadar peksimet ihtiyacını sağlamıştır. Ancak sefer levâzım idaresi bütün peksimet malzemelerinin nakline gerekli olan arabaları tamamıyla tedarik edemediği gibi ülkede peksimet üretimi yetersiz kalmıştır. Rus hükûmeti peksimet sorununu çözmek için ülkedeki mültezimlerin elindeki malları 1878 yılının sonuna kadar silah altındaki bulunan orduya teslim etmesini istemiştir. Ancak silahlandırılan ordunun mevcuduna gerekli olan miktarda peksimet üretimi hayli vakte muhtaç olduğu gibi orduya sağlanması kararlaştırılan levazım ve mühimmatların çoğunun tertip ve tedariki gerekiyordu. Bundan dolayı mültezimler ekmek ve peksimet için Rusya'da büyük fabrikalar inşasına etmişlerdir.

1876 yılının sonbaharında savaşın beklendiği sıralarda Rus hükûmeti orduya gerekecek olan malzeme ve gıda hazırlama konusunda önemli atılımlar yapmıştır. Ancak

savaş durumunda özellikle kış mevsiminde haraba dönmüş olan Bulgaristan'da çorbaya katılacak gıda maddeleri bulamamak riskinden dolayı Rus hükûmeti az bir vakit içinde konserve yiyecek tedarikine başlamıştır. Gerek kalite ve gerekse lezzetinden yana Rus askerî için en uygun konserve gıdayı belirlemek için 1875 yılında denemeler yapılmıştır. Bu denemeler neticeler sonunda konserve gıda üretimine göre iki sınıfa ayrılmıştır Birinci sınıfta korunaklı surette kapalı bir teneke kutu içinde muhafaza normal yiyeceklerden ibarettir. Bu konservelerde pişmiş veya çiğ et koyulması kararlaştırılmıştır. Ancak bu yiyeceklerin çoğu binlerce kilometre yollardan gönderildiğinden dolayı süreye dayanmayıp yolda bozulmuştur. İkinci sınıf konserve yiyecekleri ise bir şirketin üretmiş olduğu kuru et sıkıca bastırılarak uzunca hafif olduğu gibi nakliyesi çok kolay ve muhafaza süresi uzundur.

1877 yılı ilkbaharında 9.450.000 tayin üretilmiştir. Bu miktar tayin için 225.225 kilogram kuru et kullanılmıştır. Her biri 410 gram kuru etten ibaret olarak 2.200.000 nispetine veya her biri 205 gram taze et olarak 4.400.000 tayına muadil gelmiştir. Bu tayinler 360 bin kişiye 25 günlük yetecek kapasitede olmakla beraber ortalama hesapla konserve gıdanın bir günlük tayini 50'den biraz fazla santigrama ulaşmıştır. Kafkasya'ya gönderilen askerin bulunduğu mahalde kolayca yiyecek bulabileceğinden ötürü bu askerlere konserve gıda olarak sadece bir milyon miktarında tayin gönderilmiştir. 1877 yılının ilkbaharında üretilmiş konserve gıdalardan her ne kalmışsa savaş başlamadan önce Tuna ordusuna dağıtılmak üzere Beserabya eyaletine gönderilmiştir.

Savaş sırasında Bulgaristan'da bulunan askerler bulunduğu mahalde yeterli miktar et ve yiyecek bulunduğu için Ekim 1877'de konserve gıda kullanmamış ise de Tuna'nın ötesinde bulunan 300 bin kişiden ibaret olan ordu kış mevsiminde Bulgaristan'da geçireceği düşünülmektedir. Bu yüzden bu eyalette dört aydan fazla kalınacağı için oradan ele geçirdiği etli ekmeği tüketecektir. Ancak günlük bin baş hayvandan fazlaya muhtaç olan bir orduya bu parçada erzak ve malzeme gerektiğinden dolayı konserve tedariki gerekli olmuştur. Bu suretle diğer mevcut olan konserve yiyecek ile 360 bin kişiye 55 günlük yiyecek ihtiyatı tedarik edilmiştir. İki sipariş için ortalama hesap üzere konserve gıda 205 gram olduğu halde kırk altı santime mal olmuştur. Hazırlanan bu konserveler savaş alanına öküzler vasıtasıyla nakliye edilmiştir. Bu bakımdan bir çiz öküz 491 kilogram ağırlığında yük taşıyabilmektedir.

Her hayvanın her birinin 410 gramdan ibaret bulunan 4 bin 800 tayın kuru etli ekmek muadil olup 400 gram kuru et dahi 1,040 kilogram taze et demektir. Bir çift öküz ise 328 kilogram et verebildiğinden eğer bu öküzler kesilip yiyeceğe dönüştürülür ise en fazla 327 kilogram yani her biri 410 gram olarak 80 tayın verilebilir.

Rus hükûmeti sadece askerlerin tüketeceği yiyeceklerle ilgili tedbirler almamış aynı zamanda savaş sırasında kullanılacak atların da yiyecekleri konusunda tedbirler almıştır²⁹⁵. Rusya hükûmeti yem konusunda 1877 yılının ocak ayında Mainz şehri yem konserve fabrikasının müdürü Mösyö Warnick ile Moskova fabrikacılarından Mösyö Zarshikov ve Mösyö Nehlevinov? gösterdikleri numune gereğince üretilmek üzere 16 bin tayınlık hazır yem sipariş olunmuştur. Rusya hükûmeti bazı askerî dairelerindeki atları üzerinde yapılan denemeler neticesinde bu hazır yemlerin atların kuvvetin azaltmadığı tespit edilmiştir. Böylece Tuna ordusunun ihtiyat malzemeleri olmak üzere bu yemlerden 4.050.000 yem sipariş edilmiştir. Bu siparişlerin her biri 1 frank 98 santim olmak üzere Warnick numunesi gereğince Petersburg'da 1.750.000 yem ve yine her biri iki frank olmak üzere Zarhiskov ve Nehbenov? numuneleri gereğince Moskova ve Petersburg'da 2.300.000 yem üretilmiştir. Kafkasya ordusu için hemen 1.500.000 yem hazırlanmıştır. Ancak Petersburg'dan Wladikawkaz'a nakli ücretinin fahişliğinden dolayı bu yemler Kafkasya askerî dairesinde imal olunarak her biri Wladikawkaz'a teslim etmek şartıyla 2 frank 8 santim mal olmuştur. Beygir için olan hazır yemler asker için olan konserve yemekten ziyade kullanılmıştır. Ancak yine tahmin olunduğundan çok az sarf edildiği gibi bu yemlerden dahi hayli fazla kalmıştır.

3.6.8. Rusya Ordularında Yiyecek Koruma Meselesi

Cerîde-i Askeriyye gazetesinde Rusya ordusunun iaşe konusunda gelmiş olduğu durumu göstermek adına 24 Haziran 1878 tarihinde *Rusya ve Almanya Ordularında Yiyecek Koruma Meselesi* adıyla makaleye yer verilmiştir²⁹⁶. Makalede son dönemlerde askerî gelişmeler üzerine sürekli olarak yeni eserler yayınlanmakta olduğu ifade edilmiştir. Bu yeni eserlerden biri de düşman memleketine girecek olan ordular için kendi memleketleri

²⁹⁵ “Muharebe-i Ahire'de Rusya Ordusunun Melbusat ve Erzak Hizmeti Bendinden Mâba'd”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1168 H. 1 Muharrem 1296/M. 26 Aralık 1878, s. 4.

²⁹⁶ “Rusya ve Alman Ordularında Adiye-i Mahfuza Meselesi”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1117, H. 23 Cemaziyülahır 1295/M. 24 Haziran 1878, s. 2-3.

dâhilinde bulunuyormuş gibi hazır besin sağlamak üzerine yazılmıştır. Bu eser birçok askerî gelişmelerin yaşandığı Almaya şehrinde yayınlanmıştır. Almanya'nın bu alanda da ileri boyuta giden yenilikçi anlayışı daha sonra diğer devletlerin de Almanların izinden gitmesinde etkili olmuştur. Makalede bu büyük devletlerden birisinin de Rusya Devleti olduğu yazmaktadır. Rusya Erkân-ı harbiyesi 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda edindiği tecrübeler vasıtasıyla bu konuya dair bir yazı kaleme alarak Rusya Harbiye Nezâreti'ne sunmuştur²⁹⁷.

Harbiye nezâretine sunulan yazıda şunlar yazmaktadır: *ileride askerî donanımın birinci kısmında ordunun iaşesini sağlamak üzere bol miktarda sıcak yemek verebilmeye sağlamak için korunmuş hazır yiyecek sağlamak noktasında edinilen tecrübeler erkân-ı harbiye-i umûmiye'ye 16 Temmuz 875 tarihli ve 205 numaralı yazısında anlatmıştır*²⁹⁸. Rusya'nın edindiği tecrübeler üzerinden hazır yiyecekler için açılan kurumlar her bir talebe cevap verecek ve taze yiyecekleri hazırlayacak hale gelmiştir. Bundan dolayı Rusya hükûmeti, büyük harp meclisi teklifi üzerine bu kurumlar ile bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma gereğince bu kurumlar 9.500.000 tayınlık korunmuş erzak hazırlayacaktır. Her yıl askerlere taze yiyecek dağıttıkça kurumlar 7.500.000 tayınlık erzak ve yiyecek vermeyi taahhüt etmiştir. Kurumlar tarafından Rus ordularına sağlanacak erzak ve yiyecekler ile nerede depolanacağı aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir²⁹⁹:

Tablo 3.42: Kurumlar Tarafından Rus Ordularına Sağlanacak Erzaklar ile Bunların Depolanacağı Merkezler

Yiyecek	Belirlenen Miktar
Et ve sebze ile muhafaza edilmiş yiyecekler	
Nohut çorbası	2.61.500
Yulaf çorbası	2.373.000
Lahana turşulu domuz eti	118.750
Bulgurlu domuz eti	118.750

²⁹⁷ “Rusya ve Alman Ordularında Adıye-i Mahfuza Meselesi”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1117, H. 23 Cemaziyülahır 1295/M. 24 Haziran 1878, s. 2.

²⁹⁸ *a.g.m.*

²⁹⁹ *a.g.m.*, s. 2-3.

Toplam	5.225.000
Etili muhafaza edilmiş yiyecekler	
Nohutlu yahni	2.375.000
Mantarlı çorba	812.500
Patatesli çorba	812.500
Pancar turşulu çorba	237.500
Lahana turşulu domuz eti	118.750
Bulgurlu domuz eti	118.750
Toplam	12.310.500

Hazır Yiyeceklerin Saklanması İçin Depolanacağı Şehirler	
Şehirler	Miktar
Kiev	900.000
Kara Manchuk?	900.000
Varşova	1.800.000
Brest	800.000
Vilnius	500.000
Dubrovskiy	500.000
Dunabourg	500.000
Ural	900.000
Moskova	1.250.000
Petersburg (bir kısmı Pisco'da ve kısım diğeri Revalde)	1.250.000
Helsinki	200.000
Kazan	500.000
Vladivostok	250.000
Sahalin Adası	50.000
Toplam	10.300.000

Kurumlar tarafından hazırlanacak olan bu miktarlar 500 bin tayınlık çuvallara koyulacak ve çuvallar tren vagonları ile sevk edilecektir. En fazla besleyici olan korunmuş gıdalar yani nohut ve yulaf çorbasıyla, nohutlu yahni ve patates çorbasının çuvallar ile nakli tercih edilmektedir. Ancak korunmuş yiyeceklerin çuvallar ile naklindeki kolaylık sağlaması ve nakliyat hesaplarını mümkün mertebe doğru yapabilmek için ayrıca mantar çorbası,

pancar turşulu çorba ve lahana turşulu domuz eti gibi korunmuş yiyecekler dahi bu usulle gönderilmesi kabul edilmiştir. Korunmuş yiyeceklerin yeniden askerlere dağıtılacak yiyecekler ile değiştirilmesi Rusya hükûmeti ile kurum arasındaki anlaşmanın kabul tarihinden bir ay sonra yani mart ayında başlayacaktır. Bundan dolayı korunmuş yiyecekler şubat ayında depolara nakledilmesi gerekmektedir.

Askere dağıtılan yiyeceklerin yerine gelecek olan yeni yiyecekler mart ayı esnasında bu depolara yerleştirilecektir. Tüketilecek yiyeceklere askerîn gıdalarına orantılı bir şekilde yıllık 7.500.000 tayın miktarında olacaktır. Her bir depoda mevcut olan yiyecekler beşte üçü tüketildiği zaman yerine yenileri tedarik edilecektir. Kiev deposunda 710.526 tayın yani 59.10 tayın ve Varşova mağazasında dahi 789.490 tayın yani 65.791 dağıtılacaktır. Tüketilecek yiyecekler şimdiye kadar askerlerin sıcak yemek karşılığında aldıkları günlük tayın parasına sayılacaktır. Bulgur ve inek yağı gibi askerlere verilmekte olan paranın, askerlere korunmuş yiyeceklerde kullanılması kararlaştırıldığı takdirde bu fazlalık hazinenin kasasına girecektir. Korunmuş yiyecekler çuval içinde veya tren ile depolara nakledilecektir. Ancak çuval ile nakledilme sırasında meydana gelen sıkıntılardan dolayı üretici firmalar nakledecek korunmuş yiyecekler ile sıkıştırılıp çuvallara konulacak korunmuş yiyecekleri tenekeden üretilmiş kutulara koymayı uygun görmüştür. Her kutu 25 libre (11,33 kg) ağırlığındaki kutulara yiyecekler eşit ölçüde koyulmaktadır. Sıkıştırılıp da çuvala nakledilecek olan korunmuş yiyecekler üzerleri deri kaplı mukavva kutuları ile nakledilmektedir. Her bir kutu da üç pud (46,08 kg) korunmuş yiyecekler bulunacaktır.

Teneke veya mukavvadan üretilmiş olan kutular üzerinde iki hafta bulunacaktır. Bu haftalardan birisinde üretici imzası, korunmuş yiyeceğin ismi, tayınların miktar ve ağırlığı ve öbüründe dahi korunmuş yiyecekler kullanımına dair gerekli bilgiler yazılmıştır. Kol ordu kumandanları gerekmedikçe korunmuş yiyeceklerin taze yiyecek yerine tüketilmeyeceğini askere bildirecektir. Çünkü korunmuş yiyeceklerin taze yiyecekleri hazırlamak mümkün olmayan savaş vaktine özeldir. Korunmuş yiyeceklerin güveli zamanlarda tüketimi mağazada Korunmuş yiyecekler tazelik için yapılır. Kol ordu kumandanları Korunmuş yiyeceklerin lezzeti, kıymeti ve cazip özellikleri üzerine raporlar yazıp, bu raporlar fırka kumandanları vasıtasıyla askerî daire kumandanlıklarına gönderilecektir.

3.6.9. Rusya Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler

Rusya'da Sökülür Toplar adıyla *Revue militaire de l'étranger* isimli askerî gazetede görülen makale tercüme edilerek *Cerîde-i Askeriyye* gazetesinde yayınlanmıştır³⁰⁰. Makalenin şu girişinde şu cümlelerle top teknolojisinde geline noktası özetlemektedir:

Bir top usulünün kıymetini bir bakıma yağmurda ve müdafaada görülen meziyetleriyle orantılıdır. Bu meziyetlerin birbirine zıt olmasının başlıca etkileri hareketli olmasından ibaret olduğu gibi bu iki meziyet arasında denge bulundurmak gerekmektedir. Bundan dolayı topların kullanılacakları hizmete ve bir memleketin sahip olduğu maddi kaynaklara göre düzenlenir. Bu sebepten çeşitli devletler bu özelliklere dayanarak yeni usullerde top numuneleri geliştirmiştir. Bu numuneler birbirine çok benzer olup istenilen derecede ve eşit kıymette bulunmaktadır. Bu halde dış görünüşe bakılır ise bir top numunesinin diğer bir numune üzerinde üstünlük sağlaması mümkün değildir. Meseleye yeni bir fikir katmak, şartları mümkün duruma getirilmesi ve uygulamaya konulması muhtemeldir. Yeni fikirlerden birisi de topların nakli sırasında parça parça sökölüp ihtiyaç anında yerine takılmasıdır³⁰¹.

Ocak 1878 yılında İngiltere'de 7 librelik (3,2 kg) yeni icat edilmiş dağ topu üzerinde yapılan denemeler hakkında önceden bazı bilgiler vermiştir. Miralay Lomtrorie tarafından teklif olunan top üç parçaya ayrılıp, bir dakika bile sürmeden yine bütün haline getire bilindiği ve her bir parçası dahi 90,8 kilogramdan fazla olmadığı daha önceki haberde yazılmıştır. Sir Armstrong'un fabrikasında hivli usulü üzere üretilen 7 librelik (3,2 kg) diğer bir sökölür dağ topu bu defa Madrid'de denenmiştir. Bu topun çapı 2,5 Pus (64 mm) olup eşit ağırlıkta bulunan iki parçası 380 libre (172,4 kg) ağırlığında bulunmaktadır. Madrid'de yapılan denemelerde dahi İngiltere'nin Woolwich tersanesinde yapılan denemeler gibi neticeler istenilen noktaya gelmemiştir. Rusya'da muhasara topları için daha büyük bir surette yapılan denemelerin tamamlandığının ilan edilmesi üzere Madrid ve Woolwich denemelerinden bahsetmekten vazgeçilmiştir.

³⁰⁰ "Rusya'da Sökölür Toplar", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1179, H. 11 Safer 1296/M. 3 Şubat 1879, s. 4; "Rusya'da Sökölür Top Bendinden Mâba'd", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1181, H. 18 Safer 1296/M. 10 Şubat 1879, s. 4.

³⁰¹ "Rusya'da Sökölür Toplar", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1179, H. 11 Safer 1296/M. 3 Şubat 1879, s. 4.

Yazara göre gerçekten sökülen toplar muhasara zamanında önemli işler görebilecektir. Çünkü şimdiye kadar hemen her hücumdan yeterli olmayacak çapta toplar kullanıldığı, bu topların muhasara edilmiş kişiler tarafından kullanılan topların aşağısında bir kuvvette bulunduğu ve müdafaada edilen mevkiin çeşitli istihkâmlarını tahrip edememiştir. Bundan başka taarruz eden ordu toplarının çeşitli parçalarını toplayıp doğal haline getirmek için hem vakti hem de gerekli olan araç ve aleti vardır.

Rusya'da dağ topları için yapılan denemelerde sadece poligon talimleri ve belirli denemeler yeterli görülmemiştir. Bu yüzden Rusya sökölür toplarını *Şark Muharebesinde (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı)* kullanılıp büyük üstünlük gösterdikleri için artık bu topların üretim dairesine dahil edilecektir. Ayrıca sökölür top mesele Rusya'nın topçu komitesi tarafından resmen çözümlenmiş olduğundan Rusya'nın topçu gazetesi bu komitenin görüşünü ekim nüshasında yayınlanmıştır. Sonra topçu komitesi *Obukhov* fabrikasının müdürü savaş yaveri Mösyö Kolokvolçof tarafından teklif olunan sekiz puslu sökölür top ile dokuz puslu sökölür muhasara toplarını üretim aşamasına dahili mümkün olup olmadığını araştırılmıştır. Bu toplarından her birinin bir numunesi son savaş sırasında Tuna ordusunda kullanılmıştır.

Bu komite kendi fikirlerini şunların üzerine kurmuşlardır:

Şimdiki muhasara toplarında toprak istihkâmları altüst edebilecek çarpma kuvveti bulunmadığı gibi topraktan yapılmış metris karşısında işe yaracak surette top atabilmek için ziyadece uzun bir mermiyi pek doğru fırlatacak bir topun varlığına gerçekten ihtiyaç vardır. Muhasara zamanında özellikle topçu muharebesinin yapıldığı mesafelerde 500'den 700 sazhen (1066-1893 m) gerekir ve bu suretle metrisin istenilen noktasına isabet ettirilir. Hakikatte sekiz puslu havandan iyi sonuçlar alınabilir ise de bu top doğrulukça sekiz puslu hafif topun aşağısında bulunmaktadır. Bundan dolayı bizim muhasara alayı dahilinde sekiz pus uzun bir topun bulunması arzu olunduğu tasdik olunmalıdır³⁰².

Makalenin devamından muhasara toplarının diğer zayıf noktaları üzerinde durulmuştur. Muhasara toplar bir dereceye kadar dayanıklı, kemer şeklinde bulunan

³⁰² "Rusya'da Sökölür Toplar", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1179, H. 11 Safer 1296/M. 3 Şubat 1879, s. 4.

metrisler üzerine yeterli etkiye sahip değildir. Sekiz puslu havan topların denemelerinde³⁰³ görüldüğü üzere bu topların istihkâmlar üzerine fırlatarak onları tahrip etmek imkansızdır. 1066-1893 metre mesafe üzerinden direk nişandan ziyade dikine alınan nişanla başarılı olacağı daha ziyade beklenmektedir. Çünkü direk nişan alınacağı zaman çok fazla barut koymak gerekir. Bu bakımdan sekiz puslu uzun bir topun varlığı muhasara topçularına gerekmektedir. Ancak mevkilerin teçhizine mahsus olan sekiz puslu hafif toplar zaten 260 pud (5.897 kg)³⁰⁴ ağırlığında olduğundan hemen her devlet nezdinde muhasara topları için ağırlıkça kabul olunan sınırı hayliden hayli aşmaktadır. Bundan dolayı Rusya topçu komitesi Yüzbaşısı Kolokolçof tarafından teklif edilen numunelere göre sekiz puslu sökülür hafif top Rusya askerî yönetimi tarafından kabul etmek edilmektedir.

Rusya’da üretilen sekiz puslu sökülür top üç parçadan ibarettir:

- 1) 32 pound (14,51 kg) ağırlığında muylu yayı
- 2) Bu topun söküldüğü zaman kuyruk kısmı muylularla birlikte kundağın üzerine kalacağından kundak 177 pound (80,28 kg) ağırlığındadır
- 3) 111 pound (50,34 kg) ağırlığında müceff yayı³⁰⁵

Bu parçalar birleştiğinde kuyruğun kapağıyla beraber 346 pound (156,94 kg) ağırlığında bulunan bir top savaş meydanına gönderilmeden önce dayanıklılığını anlamak için 19 libre (8,6 kg) barutla 130 kez atılmış ve her otuz atışta bu top sökülüp yine takılmıştır. Bu top bir köy yakınında tabya edilmiş bir bataryaya getirilip bocurgat vasıtasıyla yirmi nefer tarafından üç saat bile sürmeden takılmıştır. Bu top hiçbir sıkıntı olmaksızın 23 ağustosan 12 ocağa kadar 69 defa atılmıştır. Topçu komitesi sekiz puslu sökülür topun nakil ve kullanımından sorumlu olan Miralay Peter von Bilderling raporuna dayanarak Rusya ordusu için bu numune de topların sipariş etmiştir. Bununla birlikte komite, üretici için bir sıkıntı

³⁰³ Prusya topçularının Silberberg mevkiinde yaptıkları denemelere göre Prusya numunesinde olan barut hazineleri öncelikle bir humbara atılıp da bu kemer üzerindeki toprak tamamıyla bir tarafa indirildiği zaman sekiz puslu havan humbaralarında korkulur. Paris’in muhafazası esnasında Fransa istihkâm subaylarının düşüncelerine nazaran sekiz puslu humbaralar bir m toprakla örtülmüş ve bir metre kalınlıkta bulunan kemerler üzerine ilk başta etki etmez. Bilakis humbaralar toprak istihkâmlarda kemerler hendeklere tehlikelidirler. Çünkü bunların yeniden inşa olunmuş yarı dairesel kemerler yarım metre kadar kalın olup iki metreden ziyade toprakla kaplıdır.

³⁰⁴ Bu ağırlık ağızına kadar çemberlinmiş sekiz puslu hafif bir topun ağırlığındadır. Ancak bu topun eski numunesi 335 pud 5488 kg ağırlığındadır.

³⁰⁵ “Rusya’da Sökülür Toplar”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1179, H. 11 Safer 1296/M. 3 Şubat 1879, s. 4.

olmazsa topun muylusunu takviye ederek ağırlığını arttırılmasını istenmiştir. Ayrıca kuyruk ve müceff payının ağırlığı azaltılmasını talep etmiştir. Topçu komitesine göre yapılacak bu değişikliklerin şu faydaları olması beklenmektedir:

- 1) Bu değişiklikler çeşitli parçaların naklini kolaylaştıracaktır. 111 pounce (50,34 kg) ağırlığında bulunan müceff payı için özel bir araba yapılması gerekirken 80 pounce (36,27 kg) ağırlığına indirilerek adı arabalar üzerinde nakil olunabilecektir.
- 2) Böylece bu değişiklikler sayesinde bir top kolayca sökülüp takılacaktır³⁰⁶.

Sekiz puslu sökülür top Yergöğü (Romanya) yakınında sekiz pus havanlı bir kundak üzerinde tabya olunmuştur. Bu kundağın dört kadem dört pus (1,64 metre) yüksekte olduğu gibi doğrudan direk alınan nişanlarda topa ve topçu askerine yeterli miktarı siperlik edemez. Bundan dolayı topçu komitesi bir top için 6 kadem (2,27 metre) yüksekliğinde özel bir kundağın imaline karar verilmiştir. Dokuz puslu (228 mm) sökülür havan bu numunede olan bir havan³⁰⁷ dahi son savaşta kullanılıp dokuz puslu havanın geçici sahil kundağını üzerinde yerleştirilmiştir. Bu kundakla doğrudan doğruya nişan alınmaz. Eğer sökülür havan topu için bu kundak kesin kabul olunur ise bu usul üzere alınan nişan hesaba katılacaktır. Şimdiye kadar yapılan denemelerde dokuz puslu havan toplarıyla sekiz puslu havanın bir etkisi görülmeyen istihkâmları tahrip edebileceği düşünülmemiştir. Ancak dokuz puslu havanın 300 librelilik (136,07 kg) mermi ağırlığı ancak 200 libre (90,71 kg) olan sekiz puslu havanın mermilerinden üstün neticeler beklenmektedir.

Dokuz puslu sökülür havan topunun muhasara topları düzenine dahil edilmesi bazı sorunlara neden olacaktır. Bu sorunlar şunlardan ibarettir:

- 1) Bu topun mermileri çok ağır olduğundan muhasara altına alınan mevkie kadar ve özellikle muhasara parkından bataryaya kadar nakli, batarya da yapılacak manevra hareketlerinin çok zahmetli olması.
- 2) Havan topunun kundağı 150 pounce (68,03 kg) ağırlığındadır. Eğer bu havan topunun kuyruğu sekiz puslu sökülür topun kuyruğunun 180 pounce (81,64 kg)

³⁰⁶ a.g.m.

³⁰⁷ Havan topu üç parçadan yani muylulara sahip kuyruk muylu ve müceff yanından ibarettir. Yeniden kurulan bir topun ağırlığı 350 pud 5743 kg olup muhtelif parçaların ağırlığı hakkında malumat yoktur.

ağırlığını aşmaz. Doğal olarak bu kadar parça kundakla birleşince 330 pud (149,68 kg) ağırlığında bulunacağı gibi nakledilmesi büyük sıkıntılara neden olacaktır. Bununla birlikte bu surette nakilde vazgeçilerek kundakla kuyruk dahi ayrı ayrı surette nakledilmesi gerekli olabilir.

- 3) Bir muhasara bataryasında bulunan dokuz puslu havan topunun dalma? usulünde nişan aldırılması için kuvvetli bir platformun inşasında dahi sıkıntı olacaktır. Sahil bataryalarının kirişlemelerine benzer kirişlemelerin kullanılması gerekecektir. İstihkam heyeti istenilen yollarının tesisine ve kereste tedarikine memur olduğu gibi sökülür havan topunun muhasara parklarına dahil edilmesi yüzünden olan hususi sıkıntılardan dahi sorumlu olacaktır³⁰⁸.

Sökülür top hakkında topçu komitesi son kararı vermeden önce bu mesele üzerine General Totleben'in dahi görüşlerinden faydalanmak istenilmiştir. General Totleben'e göre *dokuz puslu sökülür havan topunun kullanımı her ne kadar sıkıntıya neden olmakta ise de bu topun kabulü ordu için büyük faydalara neden olacağı açıktır. Nitekim bu havan topu muhasara muharebelerinde kalın kemerleri tahrip etmekten başka sahillerin muhafazasında ve eşyaların nakli sırasında işe yarayacaktır. Çünkü hücum olunan noktaya nakli sıkıntı olacak toplara göre bu cins topların sahillere nakli muhassenattan hali değildir*³⁰⁹.

General Totleben'in bu düşüncelere dayanarak topçu komitesi, dokuz puslu sökülür havan topunu muhasara takımlarını tertibat sırasına dahili dahi uygun görmüştür. Havan topunun ilk numunesiyle yapılan denemeler üzerine bu komitenin hiçbir bilgisi olmadığından bu numunenin kesin bir örnek model olarak kabul olup olunmayacağı belirlenmemiştir. Bundan dolayı topçu komitesi sorunu halletmek için Obukhov fabrikasından havan toplarının ağırlığı ve imali hakkında bilgiler istemiştir. Topçu komitesi tarafından dokuz puslu sökülür havan topu kabul edilmiş, topun kundağı noktasında da eski geçici sahil kundağı tahsis edilmiştir. Böylece topçu komitesi bu kundağının Maralbian sökülür havan topunun göreceği hizmete göre değiştirilip değiştirilmediğini, ne türlü değişiklik yapıldığı üzere bilmek istemiştir.

³⁰⁸ “Rusya’da Sökülür Top Bendinden Mâba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1181, H. 18 Safer 1296/M. 10 Şubat 1879, s. 4.

³⁰⁹ *a.g.m.*

Havan topunun kullanımı faydalı olup olamayacağı konusunda kesin bir karar verildiği takdirde bu toplar Rusya'nın Avrupa kıtasında inşa olunan iki muhasara parklarına dağıtılmayıp bütün harp mühimmatlarıyla beraber Kiev gibi bir merkezde toplanacaktır. Sonra oradan ihtiyaca göre Rusya'nın güney veya batı hududuna gönderilecektir. Topçu komitesinin düşüncesine göre 40 adet sekiz puslu sökülür hafif top ve 40 adette dokuz puslu sökülür havan topunun imali yeterlidir. Bu toplardan her birinin en fazla 500 defa atacak mühimmat verilecektir. Harp gemilerinde dahi atış edebilmek için mermilerin yarısı çelikten diğer yarısı da dökmeden üretilecektir. 1877 yılında kullanılan numunelik kalıplar ve iki çaplı mermiler için kabul olunmuştur.

Rusya'nın topçu gazetesinin diğer bir nüshasında ise Miralay Alexander Alexandrovich von Bilderling raporundan bazı kısa detaylar verilmiştir. Bu detaylar daha çok Miralay Bilderling'in son Osmanlı-Rus muharebesi sırasında sekiz puslu sökülür top üzerinde yapılan denemeleri sırasındaki izlenimlerinden müteşekkildir. Miralay Bilderling izlenimlerini şu şekilde kaleme almıştır:

Topun muylusu dökme çelikten üretilip etraf kalınlığı 1,5 pustur (38,1 mm). Topun kuyruğu ve müceff payı dairevi bir vida ile birleşip, vida ise bu iki parçaya çember makamında bulunur. Bu halde kuyruğun kapağı da hesaba dahil edilirse bu top beş parçadan ibaret oluyor. Öteye beriye çarpılarak üstü bozulmaması için iç boru nakliyat zamanında kapalı bir sandık içinde taşınmıştır. Topun çeşitli parçaları şu şekilde toplanıp birleştirilir. Kuyruk kundağının üzerine yatay olarak yerleştirilmiş, müceff payı bocurgat vasıtasıyla kuyruğun yukarisına çıkarılır ve çember takılır, sonra vidası çevrilir. Bundan sonra muylusu kuyruktan topun içine yerleştirilir ve öncelikle muylu el ile yerleştirildikten sonra bir uzun vida vasıtasıyla düzgün konuma getirilir. Bu vidanın başı muylunun kuyruk bulmasına dayanıp diğer açı dahi topun ağzına dayatılan bir levhadan geçerek nihayet bu levhaya dayanan bir vida deliğine girer. Bu vida deliği manivela vasıtasıyla çevrildikten sonra vidası ilerleyip muylu dahi beraber yürür. Böylece muylu asıl mevkiine oturur. Vida uçtan uca çevrildikten sonra muylu dışarı çıkarılır³¹⁰.

³¹⁰ “Rusya’da Sökülür Top Bendinden Mâba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1181, H. 18 Safer 1296/M. 10 Şubat 1879, s. 4.

Miralay Bilderling'in raporunun devamında ise Rusçuk muhasarası sırasında topun yeniden kurulduğu zaman geçen süre ile ilgili izlenimlerini anlatmıştır: *Topun parçalarını toplamak için bir buçuk saat, borunun yerine konması için otuz beş dakika, topun teçhizi için yarım saat. Akşam saat dokuzda sağanak bir yağmur zamanında bu işte asla kullanılmamış yirmi asker tamamıyla topu kurup işe son vermiştir*³¹¹.

Miralay Bilderling'in raporunda sekiz puslu topun Osmanlı istihkâmı ve gemileri üzerindeki etkilerini şu ifadelerle anlatmaktadır:

Bu top atış atmaya başlayıp ağustosun on birinden yirmi beşine kadar istenilen hedefe birçok mermi isabet ettirmiştir. Ağustosun yirmi beşinci günü 2.943 km mesafede olup metrisi kumdan olan bir bataryayı altı atışla altüst ederek gürletmiştir. Yedinci atışta sipersiz bir topu dağıtmıştır. Osmanlı askerlerinin ağustosun yirmi altıncı gecesi bataryalarını yeniden inşa edip atış etmeye başlamıştır. İlk atışta bu sekiz puslu top o zaman mükemmel surette düzen almış olduğundan Osmanlı bataryasının iki mazgal deliği arasındaki parçayı çevirmiş olduğundan bu batarya ertesi gece sipersiz kalıp yüz üstü bırakılmıştır. Eylülün birinci günü bu topla bir monitör vapuru üzerine altı mermi atış yapıp dördüncü mermi isabet etmiş olduğundan bu gemiler artık bir daha Rusçuk sularında görülmemiştir. Bu top üç ay kullanıldıktan sonra 29 Ekim günü sıkıntısız sökülmüş ve borunun safhası kesinlikle zedelenip bozulmamıştır. 7 Kasım günü Razgard şosesi üzerinde bulunan bir kol Osmanlı askerî üzerine bu topla yine atış edilip galibiyet kazanılmıştır. Kısaca 14 ve 15 Kasım günleri 4,9 km mesafeden Tuna'da Gouda isimli adanın arkasında demirleyen gemiler üzerine kırk yedi defa atış edilip bu gemiler atış menzilinden çekilip gitmeye mecbur olmuştur. Yüzbaşı Kolokolçof sökülür dört librelük bir dağ topu da imal ettirmiş olmakla bu top 426 kg ağırlığında bulunduğu gibi üç parçadan ibarettir. Bu parçalardan birinin ağırlığı 98 kg ve diğerinin 114 kg ve üçüncü dahi 164 kg'dır³¹².

³¹¹ a.g.m.

³¹² "Rusya'da Sökülür Top Bendinden Mâba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1181, H. 18 Safer 1296/M. 10 Şubat 1879, s. 4.

3.7. CERÎDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE BİRLEŞİK AMERİKA ORDUSU

Bu bölümünde yabancı ordular başlığı altında yer vermeye değer bulduğumuz Amerika ordusu olmuştur. Zira 20. yüzyılın süper gücü olacak olan Amerikan ordusunun 1870’li yıllarda nasıl bir organizasyonu olduğunu bilmenin önemli olduğunu düşündük. Ayrıca Amerikan-Osmanlı silah ticareti bakımından Amerikan ordusunun silah ve teknolojik gelişme haberlerine de yer verdik.

3.7.1. Birleşik Amerika Devleti’nin Askerî Organizasyonu

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin 14 Ekim 1878 tarihinde yayınlanan sayısında *Müctemi’an Amerika Tensîkat-ı Askeriyyesi* adıyla yayınlanan makalede Amerikan ordusu hakkında bilgiler verilmiştir³¹³. Makalede Birleşik Amerika Cumhuriyeti’nin millet meclisi azasından Mösyö Banning, 1 Temmuz 1878 tarihinde Amerika’n ordusunun düzenlemesine dair millet meclisine bir tasarı sunduğu yazmaktadır. Bu tasarı gereğince düzenli askerlerin büyük kısmı 20.000 kişiden ibaret olduğundan dolayı parlamentonun oyu ve kararı bağlı olmaksızın askerlerin mevcudu bu miktarı aşamayacaktır. Tasarıya göre uygulanacak olan başlıca kısıntılar ise şunlardır; Sûvâri alaylarını altıya, topçu alaylarını üçe ve mart on beşinde kaleme alınan düzenleme gereğince piyâde alayları on beşe indirilmiştir. Fesih olunan kolların askerleri, mülazımları, mızıkacıları ve borazanları peyderpey sırasına konulacaktır. Söz konusu tasarı beş başlık altında düzenlemeler anlatılmıştır. Bu başlıklar ise şu şekilde izah edilmiştir.

1) Sûvâri Bölüklerinin Tertibatı

Bir sûvâri bölüğünde 1 yüzbaşı, 1 mülazım-ı evvel, 2 bölük emini, 5 çavuş, 4 onbaşı, 2 borazan, 2 baytar, 1 sirâc ve toplamda 85 asker bulunacaktır (Mart on beşinde kaleme alınan düzenleme gereğince 100 asker bulunacaktır).

2) Piyâde Alayı

³¹³ “Müctemi’an Amerika Tensîkat-ı Askeriyyesi”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1148, 17 Şevval 1295/M. 14 Ekim 1878, s. 4.

Piyâde alayı dörder bölüklü 2 taburdan oluşacak ve 1 miralay, 1 kaymakam, her tabura 1 binbaşı (mart düzenlemesi gereğinde her alaya 6 binbaşı), 1 kolağası, 1 konakçı, 1 başçavuş, 1 konakçı çavuşu, 1 mızıkacı subayı, 2 baş mızıkacıdan müteşekkil olacaktır. Kolağası ile konakçı alayın mülazımlarından seçilecektir. Parlamento tarafından özel bir izin olmadıkça mevcut üç taburdan sadece iki taburu düzenlenecektir.

3) Piyâde Bölüğü

1 yüzbaşı, 1 mülazım-ı evvel, 1 mülazım-ı sâni (mart düzenlemesi göre 2), 1 bölük emini, 4 çavuş, 44 onbaşı, 2 fişekçi, 2 mızıkacı, en az 60 (Mart düzenlemesine göre 85) askerden ibarett olup toplamda 150 asker bulunacaktır.

4) Umûm-i Erkân-ı Harbiye Tertibatı

Umûm-i erkân-ı harbiye de süvâri miralay rütbesinde bir seryaver (Adjutants General), bir süvâri kaymakamına denk rütbede bir seryaver yardımcısı ve süvâri binbaşısı rütbesinde diğer iki seryaver yardımcısı. Bunlara yardım etmesi için reis yüzbaşı ve mülazımlardan ikinci yardımcı makamında on nefer yüzbaşı seçecektir. Boş kadrolara zaten istihdam olmuş olan subaylarla doldurulacaktır.

5) Genel Denetim Komitesi

Bir müfettiş, umûmi iki müfettiş, umumi muavini ve binbaşısı rütbesinde her bir askerî fırkada birer ikişer subay olmalıdır. Askerî mahkemelerin kaldırılması sadece umûmi bir askerî savcı daimî olacaktır. Konakçı ile erzak daireleri kaldırılması veya bir daireye dönüştürülerek levazım dairesi adı verilecektir. Milletvekili Mösyö Banning düzenleme tasarısı kaleme aldıktan sonra zâbitân ve ümerayı tertibatıyla askerî düzenlemeler hakkında ayrıntıya girip bir mirliva (Major Generali) ile bir Brigadier General (mirliva ve miralay rütbesi arasında bir askerî rütbe) varlığının gerekliliği ortadadır. Her bir terfi namzetlerinden hiç olmazsa üç subay komisyonlar vasıtasıyla sınav olacaktır. Her bir subay 45 yıl askerî hizmette bulunduğu veya 62 yaşında olduğu halde emekli edilecektir.

Tablo 3.43: Birleşik Amerika Devleti'nin Subay Maaşları

Rütbe	Maaş
Müşir (General)	10.000 \$
Ferik (Lieutenant General)	8.000 \$
Mirliva (Major General)	6.000 \$
Brigadier General	5.000 \$
Miralay	2.000 \$
Kaymakam	2.500 \$
Binbaşı	2.000 \$
Atlı yüzbaşı	1.800 \$
Piyâde yüzbaşı	1.600 \$
Süvâri mülazım-ı evvel	1.500 \$
Piyâde mülazım-ı evvel	1.400 \$
Süvâri mülazım-ı sânisî	1.300 \$
Piyâde mülazım-ı sânisî	1.200 \$
Ruhani memuru	1.200 \$

Böylece Amerika'nın bağımsızlığından beri eğer hukukçuları daimî orduları kaldırıp yerlerine millî askerleri düzenleme teorisini tercih edilmiştir. Bundan dolayı 1783 tarihinde barış antlaşması imzalanır imzalanmaz düzenli askerler gönderilmiştir. Ancak ertesi sene kuzey batı sınırının korunması için 700 askerden oluşan bir alayın düzenlenmesi gerektiğinden mevcut ordunun düzeni o alaydan ortaya çıkmıştır. Çünkü 1786 yılında 2.040 askerin silah altına alınması gerekti düşünerek 1796 yılında dahi harici bir takım kargaşadan dolayı topçu, istihkâm ve piyâde askerlerinin mevcudu 4.800 askerden oluşan bir alay oluşturulmuştur. Amerika o zamandan beri daimî kuvvetlerin mevcudunu devamlı artmıştır. Ancak bazı durumlardan dolayı parlamento tarafından mevcudun azaltılması istenmiştir. On sene boyunca devam eden köleliğin kaldırılması ile başlayan muharebeler ordunun mevcudu olağanüstü şekilde arttırılmış ancak son yıllarda tekrar uygulanan düzenlemeler mevcudu yavaş yavaş azaltmıştır. Bu bakımdan Milletvekili Mösyö Banning'in hazırladığı tasarı teklifi daha önceki uygulamalar ile genel düşünceleri benzediği yazmaktadır.

Diğer taraftan Amerika Cumhuriyet'inin önceki yıllarda düzenlenip henüz uygulamaya konulmayan bazı kanun hükümleri gereğince 18 yaşından 45 yaşına kadar her bir yerli askerî milli liselere gönderilmesi düşünülmektedir. Ayrıca bu askerlerin kullanması için gereken silahları dahi kendisi tedarik etmesi düşünülmüştür. Ancak bu kanun hemen uygulanamayıp sadece karar olarak kalmıştır. Kendi milli askerî harcamaları oluşturmuş olan çeşitli eyalet hükümetleri gönüllü asker sıfatıyla asker toplanmaktaydı. Fakat 1877 yılında parlamento hoşgörü ile geçirilmekte olan bu kanunu uygulamaya koymak arzusunda olduğundan dolayı bu konuda inceleme yaparak bir rapor oluşturulması Konakçı General Meigs'ten rica olunmuştur.

General Meigs'in hazırladığı bu rapor daha sonra yayınlanmış ve millî askerler hakkında bu rapordan faydalanılmaktadır. General Meigs'in belirttiğine göre yaşça millî orduya girecek kabiliyette bulunan Amerikalıların toplam miktarı 7.500.000 askere yaklaşmıştır. Bu miktarın %50'si hasta, zayıf vesaire olarak düşürüldükten sonra yine askerî hizmete elverişli 3.750.000 kişilik bir mevcut kalmaktadır. Millî askerlerin alay bölüklere dağıtımı, düzenlemesi ve her sene teftiş zamanında kışlalara çağırılarak eğitim ve öğretimi yapılması için General Meigs'in hesabınca aşağıda gösterilen masrafın yapılması gerektiği yazmaktadır:

Tablo 3.44: General Meigs'in Hesabına Göre Amerika Devleti'nin Askerî Masrafları

Her bir asker için bir kat elbisenin yıllık masrafı	133.891.000 \$
Hükümet tarafından gerektiği halde ordugâh ve kalelerin muhafazasının 5 yıllık masrafı	23.233.104 \$
Silahların değişimi ile teçhizat, erzak ve diğer gerekli şeylerin masrafı	20.468.000 \$
Personel yollukları	25.500.718 \$
Çeşitli Masraflar; ser kâtip ve kâtip memurlarının maaşları	408.810 \$
Barınma ve kışla masrafları, manevralardan dolayı arazi sahiplerine verilen tazminat	15.000.000 \$
Ot ve saman masrafı	6.594.481 \$
Toplam	245.096.223 \$

Topçu sınıfının teçhizat ve diğer eşyaları bu tabloya dâhil değildir. Makalenin devamında eğer bu kanun uygulamaya konulur ise böyle bir miktarın halktan toplanması gereceği yazmaktadır. Bundan dolayı Birleşik Amerika'nın 15.000.000 nüfusu olduğu ve içişleri meşgul olan ve kişisel hürriyet fikrine sahip olan bir halkı mecburiyet altında millî ordu kanunu kabul ettirmeye kalkışılır ise şüphesiz halkın tepkisine sebebiyet verileceği ifade edilmiştir. Amerika'da asıl millî ordu gönüllü askerler müteşekkil olacaktır. Hükümet bu durumda yapacağı en iyi işin bir millî ordu okulu açmak olacağı makalede ifade edilmektedir. Çünkü büyük bir savaş olduğunda hemen silahaltına alınacak askerler millî okullardan çıkan askerler olacaktır. Nitekim bir taraftan da millî ordunun eğitim ve öğretimine devam etmese çıkacak bir iç isyan karşısında bir güvence gereksiz olur. Eğer bu gibi isyanlar önemsiz bir şey olur ise düzenli ordu yeterli olur. Eğer aksine bu isyanlar iç savaş şeklinde olur ise eğitilmiş askerler her iki tarafa da faydasına olacaktır.

Generalin Meigs'e göre parlamento kendi tasarısı üzerine ısrarcı olur ve bu tasarı askerî kanunnameye dâhil edilirse hizmete elverişli olan Amerikalı gençler silahaltına alındığı takdirde daha sağlıklı olacağı düşünülmektedir. 21 yaşına giren delikanlılar her sene başında toplanılabilir ise de kısa bir müddet için bile 18'den 45 yaşına kadar olan bütün yerlileri toplamak gerekir. Uygulanan düzenlemeye göre 21 yaşında olan delikanlıların miktarı 420.000 yaklaşmış olduğundan hiç olmazsa bu miktarın yarı mevcudu olacaktır. Örneğin kararlaştırılmış olan talimleri iki sene sıra ile uygulandıgınırsa her sene haftalarca 440.000 askerin beslenmesi gerekli olduğundan 220.000 askeri için aşağıdaki yazılı olan masrafın tercihe kalacaktır;

Giyecek Masrafı	7.875.941 \$
Ordugâh ve Kale Muhafazası İçin Gerekli Olan Eşyalar	1.362.647 \$
Taşımacılık ve Yolluk Masrafı	3.885.529 \$
Çeşitli Masraflar	24.049 \$
Baraka ve Kışla Masrafı	882.923 \$
Levazım	187.941 \$
Toplam	14.219.030 \$

Yukarıdaki bu hesaba oranla iki sene içinde 28.836.060 \$ masrafın isteğe bağlı olduğu halde millî ordunun maaşları dahi bu toplamın dışında kalmaktadır. Amerika

Devleti'nin böyle bir zorunluk sonucunda bu sistem faydalı olacak mıdır tartışılmaktadır. General Meigs buna inanmıyor. Avrupa'da uygulanmakta olan mecburi askerlik gibi halk dahi belki de bu kuralı gaddarca bir düzeleme olarak görecektir. Bu reformun çoktan beri sorgulayanlar her ne kadar mühim ve acil nazarıyla bakmakta iseler de halk güçlkle kabul edecektir.

3.7.2. Birleşik Amerika Devleti Ordusunda Askerî Teknolojik Gelişmeler

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin 12 Eylül 1878 tarihinde yayınlanan nüshasında Hotchkiss isimli bir Amerikalının bu defa bulduğu revolver topunun denemesi *Especya* surlarında yapılmış ve denemeler hakkında detaylı malumat *Cenova*'nın "Kafaru" isimli gazetesi vermiş haberden tercüme edilmiştir³¹⁴. Haberde revolver usulünde buluna topun 37 milimetre çapında çelikten üretilmiş beş adet namlusu olduğu ve hepsi bir eksen üzerinde dönmektedir. Topun üzerinde bulunduğu sehpa dahi çelikten ise de topun dipçiği dökmedendir. Namluların arkasında bir sandık bulunmaktadır. Bu sandıkta topu dolumu, atış sırasında kullanılacak alet ve çeşitli eşyalar konulmaktadır. Bir dakikada yüz kez atış yapabilecek derecede sürati vardır. Mucidi Hotchkiis'in vekilleri ile deniz komutanlarından oluşan bir komisyon izlediği sırada denemeler yapılmıştır. Revolver topunun bir üstünlüğü vardır ki sehpa üzerine konulan karabina gibi nişan almak durumda tutulur. Gerektiğinde hemen tebdil yön değiştirebilirsiniz. Büyük bir gemiye altı adet revolver topunun yerleştirmek mümkündür. Bu top başlıca torpil vapurlarını korumak için kullanılacaktır. Ağırlığı 200 kilogramdan fazla değil iken 445 gramlık dökme obüs ve çelikten mermi atabilir. Bu obüsler 22 gramlık alevli maddelere eşit olduğu halde toplam ağırlığı 30 gramdır.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin 2 Ocak 1879 tarihinde Daily News gazetesinin 4 Ocak tarihli nüshasında incelemeye göre Greenwich'te üretilmiş olan 80 tonluk top son defa olarak yeni icat edilmiş bir barutla atış denemesi yapılmıştır³¹⁵. Bu kez kullanılan yeni icat barut yani Waltham Abbey'in menşuru barutu 460 libreden yani 208, 84 kilogramdan ibaret olup atıldığı sırada 1626 akdem (495,93 m/sn) ilk sürati sahip olduğu iç basıncı her parmak

³¹⁴ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1140, H. 15 Ramazan 1295/12 Eylül 1878, s. 1.

³¹⁵ *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1170, H. 7 Muharrem 1296/2 Ocak 1879, s. 1.

karesinde 195 tonluk yani her santimetre karesinde 3703 kilogramı aşmıştır. Bu top denemeleri yapıldıktan sonra kontrol edilmek üzere poligondan fabrikaya götürülmüştür.

3.8. CERİDE-İ ASKERİYYE GAZETESİNE GÖRE JAPONYA ORDUSU

19. yüzyılda dünyada meydana gelen modernleşme anlayışı, çok sayıda devleti kendini değiştirmeye ya da yeniden şekillendirmeye zorlamıştır. Bu modernleşme sürecinde Japonya'nın modernleşmesi oldukça orijinal bir örnek teşkil etmektedir. Zira Japonya 19. yüzyıla kadar kendi iç dinamiklerini korumuş ancak Batı'nın, özellikle de ABD'nin, etkisiyle modernleşme sürecine girmiştir. Japon modernleşmesi, İmparator Meiji Döneminde (1868-1912) toplumsal düzeyde köklü reformlar gerçekleştirmiştir. Bu modernleşme süreci Japonya'nın 20. yüzyılda bir dünya gücü haline gelmesini sağlamıştır. Neticede Japon ordusu 1895 Çin-Japon Savaşı'nda Çin'i ve ardından 1904-1905 Rus-Japon Savaşı'nda Rusya'yı mağlup etmiştir. Bu bakımdan Japon ordusunun bu iki ordu karşısında aldığı galibiyetler 1868 yılından itibaren başlayan askerî modernleşme hareketlerinin bir neticesidir.

Japonya'nın yenilenen ordusu Avrupa'da askerî süreli yayınlara konu olması ve Cerîde-i Askeriyye komisyonun daha yeni yükselmekte olan Japon ordusu hakkındaki haber ve makeleleri kendi sütunlarına taşıması son derece elzemdir. Bu sebepten yabancı ordular başlığı altında yer verdiğimiz en ilginç ve bir o kadar da askerî modernleşme açısından en güzel örnek olan Japonya ordusu, bu başlık altında bilgi vermenin doğru olacağını düşündük.

3.8.1. Japonya'nın Tarihi, Demografik ve Ekonomik Durumu

Japonya ordusu hakkındaki bilgileri Cerîde-i Askeriyye sütunlarına taşınması *Revue militaire* isimli Fransıız askerî gazeteden tercüme edilerek verilmiştir³¹⁶. Bilindiği gibi Japonya

³¹⁶ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1155, H. 12 Zilkade 1295/M. 7 Kasım 1878, s. 1; “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1156, H. 16 Zilkade 1295/M. 11 Kasım 1878, s. 4; “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1157, H. 19 Zilkade 1295/M. 14 Kasım 1878, s. 4; “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesinde Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1158, H. 23 Zilkade 1295/M. 18 Kasım 1878, s. 1; “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1159, H. 26 Zilkade 1295/M. 21 Kasım 1878, s. 4; “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1161, H. 3 Zilhicce 1295/M. 28 Kasım 1878, s. 4; “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1162, H. 7 Zilhicce 1295/M. 2 Aralık 1878, s. 4; “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1162, H. 24 Zilkade 1295/M. 9 Kasım 1878, s. 4.

Doğu kökenli bir devlet olması ve Japonya'nın da Osmanlı Devleti gibi Avrupa askerî reformlar uygulayarak modern ordu oluşturma çabası içindeydi. Bu modernleşme çabası iki devletin aynı süreç takip etmesi ve farklı neticeleri elde etmiştir. Bilhassa Japonya'nın Osmanlı Devleti'ne göre daha geç tarihlerde yani 1868 yılında Meiji dönemiyle başlamıştır. Japonya'da 1868 yılından önce hükûmet idaresi imparatorun otoritesinde değil daha çok Tokugawa denilen bir yönetimin elindeydi³¹⁷. Tokugawa yönetimi iki buçuk asırdan beri üç hanedan arasında sayısız varise intikal etmiş ve memleketin yönetimine Tokugawa'lar elinde olmasına rağmen Japonya imparatorluğunu oluşturan birçok yarı bağımsız prensliklere ayrılmıştır. Bu prenslikler kendi her birerleri ordu oluşturma yetkisine sahipti³¹⁸.

Japonya'da Tokugawa yönetimi bu prensliklere emirler göndererek kendi hakimiyeti altına almaya gayret göstermiştir. Ancak prenslikler bu emirlere itaat etmediğinden Tokugawa yönetimi idare konusundaki bu sorunları ortadan kaldırmak için Japonya'da dahilen ve haricen bazı reformlar yapma düşünmüşlerdir. Ancak bu reformlar için güçlü bir ordu oluşturmak gerekmektedir. Japon yönetimi daimî bir ordu oluşturmak arzusuyla Fransız hükûmetine başvurarak kendilerine bir askerî heyet gönderilmesi talebinde bulunmuştur. Bu talep kabul edilmiş ve Japonya'ya Fransız askerî heyeti gönderilmiştir. Bu heyetin marifetiyle Japonya'nın yeni askerî konseptinin temeli oluşturulmuştur. Böylece Japonya'nın modernleşmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır. Tokugawa Şoğunluğu, Fransa'dan gelen askerî danışmanların önerileri ile donanmayı modernize ederek zırhlı gemiler satın almış ve orduda daha fazla ateşli silahlar kullanılmasına yönelmişse de reformları yapacak vakit bulmadan isyan çıkmıştı³¹⁹.

Japonya'da çıkan bu isyen yönetsel bir değişikliğe neden olmuş, 1868 yılında İmparator olan Mikado, Tokugawa yönetimini tamamen ortadan kaldırarak hükümetin kontrolünü iktidarı altına almıştır. İmparator Mikado, yeni fikirlere sahip genç ve nüfuzlu bir hükümdar olması ve devlet işlerinin kontrolü altına aldığı anda vatandaşlarını uygar

³¹⁷ Tokugawa Şoğunluğu; Japonca'da Edo Şoğunluğu olarak da bilinen Tokugawa Şoğunluğu, 1600'den 1868 yılına kadar Edo döneminde Japonya'nın feodal askerî hükümetiydi. Tokugawa Şoğunluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: https://en.wikipedia.org/wiki/Tokugawa_shogunate, Erişim tarihi 21.08.2020.

³¹⁸ "Japonya Tensikat-ı Askeriyesi", *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1155, H. 12 Zilkade 1295/M. 7 Kasım 1878, s. 1.

³¹⁹ Ahmet Murat Kadioğlu, *Karşılaştırmalı Tarih Perspektifinden Osmanlı Japon Askerî Modernleşmesi (1870-1910)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2018, s. 78.

toplumların seviyesine çıkarmak üzere reformlar yapmaya başlamıştır. Bu reformların başta gelenlerinden biri askerî reformlar olacaktır. İmparator Mikado 1871 senesinde Fransız Hükûmetine müracaat ederek tekrar askerî uzmanlar gönderilmesini talep etmiştir.

Makalede kısa bir tarihsel süreçten bahsettikten sonra Japonya'nın coğrafi özelliklerinden bahsedilmiştir. Makalede Japonya'nın coğrafi özellikleri şu şekilde ifade edilmiştir³²⁰. Japonya bir takımadalardan ibaret olup kuzey eyleminin otuzuncu derecesinden elli bir derecesine kadar yayılmış ve uzunluğu 800 fersah (4548.0 km.) aşan başlıca adalardan ibarettir. Bu adaların yüz ölçümü 400.000 kilometrekare olup sahillerinde dahi birçok liman bulunmasından dolayı memleket bu yüzden ziyadesiyle bayındır olduğu gibi Edo, Yokohama, Hyogo, Osaka, Nagasaki, Niigata ve Hakodate isimli limanları dahi yabancı gemilere açık olduğundan peyderpey bayındırlığı artmaktadır. Bu limanların hepsinde çok büyük gemiler bile barına bilirler. Ancak birçok girişi olan kumsallarla kapalı olan Edo ile bölünmüş fazla olan Niigata limanları çok barınılacak limanlar değildir. Japonya'nın coğrafi özelliklerinden dolayı karaya asker çıkarmanın zorluğundan ve Japonya'nın herhangi bir saldırıya karşı doğal bir savunma mekanizmasına sahip olduğu yazmaktadır.

Makalenin devamında Japonya'nın demografik ve ekonomik durumu hakkında bilgiler verilmiştir. Japonya'nın yapılan en son nüfus sayımının göre nüfusunun 33.625.678 kişiden ibarettir. Bu miktarın 17.050.521 nüfusu erkek ve 16.575.157 nüfusu kadındır. 1877-1878 senesi bütçesi 51.256.430 Yen (bir Yen beş Frank değerindedir) olup bunun 5.850.000 meblağı askerî giderlere ayrılmıştır. Devletin borç miktarı 363.225.677 Yen yani 1 milyar 716 milyon Frank'tan ibarettir. İç borçları 349.826.661 Yen ve dış borçları ise 13.399.016 Yen olduğu yazmaktadır. Makalede Japonya'nın dış borçları önemsiz olduğu ve bu borcun Londra'da imzalanan iki istikrazdan meydana gelmiştir. Bu istikrazların biri Yokohama'dan Edo'ya³²¹ kadar demir yolları inşası için %9 faizli yüz bin İngiliz lirasından

³²⁰ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1155, H. 12 Zilkade 1295/M. 7 Kasım 1878, s. 1.

³²¹ Bu makalenin ilerisinde Edo yerine daima Tokyo ismini kullanılmaktadır. 1868 senesinde Tokugawa görevi kaldırılıp da imparator sarayının Edo'ya taşınmasından beri Edo yerine resmen “doğu bölgesinde payitahtı olan Tokyo ismi kullanılmış ve Mikado'nun eski ikametgâhı bulunan Kyoto'nun yerine dahi batı bölgesinin payitahtı olan Heian Kyo ismini kullanmıştır.

ibaret olup diğeri dahi %7 faizli iki yüz elli bin İngiliz lirası miktarındadır. İç borçlanmanın miktarı dahi şu şekilde belirlenmiştir.

1. Tedavüle çıkarılmış olan nakit kâğıt paraların 121.054.731 Yen'den ibarettir.
2. Mukataa durumunu kaldırmış olan 1868 senesi inkılabından sonra beyliklerin üstlenmiş olduğu eski borçlar
3. Hükümetin soylu gelirlerine karşılık vermiş olduğu hazine tahvilleri³²²

Japonya'nın Maliye Nezâreti borçların ödemesinde ciddi şekilde gayret göstermiştir. 1877 yılında Japonya'nın güneyinde ihtilal meydana gelene kadar iki sene içinde maliye nezâreti tarafından 9.964.694 Yen borçlara ödenmiştir. Ancak 1877 yılındaki ihtilali bastırmak için yüklü miktarlar harcamak gerektiğinden buna karşılık hükümet yirmi yedi milyon nakit kâğıt parasını tedavüle çıkarmak mecburiyetinde kalmıştır. Makalenin devamında Japonya'nın yönetim biçimi hakkında önemli bilgiler verilmiştir. Japonya'nın siyasi düzenlemesinde henüz hiçbir temel kanunun bulunmadığı, imparatorun ise bizzat otokrat olduğu yazmaktadır. Hükümetin temel kanunları bir takım eski batıl inançları toplayan Şinto mezhebinin usulü üzere kurulmuş olduğundan hükümleri kesindir. Hükümdar Mikado miktarları daima değişmekte olan ve ortalarında çeşitli dairelere nazırları bulunan özel danışmanlardan ibaret özel bir meclis yardımıyla devleti idare etmektedir.

3.8.2. Japonya Ordusu Yapısı ve Organizasyonu

Japonya'nın Kara Kuvvetleri başlıca üç unsurdan ibarettir. Bunlar; silahaltında olan ordu, silahaltındaki ordunun ihtiyatı ve millî ordudur. Bu kuvvetler imparatorun özel danışmanlarından olan Harbiye Nazırı unvanıyla atanan bir kişi tarafından yönetilmektedir. Harbiye nazırın iki yaveri bulunmaktadır. Bunlar umumi yaver ve birinci nazır muavini unvanına sahip yaverlerdir. Bu yaverler Harbiye nazırı ile çeşitli askerî dairelerde bulunan askerî yönetim arasındaki iletişimi sağlamakla görevlidir.

Japonya'nın Harbiye Nezâreti Heyeti

³²² “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1156, H. 16 Zilkade 1295/M. 11 Kasım 1878, s. 4.

Japonya'nın Harbiye Nezâreti heyeti 12 Mart 1874 tarihinde ve 3 Ekim 1875 tarihinde yayınlanan emirnameleri ahkâmı gereğince şu şekilde düzenlenmiştir³²³.

Tablo 3.45: Japonya Harbiye Nezâreti Heyeti Listesi

Harbiye Nazarının Maiyeti	
1 Başkan	Erkân-ı Harbiye Miralayı
1 Başkan Vekili	Erkân-ı Harbiye Kaymakamı
2 Harp Yaveri	Askerî Komutanlar
3 Emir Çavuşu	Yüzbaşı
Birinci Hizmet	
Başkan	1 Ferik veya Mirliva
Başkan Yardımcısı	1 Kurmay Miralay veya Kaymakamı
İkinci Yardımcı	1 Kurmay Binbaşısı
Birinci Kalem Odası Genel Haberleşme	Başkanı Bir Fermanlı Subay
İkinci Kalem Odası Askerî Yazı İşleri	Başkanı Bir Fermanlı Subay
Üçüncü Kalem Odası Umûm Zâbitân Ve Erkân-I Harbiye	Başkanı Bir Fermanlı Subay
Dördüncü Kalem Odası Yargıtay	Başkanı Bir Fermanlı Subay
Beşinci Kalem Odası Evrak	Başkanı Bir Fermanlı Subay
Altıncı Kalem Odası Tercüme	Başkanı Bir Fermanlı Subay
İkinci hizmet	
Başkan	Mirliva
Başkan Yardımcısı	Bir Piyâde veya Sûvâri Miralayı ya da Kaymakamı
İkinci Yardımcı	Bir Piyâde Binbaşısı veya Sûvâri Binbaşısı
Birinci kalem odası piyâde memurini	Başkan Bir Piyâde Binbaşısı
İkinci kalem odası sùvâri memurini	Başkan Bir Sùvâri Binbaşısı
Üçüncü kalem odası sùvâri beygirleri	Başkan Bir Sùvâri Binbaşısı
Dördüncü kalem odası mekkâre	Başkan Bir Mekkâre Binbaşısı
Beşinci kalem odası jandarma ³²⁴	Başkan Bir Sùvâri Binbaşısı
Üçüncü Hizmet	

³²³ a.g.m.

³²⁴ Japonya'da henüz jandarma usulü icra olunmamıştır. Jandarma kalem odası tensikat-ı mezkûr ile iştilal ederek bu babda bir layiha tetkik ve muayene edilmektedir.

Başkan	Mirlivâ
Başkan Yardımcısı	Bir Topçu Miralayı ve Kaymakamı
İkinci Yardımcısı	Bir Topçu Binbaşısı
Birinci Kalem Odası Topçu Memurini	Başkan Bir Topçu Binbaşısı
İkinci Kalem Odası Topçu Eşyası	Başkan Bir Topçu Binbaşısı
Dördüncü hizmet	
Başkan	Mirliva
Başkan Yardımcısı muavini	Bir İstihkâm Miralayı Veyahut Kaymakamı
İkinci Yardımcısı	Bir İstihkâm Binbaşısı
Birinci Kalem Odası İstihkâm Memurini	Başkan Bir İstihkâm Binbaşısı
İkinci Kalem Odası İstihkâm Eşyası	Başkan Bir İstihkâm Binbaşısı
Beşinci Hizmet	
Başkan	Umûm-i Levâzım Başkan
Başkan Yardımcısı	Levâzım-ı Askeriye Başkan
İkinci Yardımcısı	Bir Birinci Sınıf Levazım Askeriye
Birinci Kalem Odası Gıda ve Yakacak	Başkan bir baş komiser
İkinci Kalem Odası Kıyafet ve Kışlak	Başkan Bir Baş Komiser
Üçüncü Kalem Odası Hastane ve Seyyar Hastane	Başkan Bir Baş Komiser
Dördüncü Kalem Odası Maaş ve Harcırah	Başkan Bir Baş Komiser
Beşinci Kalem Odası Sandık ve Sarraf ve Buyurmak	Başkan Bir Levâzım Askeriye Başkan Yardımcısı
Altıncı Kalem Odası Muhasebe ve Haberleşme	Başkan Bir Levâzım Askeriye Başkan Yardımcısı
Yedinci Kalem Odası Teslimat	Başkan Bir Levâzım Askeriye Başkan Yardımcısı
Sekizinci Kalem Odası Rapor, Teklifler ve Muhasebe Ödemesi	Başkan Bir Levâzım Askeriye Başkan Yardımcısı
Dokuzuncu Kalem Odası İane, Masraf Nezareti ve Emeklilik	Başkan Bir Baş Komiser

Japonya'da henüz altıncı hizmet kurulmamıştır. Makalede ifade edildiğine göre harbiye nazırı bu hizmeti Fransa'nın harp debboyu sınıfı (depo) usulüne göre düzenlemek niyetinde olduğu yazmaktadır. Japonya'da genelkurmay heyetinde biri müşir olmak üzere dört ferik ve on üç mirliva'dan müteşekkildir. Japon ordularının kurmay heyetleri ise henüz

düzenli şekilde oluşturulmamıştır. Çünkü askerî okullarda özellikle eğitim görmüş bir miktar subay mezun olup da orduya dahil olmaya başlayacağı zamanda kadar kurmay heyetini oluşturamayacağı yazmaktadır. Japonların tahminine göre 1 Ocak 1879 yılında bu verim alınacaktır. Bu tarihten itibaren kurmay hizmeti dört sene askerî okullarda geçirip de ferman özellikle çıkacak olan talebe ile geciktirilecektir. Şimdi subayların seçimi tamamıyla harbiye nazırının elinde olup harbiye nazırı askeri kollarından kurmay hizmetine en ziyade elverişli subaylar alınır.

Japonya'nın Ordu Organizasyonu

1) Silah Altındaki Ordu

A) Piyâde Sınıfı

Japonya'da piyâde sınıfı şu şekilde oluşturulmuştur. Dört bölükten mürettib üçer taburlu iki hassa alayı müteşekkildir. Yine dört bölükten mürettib üçer taburlu on dört sınıf piyâde alayı mürettep olacaktır. Japonya'da barış zamanında alayların kurmay heyetleri şunlardan ibaret olacaktır³²⁵.

Rütbe	Binek Hayvanı
1 Miralay veya Kaymakam Kumandan	1 Beygir
1 Sağ Kolağası	1 Beygir
1 Doktor Binbaşısı	1 Beygir
1 İdare Subayı	
1 Bayraktar Mülazım-ı Sâni	

Japonya'da ayrıca oluşturulmuş küçük bir kurmay heyeti daha bulunmaktadır. Bu heyet ise 1 Alay nöbetçi başçavuşu, 1 alay emini, 1 idare çavuşu ve 1 baş borazan çavuşundan ibarettir. Ayrıca alaylarda bazı hizmetlerde kullanılmak üzere bu küçük kurmay heyetine terzi, kunduracı ve tüfekçi işçileri dâhil edilmektedir. Japonya'da her alay veya mürettep kol için dahi durum böyledir. Bir alayda bulunan işçiler alayın kurmay heyetine mensup olup tabur veya bölüklerin kurmay heyetine bağlı değildir. Ancak eğer tabur, bölük

³²⁵ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1156, H. 16 Zilkade 1295/M. 11 Kasım 1878, s. 4.

ve bataryalar bir kol heyetinde bulunurlar ise o vakit ayrıca işçi bulundurabilir. Elbise, ayakkabı ve askerlere gerekli olan diğer eşyalar yeniden üretilmesi gerektiğinde bu malzemeler esnafa yaptırılmaktadır. Japon ordularında bir taburun kurmay heyeti şu kişilerden oluşmaktadır;

Rütbe	Binek Hayvanı
1 Binbaşı	1 Beygir
1 Sol kolağası	1 Beygir
1 Doktor	
1 İdare Subayı	
1 Mülazım Yardımcısı (bu subayın görevini birinci sınıf)	
1 Mülazım Yardımcısı (bu subayın görevi bir birinci sınıf baş çavuş yerine getirir)	
1 Araba Mekkâre Çavuşu	
1 İdare Çavuşu	
1 Yemek konakçı Çavuşu	
1 Yemek konakçı Onbaşı	
1 Hastane Onbaşı	
1 Borazan Onbaşı	

Japon ordularının en küçük birimi olan bölüklerinin mevcudu ise şunlardan müteşekkildir;

Adet	
1	Yüzbaşı
2	Mülazım
2	Mülazım-1 sâni
1	Başçavuş
1	Konakçı Çavuş
8	Çavuş
16	Onbaşı
1	Nöbetçi Onbaşı
48	Asker Birinci Sınıf Askeri
104	Asker İkinci Sınıf Askeri
8	Borazan

Japonya’da seferberlik zamanında yukarıda yazılan mevcutta şunlar ilave olunmaktadır: her alay bir binbaşı, her tabura bir doktor ve bir doktor yardımcısı, her bölüğe bir mülazım-ı sâni ve seksen asker ve ümeranın her birine yine birer beygir ve sol kolağasına dahi bir beygir verilmektedir.

B) Sûvâri Sınıfı

Japonya ordularında sûvâri sınıfı şu şekilde tertip olunmaktadır. Dört takımdan ibaret bir hassa sûvâri bölüğü yine dört takımdan ibaret iki sıra sûvâri bölüğünden oluşmaktadır. Barış zamanında bir sûvâri bölüğü şu şekilde tertip olunmaktadır³²⁶.

Adet		Beygir
1	Yüzbaşı Kumandanı	1
2	Mülazım	2
2	Mülazım-ı Sâni	2
1	Doktor	1
1	Baytar	1
1	İdare Subayı	1
1	Yardımcı	1
1	Başkonakçı	1
1	Konakçı Yamağı	1
1	Ahır Görevlisi Konakçı	1
8	Konakçı	8
1	Nöbetçi Takımı	1
1	Hastane Takımı	1
1	Borazan Takımı	1
16	Takım	16
40	Birinci Sınıf Sûvâri Askerî	96
76	İkinci Sınıf Sûvâri Askerî	
4	Borazan	4

³²⁶ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1157, H. 19 Zilkade 1295/M. 14 Kasım 1878, s. 4.

Japonya’da ayrıca seferberlik zamanında süvâri bölüklerine şunlar ilave olunur: bir mülazım-ı sâni, bir baytar, bir doktor ve 38 baş da beygir ilave edilmektedir. Bu beygirlerin birer adedi yüzbaşuya, mülazımlara ve mülazım-ı sânilere fazladan verilmektedir.

C) Topçu Sınıfı

Japonya’da topçu sınıfının bir kurmay heyeti ile askerleri vardır. Ancak kurmay heyeti yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı henüz bir düzende tertip olunamamıştır. Fakat topçu sınıfının özel kurmay heyetinin üç miralay, üç kaymakam, beş süvâri binbaşı ve bir miktar da yüzbaşısı mevcuttur. Bu yüzbaşılar Tokyo ve Osaka ve Kumamoto isimli yerel idarelerine dağıtılmıştır. Topçu askerleri şu şekilde oluşturulmuştur: bir hassa sahra bataryası, bir hassa dağ bataryası, altı sıra sahra bataryası müfreze ve altı sıra dağ bataryası müfrezesinden oluşmaktadır. Her bir müfreze bir süvâri binbaşısının idaresinde bulunmaktadır. Seferberlik zamanında bir sahra bataryasının terkipatı şundan ibarettir³²⁷;

Adet		Beygir
1	Kumandan Birinci Yüzbaşısı	1
1	İkinci Yüzbaşısı	1
2	Mülazım	2
1	Mülazım-ı Sâni	1
2	Başkonakçı	1
6	Konakçı	6
1	Konakçı Yamağı	1
1	Düzenlemeyle Sorumlu Konakçı	1
1	Sanatkâr Yardımcısı	1
12	Takım	6
1	Nöbetçi Takımı	
6	Sanatkâr	
12	Birinci Sınıf Topçu Askerî	
30	İkinci Sınıf Topçu Askerî	
20	Birinci Sınıf Arabacı Askerleri	60
48	İkinci Sınıf Arabacı Askerleri	

³²⁷ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1157, H. 19 Zilkade 1295/M. 14 Kasım 1878, s. 4.

3	Borazan	3
---	---------	---

Bu bataryalar parçalara ayrıldığı zaman bu mevcuda ayrıca bir baytar ile bir doktor ilave edilmektedir. İki batarya birleştirilerek bir müfreze haline getirildiğinde mevcuduna ayrıca şunlar ilave yapılmaktadır;

Adet		Beygir
1	Kumandan Binbaşı	1
1	Sol Kol Ağası	1
1	Doktor	1
1	Baytar	1
1	Komiser	1
1	Yardımcı	1
1	Konakçı Yamağı	1
1	Hastane Takımı	1
1	Borazan Takımı	1

Seferberlik zamanında binbaşı, yüzbaşı ve sol kolağasının bir yerine ikişer beygiri verilmektedir. Ayıracac topçu askerlerine on iki asker ve beygirlere ek olarak 38 baş beygir ilave edilmektedir. Bir dağ bataryası şunlardan mürettep olmaktadır³²⁸;

Adet		Beygir
1	Kumandan Birinci Yüzbaşısı	1
1	İkinci Yüzbaşısı	1
2	Mülazım	2
1	Mülazım-ı Sâni	1
1	Baş Konakçı	1
6	Konakçı	6
1	Konakçı Yamağı	1
1	Düzenleme Sorumlusu Konakçı	1
1	Sanatkâr Yardımcısı	1

³²⁸ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1157, H. 19 Zilkade 1295/M. 14 Kasım 1878, s. 4.

12	Takım	
1	Nöbetçi Takımı	
6	Sanaatkar	
12	Birinci Sınıf Topçu Askerleri	
30	İkinci Sınıf Arabacı Askerleri	
3	Borazan	3
26	Yük Beygiri	26

Batarya parçalara bölüdüğü zaman bir baytar ile bir doktor eklenir. İki batarya bir müfreze haline getirildiğinde sahra bataryalarına her ne ekleme yapılır ise bu müfreze mevcuduna da o kadar eklememiş olur. Sefer halinde binbaşısının ve yüzbaşılardan ve sol kolağasının bir yerine ikişer beygiri olup askerlere kırk kişi ve beygirlere 68 baş eklenir.

D) İstihkâm Sınıfı

Japonya’da istihkâm sınıfları topçu sınıfı gibi özel bir kurmay heyeti ve askerî birliklerden oluşmaktadır. Genel kurmay heyeti ile özel topçu kurmay heyeti hizmeti hakkında yukarıda açıklanan nedenlerden istihkâm kurmay heyetini dahi kapsamaktadır. Mevcut istihkâm sınıfının kurmay heyeti on bir binbaşısıyla memleketin çeşitli mevkilerinde istihdam edilen bir miktar yüzbaşılardan ibarettir. İstihkâm sınıfının askerleri ise şu surette tertip olunmuştur: bir hassa istihkâm bölüğü ve altı sıra istihkâm bölüğünden müretteptir. Barış zamanında istihkâm bölüğünün mevcudu ise şundan ibarettir³²⁹;

Adet		Beygir
1	Kumandan Yüzbaşı	1
2	Mülazım	2
2	Mülazım-ı Sâni	2
1	Doktor	1
1	Baytar	1
1	İdare Subayı	1
1	Baş Çavuş	1

³²⁹ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1157, H. 19 Zilkade 1295/M. 14 Kasım 1878, s. 4.

8	Çavuş	
1	Düzenlemeyle Sorumlu Konakçı	
12	Onbaşı	
1	Nöbetçi Onbaşı	
1	Hastane Onbaşısı	
1	Borazan Onbaşı	
40	Birinci Sınıf Hafriye Askerleri	
76	İkinci Sınıf Hafriye Askerleri	
4	Borazan	
12	Beygir	

Seferberlik zamanında istihkâm sınıfı mevcuduna ayrıca bir doktor ve otuz hafriyat askerî ilave edilmektedir. Bu istihkâm bölükleri ikişer veya dörder şekilde toplanır. Böylece istihkâm sınıfı bir tabur haline getirilerek bir binbaşısının kumandasına verilir. İstihkâm taburunun mevcuduna ayrıca şu ilaveler yapılmaktadır: bir sol kolağası (1 beygir verilir), 1 düzenleyici mülazım-ı sânisî, 1 yardımcı, 1 çavuş konakçı yamağı, 1 onbaşı konakçı yamağı ilave edilmektedir. Bu mevcuda ayrıca doktor, baytar ve idare subayı bölüğün işlerinde bulunmayıp taburun kurmay heyetine mensup olurlar.

E) Jandarma Teşkilatı

Makalede henüz Japonya'da bir jandarma teşkilatının olmadığını ancak bu konu üzerine bir layiha yazılarak harbiye nezâretine teslim edileceği yazmaktadır. Görünüşte harbiye nazırı jandarma teşkilatı oluşturmak niyetindedir. Bununla birlikte bunun gerekli olup olmadığı da henüz karar verilmemiştir. Çünkü bütün memlekette zabtiye görevini askerî usulde tertip edilmiş, Schneider tüfeğiyle silahlanmış bulunan ve en büyük askerî kısmı eski askerlerden olan zabtiye askerlerinden mürettep bir kol vasıtasıyla gereken surette yapılmaktadır. Bu zabtiye askerleri dâhiliye nezâretine mensup olup çok büyük hizmetler yapmaktadır. 1877 yılında meydana gelen isyan sonrasında bu askerler cesaretlerini

göstererek nizamiye ordusunun arkalarını muhafaza etmek ve haberleşmeyi sağlamak konularında düzenli askerlere büyük muavenette bulunmuşlardır³³⁰.

F) Mekkâre Takımı

Japonya’da bir hassa bölüğü ve altı sıra bölükten mürettep bir askerî mekkâri sınıfı mevcuttur. Barış zamanında mekkâre sınıfının mevcudu şunlardan müteşekkildir³³¹;

Adet		Beygir
1	Kumandan Yüzbaşı	1
1	Mülâzım	1
2	Mülâzım-ı Sâni	2
1	Doktor	1
1	Baytar	1
1	Komiser Yardımcısı	1
1	Baş Konakçı	1
4	Konakçı	4
1	Konakçı Yamağı	1
1	Ahır ile sorumlu konakçı	1
8	Takım	8
1	Nöbetçi Takımı	1
1	Hastane Takımı	1
1	Borazan Takımı	1
20	Birinci Sınıf Askerler	20 (Araba beygiri)
36	İkinci Sınıf Askerler	36 (Araba beygiri)
4	Borazan	4 (Binek beygiri)

Seferberlik zamanında mekkâre sınıfının kumandasından sorumlu yüzbaşılara iki beygir verilmektedir. Ayrıca bu mevcuda dahi bir doktor, bir baytar ve yirmi asker ile yirmi beygir ilave edilmektedir. Mülkiye mültezimleri idare görevlileri yerine işçi kullanıp

³³⁰ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1157, H. 19 Zilkade 1295/M. 14 Kasım 1878, s. 4.

³³¹ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1158, H. 23 Zilkade 1295/M. 18 Kasım 1878, s. 1.

masraflarını kendileri öderler ve her türlü tehlikeye göze alarak ordunun bütün ihtiyaçlarını tamamlamaya mecburdurlar.

G) Levazım Sınıfı

Japon ordularında levazım kolları askerî rütbelere muadil sekiz sınıfı kapsamaktadır. Bu sınıfın en yüksek rütbesi yani levazım sınıfı genel başkanı mirliva rütbesine muadildir. Barış zamanında levazım sınıfını mevcudu şunlardan mürettep olmaktadır³³²;

Adet	
1	Levazım genel başkasını
1	Askerî levazım başkanı
4	Birinci sınıf levazım başkanı yardımcısı
6	İkinci sınıf levazım başkanı yardımcısı
6	Birinci Sınıf Ordu Nazırı
9	İkinci Sınıf Ordu Nazırı
3	Baş Komiser
35	Komiser
56	İkinci Komiser
35	Komiser Yardımcısı

Levazım sınıfının başkan yardımcılılarıyla rütbe olarak ya kaymakam veya binbaşı payesindedirler. Baş komiserler ise binbaşı rütbesine muadil sayılmaktadır.

H) Sıhhiye Hizmeti

Japon ordusunda sıhhiye hizmeti sekiz sınıfa ayrılmış olup bu sınıfların en birincisi mirliva rütbesine muadil bulunmaktadır. Sıhhiye hizmeti sınıfının mevcudu şunlardan ibarettir³³³;

Adet	

³³² “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1158, H. 23 Zilkade 1295/M. 18 Kasım 1878, s. 1; “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1159, H. 26 Zilkade 1295/M. 21 Kasım 1878, s. 4.

³³³ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1159, H. 26 Zilkade 1295/M. 21 Kasım 1878, s. 4.

1	Genel Doktor Müfettişi
5	Doktor Müfettişi
8	Birinci Sınıf Baş Doktor
14	İkinci Sınıf Baş Doktor
49	Doktor Binbaşısı
56	Doktor Binbaşı Yardımcısı
65	Doktor Yardımcısı
80	Doktor Yardımcı Vekili

Bu sınıfa ayrıca bir eczacı müfettişi, iki baş eczacı, bir eczacı binbaşısı ve 2 eczacı binbaşı yardımcısı ilave edilmektedir.

İ) Baytar Hizmeti

Baytar hizmeti beş sınıfı müteşekkildir ve en yükseği binbaşılık rütbesine muadildir. Japonya’da baytar hizmeti sınıfının mevcudu şunlardan mürettep olmaktadır; bir baytar müfettişi, iki baytar binbaşısı, on üç baytar binbaşısı yardımcısı ve altı baytar yardımcısı. İhtiyaç miktarına göre değişen takımda baytar yardımcısı vekili ilave edilmektedir.

Japon Ordularında Kıyafet, Teçhizat ve Silahlandırma Hizmeti

Makalenin devamında Japonya ordusunun kıyafet, teçhizat ve silahlandırma hizmeti hakkında bilgiler verilmiştir³³⁴. Japonya ordusunda kullanılan silahlara gelince piyâde askeri Schneider tüfeğiyle silahlandırılmıştır. Süvâri, topçu ve mekkâre sınıfındaki askerler kılıç ve springer karabinası kullanmaktadır. Ancak hassa süvâri bölüğünün askerlerinde karabina yerine mızrak kullanılmaktadır. Topçu eşyası 4 ve 12 şeşhaneli sahra topundan ve 4 şeşhaneli dağ topundan ibarettir. Ancak bu silah piyâde silahı gibi geçici olup sonradan daha mükemmel bir aletle değiştirilecektir. Japonya hükümetine mensup olan ordunun mevcudu her sınıf silahtan olarak barış zamanında 38.000 asker olup savaş zamanında dahi 52-53.000 askere ulaşır. Bu ordunun ihtiyat usulü sayesinde bu mevcut daha çok arttırılabilir. Japonya

³³⁴ Japon ordusunda kullanılan üniformalar hakkında bilgi için bkz: “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba‘d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1159, H. 26 Zilkade 1295/M. 21 Kasım 1878, s. 4.

ordusunun bölgesel olarak dağılımı ve bölgelerde hangi birliklerin bulunduğu dair önemli verilerde verilmiştir³³⁵.

Kur'aya Tâbi İhtiyat Ordusu

Japonya'da silahaltında bulunan ordu seferber halinde 53.000 askerden ibarettir. Ancak ihtiyat sınıfı dahi eklendiğinde ordunun mevcudu artmaktadır. Japonya'nın ihtiyatı silahaltında olan ordunun ihtiyatıyla milli ordudan ibarettir. Yeniden tertip edilen kur'a kanunnamesi Japonya'nın alışkanlıklarında bir hayli inkılabı neden olmuştur. Kur'a nizamnâmesinin başlıca ahkâmı şu maddelerden ibarettir³³⁶. Yirmi yaşını bitirmiş olan her Japonyalı askerdir. Gerek kara ve gerek deniz ordusunda memleketine askerî hizmet etmekle mükelleftir. Kara ordusu üç büyük sınıfa ayrılmış olup bu sınıflar şöyledir. Silahaltında bulunan ordu, ihtiyat ordusu ve milli ordu. Silahaltında bulunan orduda askerlik hizmeti süresi üç sene olup ancak subay yedi sene bu orduda hizmet ettikten sonra ihtiyata geçeceklerdir. İhtiyatta askerlik hizmeti süresi ikisi birinci ve ikisi dahi ikinci sınıf ihtiyatta olduğu halde dört senedir. Birinci ihtiyat her sene birkaç eğitim görürler. Milli ordusu ne silahaltında bulunan orduda ve ne de bu ordunun ihtiyatında bulunmayıp da on yedi yaşından kırk yaşına kadar bulunan her Japonyalıdan müretteptir. Gerek kendisi ve gerek nakit bedel karşılığında askerlik yapar. Nakit bedelin miktarı 280 bin yani 1350 frank kadardır.

Japonya'da bütçenin elverişsizliğinden dolayı askerlerin hepsi sancak altında alınmadığı gibi habersiz olup da kur'ası çıkmayan askerler iki sınıfa ayrılmaktadır³³⁷. Birincisi taburlarda hizmetlerine devam edemeyecek olan kur'a askerlerinin yerine geçirilmek üzere doksan gün harbiye nezâretinin olanlardır. Askere alınanların bir miktarı da eğitimleri yeterli derecede olduğu tasdik olunur ise iki sene taburlarda kaldıktan sonra memleketlerine dönmesine izin verilmektedir. Askerliğinin üçüncü senesi nihayetinde ihtiyata geçerler. Her sene ekimde her eyalet veya büyük şehir yönetimleri gelecek şubat on beşinde yirmi yaşını bitirecek olan bütün delikanlıları tespit edilerek kaydedilir. Bu listelerde

³³⁵ *a.g.m.*

³³⁶ "Japonya Tensikat-1 Askeriyyesi Bendinden Mâba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1161, H. 3 Zilhicce 1295/M. 28 Kasım 1878, s. 4.

³³⁷ "Japonya Tensikat-1 Askeriyyesi Bendinden Mâba'd", *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1162, H. 7 Zilhicce 1295/M. 2 Aralık 1878, s. 4.

yaşı geçmiş, kura çekilişinde geri bırakılmış, unutulmuş, kuraya dâhil olamamış olanlar dahi kaydedilmektedir.

Japonya’da askerlerin muafiyete hakkının nedenlerini inceleme ve onaylamadan sorumlu kontrol meclis şu üyelerden müretteptir; kur’a kumandanı büyük bir subay, yardımcısı küçük bir subay, başkâtip mülazım, bir şehremini veya valisi, bir doktor binbaşısı, bir doktor yardımcısı görevlidir³³⁸. Kur’a kumandanı büyük subay ile şehremini veya valisi, doktor binbaşısı ve başkâtip eyalet veya şehrin idarehanesinde kalırlar ve küçük subay ile şehremini veya vali yardımcısı ve doktor yardımcısı eyaleti gezmeye çıkarlar. Bazı mülkî doktorlar dahi memlekette hastalar hakkında askerî doktorlara bilgi vermeye çağırılır. Kontrol meclisinin işleri şubat ikisinde başlayıp nisan ikisinde bitmektedir. Askerlik hizmetinden şu durumda olanlar muaf tutulur;

1. Beş Shaku³³⁹ (151,2 cm) boyu olmayan delikanlılar.
2. Askerlik hizmetine dayanamaya gücü olmayanlar: silahaltında bulunan orduda hizmetten hariç olanlar şunlardır; hükümet memurları ve kanunlarda açıkça belirtilmiş olan çeşitli okullarda eğitim görmekte olan öğrenciler.
3. Handan üyeleri ve reşit olan veya engelli olmasından dolayı muaf olduğu takdirde ikinci evlat.
4. Askerlikte bir kardeşi olanlar³⁴⁰.

Bir seneden fazla bir süreyle küreğe mahkûm olanlar askerlik hizmetinden çıkarılmıştır. Eyalet veya büyük şehir idarehanesinde ekimde kaydedilen bütün delikanlılara kontrol meclisinin toplanma yeri ve gününü açıklamadan önce bir davetname gider. Kontrol bittikten sonra önce belirlenen büyük bir mahalden kur’a çekilişi düzenlenir. Kur’a çekilişinde sonra kur’a askerlerinin eğitimli olanları derecesini anlamak için her birinin okumaları ve yazmaları sınanır. Bu sınavın sonucuna göre birinci veya ikinci sınıfa dâhil

³³⁸ *a.g.m.*

³³⁹ Şaku (Shaku); Eski Doğu Asya’da kullanılan uzunluk birimidir. Yaklaşık bir fite eşittir. Diğer uzunluk ölçülerinde olduğu üzere bu birimde doğadan türetilmiştir. Bambu üzerindeki boğumların birbirine ortalama uzaklığı. 1891’den beri şaku ortalama 30,3 cm olarak ya da 3.3 şaku=1 metre olarak tanımlanmıştır. Bir şaku 10 sun etmektedir.

³⁴⁰ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1162, H. 7 Zilhicce 1295/M. 2 Aralık 1878, s. 4.

edilir. Yalnız birinci sınıf kur'a askerleri iki sene hizmetten sonra memleketine gönderilebilir. Yeni kur'a askerleri nisan yirmi ve mayıs biri arasında taburlarına gideceklerdir. Bundan dolayı köy muhtarlarının idaresinde müfreze teşkil olunur.

Japonya'da Beygir ve Ahırlar

Japonya beygir ahırları bulunsa da bu beygir ahırları eğitim okuluna bağlıdır. Beygir personelleri tabur haricinde süvâri subayları ile baytarlardan ibarettir. Japonya'da ahırlar, tumarhaneler, kapalı at talimhanesi ve saire çok gelişmiştir. Her sene harbiye nazırı tarafından belirlenen bir komisyon beygir çok olan memleketlere³⁴¹ giderek ordunun ihtiyacına göre beygir satın alırlar. Orta yaş dört sene olup fiyat dahi elli yeni aşmaz. Bu beygirler takım takım Tokyo şehrine getirilip orada at eğitim okulunun görevlilerine teslim edilir.

Japonya'da İnzibat ve Askerî Mahkemeler

Japonya'da mücazat taburlarında inzibatiye vasıtasıyla disiplin sağlanmaktadır. Disiplinin dereceleri özel bir nizamnâme ile belirlenmiştir. Subaylar için genelde bulunduğu mahalde tutuklanma, mülazım ile askerler için dahi iki sınıf cezalandırma olarak şartlı tahliye ve polisten ibaret bulunmuştur. Büyük kabahatler ile cinayetler için özel kanunname gereğince divan-ı harp teşkil olunmaktadır. Ancak Japonya'da daimî olarak sadece bir divan-ı harp bulunur bu da Tokyo şehrinde. Bu divan-ı harbe mahkeme-i aliye ve meclis-i muayene ismi verilmiştir. Japonya'da bundan başka fırka ve daire-i divan-ı harplerde mevcuttur. Ancak bunların yetkileri çok sınırlıdır. Fakat bunlar daimî olmayan fırka veya daire dâhilinde bir asker tarafından irtikâp olunan bir cinayeti muhakeme etmek gerektiğinde teşkil olunmaktadır. İrtikâp olunan cinayetten dolayı yapılacak cezalandırma maddeleri şunlardan ibarettir;

- Askerler için habıs, kırbaç, sopa, inşaat işleri, zor işler ve idam cezaları,
- Onbaşı ile mülazımlar için habıs, rütbe düşürmek, inşaat işleri, zor işler ve idam,

³⁴¹ Japonya'da hergele çiftlikleri henüz tertib olunamamış olup bu mesele keşif ve müzakeredir. Bu defa tanzim edilen bir layihaya göre mezkûr çiftlikler Dâhiliye Nezâretine merbut bulunacaklardır. Hâlbuki şimdiki halde hükümet muhtelif vakitlerde eyalete bir miktar aygır göndermekte olup bu hayvanlar damızlık için pek dikkatle intihap olunmuş olmakla bu maksat için matlup derecede olduklarına hiç şüphe olunmaz.

- Subaylar için şiddetli tutuklama, başkalarıyla konuşması yasaklanma, rütbesinin düşürülmesi, hizmetten alınması, rütbesinin kaldırılması ve idam cezası verilmektedir³⁴².

Daire-i divan-ı harpleri sadece mülazım ve askerlerin mahkemelerini yapmakla sorumlu olup inşaat cezasından fazla bir ceza kararı veremezler. Eğer suçlu daha bir ağır cezaya müstahak ise fırkanın yerel merkezine götürülerek orada fırka divan-ı harbi toplanır ve suçlunun zor işlerde çalıştırma cezasına mahkûm edebilir. Eğer idam cezası verilmek gerekir ise mahkeme mazbataları Tokyo şehrine gönderilip, dava merkez divan-ı harbi tarafından tetkik olur ve idam cezasının kararı verilmektedir. Ancak bu ceza dahi mazbatanın harbiye nazırı tarafından daha sonra da imparator tarafından incelenip en son karar imparator onayından sonra icra olunmaktadır. Küçük subaylar daire divan-ı harpleri tarafından yargılanır ancak bu divanlar subay hakkında yalnız şiddetli tutuklama ve başkalarıyla görüşüp konuşması yasaklamak cezasından başka bir ceza veremez. Diğer bütün cezalar için harbiye nazırıyla hükümdarın onayı gerekmektedir. Büyük subaylar herhangi cezaya, şiddetli tutuklanmaya ve men cezasına bile hüküm verilmesi için harbiye nazırıyla hükümdarın onayları gereklidir. Mülazımlar, çavuşlar, onbaşılar ve askerler idam cezasına mahkûm olunca kurşuna dizilirler. Ancak subayını bir hançerle karnına yararak kendini öldürmesini izin verilerek edilerek bu şereften mahrum bırakılamaz. Bu adet Japonların eski adetlerinden bir hatırasıdır.

Japon Ordusunda Terfi ve Ödüllendirme

Terfi maddesi 1876 yılının ağustosunda ilan edilen bir kanunnamede açıkça belirtilmiştir. Bu kanunnamenin başlıca maddeleri şundan ibarettir:

Tablo 3.46: Japonya Ordusunda Askerî Rütbeler

Müşir
Ferik
Mirliva

³⁴² “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Cerîde-i Askeriyye*, Nu. 1162, H. 7 Zilhicce 1295/M. 2 Aralık 1878, s. 4.

Kaymakam
Binbaşı
Yüzbaşı
Mülazım
Mülazım-1 sâni
Mülazım vekili (birinci ve ikinci sınıf baş çavuş, başkonakçı, birinci ve ikinci sınıf çavuş ve konakçı hizmetleri bu rütbeye dâhildir. Birinci ve ikinci sınıf onbaşısı veya takımı birinci ve ikinci sınıf neferi.)

Japonya’da her rütbe için subaylar kanunnamede belirlenen müddet içinde hizmetini tamamlamadıkça terfi olamaz. Muharebe zamanında bu müddet yarı yarıya inmektedir. Japon ordusunda terfiler kıdem ve seçimle yapılmaktadır. Mülazım-1 sânilik rütbesine kadar bütün terfiler seçimle olmaktadır. Mülazım sânilerin mülâzımlık rütbesine terfisinin üçte ikisi kıdem ve üçte biri seçimle olmaktadır. Mülazımların dahi yarı kıdem ve yarısı dahi seçimle yüzbaşılığa terfi olunur. Kısaca yüzbaşılıktan müşirliğe kadar terfi seçimle olmaktadır. Subay ve askerlerin haklarının korunması için her sene bir teftiş heyeti belirlenmektedir. Bu heyet harbiye nazırının belirlediği üç generalin kontrolünde teşkil eder. Her bir general ikişer fırkanın teftiş ve kontrolünden sorumludur. Mülazım rütbesine kadar terfi fırka kumandanı tarafından müfettiş generalle teklif ve arz olunur³⁴³.

Müfettiş generaller her sene Tokyo’da harbiye nazırını yönetimi altında danışılarak terfi cetvelini düzenlerler ve sonra bu cetvel imparatora sunulur ve imparator dahi harbiye nazırının arz ve tebliği üzerine çeşitli rütbelere atamaları yapmaktadır. Generallik rütbesinin ataması imparator iradesine bağlı olduğundan başka harbiye nazırının fikir ve onayı ile terfi cetveline müdahale edebilir. Ödüllendirme şartları şunlardan ibarettir³⁴⁴: Yükselen Güneş (Order of the Rising Sun) nişanı: bu nişan 1875 senesinde ortaya çıkarılan sekiz rütbeden mürettibedir ve bu rütbelerin son iki rütbesi mülazım vekilleri ile askerlere aittir.

Japon Ordusunda Maaş, Emeklilik ve İkramiyeler

³⁴³ “Japonya Tensikat-1 Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1162, H. 14 Zilhicce 1295/M. 9 Aralık 1878, s. 4.

³⁴⁴ “Japonya Tensikat-1 Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1162, H. 14 Zilhicce 1295/M. 9 Aralık 1878, s. 4.

Subayların maaşı Fransız subaylarının maaşı nispetindedir. Bu maaş miralay rütbesinden ile silah sınıflarına göre değişmektedir. Askerî personelin maaşına gelince ki bu gündüktür. Fransız ordusu askerlerinin maaşından çok fazla olmakla tarifesi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.47: Japonya Ordusunda Maaş Listesi

	Baş çavuş veya Başkonakçı		Çavuş veya Konakçı		Onbaşı veya Vekili		Neferler	
	Yen	San	Yen	San	Yen	San	Yen	San
Topçu Birinci Sınıf	9	30	1	21	7	12	0	6
İstihkâm İkinci Sınıf	4	22	0	19	4	11	5	5
Süvâri Birinci Sınıf	3	28	4	19	6	11	5	5
Mekkâre Askeriye İkinci Sınıf	2	24	4	17	5	10	0	5
Piyâde Birinci Sınıf	7	25	6	17	6	10	0	5
Piyâde İkinci Sınıf	0	22	8	15	5	9	2	4

San tabir olunan para beş santim (fr) kıymetinde olup bir Yen onun çok ufak bir kısmıdır. Japonya’da askerlerin cep harçlığı olan bu günlük paradan başka tayın için asker başına günlük altı San ve altı Rin yani otuz üç santim ve altı guz da piriñ verilir. Bir guz piriñ bir San’ın dörtte üçü kadardır. Mülazım vekilleri ile askerlerin tayını bir ayarda olup aldıkları da piriñ, balık ve hububattan ibarettir.

Madalyalar

Emeklilik maaşı kıdemli veya düşmandan alınan paralar için verilir. Kısaca ikramiyeler memlekette veya imparator tarafından hizmet için bazı zamanda mareşal tarafından doğrudan doğruya ihsan edilir. Orduda eğitim öncelikle uygulamalı eğitim olmak üzere askerler önce subay heyeti marifetiyle ve kanunnamelerde açıkça belirtilmiş olan usule göre alaylarda yaptırılır daha sonra askerlerin yarı yarsına ilkbahar ve sonbaharda Tokyo’den biri sekiz fersah (32 km) ve diğeri on iki fersah (57 km) uzaklıkta olan iki ordugâha giderek orada eğitimlerine devam ederler. Bu sürede askerler barakalarda ikamet etmektedirler. Bu

ordugâhlarda topçu askerleri atış talimi, istihkâm askerleri hafriyat eğitimi ve piyâde ile süvâri farklı arazilerde manevra ve harp hizmeti eğitimleri yaparlar. Piyâde askerleri böylece geniş bir mesafede tüfek talimi dahi yaptırılmaktadır.

Japonya’da sadece Tokyo firkasının askerlerine yaptırılmamaktadır. Aynı zamanda harbiye nazırı bütün Japon ordusunda diğer tüm takımları dahi geniş ve sarp arazi eğitim yaptırmaktadır. Eğitim nazırı manevralara alakalı düzen ve iç hizmet ile nişan eğitimi, kale hizmeti ve harp hizmeti vesaire hakkında³⁴⁵ olan muhtelif nizamnâmeleri hazırlamaktadır. Manevi eğitimlere gelince bu eğitim kolbaşlarıyla harbiye nazırının daimî gayretinin sayesinde olmaktadır. Japonya bu hususta gelecekteki alay okullarıyla özel kuruluşların çok mükemmel düzenlenmesiyle sağlanmıştır.

1. Askerlik mesleğine giren delikanlıların özellikle askerî sanatını öğrendikleri askerî okulların eğitim süresi üç yıldır. Bu süre sonunda öğrenciler müsabakayla harp okuluna girerler.
2. 1875 senesinin ocak ayının başlangıcında açılan harp okulu. Bu okuldan bütün silah sınıflarına mensup subaylar mezun olur. Harp okulunda eğitim süresi piyâde ve süvâri öğrencileri için üç yıl ve özel silahlar için dahi dört yıldan ibarettir. Eğitimin ilk iki yıllar bütün silah sınıfları için eşittir. Silahaltında olan orduda hiç olmazsa yedi yıl hizmet etmiş olmak şartıyla ve müsabaka yoluyla bu iki senelik dersleri kabul olunurlar. Üç yıldan sonra öğrenci gereken son imtihanını verdiği takdirde piyâde veya süvâri mülazım sânisî veya özel silahlarda şakirt-mülazım-ı sânisî olarak tayin olur. Ancak bu şakirt-mülazım-ı sânisîler topçu ve istihkâm veya erkân-ı harbiye hizmetine girmek için dört sene boyunca özel eğitimlerden sonra okulundan mezun olurlar³⁴⁶.

³⁴⁵ Japonya ordusunda şu Fransız nizamnâmeleri kullanılmıştır. 12 Haziran 1875 tarihli *Piyâde Manevraları Hakkında Nizamnâme*, 18 Temmuz 1876 tarihli *Süvâri Manevraları Hakkında Nizamnâme*, 4 Ekim 1875 tarihli *Piyâde Harp Hizmeti Hakkında Eğitim Uygulaması*, 18 Şubat 1870 tarihli *Süvâri Hizmeti Hakkında Eğitim Uygulaması*. İç hizmetler, kale hizmeti ve harp hizmeti hakkındaki nizamnâmeler Fransız nizamnâmelerinden taklit edilmiş olmakla birlikte memleketin iklim ve âdetine göre değişiklikler bu nizamnâmelere dâhil edilmiştir.

³⁴⁶ Japonya’da harp okulu öğrencileri önemli hizmetlerde bulunmuştur. 1877 yılında Satsuma Ayaklanması Mikado hükümetinin varlığını tehlikeye attığı zaman 300 öğrenciden ibaret iki sınıf okuldan çıkan öğrencilerin bazısı seferde olan ordu taburlarında mülazım-ı sâni yardımcısı makamında ve bazısı dahi ihtiyat kollarında öğretmen makamında istihdam olunmuştur. Bu öğrenciler şevk, dirayet ve cesaret ile hizmet etmiştir. Öğretmen

3. Mülazım vekilli okulu; bu okula gönüllüler alınır. Bu gönüllüler okula girmeden önce imtihan verirler ve okuldan mezun olacakları vakit yedi sene askerlik hizmetine söz vermek şartıyla mülazım vekili olarak atanırlar. Eğitim süresi on sekiz aydan ibarettir.
4. Nişan eğitimi ve jimnastik okulu; bu okullar orduda nişan eğitimi sağlamak ve alaylar için öğretmen subayları ve mülazım vekilleri yetiştirmeye mahsustur. Her sene bu okuldan her bir piyâde alayından bir miktar yüzbaşı, mülazım, mülazım-ı sâni, mülazım-ı vekili ve onbaşı gelip on ay orada kalır. Nişan ve jimnastik eğitiminden başka diğer askerî eğitimlerini tamamlarlar. Bununla birlikte bu konuda Toyama Okulu, harp okulunun tesisinden beri önemini kaybetmiştir. Ancak 1872 yılında harp okulunun kurulduğu zaman yalnız bu Toyama Okulu uygulamalı eğitimde okulu olup Japonya ordusunda genel eğitimde bir tanecik vasıtaydı.
5. Baytar okulu; bu okula müsabaka yoluyla girilmektedir. İmtihanlarını verebilen öğrenciler üç seneden sonra okuldan mezun olup baytar yardımcısı olarak nasip olunurlar. Okula girdiklerinde silahaltında olan orduda hiç olmazsa yedi sene hizmet etmeye imza vermeye mecburdurlar³⁴⁷.

Japonya’da henüz askerî tıp okulu yoktur. Askerî doktorlar gerek Tokyo askerî hastanesinde ve gerek milli eğitim nezâretine mensup olan tıp okullarında eğitimlerini tamamlamakta olan delikanlılardan seçilirdi.

Askerî Kurumlar

Japonya’da başlıca askerî kurum ve binalar şunlardan ibarettir:

1. Tokyo’dan on iki kilometre uzaklıkta olan Hibachi isimli mahalde bir baruthane.

öğrencilerin yardımı sayesinde yirmi bin askerî öğretmen imparatorun ordusuna katılabiştir. İsyân mahalline gönderilen mülazım-ı sâni yardımcılarına gelince her tarafta kullanılmışlar ve tehlikelere uğramış ve büyük şeref kazanmışlardır. Güneye gönderilen yüz on yardımcının otuz üç askeri ölmüş ve otuz beşi dahi yaralanmıştır. Bu cesaretleriyle delikanlıları nasıl kullandıkları ve daha doğrusu nasıl hıyanetçe kullandıkları bu miktardan çok güzel anlaşılır. “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1162, H. 14 Zilhicce 1295/M. 9 Aralık 1878, s. 4.

³⁴⁷ “Japonya Tensikat-ı Askeriyyesi Bendinden Mâba’d”, *Ceride-i Askeriyye*, Nu. 1162, H. 14 Zilhicce 1295/M. 9 Aralık 1878, s. 4.

2. Tokyo'da inşaat ve tamirat silahhanesi olup, bu silahhanede bir silah fabrikası ve madeni, fişek imali için kârhaneler ve bir ateşli sanayi okulu vardır.
3. Osaka'da bir silah tamirhanesi
4. Osaka'da bir top dökümhanesi, bu dökümhanede dört yivli dağ topları üretilir. İleride sahra, muhasara, kale ve sahil topları üretilebilmesi için harbiye nazırı bu dökümhaneye genişletmek niyetindedir.
5. Her firkada bir askeri hastane
6. Harbiye nezâretine mahsus bir daire, bu bina büyük, dayanıklı ve güzel yapılmıştır.
7. Tokyo'da merkez divan-ı harbi için bir daire ve askerî mahkeme daireleri
8. Tokyo'da güzel bir hergele çiftliği
9. Memleketin iklim ve adedi gereğince değişiklik birlikte Avrupa türünde inşa edilmiş birçok kışlalar. Hareket sebebiyle bu kışlalar bir kat üzerine yapılmıştır. Odalar geniş ve havadardır. Binalar harici Fransa'da ne ise orada dahi aynı olup yalnız inşaat çok da dayanıklı değildir. Binalar tahta ve tuğla kullanılıp çok az taş kullanılmıştır. Avrupa'nın kışlalarında asker için olağan ve sistemli olan mahalden başka sıcak hamamlar dahi vardır. Japonya askerleri sağlıklı olduğu için her gün orada yakınırılar.
10. Hepsi aynı şekilde inşa edilmiş ve iç düzenleri ile havadar olmaları aynı bakış açısıyla gereken bir miktar ahır. Bu ahırlar Avrupa usulü üzere tertip olunmuş olup iki sırası merkezde olduğu halde dört dizi beygir sığar ancak beygirler yüz yüze bulunup araları bir ara tahtasıyla bölünmüştür. Çatı bir kısımdan ibaret olmayıp iki kısma ayrılmıştır. Bir kısmı diğerinin üzerine öyle yerleştirilmiştir ki hava kolaylıkla cereyan eder.

SONUÇ

15. yüzyılda matbaanın icadı, Batı toplumları arasında bilgilerin düzenli olarak kaydedilmesi, yaygınlaşması ve bu toplumlar arasında ortak bir kültür oluşturma bakımından modernleşme araçlarından en önemlisi olarak görülebilir. Matbaa, Batı dünyasında modern toplumların oluşmasında ve daha sonra tüm dünyaya yayılmasında etkili bir faktöre sahiptir. Matbaa sahip olduğu özellikler sayesinde toplumların düşünce yaşamında önemli değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Zamanla her kültürün kendi matbaasını kurma teşebbüsleri matbaanın niteliği ve niceliğinde önemli gelişmelere neden olmuştur. Matbaanın niteliği ve niceliğinin değişimi ile süreli yayınların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Giderek artan süreli yayın anlayışını benimseyecek kurumlardan birisi hiç kuşkusuz ordular olacaktır. Askerî süreli yayın düşüncesi 18. yüzyılın son çeyreği ve 19. yüzyılın ilk çeyreğinde başta büyük devletleri olmak üzere birçok Avrupa devletlerini etkilemiştir. 18. yüzyıldan itibaren artan askerî süreli yayınlar modern orduların oluşumunda önemli bir araç olarak görülmüştür.

Askerî modernleşme sürecinin başarısında askerî süreli yayınlarının rolü tartışılmaz bir gerçektir. Bu süreçte askerî süreli yayınlar bir yandan oluşan modern orduların yapısal özelliklerine uygun askerlerin fikir dünyasını geliştirirken, bir yandan da modern orduların bilgi birikiminin paylaşımında taşıyıcı olma vazifesini görmüştür. Bu bakımdan askerî süreli yayınlar sadece orduların ihtiyaç duyduğu nitelikte askerî düşüncelerini geliştirmekle kalmamış, dünyadaki askerî modernleşme birlikte ortaya çıkan yeni fikir ve gelişmelerin yayılması rolünü de üstlenmiştir. Bu bakımdan askerî süreli yayınların modern orduların oluşumunda aktif rolü tüm dünyaya yayılmıştır. 19. yüzyılda Batı ile temaslarını geliştirmiş olan Osmanlı Devleti hiç kuşkusuz askerî süreli yayın konseptinden geri kalmayacaktır. Böylece Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı topraklarında doğumu sağlanacaktır.

Cerîde-i Askeriyye gazetesi neşredildiği tarihten itibaren Dünyadaki askerî gelişmeleri Osmanlı coğrafyasına taşımak gibi bir misyonu üstlenecektir. Cerîde-i Askeriyye gazetesi Osmanlı Devleti'nde kesintiye uğramadan ilk ve uzun süre yayın hayatına sahip olan ilk askerî gazete olma özelliğine sahiptir. Yarı-resmi bir hüviyete sahip olan Cerîde-i Askeriyye gazetesi, kendine münhasır bir yapılanma ile 15 Ekim 1922 tarihine yayın

hayatına devam etmiştir. Cerîde-i Askeriyye gazetesinin *Cüz-i Resmî* bölümünde başta Osmanlı kara ve deniz kuvvetleri olmak üzere askerî, mülki, eğitim, kalemiye, hariciye gibi devlet kademelerinde yapılan atamalar, ödül alan devlet memurlarının isimleri ve hangi ödülleri aldığı, orduyla alakalı resmi ilan ve emirleri ve halkın devlet ve ordu için yaptığı yardımların ilanı gibi konuları işlenmiştir. *Cüz-i Gayr-i Resmî* bölümünün içeriğinde ise yabancı gazetelerden tercüme edilerek yayınlanan askerî eğitim, askerî strateji, nizamnâmeler, yabancı orduların organizasyonu ve istatistiki, iaşe ve lojistik, sağlık ve silah teknolojisine yönelik tercüme makalelere yer verilmiştir. Bunların haricinde iç basında yer alan eşkıyalık haberleri, dış ajans haber ve telgrafları, ilan haberleri, emniyet ve asayiş haberleri, askeri konularla ilgili yazışmalar ve kitap ilanları yer almaktadır.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Cerîde-i Askeriyye'nin 1878-1879 yılları arasındaki bir yıllık (yaklaşık 100 sayı) dönemi incelenmede bulunarak gazetesinin Osmanlı askerî modernleşme süreci içindeki konumunu tespit etmeye çalıştık. Bu tespiti yapmaya çalışırken daha çok *Cüz-i Gayri Resmî* başlığı altındaki yabancı ordular hakkında haber ve makaleler üzerinden değerlendirme yapmaya çalıştık. Çalışmamızın neticesinde yedi ana başlık altında Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı askerî modernleşmesi üzerindeki rolüne değindik. Bu yedi başlığı özetlemek gerekirse Cerîde-i Askeriyye gazetesi, Osmanlı ordusunun dünyadaki askerî süreli yayın konseptine müdahil olmasını sağlamıştır. Cerîde-i Askeriyye gazetesinin Osmanlı askerî modernleşme sürecinde sahip olduğu misyon ve sağladığı katkılar sayesinde II. Abdülhamid döneminde askerî süreli yayınların sayısı artmıştır. II. Abdülhamid'in sürekli değişen ve gelişen askerî alanda Osmanlı ordusunun geri kalmaması adına Cerîde-i Askeriyye gazetesinin işleyişine çok karışmadığı görülmektedir.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin dünyadaki askerî bilgi birikimi ve teknolojisini Osmanlı subay ve askerlerinin yakından takip etmesi açısından son derece mühim bir kaynaktır. Cerîde-i Askeriyye vasıtasıyla dünyadaki askerî gelişmeleri doğru okuyan gerek askerî yönetim gerekse devlet adamları takip edeceği askerî politikayı belirleyebilir. Gazetenin yabancı ordular hakkında Osmanlı askerî yönetimine sunduğu bilgiler ileriye dönük askerî stratejiler için temel kaynak olarak görülebilir. Zira gazetede yabancı orduların sahip olduğu kuvvet miktarı, subay sayıları, ordularının sahip olduğu silah teknolojisi ve

hatta ikmal ve lojistik gibi konularda gazete son derece zengin bir muhtevaya sahiptir. Bunların haricinde Cerîde-i Askeriyye gazetesi dünyadaki askerî tartışmaların nabzını tutma konusunda veya ileride yapılması düşünülen askerî reformlara kaynaklık teşkil etme noktasında da Osmanlı askerî modernleşme sürecinde kilit rol oynayabilecek bir yere sahiptir.

Cerîde-i Askeriyye gazetesinin neşredilmesinde, Osmanlı coğrafyasında Batı tarzı askerî bilginin yayılımı ve modern askerî bilgilerle donatılmış bir Osmanlı subay ve askerleri yaratma düşüncesi bulunmaktadır. Gazetenin bunu başarıp başaramadığından ayrı olarak, onun kendi misyonunun farkında olduğunu görmek bu bağlamda son derece anlamlıdır. Çalışmamız neticesinde Cerîde-i Askeriyye gazetesinin sahip olduğu misyon ve vizyon ile Osmanlı askerî modernleşme serüveninde sahip olduğu konum ortadadır. Cerîde-i Askeriyye gazetesi sadece Osmanlı askerî tarih çalışmaları için değil aynı zamanda 19. Yüzyılda yabancı orduların durumlarına dair çalışmak isteyen araştırmacılar için mutlaka başvurması gereken bir kaynaktır.

KAYNAKLAR

1. Arşiv Kaynakları

1.1. Başbakanlık Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA):

Babıali Evrak Odası Evrakı (BEO): 2823/211651.

Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalemi (DH. MKT): 1265/67, 2584/188, 2585/59, 506/30, 757/24.

Dâhiliye Nezâreti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Belgeleri (DH. MUI): 108/24.

Hariciye Nezâreti İdare (HR. İD): 125/12.

Hariciye Nezâreti Mektubî Kalemi Evrakı (HR. MKT): 521/75.

Hariciye Nezâreti Tahrirat (HR. TH): 48/83.

Hariciye Nezâreti Tercüme Odası Evrakı (HR. TO): 270/64.

İrade Askerî (İ. AS): 84/24.

İrade Dâhiliye (İ. DH): 518/35263, 622/43238, 647/44998, 722/50372, 815/65823.

İrade Harbiye (İ. HB): 157/51.

İrade Meclis-i Mahsus (İ. MMS): 131/5633.

İrade Talfifat (İ. TAL): 193/65, 198/8, 266/20, 98/6.

Maarif Nezâreti Mektubî Kalemi (MF. MKT): 27/65, 1176/65.

Mabeyn-İrâde (MB. İ): 70/105

Meclis-i Vâlâ Evrakı (MVL): 879/55.

Mütenevvî Maruzat Evrakı (Y. MTV): 108/63, 171/2, 25/35, 70/23.

Sadaret Eyâlât-ı Mümtâze Bulgaristan Evrakı (A.} MTZ. (04): 95/45.

Sadaret Mektubî Kalemi Meclis-i Vâlâ Yazışmalarına Ait Belgeler (A.} MKT.MVL): 41/95, 42/13.

Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Kalemi Belgeleri (A.) MKT. MHM): 287/21, 299/56, 304/79, 285/55.

Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Kalemi Evrakı (A.) MKT.MHM): 352-2/1.

Sadaret Mektubî Kalemi Nezâret ve Devâir Yazışmalarına Ait Belgeler (A.) MKT.NZD): 292/93.

Şura-yı Devlet Evrakı (ŞD): 621/19.

2. Süreli Yayınlar

Ceride-i Askeriyye, 26 Rebiyülahir 1295-25 Rebiyülahir 1296/29 Nisan 1878-17 Nisan 1879 (Yılları Arasındaki Tüm Sayılar).

Takvîm-i Vekâyi, 9 Receb 1280/20 Aralık 1863, Nu. 727.

Tasvîr-i Efkâr, 13 Receb 1280/24 Aralık 1863, Nu. 157

3. Kitaplar

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2001.

BELGE, Murat, *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.

BUCHOLZ, Arden, "Militarism", *Encyclopedia Of Violence, Peace and Conflict 2nd Edition*, (Editör: Lester Kurtz), Academic Press, ABD 2008, s. 423-432.

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

ÇAVDAR, Necati, *Muhbir: Osmanlı Basınının Sivri Dili*, Kriter Yayınevi, İstanbul 2017.

ÇAVDAR, Tevfik, *İz Bırakan Gazeteler ve Gazeteciler*, İmge Kitabevi, Ankara 2007.

DAVİSON, Roderic H., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform 1856-1876*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2015.

ENGELHARDT, Edouard-Philippe, *Tanzimat ve Türkiye*, (Çev: Ali Reşad), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2017.

EREN, Ahmet Cevat, *Tanzimat Fermânı ve Dönemi*, Derin Yayınları, İstanbul 2007.

HAYTA, Necdet ve ÜNAL, Uğur, *Osmanlı Askerî Gazetesi Cerîde-i Askeriyye 1-30*, Berikan Yayınevi, Ankara 2007.

İNALCIK, Halil ve Seyitdanlıoğlu, Mehmet, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019.

İNÜĞÜR, M. Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul 2005.

İSKİT, Server R., *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bakış*, Meb. Yayınları, Ankara 2000.

KABACALI, Alpay, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları: 45, İstanbul 2000.

KAYNAR, Reşat, *Mustafa Reşid Paşa ve Tanzimat*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010.

KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2018.

KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Basın, İletişim Yayınları*, İstanbul 1992.

KUNTAY, Mithat Cemal, Namık Kemal Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında, Milli Eğitim Basımevi, C. II, İstanbul 1949.

MARDİN, Şerif, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 1996.

ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2017.

ÖZEL, İsmet, *Çenebazlık*, Şule Yayınları, İstanbul 2009.

RAUGH, Harold E., *The Victorians at War 1815-1914 An Encyclopedia of British Military History*, ABC-CLIO, USA 2004.

SHAW, Stanford J. ve SHAW, Ezel Kural, *History Of The Ottoman Empire and Modern Turkey Volume II. Reform, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808-1975*, Cambridge University Press, England 1977.

SÜLEYMAN PAŞAZÂDE, Mehmed Sâmi, *Süleyman Paşa Muhâkemesi*, Matbaa-i Ebüzziyâ, İstanbul 1912.

ŞAPOLYO, Enver Behnan, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*, Güven Matbaası, Ankara 1969.

ŞİŞMAN, Adnan, *Tanzimat Dönemi'nde Fransa'ya Gönderilen Osmanlı Öğrencileri (1839-1876)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004.

UYAR, Mesut ve ERİCKSON, Edward J., *Osmanlı Askerî Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017.

YEŞİL, Fatih, “Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanlar”, (Editör: Gültekin Yıldız), *Dünya Savaş Tarihi: Osmanlı Askerî Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, Timaş Yayınları, 2013, ss. 79-99.

YILDIZ, Gültekin, “Kara Kuvvetleri”, *Dünya Savaş Tarihi-Osmanlı Askerî Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, (Editör: Gültekin Yıldız), Timaş Yayınları, İstanbul 2013, ss. 35-79.

4. Makaleler

ALKAN, Necmettin, “II. Abdülhamid Deverinde İstihdam Edilen İlk Alman Askerî Heyetinin Komutanı Otto Von Kaehler ve Her İki Tarafın Beklentileri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 43, Mayıs 2006, ss. 135-165.

BEŞİRLİ, Mehmet, “Osmanlı'da Modernleşme ve Aydınlar, 1789-1908”, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S. 5, 1999, ss. 131-158.

BEŞİRLİ, Mehmet, “Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Türk Ordusunun Top Mühimmatı Alımında Pazar Mücadelesi: Alman Freidrich Krupp Firması ve Rakipleri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, No. 15, Yıl. 2004, ss. 169-203.

CAN TUNALI, Ayten, “Ceride-i Askeriye'nin Tarih Araştırmalarındaki Yeri”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırma Dergisi*, C. XXIV, Ankara 2005, ss. 195-211.

ÇAVDAR, Necati-Ünal ÇELİK, “İbrahim Müteferrika'nın Usûlü'l-Hikem Fî Nizâmi'l-Ümem Adlı Eserine Göre Osmanlı Askerî Sisteminin Sorunları ve Çözüm

Önerileri”, *Lale Devri’nde Osmanlı Devleti ve Nevşehir*, (Editörler: İlyas Gökhan, Hüseyin Saraç ve Gökçe Özcan), Kömen Yayınları, Konya 2018, ss. 581-601.

ÇOLAK, Songül, “Alman Gazetelerinde Plevne’de Bir Komutan: General Totleben”, *II. Uluslararası Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Dönemi Sempozyumu (5-7 Nisan 2017/Tokat) Bildirileri*, Tokat 2017, ss. 160-168.

GERÇİK, İbrahim Zeyd, “Türk Modernleşmesi: Düşmanına Âşık Olmak Modernleşmenin Oluşturduğu Kimlik Bunalımı”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, S. 57, Yıl. 16, Temmuz Aralık 2019, ss. 151-171.

OĞUZ, Mustafa, “Lizbon Kongresi’ne Dair Sultan Abdülhamid’e Sunulan Bir Rapor”, *TÜBAR*, XXIII, Bahar 2008, ss. 181-207.

PEHLİVANLI, Hamit, “Son Dönem Tarih Araştırmalarında Askerî Gazete ve Süreli Yayınların Yeri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXI, S. 61, MART 2005 ss. 236-258.

5. Tezler

ARSLAN, Hatice, “*Osmanlı Askerî Islahatlarında İstihdam Edilen Yabancı Uzmanlar (1730-1908)*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2010.

DURAN, Cihan, *Süleyman Paşa’nın Divan-ı Harp’te Yargılanmasına Dair Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (1878-1879)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2010.

ERİNÇ, Emine Tülin, *Osmanlı Müelliflerine Göre 93’Harbinin Kaybedilme Sebepleri*, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri, İstanbul 2015.

ERSOY, Hulusi, *Osmanlı’da Telefon Hizmeti ve İmtiyazı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2017.

GOSLING, Edward Peter Joshua, *Tommy Atkins, War Office Reform And The Social And Cultural Presence Of The Late-Victorian Army In Britain, C.1868-1899*, Arts and Humanities Doctoral Training Center of Plymouth University, A.B.D 2015.

KADIOĞLU, Ahmet Murat, *Karşılaştırmalı Tarih Perspektifinden Osmanlı Japon Askerî Modernleşmesi (1870-1910)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2018.

KALKAN, Nuri, *Osmanlı Ordusunda Küçük Zabitlik (Astsubaylık) (1880-1914)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2019.

KARAMAN, Mehmet Ali, *II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Askeri Matbuatı ve Siyasi Hayattaki Rolü*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon 2014.

MAMAK, Kübra, *Devlet Sâlnâmelerine Göre Osmanlı Hariciye Teşkilatı*, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat 2017.

SERT, Mahmut Sami, *Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye Dergisinin Analitik İncelenmesi (1882-1914)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2016.

ŞİMŞEK, Ali Rıza, *Osmanlı Ordusunda 18 ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya 2006.

YERDOĞAN, Ali Emre, *Cerîde-i Askeriyye Gazetesi'nin Tasnifi (1864-1870)*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın 2019.

6. Ansiklopedi Maddeleri

AFYONCU, Erhan, "İbrahim Müteferrika", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 21, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2000, s. 324-327.

BEYDİLLİ, Kemal, “Süleyman Hüsnü Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 38, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010, s. 89-92

_____, “Vak‘a-i Hayriyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 42, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012, s. 454-457.

ÇELİK, Yüksel, “Serasker”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2009, s. 547-549.

KAHRAMAN, Alim, “Şinasi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.39, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010, s. 166-169.

OKAY, M. Orhan, “Ahmed Midhat Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.2, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1989, s. 100-103.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 3, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991, s. 457-458.

_____, “Cevad Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 7, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 430-431.

_____, “Lâle Devri” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 27, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 81-84.

7. İnternet Kaynakları

<https://www.historicalfirearms.info/post/103838830751/kropatschek-system-in-the-mid-1870s-an-austrian> (Erişim tarihi: 05.06.2020)

<https://www.britannica.com/biography/Edwin-Freiherr-von-Manteuffel>, (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

Wikipedia, The Free Encyclopedia, <https://tr.wikipedia.org/wiki/şilin>, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2020)

_____, https://en.wikipedia.org/wiki/Tokugawa_shogunate, (Erişim Tarihi: 21.08.2020)

_____, https://en.wikipedia.org/wiki/Napoleonic_tactics, (Erişim Tarihi: 03.09.2020)

_____, https://en.wikipedia.org/wiki/Jules_Louis_Lewal, (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

_____ , https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_San_Marcial,
(Erişim tarihi: 03.09.2020).

8. Sözlükler

Kubbealtı Lugati, www. <http://www.lugatim.com>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Ünal ÇELİK

Doğum Yılı ve Yeri: 26. 01.1994/Erbaa

Eğitim Durumu

Lisans Eğitimi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi-Tarih Bölümü

Lisansüstü Eğitim: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi-Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı

Yabancı Dili: İngilizce (78,75)

Bilimsel Faaliyetleri:

ÇAVDAR, Necati ve ÇELİK, Ünal, “İbrahim Müteferrika’nın Usûlü’l-Hikem Fî Nizâmi’l-Ümem Adlı Eserine Göre Osmanlı Askerî Sisteminin Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Lale Devrinde Osmanlı Devleti ve Nevşehir*, (Ed. İlyas Gökhan, Hüseyin Saraç, A. Gökçe Özkan), Kömen Yayıncılık, Konya 2018, s. 581-601.

ÇAVDAR, Necati ve ÇELİK, Ünal, I. Dünya Savaşı Sonunda Samsun ve Civarında Asayiş Sorunu ve Silah Kaçakçılığı, 100. Yılında 19 Mayıs ve Millî Mücadele Uluslararası Sempozyumu 11-14 Haziran, On dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun 2019.

ÇELİK, Ünal, “I. Dünya Savaşı’nda Silahlı Kuvvetlerin Ruh Hali: Çanakkale Savaşları Örneği”, VI. Ulusal Çanakkale Savaşları Öğrenci Sempozyumu, Çanakkale Üniversitesi, Çanakkale 5 Mayıs 2016.

ÇELİK, Ünal, “Millî Mücadele Dönemi Boyunca Silah Kaçakçılığı”, *Millî Mücadelede Cephe Gerisi ve İstiklâl Yolu Gençlik Sempozyumu Bildirileri*, (Editör: Yunus Emre Çakır ve Gözde Kalaycı), Kayıkçı Matbaacılık Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti, Çankırı 2020, s. 401-417.

ÇELİK, Ünal, “Osmanlı Ordusunda Bir Modernleşme Aracı: Ceride-i Askeriyye Gazetesi (29 Nisan-30 Aralık 1878)”, IV. Genç Tarihçiler Öğrenci Çalıştayı, Aksaray Üniversitesi, Aksaray 2017.

İş Deneyimi: Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi-Üretim Bölümü Çalışanı

İletişim: 05343664805

E-Posta Adresi: unal.celik.1994@gmail.com